

86,790

Судебный кодекс

200

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Első kötet.

BUDAPEST,

NYOMATOTT VODIÁNER F.-NÉL.

1874.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

MIKSZÁTH KÁLMÁN.

OSZK

Országos Könyvtár

Első kötet.

BUDAPEST,

NYOMATOTT VODIÁNER F.-NÉL.

1874.

R
2

86-790

Országos Széchényi Könyvtár

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1968/R leltár

Pletyka.

Nem ültetik, mégis megterem ; nincsen sem apja, sem anyja, mégis legszélesebb az atyafisága : nem hívják meg az estélyekre, névnapokra, bálókra, mégis a legszivesebben látott vendég. Az arisztokraczia csak úgy szereti mint a nép ; otthonos mindenütt, Spanyolországban ép úgy mint Amerikában. Az emberek szeretnek vele foglalkozni, dédelgetik, ápolgatják ; nem csoda aztán, ha olyan gyorsan nő mint a hógomoly. Néha rásút a napfény s mielőtt kárt okozna, elolvad mint a hógomoly, de gyakrabban nem olvad el, hanem sulyos kővé tömörödik s agyonzuzza azt a tárgyat, a melyik véletlenül eléje akad, épen mint a hógomoly.

A gyermek, mikor az első marék havat almányi lapdává gyurta kicsiny kezeivel, nem gondolja meg, hogy, mikor az a lapda görgeteggé gyarapszik, legurulhat a hegyoldalról s leterítheti épen arra menő édes apját.

A ki pedig legelőször gyurja meg a pletykát semmiből, még kevésbbé gondol rá, hogy hát ez az élvezetczikk még sokba kerülhet valakinek.

Ki ügyelne az ilyenekre ! . . .

Csak a testet nem szabad megszuorni, a lelket nem kéri számon senki.

De hát mit is csinálna a sok asszony-néni, ha a kávé mellett csak a vajas kiflit volna szabad mártogatni a kávéba, embertársaikat pedig agyon kellene hallgatniok, és nem volna szabad szintén bemártogatni egy kis pletyka-szószbba ; hiszen nem halnak meg tőle, de még csak a kis ujjok sem görbül bele . . . aztán az embernek mégis csak elmegy mellette az ideje.

Ki vehetné az ilyet rossz néven? . . .

És a mi szabad az egyiknek, szabad a másiknak is, a mit pedig mindnyájan tesznek, az általános szabály, ami pedig általános szabály, az nem lehet hiba ; tehát a pletyka nem is hiba.

Néha ugyan történik egy-egy kellemetlen eset, a melynek okául némely szórszálhasogató, ki minden dolognak szeret elejére járni, a pletykát állítja ; de hát én istenem, nem történik-e a legártatlanabb dologból néha a legnagyobb szerencsétlenség ! — s kinek jutott eszébe valaha a legártatlanabb dolgot gonosznak mondani? . . .

A mi szerencsétlenség a pletyka miatt történik, annak a vakeset az oka, és bizonyára semmi más.

Hát ki hibájából történt, példának okáért : a Baroghi eset?

No, nem mondom, hogy ha rossz szándékkal szegül-végrül fognám a dolgot, nem sülné-e ki egy kis gyanusítható körülmény — teszem azt — Máli néniére is, jöllehet Máli néni talpig derék asszonyság, a kinek ugyan egy darabban egy kicsit nagynak ütött ki a nyelve, de a ki azért a légynek sem vét, — hogyan érthatott volna hát Baroghi Aladáréknak, mikor

Aladár ur saját unokaöccse, felesége Mária pedig a keresztlánya ? . . . Nem olyan pogányszivű rosz rokon Mária néni.

Dehogy rosz rokon, dehogy . . . hanem ki tehet arról, hogy már az ember úgy van teremtvé az istentől, miszerint szeret elmélkedni más emberek fölött, különösen akkor, ha az ember véletlenül hatvan esztendőss asszonyság; ha pedig már egyszer benne van az elmélkedésben, tovább fúzi gondolatait mindaddig, míg öszszefüggő egészszé alakulnak. Ez a gondolatfűzér lehet aztán vagy igaz, vagy nem igaz. Az igazat kitalálni nem nagy mesterség, sem nem érdem; hanem, nem csupán azért van az embernek feje, hogy a búbos főkötőt legyen hova tenni, de azért is, hogy teremjen benne valami. Kolumbus sem látta soha Amerikát, mégis fölfedezte. Mária néni sem látta vagy hallotta soha, hogy Baroghi Aladárnénak tiltott viszonya van Kádas Laczival, mégis úgy gondolta, hogy fölfödözte.

Mert hát Baroghi Aladárné szép asszony; szellemes asszony; hogy ne volnának imádói is? — ha meg imádói vannak, ő sem bolond, hogy örökösen azt a mogorva Aladárt imádja; ennél fogva mást kell szeretnie; s vajjon ki lehetne az a más ember, ha nem a csinos Kádas Laczi, Aladár legkedvesebb pajtása, ki mindennapos vendég a háznál?

Az ilyen fölfedezés azután elég két hétre csemegének uzsona után Mária néni vendégei számára, kiknek titokteljes arczczal beszéli el, miszerint az még sem jó dolog, hogy az a Kádas Laczi minden áldott

nap ott van Baroghi Aladáréknál . . . A huszártisztek nagyon csintalan gyerekek, tapasztalatból tudja, mert neki is udvarolt menyecske korában valami grof . . . vasasnémet volt, hanem — tetszik tudni, Máli néni nagyon erényes asszony volt, hát amugy magyarán kiadta neki az utat. Bezzeg Baroghi Aladárné a helyett inkább magához édesgeti, s a milyen vastagon kezdik — bizony nem lesz valami jó vége.

Ez a gondolomformán elmondott hír végig járja két hét alatt az egész vármegye uri köreit s mire a harmadik héten visszakerül Máli nénihez, a jó asszony-ság már rá sem ismer a tulajdon elmeszülöttjére, hanem irtózáttal csapja össze kezeit.

— Szent Isten! Hát már ennyire vannak! ki hitte volna! Tudja-e sógorasszony — mond a hír hozójának — hogy ez valóságos botrány!

— Biz az a — botrány.

— Én gyanítottam eddig is, de ennyire nem gondoltam. Szegény Aladár! Talán még nem is tudja.

— Az ilyesmit a férjek szokták megtudni legkésőbb.

— De az mégis csak borzasztó. Tehát már csókolódnai is látták a cselédek? Kitől hallotta sógorasszony?

— Beszélik már azt sógorasszony a gyerekek is.

— Rettenetes gyalázat családomban! . . Pedig milyen jó lánynak látszott az az én Mari kereszt-lánya.

— Lassu viz partot mos. Egyébiránt semmit se busuljon sógorasszony — hát ha az egész csak pletyka.

— Dejszen, nem zörög a haraszt, ha a szél nem fujja — felel Máli néni s ezer ránczu arczán igazi ijedtség festekezik.

A jó asszonyságnak esze ágában sem volt, hogy ez az ő tulajdon hire, a mit a közvélemény azóta egészen másféle toilletbe öltöztetett.

Addig-addig röpködött a jó Máli néni pletykája szanaszét, mint valami tűzes rakéta, mig egyszer épen olyan száraz helyre talált esni, hol rögtön felgyujtotta az egész helyiséget.

Valami zajos pártértekezlet volt egy jómódu földbirtokosnál ; csupa férfiak gyűltek össze.

Ugy látszott, követválasztási mozgalmak szolgáltak tárgyául az értekezletnek, mely egészen ugy ütött ki, mint az ilyenmü értekezletek szoktak : keveset határoztak, eleget ettek, sokat ittak.

Az értekezleten részt vettek Baroghi Aladár és Kádas Iaczi is.

Szép férfiú volt mindakettő, az egyiket nagyon szerették az asszonyok, először azért, mert huszár volt ; de legjobban azért, mert nem volt még nős s mert minden nőnek egyformán tette a szépet : kitüntette mindnyáját és nem tüntetett ki egyet sem. Baroghi Aladár pedig épen ellenkezőleg tön, a bolondulásig szerette szép fiatal feleségét Szent-Udvari Marit, azonfelül pedig elhanyagolt minden nőnemü ismeretséget, hanem a helyett inkább a közügynek szentelte életét.

Széles körben kitünő fiatal embernek tartották, a ki a megnyilt alkotmányos élet lépcsőin jó magasra

küzdi fel magát vas szorgalmával és jeles tehetségeivel; ezt ő maga is érezte s nem volt ment egy kis büszkeségtől, midőn azt szokta mondani:

— Én akkor is ur volnék, ha egy barázdát sem hagyott volna az apám.

Baroghi Aladár azonban nem csak ur volt, hanem a mi ennél százszorta magasabb állás — egyszersmind boldog ember is: nemcsak a legszebb felesége volt a vármegyében, hanem a leg tisztességesebb is; valódi minta-házaseséletet vittek úgy, hogy nem egy agglegény kapott kedvet a házias élethez Baroghiék példájából.

Ki hitte volna még akkor, hogy a Baroghiék példájából egészen másféle következtetéseket is fog huzni valaha a világ.

. . . . Az említett értekezletből Kádas Laczi távozott el legelőbb.

A kedélyes czimborák és a háziúr mindenfélekép marasztalták, mert hát olyan jó tréfás fiu az a Laczi, nélküle agyon van ütve a kompánia, mint mondani szokták.

— Ne menj pajtás! Maradj itt vacsorára. Az igaz, hogy a két öregem kívül nincs egyetlen egy asszony sem, a kit hálódba foghatnál, hanem a helyett majd fogdossuk a — pagát ultimót.

Kádas Laczi titokteljesen mosolygott:

— Nem lehet.

Aladár is sietett marasztalni kedves barátját.

— Ugyan hova mennél? Rosz az ut, aztán mindjárt besötétedik. Maradj itt, holnap meg átjössz hoz-

zám. Mari úgy is meghagyta: elhozzalak. Valami formát festesz majd neki.

— Sehogy sem lehet itt maradnom. Egy igen, igen fontos kötelességem nem engedi. Igrérkeztem mára valakinek.

Laczi nagyon nyomatékosan ejtette ki a „valakinek“ szót.

Az emberek szánó mosolylyal néztek Aladárra.

— Ugyan kinek? kérdé Aladár kíváncsian.

— Nagy titok holnapig. Meg akarlak vele lepni holnap.

— Ugy? Hát akkor csak isten hírével! Annyit előre is gyanítok, hogy valami bolondság lesz.

— Sőt épen ellenkezőleg, a legkomolyabb lépés életemben, mondá halkabban, mintha csak Aladárnak szánta volna végszavát.

Ez szívélyesen megszorította Laczi kezét s még maga segített őt betakarni a bundájába, hogy valahogy át ne fázzék a könnyű huszár-ruhában. Aztán gyanutlan arczzal sietett vissza a többi vendéghez.

Hogy belépett hirtelen csend lőn.

— Már csak nagy szoknyahős az a Kádas. Fogadni mernék, hogy valami érdekes kalandra indult.

Figyelmes kezdett lenni.

— Mi lelte ma ezeket? — kérdezé magában.

A két házi öreg anyóka (a háziúr neje és testvére) titokteljesen dugták össze a fejüket, beszéltek valamit, azután nevetgéltek utána, lopva egy-egy bánító pillantást vetve Baroghira.

A vármegye szabadalmazott gorombáskodója, az öreg Stofi fiskális ajkához emelé a hetvenhetedik poharat és egy talpraesett toasztot mondott az olyan férjekre, a kik a többi férjek közt kimagaslanak büszke czimerök által.

Mialatt pedig beszélt, apró savó színű szemeit a világért sem vette volna le Baroghi Aladárról.

A társaság mint mindig, most is jóízűn nevetett a fiskális ur elmés toasztján. Aladárt bosszantotta ez a nevetés, leolvastván az emberek arczáról, hogy az neki szól.

— Nem szeretem a rebusokat uram -- mondá, büszkén tekintve szét a gunyolódókon.

— Bizony pajtás, egy kicsit nehéz fejed, is lehet a rebusokhoz, mert ezt az egyet ugyancsak későn akard eltalálni, szólott egy szőke uracs.

— Pedig nagyon egyszerű. Az egér nem veszi észre a macskát. Ennyi az egész . . . gunyolódek egy másik.

Baroghi Aladár zavarral jártatá körül tétovázó tekintetét. A finom, nagyvilági ember, ki minden körülmény között fel tudta magát találni, most egészen ügyetlennek, nevetségesnek látszott.

— Ej kedves Baroghi! Ne hagyja magát! — siptott az éltés háziasszonyság. Bizony még kifognak rajta.

Egy öreg urambátyám, a ki nem értett a bontonhoz, megszánta a kedves uramöcsémet s félreintette egy félreeső szoba szögletébe.

— Már csak megmondom öcsém, hogy min nevetnek ezek a lurkók.

— Nagyon megköszönöm urambátyám szivességét, hebegett Aladár.

— Soh'se köszönd. Mindennapi dolog az egész. Rajtam is megesett biz a . . . azaz, hogy a — feleségemen.

Aladárnak arczába szökkent a vére.

— Folytassa!

— Hajszen az ugyan fogja is, mig a körmére nem koppantasz. Vagy ugy? Én folytassam? Hát csakugyan nem tudod? Ejnye ejnye öcsém, hol jár az eszed, ha még rá nem jöttél arra sem, hogy a hol szép asszony mellett szép huszár-ember a házi barát, ott nem hiábá keresünk csomót a kákán.

Aladár még jobban elvörösödött, indulatosan ragadván meg a táblabíró rókatorkos mentéjének gallérját.

— Uram! hörgé tompa hangon — mondja ön, hogy tréfál, vagy különben megfojtom.

Az öreg urambátyám meghökkent kissé, hanem azután eszébe jutott lassankint, hogy nem azért vala az ő édes apja insurgens-hadnagy valaha, miszerint a fia hiányt szenvedhetne a bátorságban, minélfogva kifejtván rókatorkos mentéjének gallérját Aladár vonagló ujjából, nagy komótosan megcsavarta őszülő bajszát és ilyenénképen válaszolt Aladárnak:

— Köszönöm irántami jóakarodat öcsém, de biz én már csak nem vonom vissza, a mit mondtam,

különben rajtad kívül ugy is az egész világ beszéli, hogy Kádas öcsénk ott is arat a hova nem vetett.

Aladár görcsösen szorította össze ökleit, szólni nem bírván a rendkívüli felindulástól; de hisz eleget mondott a nélkül is ajkainak kinos rángása.

— Rám meg hiába haragszol, folytatá az öreg, jóakaró embered vagyok, azért mondtam meg a mit magad nem tudsz észrevenni, jóllehet az a gézen-guz nem is titkolózik valami nagyou. Az volt a legmulatságosabb, hogy magadnak mondta, miszerint megigérezett „valakinek“ s te el nem tudtad találni, hogy a valaki épen a saját feleséged. Hüm!

Baroghi izzó homlókát tapogatta meg reszkető kezeivel, aztán csendesen kitértorgott a teremből. Mintha a hideg levegő odakint elolthatná a homlok forróságát is.

Mikor a tornácra ért, egy márvány oszlophoz támasztá bágyadtan fejét.

— Istenem! rebegé, lehetséges-e ez?

Azután elgondolta, milyen hű barátja neki Kádas Laczi, milyen szelid angyal, becsületes nő Mari . . . Szilaján dobbantott lábával a kemény kövezeten, élénken vetette hátra okos büszke fejét és azt kiáltá hangosan:

— Nem igaz!

S nyugodtan, közönyösen a mulatók közé tért, mintha nem is történt volna semmi.

„Neki nincs joga bizalmatlankodni.“

És nem is akart gondolni többé semmire, hanem

élénk vitába ereszkedett valami száraz jogi tárgyról Stofi ügyvéddel.

A kik a vitát hallották, azt mondták, hogy Baroghi Aladár okos ember, de néha össze beszél biz a bolondokat is. Ma ugyan rosszul védelmezte állításait.

No, hanem örült is Stofi fiskális, hogy egyszer valakit mégis lezáfolyhatott, s hogy még jobban megadhassa neki a végcsapást, igyekezett valami élczet illeszteni össze.

— Ugy látszik pajtás, hogy álmodol ma, pedig nem ártana ébren lenni egy kicsit.

A fiskális ur bámulói, t. i. két gyakornoka nyomban észrevették a kitünő élczet és elkezdtek rajta kaczagni.

Baroghi feléjük fordult és ezt mondta sötéten:

— Ha kaczagási görcseik vannak, tudok én jó orvosságot.

— Ugyan mi volna ez? — kérdé egyszerre a két gyakornok.

— Egy kis érvágás — felelt Aladár oda sem nézve.

A két fiatal ember úgy megijedt ettől a medicinától, hogy tanácsosnak látták elsompolyodni valamely félreeső szögletbe; legjobb az ibolyának a hol észre nem veszik.

Baroghi Aladár pedig, hogy szórakozottságát elűzze, bement a szomszéd szobába kártyázni.

Nagyon figyelmetlenül játszott, mégis folytonosan nyert.

— Hja a szerencse vak — panaszkodott a bank-adó.

Ott termett Stofi fiskális is a kártyaasztalnál, ki szokása szerint semmi észrevételt sem hagyott helyben.

— Dehogy vak, dehogy . . . mondá. Sőt inkább nagyon szabályszerűen van. A ki szerencsétlen a szerelemben, szerencsés a kártyában.

Aladárt most bántotta ez a közmondás.

Miért nem vesztett inkább?

Öntudatlanul szórta és seperte be a pénzt. Talán nem is látott semmit: lelke előtt összefolyt a világ s úgy látszott, mintha be volna hunyva a szeme; látta hogy az emberek mozognak körülötte, de nem érti, mit beszélnek. Különös állapot ez, a mibe csak a lélektudós tudná magát beleképzelni. Az egész mindenség valami zürzavaros zsongássá törpül; az ember azt hinné, hogy már nem is él egészen e chaosban, vagy azt gondolná, ha ugyan képes volna még gondolkozni, hogy ijesztő arczu daemonok röpködik körül, kik a fülébe kiáltanak soha nem hallott kellemetlen vad hangokat, a mik a velőt rázzák meg.

Aladár hiába erőltetett nyugodtságot: az ő lelke meg volt zsibbadva.

Azok a rossz daemonok úgy üzték, úgy kergettek . . futnia kellett előlük.

De hova? !Lehet-e 'a nyugtalanság elől elszaladni? Adhat-e tanácsot az agy, a mikor a szenvedély véres nyomást gyakorol rá?

Az ész leteszi a kormány gyepelőjét s bele szabaddítja a nagy zsarnokot, az ösztönt, a ki nem gondol vele, hogy mint és meddig uralkodik, hanem a míg uralkodik, saját szeszélye után indul.

Aladár felugrott a kártyaasztal mellől, asztal alá söpörte az előtte heverő nagy összeg pénzt, aztán kifelé indult.

A játzó társak fejöket csóválták, Stofi fiskális mosolygott s utána iramodván Aladárnak megfogta karjánál.

— Hahó Aladár! . . . Hová szaladsz? Ne nevetesd ki magad? Már eddig rajtad mulat a fél vármegye. Nem érdemes az a hűtlen asszony, hogy valami bolondot tégy miatta. Csak lassan a testtel! A mi pedig a válópört illeti; ajánlom ügyvédi szolgáltatomat . . .

Baroghi Aladár fájdalmasan felszisszentett; majd összeszorítá ajkait s kiragadva magát az ügyvéd karjából, rohant ki az udvarra.

A kocsisnak parancsolta, hogy fogjon be.

— Gyorsan, gyorsan!

El nem bucsuzott senkitől. Mit neki most az egész világ! még a bundáját is benhagyta, a nélkül ült fel a kocsiba. Mit neki most a hideg?

— Csak gyorsan . . . lóhalálba!

És Palkó kocsis érti a mesterségét. Mintha szárnyat adott volna a négy csikónak, úgy vágtatnak előre, hogy, mint a lovaiba szerelmes Palkó mondani szokta, tán csak úgy hébe-hóba, példának okáért lépnek

egyet-egyet a földre, a többit pedig a levegőben teszik.

Hanem a nagyságos urnak még ez is lassan van. Palkó fejet csóvál, midőn erre azt feleli: „igenis értem, kérem alásan“, s aztán letér az országotról és völgyön-hegyen, szakadékon keresztül ereszti a rudat Barogfalva felé toronyirányában.

A nagyságos ur tudja mit akar. Palkó nem tud semmit, csak azt, hogy a lovakat nem kell kimélni. Ő nem törődik az ur dolgával, hanem azt látja, hogy az a mozdulatlan összegörnyedt alak ott a hátulsó ülésen nem jó járatban van, minélfogva tehát ő maga (t. i. Palkó kocsis) sinces jó járatban s a mint közibe vág olykor a négy röptülő lónak, el-eldünnögi magában:

— Már csak látom én, hogy nekünk kettőnknek valami bajunk támadt ma.

Éjfél volt, midőn a barogi kastély külső kapujához értek. Isten csodája, hogy a nyakukat nem szegték valahol.

A nagyságos ur megparancsolta kocsisának, hogy ne hajtson be az udvarra, hanem fogja ki a lovakat itt, azután kösse meg a nagy akáczfához, vagy pedig ereszsze világnak, a mint akarja és jőjjön vele a kastélyba, mert szüksége lesz rá.

Mialatt még beszélt, a kastély két, első emeleti kivilágított ablakát nézte folytonosan.

Mikor készen volt Palkó, a hátulsó ajtón nesztelenül bementek a fris havon a belső udvarba. Aladár azt sugta Palkónak, hogy hozzon létrát és támaszsa meg a világitott ablak irányában.

Az öreg szolga engedelmeskedett.

— Eltalálta-e kend öreg, mit akarok? — kérde Baroghi szomorú megindult hangon.

Az egykori huszár lecsüggesztette őszbe csavarodott fejét aztán keservesen nyomta az egyik szemére a hosszupántlikás kalapot, mintha jobban esnék neki félszeggel nézni ezt a dolgot.

— Nem biz én nagyságos uram. Nem is találok el soha. Csak azt tudom, hogy nem leskelődni akar nagyságod ezen a létrán. Teringette . . azt már bizonyosan tudom.

Aladár bámulva nézett öreg szolgájára; aztán elfordult tőle.

— Igaza van kendnek.

Az öreg némán biczentett fejével.

— De nekem mégis meg kell tudnom, mi történik abban a szobában ott fenn.

— Igenis értem, kérem alásan.

— Ha tehát például kend . .

Az öreg Palkó még mélyebben huzta kalapját arczába.

— Nagyságos uram, hü embere vagyok, az is leszek holtig, hanem azt az egyet ne kívánja tőlem. Muljék el ez a keserű pohár, ha lehet. Én szeretem a becsületet.

Aladár egy könyüt vett észre az öreg fénytelen szemében.

— Jól van — szólt Aladár kétségbeesetten. Kend is olyan mint a többi. Megyek hát magam, mert nekem is becsületem kívánja ezt a lépést.

És felhágott a lajtorja első lépcsőjére.

Palkó villámhirtelen ugrott oda.

— Ne menjen . . ne menjen, hadd inkább éremjenek.

Az öreg ügyesen mászott fel a lajtorján egész a ablak-párkányzatig, míg lent Aladár fogta a lajtorjavégét. Talpa alatt égett a föld, keblében a legellentétebb érzelmek vihara zugott.

— Mit látott kend? hörgé elfojtott félénk hangon, midőn Pál lefelé lépegetett.

— Nem dukál elmondani — mormogott Pál. mintegy restelve, hogy nem is valami dolog miatt követett el ilyen ordré-ellenes csínyt . . hanem csak amolyan asszony-historia az egész, franczia lakájnak való munka.

— Parancsolom! — rivalt fel Aladár indulatosan.

— Már mint azt beszéljem el, hogy mit láttam? Hát a kék vendégszobában a kandalló mögött ül egy ur, annak az urnak ölében pedig egy gyönyörűséges szép asszony személy . .

Aladár, mint a meglőtt oroszlán dühében elbődült s eleresztvén a lajtorját, futott a kinyitott kastélykapuján át az emeletre.

Az emeletre vezető lépcső ki volt még világítva.

Aladár önkénytelenül pillantott egy a behajlásnál függött tükörbe . . . Egy ember kuszált hajjal villogó szemekkel, összeszorított ököllel, egyik kezében pisztolyt tartva rohant onnan eléje: Aladár is összeszorítá öklét, feléje rohant s olyan irtózatosat

ütött rá, hogy csörömpölve ezer darabra zuzódott össze a — tükör.

A boldogtalan nem ismert magára.

De ha magára ismert volna is, nem sokat gondolkozott volna rajta, ha vajjon illik-e nagy éjszaka idején olyan toilletében látogatást tenni valami szerelmes párnál. Aztán tudta is ő azt, mit cselekszik!

Lihegve érkezett a kék vendégszoba ajtajához; a tükör üvegén megsértett kezéből lefolyó vércseppek jelölék utját.

Az ajtót villámsebességgel szakítá fel.

— — — —

Egy fehérruhás hölgy ült az ajtónak háttal fordulva Kádas Lászlóval szemben a kandallónál. Bizonyosan nagyon édes dolgokról cseveghettek együtt, mert vig nevetés halt el az ajkukon, mikor Barogh ijesztő alakja oly váratlanul és oly gyöngédtelenül betoppant.

A karsu hölgy elfojtott sikoltást hallatott, aztán félénk őzike gyanánt iramodott el a termék hosszú sorain át, melyek a kastély balszárnyával voltak össze köttetésben.

— Mari! Mari! — kiáltott Aladár utána szaladva.

Laczi felugrott a karszékéből, melyben ült s jóízű nevetéssel állta Aladár utját.

— No csakhogy már egyszer becsipve látlak. Nem adom egy paripáért.

Aladár azzal felelt, hogy kisütötte a kezében tartott pisztolyt.

Kitünő lövész lehetett. A csinos huszártiszt szívében találva rogyott össze.

— Ez a te büntetésed — szólott irtózatossal nyugalommal.

S a szelid Baroghi Aladár kéjes gyönyörrel nézte mint dagad tócsává a sima padlón legjobb barátja vére.

A haldokló félkönyökére emelkedett, aztán azazal a szokott vig mosolyával mondá elhaló bágyadt hangon :

— Ejnye Aladár, de bolondokat csinálsz, ha rézszeg vagy. Servus!

A mosoly ismét megjelent kékülő ajkain, majd elmosódott lassankint, helyet hagyva a halál hideg lehelletének.

A vig ficzkó úgy halt meg, mint illik. Még a halál sem vetkőztette le teljesen humorát, a virginia szivar még holta után is ott kaczerkódott összeszorított fogai közt.

Baroghi Aladár gyűlölségteljes tekintetet vetett a holttestre, azután végig futkosott a szobákon hűtelen neje után.

Sehol sem találta.

Bizonyosan a balszárnyba, saját szobáiba menekült.

Az ebédlőből kijutott a folyosóra; ott már felvált lármázva minden; az álmából felriasztott s a lövés zajára összefutott cselédség egymástól kérdezősködött: mi baj? mi történt?

— Hol az asszony? — kérde Aladár dörgő hangon.

— A nagyságos asszony? Hát hol volna? A szobájában. Feleli a szobalány dideregve.

Aladár oda sietett.

Istenem, milyen más érzelmek közt szokta átlépni e szent küszöböt:

Neje nappali szobáján kellett keresztül mennie.

A hálószoba ajtajánál megállott: azt hitte hogy az ajtó valószínűleg be lesz reteszelve. Arra gondolt, hogy valami feszítő vasat találjon, mely alkalmas lenne a zár felnyitására.

Gyertyát gyújtott.

Az asztalon ott hevert neje kézi munkája, mit olyan pirulva rejtegetett előtte a mult napokban; — egy kis gyermekfőkötő.

A szerencsétlen ember kiejtette kezéből pisztolyát s bele fogódzott a kis mahagoni-asztalkába, hogy össze ne roskadjon.

Most tünt fel neki egész teljességében borzasztó vesztesége.

Minden oda van. A mi paradicsom volt tegnap, az pokol ma; a mi még tegnap boldogság volt, az ma átok; a ki tegnap király volt, az ma koldus. Vagy még annál is rosszabb. Neki nem maradt egyebe, csak egy iszonyatos pusztulás és a boszu!

Ah a boszu!

Aladár ereje visszatért e gondolatra, szilárd léptekkel ment a hálószoba ajtajához s véres kezét oda nyomta a kilincsre.

Mennyire meg volt lepve, midőn az ajtó kinyílt
Nem volt tehát bezárva.

A szobát homályos éji lámpa világítá.

Aladár lábai legyökereztek, midőn körülte-
kintett.

. . . A szoba egyik szögletében patyolat-fehér
selyem ágyon ott aludt a szép Mari, boldogan, nyu-
godtan mint az angyal, éjfekete szemei le voltak
hunyva a hosszú selyem pillák árnyékában, az egyik
karja pongyolán leeresztve, a másik pedig a mellén
szétvált háló öltönyt fogta össze öntudatlanul; a hala-
vány-bárna arcra piros rózsákat rajzolt az álom,
mely hogy mély lehetett, tanusítá a szokottnál erő-
sebb lélekezete.

Aladár agyán egy irtózatos gondolat futott ke-
resztül.

Jaj neki, ha ez a gondolat igaz! És mégis talán
jobban szeretné, ha igaz volna.

Odavánszorgott neje ágyához s megragadta le-
csüggő kezét.

— Mari!

A szép barna asszony talán álmában is megis-
meri ezt a hangot, s mosolyogva nyitja ki epedő nagy
szemeit.

— Itthon vagy Aladár? Soká vártalak este.

Aladár meghatva fordítja el sápadt ijesztő arcát
és gondolkozik, mért jött ő most ide? . . .

A szép asszony megdörzsöli fehér ujjáival kissé
álmos szemeit és elkezd csevegni.

— Tudod-e hogy vendégünk is van? Itt van Kádas Laczi és még valaki . . No ne fordulj el. Találd ki, hogy kicsoda . . .

Aladár nem felelt.

A kis barna menyecske nem állhatta meg sokáig a nagy titkot.

— Hát képzeld, Laczi ugyan rászédett minket. Tegnapelőtt megesküdtött titokban Vilma hugommal, aztán kicsinálták, hogy ma este itt jönnek össze és nálunk töltik a mézes heteket. Gondolhatod, mennyire meg voltam lepve, midőn Vilmát mint feleségét mutatta be. Nagy kópé az a Laczi!

Baroghi Aladár egész testében elkezdett reszketni mint a nyárfa, azután egyet ordított mint valami vadállat és összeroskadt a padozaton.

Mari ijedt kiáltására befutottak a cselédek s hideg vízzel kezdék urokat eszméletre téríteni.

A cselédek közt mint siri árny suhant be egy fehér ruhás halavány arcú nő, lebontott hajjal, kikelt vonagló arczezal kétségbeesetten kiáltva :

— Gyilkos! gyilkos!

Az öreg Pál azonnal megismerte, hogy ez volt az a gyönyörű szép asszony, a kit a huszártiszt ölében látott.

Csak hogy akkor nem volt ilyen halavány!

— Ez a gyilkos! — mutatott Aladár a fehér ruhás nő.

Aladár pedig felnyitotta szemét, felugrott gyorsan s bárgyú kaczagással a fehér ruhás nő nyakába

vetette magát, azt susogván csenles boldog mosolygással:

— Servus!

A fehérruhás hölgy iszonyodva lökte el magától a szerencsétlent, a mit az jóízű kaczajjal fogadott s leült az ágy szélére elalélt neje mellé és azt mondta gyermekes komolysággal, megsimogatván hosszú fekete haját:

— Palkó csináljon nekem ebből a hajból ostort!

Azután sajátságos mimikával elkezdte mutogatni, mint szoktak az ostorral pattogni, mikor az első lovat akarja az ember megválni, vagy mikor a lógóást oldalvást csapkodja vissza a kocsi-rudhoz.

Az öreg Pál csak nézte nézte szomoruan Aladár urat sokáig, becsületes öreg arczára két könnyesepp gördült le, azután keserű kocsis-humorról morogta magában:

— Tudtam, hogy elhagyunk valamit abban a czudar sebes hajtásban. Ahun la. Az eszét hagyta el a nagyságos ur.

.

És ez nagyon egyszerű történet. Az emberek beszéltek róla egy kicsit; azután elfelejtették; még csak a világ feneke sem esett ki miatta. Az igaz hogy egy menyasszony lett özvegy benne, egy fiatal ember halott, egy boldog nő szerencsétlen, egy okos s szelid férfi gyógyíthatlan örült — hanem hát ez mind csak a szeszélyes fátum dolga, mely szeret néha olyan képet rajzolni az élet könyvébe, a mikben tulságos sok a tragikum.

De hát ki tehet arról? az embernek egy haszontalan orvossága van ellene — a részvét.

No de nincs is benne fukarkodás.

Hogy mást ne említsek — a jó Máli néni gyakran jár át kedves szerencsétlen keresztlányához és vigasztalja szegényt, a mint lehet.

. . . . Meg kell nyugodni az isten végzésében, ő tudja, mit cselekszik . . . az ő bölcsesége kiapadhatatlan: hanem az emberek! — azok roszak; piszkolják, rágalmazzák egymást, pedig hát minek az az örökös marakodás, pletyka?

Az ám, gonosz a világ.

Ő rá is kenik-fenik, hogy rosz a nyelve, azt pletykázzák, hogy ő pletykázik; pedig isten látja a lelkét, még a légynek sem vét szegény Máli néni.

Miért fél Stofi bácsi a porosztól?

Bál volt a vidéki kis városban. A hol egy fekete attila megakadt a vármegyében, mindenütt került bele egy gavallér. A sok rongyos csészáról már egy hét óta tisztítják a tavali sarat, hogy a nagyságos kisasszonyok rangjukhoz illően jelenhessenek meg a bálban. Szabónak, masamódnak meggyűlt a dolga. Mindenütt sürgés-forgás. A tekintetes papa veszekszik a báli ruhák ára miatt: huszonöt mérő buza megy fel egyre. A nagyságos mama háborut üzenet az egész nemes csizmadia czéhnek, hogy bőre varrta az evelasz-tin czipőjét, pedig hát alig bírta bele erőszakolni a lábát. A kis nagysámok pedig ábrándoznak a jövő élvezetdús perczekről, a mi nagyon ártatlan mulatság, mert ha valahogy bőre találnák szabni az ábrándokat, legalább nem okozhatják érte a csizmadiákat.

A tekintetes papa nem is bánja, ha a kisasszonykái ábrándoznak, mert hát ez a divatcikk nem kerül pénzbe.

Végre azután elkészülnek a szép fodros selyemszoknyák; a Sárikának pirosszinű, mert fekete szemei vannak, a Gizelának kék, mert a szemei is olyanok; — no az Etelkéé csak bizonytalanszinű gyermekruha, mert annak a szemeit még nem szokta nézni senki.

A kisasszonykák felpróbálják a tükör előtt : szép lesz, felségesen fognak kinézni ! Csak már jönne a régen várt percz.

Még egy nap, egy éj, azután meg egy egész nap. Harmincz óra. Jaj, de sok még !

Addig az ideig ezer apró körülmény intéztetik el ; mint lesznek fésülve : à l'enfant vagy à la Pompadour ? Ezer nagyfontosságú kérdés merül fel ; valjon lesz-e cotillon ? Ha nem lesz, mért nem lesz ? S ha lesz, ki fogja rendezni ? Aligha nem Ripők Muki. Vagy azért is Fenyéri Szepi. Ő a lelegegansabb gavalér, már azon oknál fogva is, mert ő a Gizella kisasszony udvarlója.

És végre csakugyan elérkezik a kitüzött nap délutánja, a kisasszonyok felkészülnek, a kocsisnak kiadatik az új, ez alkalomra készült libéria, keményen meghagyatván neki hogy vigyázzon rá, s ha valahogy netalántán verekedésbe találtatnék sodortatni el ne feledje előbb emberséggel levetni az új dolmányt, mert az méregdrága jószág.

A kocsis szemtelen jámborsággal minden jókat ígér, közibe vág a józanvérű állatoknak, a kisasszonyok szive megdobog a nagy örömtől, a nagyságos mamapedig az elindult kocsiról még egyszer ordít egy jó izüt Böskére, Pannára : hogy a sok baromfi étlen-szomjan ne maradjon, mert különben baj lesz

Egy óra mulva megérkeznek a székvárosba, a hol aztán leszállnak valamelyik jó atyafihoz, egy kicsit lekefélni magokat, a mi azonban eltart vagy három óra hosszáig. Itt már tüzetesebb kritika alá kerül

a toilette. A néni is beleszól a dologba s mint tapasztalt városi delnő fenn akarván tartani tekintélyét, minduntalan talál valami hibát: vagy a derék van rozszúl megvarrva, vagy az ingváll nem izletes eléggé. Azon most már persze nem lehet segíteni. De mért is nem tőle kértek tanácsot?

A nagy torony-óra e közben lassú ünnepélyességgel négy vékonyat és nyolcz vastagot kong odakinn, mit Etelka ujjain összeolvasván, kitérő örömmel kiált fel:

— Nyolcz az óra. Menjünk! kezdődik a bál!
Csakugyan kezdődik.

A megyeház első emeletén van a tánczterem, a melyhez vezető lépcső tele van rakva virág-cserepekkel, zöld jegenyefa-galyakkal papiros czifrázatokkal. Egy egész hamis erdő.

A terem-ajtóban két egyenesre kifent bajszú czifra hajdu ácsorog, a ki tiszteletteljesen szalutéroz a bemenőknek, némely magasabb állású egyén előtt egy-egy komplementumot is megreszkirozván, mi anynyit jelent, hogy a jobb lábával egy hangos vakarin-tást tesz hátrafelé a zsaluzsányi téglakövezeten.

No de ezt már nem látja senki.

Kinek is jutná eszébe a hajdut szemlélgetni, mikor odabén sir a Jancsi vonója, olyan keserves-vigan, hogy a sok fiatal ember szinte az orrával töri be az ajtót, csakhogy hamarább benn lehessen.

Hanem nem is lehet őket csodálni!

Hiszen az egy egész paradicsom, hová sietnek.

A hosszú terem tele van délczeg, kedvesarczú

leánykákkal, pajkos szeretetreméltó fiatal emberekkel. Mindenütt fény és virág, jókedv és öröm. Még az ő főispánok arczképei is, mik ott függnék az utónemzedék kegyeleléből a megye tanácsstermében, mintha valami vidámabb vonást öltöttek volna fel ez estére, nem néznek olyan rideg mogorván mint máskor.

Jancsi cigány erősen vitatja, hogy a muzsikaszóra hallgatnak.

Az élemedettebb urak kisebb gyűrűkké alakulva politizálnak, egy-egy csintalan mosolyt erőltetve ajkukra, ha történetesen valami kedves unokahág lejt el mellettök.

Később azután behúzódnak a kredenczbe, mert hát hiába mindjárt szabadabban érzi magát a férfi ember, ha a felesége nem látja.

A kredencz perczről-perczre népesedik egész éjfélig. Felhangzanak a vig toasztok és a „causa bibendik“ mindenféle nemei, megered a jó anekdóta zápor: Zsiga bátyánk mesés kalandjai a régi táblabirói világból, Stofi fiskális sopánkodásai a nép elszegényedéséről, a mit Sramko fiskális azzal czáfol meg, hogy a kellner által egy tizforintost küld ki a cigánynak.

Egy-egy kritikus fiatal ember, a ki nem tánczol, hanem csak úgy tapasztalatgyűjtés végett kószálgat fel s alá a teremben, nehány pikans történetkét hoz koronként a kredenczbelieknek, a kik természetesen mohón kapnak az ilyeneken.

. . . „A szép Milka oda van Ripók Mukiéért.“

. . . „Sarolta nagysám beleszeretett abba a gyönyörű ismeretlen fiatal emberbe, a ki annyira feltűnt ma mindenkinek. Ugyan ki lehet? Milyen absurdum, hogy senkinek sem mutatja be magát. Bámulatós fiatal ember! Milyen szellemdús és elegans! Bizonyosan valami mágnás, mert egy szót sem tud magyarul.“

Most megint Miska öcsénk rohan be lóhalálban a tánczteremből;

— Hollá! Találjátok ki, mi az ujság! Szepi szerelmet vallott Ridegh Gizelának. Ha látnátok, mint villog a szeme

— Lehetetlen! kételkedik Stofi fiskális.

— A még csak bliktri! vélekedik Miska öcsénk. Hanem arra találjon kadencziát Stofi bácsi, hogy a maga szeretőjének mind lement arczáról a festék a nagy izzadtságban.

— Hm! Legalább assecurálva van a szerelmi nyilatkozatok ellen.

E pillanatban megint az előbbi szőke uracs ugrik be, vigan nevetve:

— No ez groszartig. Quel malheur! (kel malör!)

— Kell az istennyilának, de nem nekem! — vág közbe Samko fiskális, ki a franczia szót is magyarul érti.

A szőke uracs azonban nem hallgat Samu urra, hanem mint a ki fontos dolgot tud, siet azt elhaddarni.

— No ugyan, megjártuk az ismeretlen elegans urral. Különösen Sarolta nagysám járta meg. Úgy kell neki.

— Talán bizony faképnél hagyta a szép mágnás? kíváncsiskodék egy csomó ember.

— Ej dehogy. Egészen másképp történt. A nobel fiatal ember valódi forradalmat idézett elő a hölgyek közt, a nélkül, hogy egy is tudta volna kicsoda. Sarolta nagysám egészen oda lett érte. Láttam, hogy szorongatta kezét az előbbi négyesben. De nem csak Ridegh Saroltának, hanem egyáltalában mindnyájunknak feltűnt elbájoló fesztelen urias tartása. Egy félórával ezelőtt az a hír kezdett terjedni róla, hogy egy gazdag orosz báró: néhányan már a családfáját is el tudták mondani. Sőt Zsiga bátyánk arra is emlékezett, hogy együtt vadászott apjával egyszer a kamesatkai hópusztákon. Akkor történt vele az a nevezetes eset, hogy egy lúdnagyságú oroszországi madár ráült a pus-kacsővére.

— Az ám! erősíté ujolag Zsiga bácsi. Előbb le kellett rázni s csak azután lóhettem le, mikor már felrepült.

Hja! bizony sok mindenféle megtörténik az emberrel!

— Hát a mint mondom, mindnyájan kíváncsiak voltunk nevére, de senki sem vállalkozott rá hogy megkérdezze, mert hát egy báróval nem bolondság ki-kötni. Hátha sértésnek találná venni!

— Bizony öcsém nem is tanácsolom. Szólt Zsiga bácsi. Az apja is nagyon ingerlékeny ember volt.

A szőke uracs úgy nevetett, majd belefájult a mája:

— Végén csattan az ostor, Zsiga bácsi. Akkor beszéljen!

— No, és?

— No végre mégis akadt valaki, a ki megkérdezte tőle kicsoda. Az öreg Rideghnének feküdt leginkább érdekében ki szörnyen büszke volt a magas állású udvarlóra. Titokban rávette a kis Etelkát, ki mindig Sarolta nénye mellett ült, hogy kérdezze meg nevét.

— Mily neveletlenség! dörmögte Zsiga bácsi felkelve az asztaltól s rossz sejtelmek következtében elpárologva a szomszéd termekbe.

A szőke uracs folytatá az elbeszélést:

— A kis Etelka igen pajkos és raffinrozott lányka, a ki már politikából is tud naiv lenni. Pompásan adta szerepét. Midőn az előkelő fiatal ur az utóbbi négyes után helyére vezette Saroltát s mulattatni kezdé, a kis Etelka is beleegyedett a társalgásba, utánozva egy gyermek összefüggéstelen gondatlan csevegését. A sok bohó beszéd közt azután előhozta: „De én soha sem láttam önt. Hol lakik maga, bácsi? Mond meg Sáríka, te bizonyosan tudod!” kifogástalan sakk-matt! Saroltának nem lehetett egyebet mondani, minthogy ő sem ösmeri a bácsit, mire az kénytelenítve lett kirukkolni nevével.

— Süsd ki már egyszer! Türelmetlenkedtek a kredencz vendégei.

— A bácsi nem jött épen valami nagy zavarba, hanem egész illedelmesen bocsánatot kérván a be-

mutatás elmulasztásért elmondá, hogy ő bizony Snapsz Augustin, pozsonyi borbélylegény.

No erre aztán mindenki elkezdett kacagni, a mint csak győzte.

Az ördögbe is ! Egy gazdag báró, a ki borbélylegénynyé devalválódik. Ez már csak elég komikus dolog !

Még Stofi fiskális is mosolygott ; pedig ő nem szokott ingyen még mosolyogni sem.

A kredencz vendégeinek az a része, a melyik a maga lábán szokott hazajárni a bálókából, felkerekedett az asztalok mellől, s mind sietett a tánczterembe meglátni azt a csodát, a kitől úgy halálra ijedt a magas societás.

Hanem már egy szál borbély régen is csinált annyi bajt, mint ez a Snapsz Augustin.

Az egész teremben valami baljoslatu sugdosás járt szájról-szájra. A bóbiskáló garde dame-okat sorba felköltögették, meghallani azt a rettenetes ujságot, hogy az orosz báró senki más mint Snapsz Augustin borbélylegény.

Ilyen eset nem fordul elő a „cronique scandaleuse“-ben sem !

De hogy mert ez az ember ide tolnakodni ? Ki hitta meg ? Ki hozta ide !

— Hát talán Rideghné ő nagysága. Az ő Sárkájának udvarol.

Ezt persze azok a mamák mondták, a kik nemcsak amugy hallomás után szerzik a pletykát, hanem

. . . . azért adott az isten talentumot az embernek, hogy saját fejében is teremjen valami.

Szegény Rideghnét hogy rágalmazhatták így!

Inkább sajnálni kellene minden igazhivő keresztény léleknek.

Ilyen gyalázat!

Ő nagysága ötféle szint is váltott azóta a hogy Etelka kérdésére kilebbent az udvarló neve.

Pfuj!

Ő, a ki a „high life“ árnyékában nevedett fel, nem is álmódott ily megalázó scandalumról soha. Egy borbélylegény az egész világ szeme láttára az ő Sáríkájának udvarol, szeme közé mosolyog, sőt még talán a kezét is megszorította.

Borzasztó!

Legelső dolga volt, midőn magához tért, egy megvető lesujtó tekintetet vetni az illusiótól megfosztott ifjúra, ki egészen természetesnek találta, hogy ő borbélylegény s egy cseppet sem látszott észrevenni a kellemetlen benyomást.

— Sáríka! szólt ő nagysága czélzatosan. Halálosan boszankodom. Hát te hogy érzed magad?

Sáríka valami furcsát akart felelni, mert nem hiába bigygyeszté fel duzzadt piros ajkait, hanem egy tekintet a „lovagra“, ki mellette állt s kiben van valami méltóságos és elbájoló, megfékezte csipős nyelvcskéjét.

— Honteux, comme un renard . . .“ mondá meglehetősen rosz kiejtéssel francziául, hogy a terhére vált

ember meg se értse. Nem volt reá képes, hogy elutasítsa.

Snapsz Augusztin tökéletes kiejtéssel egészíté ki a kisasszony szavait :

— Qu' une poule aurait pris.

A nagyságos mama elővette a monocliját s még egyszer jól megnézte tetőtül talpig; a saját szemének fülének sem hitt. Azután megcsóválta fejét, egyet sohajtott és azt gondolta magában: „Különös ember! Tud ez mindent! Még sem lehet ez borbély legény. Teljes lehetetlen.“

Csak valami tisztességes uton kituszkolhatnak innen, suttozták a mamák, de egyszerűen kiutasítani még sem lehet valakit azért, hogy borbély legény, ha máskülönben illedelmesen viseli magát: meg aztán az is kérdés, hogy kimenne-e? Megfizette a belépti jegyet, mint más akárki, joga van itt maradni.

— No most segítsen Stofi bácsi — nógatták Stofi fiskálist a fiatal emberek — most mutassa meg, hogy milyen vitéz ember.

— Ühüm! Hát megmutassam? — eregeté ki a szót szájából Stofi bácsi. — No hát megmutatom.

— De nem olyan könnyű ám elbánni azzal a borbély legénnyel. Olyan kinézése van, hogy alig meri megszólítani az ember.

— No majd kinézem én innen, akármilyen kinézése van is: csak rám kell bizni.

Odabenn a tánczteremben azalatt kotillonhoz készültek.

A kredencz fiatalsága elszéledt s a tánczterembe

sietett, hol gyöngéd kezek tele aggatták kabátjaikat csillogó papir-rendjelekkel s a boldog fiatalság ép oly büszkén viselte, akár megannyi kamarás és belső titkos tanácsos.

Snapsz Augnsztinnak végképen üres volt fekete német kabátja, a mi a történetek után nem kíván magyarázatot.

Mindenki reá figyelt. Ó volt a „Stichblatt.“

Egy félreeső asztalhoz ült s egy palaczk pezsgőt rendelt.

Világos dolog, hogy henczegésnek vették.

A kellner előhozta a pezsgőt.

— Bontsd fel! Hopp! Megállj csak! Hisz ez magyar pezsgő. Én francziát kértem, azt hozz te vén csont.

Sramkó fiskális a szomszédjának esküdözni kezdett, hogy ez igazi ur, ha az öreg kellnert „te“nek meri szólítani, mikor még ő is megmagázza a vén Arnoldot.

— Ezt meg visszavigyem — kérde a kellner.

— Ne bánts! Ha már megkezdtem, hát majd csak kifizetem ezt is.

— Tyü! Hisz ez kifogástalan gavallér! mondogatták egymásnak az ifjú urak s már nem néztek rá oly megvetőleg.

„No Stofi bácsi, rajta!“

Stofi bácsi megérté a szemintegetéseket s oda sompolygott a félreeső asztalhoz, hol az ifjú ült s elfujta a gyertyáját.

Snapsz Augusztin gyufát vett ki mellény-

zsebéből, és meggyújtotta gyertyáját anélkül, hogy csak legkisebb kedvetlenség vonult volna el szép férfias arcán.

Stofi urnak nem tetszett az, hogy az idegen fel sem veszi a dolgot, tehát ahhoz a vastag tréfához folyamodott, hogy odakönyökölt Snapsz asztalára s addig fészkelődött az ökleivel, míg ledöntötte a pezsgős palaczkot, hogy az legurult a földre s csörömpölve tört össze ezer darabra.

Az idegen mosolyogva nézett fel Stofi urra.

— Látom uram, hogy önnek különös passziói vannak. Most már legyen szives üsse földhöz a poharat is, hanem előbb kiiszom belőle a pezsgőt.

— Hisz ez nagyon eredeti czimbora! szóltak a tréfa nézői.

— No még ilyen borbélyt nem láttam — örvendezett Sramkó fiskális, a ki rémitő demokrata s nem adja ötven forintért, hogy ellenlábását Stofi urat egy mesterember főzte le miveltségével. Bizony, bizony közeledünk Amerikához!

A szőke uracs is jóízűen kaczag s beszalad a tánczterembe értesíteni a hölgyeket.

Mindenki mosolyog, csak Stofi bácsi boszankodik, nagy uborka-orrán végtelen zavar festekezvén.

— Lám, lám fráter, milyen tréfás ember maga. Én bizony azt hittem, hogy csak az érvágáshoz ért.

— Az a mesterségem, uram.

— Hm! Majd megpróbálom milyen mesterember. Egyébiránt tanácslom, hogy a borotvát, valahogy ne fenje otthon az officzinában a nyelvéhez, mert

olyan éles, hogy ketté vágja vele, . . . már tudniillik a — borotvát.

— A bizony nagy baj lesz — szól Snapsz ur könnyedén, — mivel azontúl borotva hiányában a nyelvemmel lesznek kénytelen borotválni az embereket, mintha fiskális volnék.

Erre a jó élczre még jobban kitört a nevetés; még a nők közül is bejött néhány katonásabb a nagy hahotára, azon kedélyes kíváncsiságtól vezéreltetve, hogy ugyan hány ember bolondult meg ekkora lár-mához.

Stofi bácsi szeme szikrázott a dühtől.

Beste lélek, . . . no ezért a sértésért majd számolunk reggel — kiáltá mérgesen, értvén alatta hamarjában, hogy egy kis nagyhangú becsületsértési pörrel főzi majd le, vagy legalább megijeszti egy kicsit.

Hanem Snapsz máskép fogta fel a dolgot.

— Jól van, kész vagyok.

Azután a más asztalnál ülők felé fordúlt.

— Az urak közül lesz oly jó valaki segédem lenni, miután senkit sem ösmerek itt.

A meglepetés halk sziszszenezése hallatszott mindenünnen: „Ohó, hiszen ez valóságos gentleman.“

Azután lassú mosolygás követte a csodálkozást, melynek azonban minden gúnyja Stofi bácsit illette, ki olyan savanyú arcot vágott ehhez az értelmezéshez, hogy lehetetlen volt nem mosolyogni rajta.

— Quid quid? dadogott zavarral. Ki beszél itt

segédekről. Micsoda izé . . . dolog ez? Micsoda csűrész-szavarási? . . .

— Gyávaság lesz hátrálni Stofi bácsi. Azt ne tegye valahogy, hadd legyen párbaj! Kiált közbe Fenyéri Szepi magyarul, hogy az idegen ne értse.

Stofi ur kegyetlenül dörzsölte a homlokát, mint-ha ott keresne a veszedelem elől valami jó gondolatot. Az is ott keres ahol nincs.

— Hüm! Hm. No no . . . hiszen magam is párbajt akartam.

Nagy megerőltetésébe került ez a vitéz mondat, Dehogyan akarta ő a párbajt, dehogyan . . .

— Hanem, hm. Richtig! Én csak nemes emberrel szállhatok síkra. Ön tartozik azt nekem holnap reggel a párbaj helyén bebizonyítani; még pedig formális dokumentummal.

Az ifjú szó nélkül hagyta Stofi fiskális szavait: csak Miska öcsénknek jutott eszébe, hogy oda menjen hozzá, fülébe sügni:

— Hagyjon békét annak a nemesemberkedésnek. Nem járja már az, különösen az olyan embernek, a kinek szinte elfelejtették megszerezni az ármálisát elődei.

— Már az más, ha azt is tudod . . . morgott az ügyvéd kétségbeesve, hogy ezt az egyetlen mentő ezernaszálat is ellene fonták meg ostornak.

Mig Stofi ur dühöngött, addig mindkét részről megalakultak a segédek, Miska öcsénk és Sramko fiskális Snapsz urnak ajánlották fel szolgálatukat, mig ellenben a másik fél részéről Fenyéri és Ripók

vitték a nevezetes tisztséget: elhatározván, hogy a párviadal az „Ordás” erdőben, reggeli nyolcz órakor történjék.

Stofi ur izgatottan sompolygott el a belső szobákba, Zsiga bácsit felkeresni. Azzal legalább eltarklizhatnak reggelig valahol. Addig pedig sok jó gondolat juthat eszébe az embernek, különösen az olyan embernek, a ki nemcsak pusztán ember, hanem még hozzá fiskális is.

Bizony csak szép kelepcebe került! Öreg ember létére ilyen bolond dologba keverni fejét! Most már vagy végig kell játszani a hős szerepét, vagy kinevettetni hagyni magát? Tertium non datur. Mi lesz ő belőle öreg napjaira, ha agyon találja ütni a borbély? . . . Rémitő . . .

De még keseregni sem hagyták nyugodtan. A saját segédjei utána iramodtak s egyik vigasztalni, más meg ijesztgetni kezdte.

— Bátran viselje magát Stofi bácsi — szólt Fenyéri — hiszen ugy is megszökik az a borbély. Meglássa, hogy ott nem lesz az „Ordásban” reggel!

— Bár ne lenne! . . . azaz, hogy csak hadd legyen.

— Hanem nem ártana, ha ön most haza távoznék és megírná a végrendeletet — mondá Muki.

Stofi úr elhalványodott. Hanem aztán ő is tréfára fordította a dolgot.

— Azt pedig nem könnyű munka kitalálni anynyi sok rokon közt, hogy kinek hagyjam az uj tajtékpipámat. Mind dohányosak az istenadták, de egyik-

nek sem merem testálni, mert még a síromban is megfordulnék, ha bajuszt találna kapni.

— Sohse tréfálgasson! Nagyon komoly dolog ez! inceselkedék az előbb szóló.

— Hüm! hm! Csak nem hiszed, hogy meg merivni velem?

— De bizony hiszem.

— Még sem lehet hátrálni. A pezsgő beszélt abból az emberből — tüzelt Fenyéri.

Stofi fiskális a fejét vakarta.

— Dejszen öcsém, az igaz, hogy már csak tulajdonképpen, izé . . . szégyen vagy micsoda a futás, de hasznos.

— Vegye tekintetbe Stofi bácsi, hogy most ön van hivatva, fentartani mindnyájunk becsületét. Az ön hátrálása mindnyájunk erkölcsi vesztesége volna egy jöttment ember ellenében, kinek talán kard sem volt a kezében soha. Aztán gondolja meg azt is, hogy ön mégis csak magyar ember.

A fiskális felbuzdult. Nagyon jó dolog, ha eszébe juttatják valakinek, hogy magyar ember.

— Jó hogy mondtad öcsém, mert magamtól ugyan nem jutott eszembe. Igenis az vagyok édes öcsém, az is leszek holtig. Egyszer kell csak meghalnom úgy is. Holnap reggel nyolczkor helyemen találtok.

A fiskális elfordult, hogy valahogy észre ne vegyék azt az érzékeny könyüt a mit e hős szavak sajtoltak szeméből.

Ezalatt újra felhangzott a tánczteremben a muzsikaszó s a fiatalság ott kezdte, ahol elhagyta: a csárdásnál.

Snapsz Angusztin is ott termett Sárika mellett és mulattatni kezdte. Beszélt neki mindenféle bohó dolgokat a szentpétervári bálokról, szibériai vadászatokról, a francia „Opera comique“ hölgyeiről, berlini udvari furcsaságokról, olyan eleven szelleműs aprólékossággal, mintha az a bolond borbély legény mind maga látta volna ezen csodálatos dolgokat.

Sárikában folytonosan küzdött az arisztokratikus büszkeség az ébredő szerelemmel.

„Milyen délczeg termet, milyen férfias arcz, milyen ész, milyen szellem!“ s a leány arcza felpirulna a lelkesültségtől, ha nyomban eszébe nem jutna az a gondolat: hogy hát ez a sok minden összeadva — egy borbély legény.

S ekkor azt hitte a szegény leány, hogy el kell ájulnia, de valami bódító varázs által volt lekötve, ki nem szabadúlhatott alóla: — mint mikor valakinek kellemetlen álma van s maga is érzi, hogy jó volna felébredni, de nem tud.

Már vagy tizenötször lebegett ajkain e szó: „Ön alkalmatlan nekem,“ de mind a tizenötször ott fagyott meg azokon a piros meleg ajkakon.

A hamis szem nem egyszer intett Fenyéri Szepinek, hogy teljesítse az előbbi parancsolatot, de tudj' az isten, a fiatalság ma nem birt goromba lenni. A Stofi bácsi példáján egészen kijózanodtak. Sőt

annyira ment a borbély legény iránti figyelmen, hogy Sárika nagysámat egészen neki hagyták meg: még csak hozzá sem nyult senki.

Egyszer azonban mégis megkísérlettek egy vakmerő merényletet: összebeszéltek, hogy senki se legyen „vis a vis“-ja a következő négyesben. Snapsz ur nem tánczolhatott Sárikával.

— Kimondhatlanul sajnálnám, ha nem lenne reményem, hogy majd a következő négyesre leszek szerencsés a kisasszonyt megnyerni.

Sárika nem tudott nemet mondani.

A négyes után megint egy csomó csárdás következett.

— Gyönyörű ez a kegyetek tánca! — jegyzé meg Snapsz ur.

— Ön hát nem magyarországi?

— Nem. Én poroszországi vagyok.

— Mióta lakik ön hazánkban.?

— Nehány hét óta.

— Milyen cél vagy foglalkozás végett hagyta el ön hazáját?

— Egykor majd olvasni fogja kegyed a hirlapokban, de meglehet akkor sem találja el.

— Ah! hisz ön az imént azt mondá, hogy borbély.

— Az ördögbe, . . . hiszen most is csak azt mondhatom.

— Tehát csakugyan . . . szólt csüggedten a leány . . . és mégis ön egész rejtély előtttem, melyet nem bírok megmagyarázni magamnak.

— Higyje meg kisasszony, a rebusok olyanok mint az emberek, mihelyt megmagyaráztatnak, elvesztik érdeküket. Notre empire est détruit si l'homme est reconnu. Nemde?

— Meglehet. Ön hát eszerint érdekes akar lenni.

— Kegyed előtt igen.

— Miért épen előttem — rebegé a leány és elpirult. Megijedt a saját kérdésétől.

— Azért, mert érzem, hogy kegyedet szeretni tudnám. Ne volnék csak olyan szegény legény a minő vagyok . . .

Igazi fájdalommal mondá e szavakat: szinte meglehetett bennök kézzel fogni az őszinteséget.

Sárika zavarodottan hajtotta le fejét és soká gondolkozott azon a mondaton „ne volnék csak olyan szegény.“ Azután felnézett az ifjúra szomorú méléző tekintettel, mintha mondta volna neki: „ne hozz a kísértetbe.“

— Miről gondolkozik kisasszony?

— Istenem! semmiről. Beszéljen ön, kérem, valamit, — de nem arról, hanem valami másról.

„De nem arról“ . . .

Tehát a büszke Ridegh Sarolta már odáig ment, hogy egy jöttment embernek mondja, ne beszéljen arról a miről beszélt, a — szerelemről, és olyan hangon mondja, melyben benne van, hogy csak azért is arról beszéljen. . . .

Az ifjú odaült mellé, megfogta gyengéden kezét.

A szép Saroltát valami delejes villany-folyam reszketteté meg, a nemes vonások sugároztak valami ismeretlen szemvakító fénytől, olyan boldognak érezte magát, hogy egészen elfeledte, ha ő e ridegvári Ridegh Sarolta, az uri körök elkényeztetett bálványa, s az, a ki vele beszél, egy borbély legény. Ő a menyországban érezte magát: abban a tartományban pedig nincs magas arisztokraczia, sem pedig „canaille”. Kinek jutna ott eszébe olyan bolondság: ki milyen rangot viselt valaha ezen a másik ostoba világon?

A deli ifju ezalatt beszélt neki sok mindenféle dolgokat. Egy kis kunyhóról odahaza a csendes Rajna partján, abban egy szegény öreg asszonyról, ki esténként kiül a morgó folyamhoz és nézi a közeledő hajókat, hogy melyeken jön meg az ő édes fia . . . hoz-e szép menyasszonyt távoli országból? . . . Milyen boldog élet van ott, tisztább a levegő, balzsam az illatja, szebbek a virágok, zöldebb a fű, jobbak az emberek . . .

A leány ugy elhallgatja, ugy elmereng a suttogó hangokon, mintha valami bűbajos dallam volna, melynek accordjai belopodznak a szívbe. Nem ügyel már semmire, nézik-e, látják-e, megszólják-e érte? ki törődne azzal, hogy mit csinálnak az emberek ide lenn? . . .

. . . Az a kis kunyhó a Rajna partján, tündéri palota márvány csarnokokkal, az az öreg asszony egy szelid jó arczu édes anya képe, az a folyam morgása egy csendes altató dal, melyek hangjainál oly jó volna álmodozni . . .

Oh hogy a menyországból ilyen furcsának látszik minden! Tovább! tovább!

Egymás lehelletét szívják, olyan közel vannak arcaik egymáshoz. Milyen különös, hogy meg nem gyullad egyik a másiktól!

Az öreg Rideghné ő nagyságát jó, hogy a guta nem üti meg zavarában, ha oda pillant. — Az a léány egészen megfeledkezett magáról! De hát mit csináljon vele? Oda menjen és elutasítsa tőle azt a himpelért? Fi donc! csak megint blamirozná az által, a mi pedig illetlen egy jó nevelésű delnőhöz. Legokosabb észre sem venni, hogy az ifjú nem tartozik a „társasághoz“. Oda haza meg majd kijár a leczke Sáríkáknak.

Ekép okoskodott Rideghné.

A suttogó pár nem is sokat gondol azzal, hogy ő nagysága miről elmélkedik. Ráér akármiről gondolkodni.

Tovább, tovább!

És az ifjú nem fösvény a beszédben, Sáríka mégis úgy érzi, hogy szeretné megenni mindenestül. Milyen édes lehet az maga, a kinek a szavai is olyan édesek!

E pillanatban megnyílik a nagy terem ajtaja s egy simára borotvált képű öreg úr lép be rajta, talpig érő sárgás német kabátban, zöld szemüveggel: épen olyan formán néz ki, mintha az öreg Geöthe támadt volna fel sirjából.

Az öreg úr körülnéz az ajtónál s meglátván

Snapsz urat, egyenesen hozzátart, gyöngéden megérintve vállát.

Az ifjú bosszusan néz hátra, hogy ki merészli most háborgatni? azonban meglátván az öreget, szó nélkül ugrik fel.

— Mi történt?

— Egy úr várja önt szállásán. Azt mondja, rögtön beszélnie kell önnel.

Augusztin úr egy kicsit gondolkozott, aztán szilárd hangon mondá:

— Tehát rögtön megyek.

Aztán meghajtván magát Sárika előtt, előadá, hogy sürgős ügyben egynehány percze szállására kell mennie az átellenben levő vendéglőbe.

— De reménylem, nem soká fog ön késni.

— Oh semmi esetre sem. A következő négyes, melyet velem ígért kegyed eltánczolni, bizonyosan itt fog találni.

— Ki tudja? — mondá a leány — hiszen mindjárt kezdik

— Azon esetben szabad kérnem a következőre. Egy szóval arra, mely visszaérkeztem után az első leend.

— Számitok önre! — jegyzé meg odaadó mosolylyal Sárika!

Augusztin úr is mosolygott, azután karonfogván az öreget, kiment a teremből.

A terem-ajtóban még egyszer megfordult és mosolygott, azután mutogatott valamit, mintha mondta volna: rögtön itt leszek.

Sárika alig várta, hogy visszajöjjön. Az egész terem üresnek látszott neki nélküle.

De soká nem jön!

A négyes is elkezdődött. Valami vándor lélek vetődött hozzá és felkérte rá, de ő azzal utasítá el, hogy „foglalkozva van már“.

Azonban tánczosa nem jött el.

Hol lehet annyi ideig?

Bizonyosan dolga van még.

Sok dolga lehetett Augusztin úrnak, mert már a másik négyesnek is a hatodik figuráját tánczolják s még sincs itt.

Sárika kezdett nyugtalan lenni, szemei türelmetlenül voltak az ajtóra szegezve: jöttek mentek rajta elegen, de Augusztin úr nem jött többé.

Soha többé.

Már reggeledett, a leeresztett ablakfüggönyökön keresztül tört a hajnali világosság, a csillárok kezdtek bágyadtan világozni, a sok báli arcra oda íródott az átvirrasztott éj savanyú kinyomata, a vendégek egy része hazakészülőben van, a lányok kapkodják magokra a mantillákat és a nagykendőket, mit azonban az „animót“ affektáló fiatalság kegyetlenül izetlen arccal igyekszik szokásból megakadályozni, — hogy még egyet forduljon a kedves leánycsometével; mit a szempilláit dörzsölgető mama mogorván enged meg, hozzátéven nagy ásítózva; „de osztán az legyen ám az utolsó“

A kredenczből is már haza pusztult a lármásabb

közönség, kit ki dobtak, ki meg magától ment el. Csak néhány öreg úr maradt még csendes boldogító tarokk mellett.

A cigány-banda is már a kilencedik pohár fekete kávéval tartja fel magában a megfogyatkozott szuszt. Az öreg primáson az imént az a csúfság történt, hogy elaludt a maga nótáján s mikor a mellette álló more a vonó egy mesterséges lökésével felébresztette — már akkor a valczert tánczolták — de ő azért mégis csak azon kezdte a hol elhagyta: „nem akar a fakó lovam legelni“ mire aztán az elő-tánczos Fenyéri Józsi is úgy kijött a sodrából hogy azt mondta a tánczosnéjának Gizela kisasszonynak:

— Bocsánat hogy olyan álmos vagyok . . .

(Azt hitte szegény, hogy ő tévesztette el a dolgot, nem a primás.)

Már ezt megint Gizella kisasszony sem hagyhatta szó nélkül, minek következtében egy nagyon rekedtet és vékonyat sikított az édes mama felé:

— Menjünk már haza, mama.

— Oh ne, még egy kicsit! könyörgött Sárka szomorú elmélyedt hangon.

Ő tudta miért „ne még.“

Hátha eljő.

Istenem, nem lehet az, hogy el ne jöjjön legalább egy perczre!

Neki azt sugta a szive.

Hanem hát a világon egy sziv sem csalhatatlan.

Snapsz úr nem jött el.

És már nem is jó, mert mindjárt vége a bálnak.

„Oh miért van már vége?!“

Ezt a fentebbi felkiáltást azért írom nagyobb betűkkel, mert két ember gondolataiban született egyszerre.

Sárikáéban, és a Stofi bácsiéban.

Stofi bácsi szerette volna, hogy bár csak ez az éjszaka tizenhárom éjjel ki ne virradott volna, hogy csak a tizennegyedik nap reggeli nyolcz óráján adassék át a halál martalékaul. Addig az ideig legalább összeveszíthetne még néhány klienst. Legalább már azt engednék meg neki, hogy előbb Kipesek Márton-tól és Kirgyela Mihály felektől a stempli-pénzt felvehesse: mindjárt nyugodtabban halna meg.

Irtózatos gondolat is az kérem, egy fiskálisnak tudni, hogy meghal, a nélkül, hogy legalább egy keresetet ne adhasson be a halál ellen, melyben felhozván kacsaringós konstrukciókban a jogtalan hatalmaskodást, őt a perköltségben elmarasztalni kérje.

Arczát izzadság verte ki, rémitő melege volt, — kiment tehát a folyosóra egy kis hűs levegőt élvezni.

Nem csalódott: a hűs levegő egészen lehűtötte forrongó vérét, elannyira, hogy egy kétségbeesett eszmével kezdett foglalkozni, t. i., hogy a borbély legényt megkövesse.

Becsületére válik, hogy csak igen hosszas megfontolás után született benne ez az aranyos gondolat, a mit azonban nyilván maga is szörnyszülöttnek tartott, mert még megkeresztelni sem merte igazi ne-

vén, hanem ráfogta, hogy „kapacitálni“ kéne Snapsz urat.

„Hm, hm! Csak hogy akkor oda a becsületem. Még a gyerekek is csufolni fognak. Istókügyse meg kell bolondulnom“.

Körülbelül az lett volna belőle, ha tovább is egyedül marad emésztő gondolataival, hanem jó szerencsére Miska öcsénk is épen odavetődött valahonnan a folyosóra.

A folyosón meglehetősen sötét volt, mert a lámpák már csak mélézgattak, vagy talán Stofi ur előtt volt sötét az egész világ, azért nem látta meg Miska öcsénket, hanem úgy beleütődött, hogy — ha valami csillagász előre kiszámíthatta volna a két kométa összeütközését, hamarjában elkiáltotta volna magát könnyen: „Vége a világnak“.

— Karambol! szólt Miska öcsénk tréfásan.

Stofi ur nem felelt semmit; hihetőleg arról gondolkozott: Micsoda két részeg disznó küzködik itt egymással?

Az eszeágában sem volt, hogy ő most összetalálkozott valakivel: másutt járt az esze.

— Majd azt hittem, hogy nem is ön az, Stofi bácsi. Úgy ki van kelve a képéből

— Persze, hogy nem is én vagyok . . . morgott Stofi ur foga közt s egykedvűen ballagott odább.

— Ejnye, de humoros kedélyben van. Talán bizony már észrevette, hogy a borbély legény megszökött?

Ez az egy szó megcsiklandozta az érdeemes úr füleit. Visszafordult.

— Félre beszélsz? Hogyan?

— Ugy hogy körülbelül két óra táján eltávozott a teremből. Segéde lévén s feltűnőnek találván hosszú kimaradását, a szállására mentem tudakozódni. Épen most jövök onnan.

— Hát? Kérdé mohón a másik.

— A vendéglőben azon választ kaptam, hogy az idegen úr, még két-másik urral együtt ezelőtt egy órával elutazott.

Ki látta már a jó Szigeti bácsit „Falstaff“ szerepében? A ki nem látta, az nézze meg Stofi urat, és akkor elmondhatja, hogy látta — nem a jó Szigeti bácsit, hanem — Falstaffot.

— T'yű! erre . . . arra . . . milliom adta . . . gyávája — gyuladt fel a teens fiskális úr — Igy bolonddá tartani az embert! lánczos lobogós adta! Egy kis vért akartam belőle eresztetni . . . No megállj nyúlszivű! Csak még egyszer kerülj a szemem elé!

— Ne tüzeljen úgy urambátyám, mert mindjárt hanyatt esem.

— Mar hogy nē tüzelnék ilyen . . . olyan mert hidd meg öcsém, hogy én szomjuhozom — —

— Elhiszem Stofi bacsit. Igyunk hát még egy quaterkát.

Én vérre szomjuhozom, lámpás teremtette . .

A teremből! oszló közönség kíváncsian seregett össze a mérges ember körül, a ki erőnek erejével egy

másik embert akart ma megenni früstökre, a ki az egész világot össze vissza szidja a miatt, hogy neki az egész két hétre elrontották a kedvét, mert elhagyták szökni azt a haszontalan gyáva embert, mielőtt legalább az egyik fülét leszelte volna „Cotillon-ordnyj”-nak — a hogy úgy is lett volna.

Miska öcsénk nagyon megsajnálta a haragvó embert : próbálta megvigasztalni.

— Ne rontsa a tüdejét bácsi! Még meghül és elreked ezen a hideg levegőn. Aztán, ki tudja — hátha még nyolczra vissza is térhet Snapsz valahonnan.

Csodálatos, hogy Stofi úr nyomban alábbhagyott a szóval : nagyon megnyugodhatott abban, hogy hát bizony nyolczra még itt is lehet.

No de fölösleges is lett volna kiabálni : már ugy sem hallgatna rá senki.

A teremben felharsogott a Rákóczy-induló lelkesítő csodás zenéje, az ajtónál álló hajduk egyike sebesen felrántotta a szárnyas ajtó másik részét és a közönség kezdett tömegesen egymás hátán kitakarodni, mint a csürhe, mikor a mezőről haza eresztik, — egyik jóllakva ábrándokkal, szerelemmel, másik éhesen, kedvetlenül ; egyik tele szivvel, másik üres reményekkel ; némelyek tele fejjel is — a kiknek azonban megvolt azért legalább azon kárpótlásuk, hogy a zsebök lett az egyensúly fenntartása okáért üres.

Az udvariasabb fiatal emberek még most is kedvesek : körül ugrálják imádottjukat, segítik levezetni

a meredek lépcsőkön — melyekről a sok szép zöld galyat a hajdúk éktelen káromkodásai daczára is, mind ellopдостák a csizmadia inasok az éjjel; — meg igazítják a mamák nagykendőit, hogy valahogy meg ne hüljenek az úton, egy pár jelentéktelen szót sügnak búcsúzóra a szerető lányka fülébe, melyre már az csak azért is elpirúl, mert a zimánkos téli szél egy percz alatt ugysis pipacs-pirosra festé arczát.

A kapu alatt „jó reggelt“ kívánnak az éjszakából kifogyott közönségnek, mely hallatlan élcz felett azután jó izút nevet a szellemdus hölgyecske s egy bucsú kézsorítással jutalmazza lángeszű udvarlóját.

Azután előállnak a kocsik; öt-hat nagypénteki arczú vászoncseléd fel ül egybe-egybe; a kocsis egyet káromkodik reggeli imádság fejében, azután elindítja az ócska csézát — a mit mindvégig nézvén egy pár korán megjelent tejet áruló kofa a piacon, azzal a szóval kezdi meg a késő estig szakadatlanul tartandó discursust:

— Ühü! már vége a bálnak!

Befejezés.

Sok, sok év elmúlt a leirt bál óta.

Tiszta szivemből sajnalom a tekintetes vármegyét, mely olyan hosszú időn keresztül törte rajta a fejét, hogy milyen eredeti ember volt az a Snapsz Augustin. Valóságos gróf lett volna, ha nem lett volna borbély legény, gavallér is lett volna, ha meg nem szökött volna a párbaj elől: de hát hova szökött

innen? Vagy inkább honnan szökött ide? Hol, kitől lopta azt a finom salon modort? azt a sokoldalu tudományt? Legalább eddig senki sem kurentálta utána a maga tudományát. No, de ez semmit sem bizonyít a gazember mellett — mondja Sramko fiskális — mert a tudomány olyan história, melyről nem szereti az ember elmondani, hogy „hiányzik“, a mit az ügyvéd úr ön magán tapasztalt.

De még tisztább szivemből sajnálom Sarolta kisasszonyt, a kire ugyancsak rájárt otthon a rúd: az édes mama váltig mondogatta:

— Volt is kivel bepiszkíttatni azt a drága selyem ruhádat!

A kis Etelka és Gizella pedig még évek multán is üldözte fulánkjával.

Hát még a szive mennyi mindent beszélt! Hogy ábrándozott esténként a csillagokon

„Ez az én csillagom, az az ő csillagja! Ugyan összejön-e valaha a két csillag?“

Ezt persze csak Montedegó ur tudná kiszámítani.

Addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik, Sarolta kisasszony is addig ábrándozott a szép szel lemdús borbély legényről, míg egyszer csak férjhez vezett egy csunya ostoba szolgabíróhoz. Azontúl aztán nem ábrándozott semmiről, legfeljebb szép ruhákról, brüsseli csipkékről, a drap du nord, a moir antique, a bleu mexique, s tudja isten milyen mindenféle selyemszövevről, miket, tudom, volt professorom sem tudta elősorolni, pedig ugyancsak tudta az aesthetikát, azaz, hogy csak tanította szegény.

De ha nem ábrándozott is Sarolta többé a szép borbélyról, az az egyszeri bál sokszor jutott eszébe — s ha már mint asszony is a régi kedves emlékek közt keresgélgni kezdett, szive asztalfiókjában, az Augustin úr képe volt legfelül

Hova lett? Miért tűnt el? Milyen csodálatos dolog volt az egész. Mintha álom lett volna csak!

Leg is legtisztább szivemből azonban a nemes városi casinót sajnálom, melynek a sok, sok hosszú éven keresztül minden áldott este meg kellett hallgatni Stofi úr hetyke legénykedését, ki egész életén keresztül sajnálja, hogy egy kis borbélyvért nem eresztetett kardjával, cserében azért a sok vérért, a mit az érdemes borbély czéh drága pénzért szed ki az emberekből.

Örökké sajnálja, hogy ezt a jó élczet elhalászta a sors előle.

Dejszen, csak még szeme elé kerüljön valaha, majd megmutatja neki, merre járnak a paradicsomba

. . . . Azon az uton ugyan nem, a melyen Stofi bácsi járt . . .

Sőt azt a fáradságot is megteszi a jövő őszszel, hogy utána megy Peczony városába és felkeresi, ha a föld alatt van is: neki előteremtsék akár honnan, mert különben kihija szál kardra az egész magistrátust.

És ezt minden este végig kellett hallgatni a casinói publikumnak. A ki a históriát nem tudta, annak Stofi úr kedveskedett az elejével, hogy hadd tudja;

a ki pedig már tudta, annak azért beszélte el, hogy el ne feledje és merenghessen felette: „milyen vitéz ember lehetett valaha az a Stofi bácsi!”

Ezért sajnálom legislegjobban a nemes város casinót.

Hanem hát sok év alatt sok minden történt.

A sok minden közt egyszer kiütött a háború. Sádovánál becsületesen megverték minket.

A porosz nagyon örült neki — hanem azért még sem örült neki oly nagyon, mint mi magunk.

No de nem tartozik ide; — csak még azt akarom elmondani, hogy a porosz seregnek kedve kerekedett megnézni egyuttal Magyarországot is. Ugy sem voltak még soha itt a tejjel-mézszel folyó földön.

El is jöttek egész Pozsonyig.

A hír széthordta az egész országban a kedves vendégek jöttét.

Azok aztán vitéz katonák, mivelt emberek!

Még a melyik legkevesebbet tud is, az is okosabb ember mint nálunk a rácz pópa: pedig az is csak valami!

Ugyan ösmerik azok az országunkat mint a saját tenyerüket, vagy még annál is jobban. Titkos embereik álruhában évek óta járnak közöttünk, tanulmányoznak bennünket, lefestik vidékeinket, a stratégiai pontokat az országban, úgy hogy még a sógorom pinczéje is rajta van a mappán.

Tudj' az isten minek az nekik!

Hát még a puskájuk? Azt aztán érdemes meg-

nézni: míg a mi katonánk egyszer süti el a magáét, addig azok épen tizszer lövik agyon.

Ehez még barátságos és udvarias is. Ott a táborra Pozsony mellett, akárkinek szabad megnézni, szívesen látnak mindenkit. Az ember úgy érzi magát köztük, mintha otthon volna.

A poroszokat szeretni divat most.

Különben ez mind nem tartoznék ide, ha nem azt kellene kimutatnom, hogy hova lettek Fenyéri Szepi, Miska öcsénk s több más ismerőseink, kiknek ma mindnyájának részt kellene vennj a nagy és szokatlan ünnepélyen, Rideghné ő nagysága arany lakadalmán.

Biz' azok már négy napja oda vannak Pozsonyban a tábort megnézni; egyébiránt délig még megérkezhetnek, mit a fris ujságra áhitó társaság kíváncsian vár.

Össze van gyűlve a fél vármegye; csakhogy természetesen igen kevés emberre ismerünk már rá. A hajdani báli fiatal emberek most már meglett unalmas férfiak, a szép délczeg lánykák hizott komoly delnők, és így tovább

No de nőtt helyökbe elég új nemzedék: olyan virulók, délczegenek, mintha épen azok volnának . . .

Hanem azért hála istennek, itt vannak a régi ismerősök is: Zsiga bátyánk egy nagy karosszékekben ül és épen azt beszéli egy fiatalabb körnek, hogy ő „negyvennyolczban“ a csatatéren játszott egyszer több tiszttársaival „huszonegyet“, t. i. a ki legelőször huszonegy németet vágott le, elkiáltá magát „resto“

s behuzta a bankot. Egyébiránt mindig nagy malheurben volt, mert valahányszor feléje vágott kardjával a huszonegyediknek, rendesen kettőt talált leütni — azaz elfucscsolta.

Távolabb Stofi fiskális vitatkozik Samko fiskálissal, azon a bonyolodott kérdésen: Jónás nyelte-e el a czethalat, vagy pedig a Bachszisztém nyelte el Jónást a czethallal együtt?

Ki tudná már azt!

A szép Sarolta még most is csinos, az ember alig nézné többnek huszonöt évesnél: a másik két testvér még mindig hajadon. Ő nagyságán az öreg asszonyon azonban meglátszik az idő nyoma. Nem is bolondság az hatvanhét esztendőt élni.

Aztán pedig, ha már a harmincz éves háború is nagyon hosszú volt, mennyivel hosszabb háború annál egy ötven esztendős — házasság!

A ki ebbe bele nem hal, az csakugyan megérdemli már, hogy még egyszer tánczolhasson a lakadalmán.

Bocsánatot kell kérnem az olvasótól, hogy oly hosszúra nyújtom történetemet s néha ott is szólok, a hol nem kellene — de hát nem szántszándékosan tologatom tágabbra e szűk novellete keretét, hanem csak ugy magától rájár a nyelvem.

De most már rövidebb leszek, nehogy utoljára nyakamban maradjon a vád, hogy ilyen nagy feneket kanyarítottam semminek.

Tehát délben megérkeztek a kíváncsian várt vendégek.

A társaság körülfogta őket s nem győzte eléggé kikérdezni: „Mi ujság Pozsonyban? Mit csinál a porosz tábor? Mikor jönnek beljebb?”

— Hé Szepi! — furakodék előre Stofi úr a maga kérdésével: Nem találkoztatok valahol azzal a gyáva Snapsz-szal?

— Deb'zon találkoztunk, — bizonyítja Miska öcsénk, a kit most már nem egy ember szólít „bácsi-nak“ is.

— Csitt! Majd én mondom el a fekete kávénál — kiáltott közbe Szepi.

Sárikának vére mind arczába szökkent

Az ebédnek, bármily nagy volt, mégis csak vége lett egyszer; felhozták a fekete kávé s Fenyéri kezdett áttérni a részletekre:

— Az egész tábornot megnéztük, mindent előzőkenyen megmutogattak, sőt a tisztek ott marasztaltak vacsorára is s a jó thea és a vig beszéd mellett, midőn javában mulatnánk, egy köpenybe burkolt tiszt közeledett tűzünkhöz, ki a mint szétnézett s meglátott, meglepetve kiálta ránk:

„Az ördögbe is, hiszen mi jó ismerősek vagyunk.“

„Nem emlékszem“ mondtam. De még Miska sem emlékezett, hogy látta valahol.

„Nos uraim, én vagyok Snapsz Augustin — szólt mosolyogva.

— Ah! csodálkozott a társaság azon része, mely ősmerte Augustin úr történetét.

Szepi folytatá:

— Mi is csodálkoztunk, uraim, hanem végre is felismertük Augusztin urat vonásról vonásra. Nagyon megöregedett ugyan azóta, hanem még mindig deli finom ember.

„Nos elhiszik-e önök most már, hogy borbély legény vagyok, miután olyan jól megborotváltuk Ausztriát“ — mondá, miközben jóízűt nevetett .! . .

. . . . Sarolta nagysámnak hangosan dobogott a szive, Stofi fiskális kezdett komolyabban hallgatni: még az öreg menyasszony is azt mondta: különös történet. . .

— Hát még a mi következik: az lesz csak furcsa — bizonyítgatá Szepe úr. A tiszt — mint mondá — igen örül a találkozásnak, különösen azért, mert még számolni tartozik azon lovagiatlan viseleteért, hogy a Stofi bátyánkkal vivandó párbajt nem várta be. Nagyon resteli, de teljes lehetetlenség volt, miután egy még ennél is fontosabb előre nem látott ok nyomban haza szőlította. Bocsánatot kér tehát Stofi bácsitól azon kijelentéssel, hogy a dolog azért nem maradt abban, miután hisz a gondviselésben, hogy nem sokára személyesen keresheti fel a szállásán Stofi bátyámat, miszerint lovagias elégtételt adhasson s egy sikerült érvágás által borbély mesterségének renoméját megállapithassa . . .

Stofi úr megszeppent.

— Hallottam én már ennél szebb mesét is.

— Becsületesre mondom, szórúl szóra így történt.

Stofi úrral az a malheur történt, hogy a tüzes végével dugta szájába a szivart.

— Kutya teremtette fátumja! . . . már tudniillik, hogy ez a szivar . . . Aztán ugyan mit értett az alatt a nem sokára — alatt?

— Hát legfeljebb néhány napot — vélekedék Zsiga bácsi.

Fenyéri ur Sárika felé fordult.

— Nagyságodtól is engedelmet kér udvariatlanságáért, hogy azt a hajdani négyest, melyre foglalkoztak, el nem tánczolhatta. Ingen élénken és lelkesedve emlékszik nagysádra, kézsókját üzeni, kikötvén egyszersmind azt is, hogy az elmaradt négyest egyúttal majd akkor tánczolják el, a mikor az említett ügyben eljön . . .

A szép asszony keblét úgy dagasztotta valami sajátságos édes érzés.

— Folytassa kérem — rebege elmélázva.

— Soká beszélgetett velünk, ezerszer is elmagyaráztatván magának, hogy néz ki azóta a szép magyar lányka. Eleget mondtuk neki, hogy asszony már, neki az mindegy volt, ő csak lánykának tartja nagysádat. Aztán elmondogatta, milyen jól mulatott ő akkor köztünk, milyen boldog volt ő akkor . . . — Szinte látszott rajta, hogy alig bir elválni tőlünk, végre azonban az éj beálltával elbúcsúzott, még egyszer biztosítván bennünket, hogy nemsokára okvetlenül egy szép bált fog nekünk rendezni odahaza. Búcsúzás közben midőn kezét szorítottunk, szétvált mellén összehuzott köpenye, s mi megdöbbenve vettük észre

hogy a kivel beszéltünk, p o r o s z t á b o r n o k
v o l t.

— Ah — oh! álmélkodott az arany menyegző
közönsége.

Stofi úr feldöntötte fekete kávéját, Sarolta ő
nagysága ruhájának csipkéivel játszott, hogy végtelen
felgerjedését elpalástolja.

— Ki volt ez? kérdém egy porosz tisztől. „Ho-
gyan?” válaszolt az: „hiszen ösmerősök! . . . Ő fen-
sége Würtembergi Ágost herceg volt.”

„Lehetetlen” kiálték fel csodálkozva, „hát nem
Snapsz Augustin?”

„A hogy veszszük, mondá a tiszt: „Bizonyosan
valami jó tréfát vitt végbe valahol e név alatt, mely
nem egészen álnév, mert bonvivant és tréfás termé-
szete miatt a berliniek „Prinz Snapsz“-nak
csufolják“

„Ugyan mondja meg nekem tiszt úr” — kérdém
hirtelen — „mi célból járt a herceg évekkel ezelőtt
incognito Magyarországon?” Az én tiszttem rejtélye-
sen mosolygott, azután barátságosan megfenyegetett
az ujjával:

„Ne legyen ön kíváncsi. Ki tudná azt!”

Eddig tartott a történet.

Néma csend követé: mindenki elgondolkozott
valamin, csak az öreg Zsiga bácsi szüröcsölte ki egy-
kedvűen a kávéját s azután azt mondta saját bölcs
véleményképen az egészre hogy:

— Ejnye!

* * *

Stofi ur e naptól kezdve soha sem beszélt Snapsz Augustin historiájáról többé a casinóban, — mert hát tudja isten, hogy lesz mint lesz? . . . Az olyan történet pedig nem ér egy ütöt taplót sem, a melyeknek a vége nem tudatik.

Azóta legörömebb politizál, és minden áldott este tizszer is felosztja Európát a nagyhatalmak között ugy, a mint ő gondolja.

Ilyenkor azután gyakran mondogatja a fiatalabb nemzedéknek:

— Már 'iszen öcsém . . . akár az ördögéi leszünk is, nem bánom, hanem már azt az egyet még sem szeretném megélni soha, hogy a burkus valaha belénk ártsa magát . . . mert az nagy k a l a f a k t o r .

Photographiák a vármegyéből.

Ugyan már ki nem ösmerné „Kelemen bácsit“? Először is azt a kedves Kelemen bácsit, kinek mosolygó ábrázatával mindennap ott találkozik az ember a kaszinóban, a ki mindenkit „per tu“ szólit, mindenkiel bizalmas lábon áll, az olvasószobában végig nézegeti a „Borsszem Jankó“ és az „Üstökös“ torzképeit, (ezek képezik politikai tanulmányát), a billárdozó teremben dicséri a másod alispán „lökeményeit“, a kártyaszobában odaüla „megátalkodott tarokk kompániához“ és haragitja Mády Károlyt, a legszórakozottabb játékost, a kin egyszer az a csufság történt meg, hogy a „huszonegyesét“ agyonütötték „hármassal“ . . .

És azt a haragos „Kelemen urat“, a ki komót-sapkában jár-kél a vármegye házában ide s tova, a hosszú borostyán csibukszárat nagy hegyesen eltartva magától kifeszített balkezevel, míg a jobb kezével folytonosan úgy tesz, mintha a levegőt tologatná el magától, mert hát az mégis nagy gondatlanság volt az uristentől, hogy pörasztnak, urnak egyforma levegőt teremtett; már csak illett volna extra egy kis parfümöt vegyíteni az ő levegője közé. Nem köszön senkinek, csak a csibukszárral int kedvetlenül s ha szól

is egy-két szót, az is az orrán jön keresztül valami savanyu fintor kíséretében.

És ki ne ismerné azt a jámbor gyámoltalan „öreg Kelement“ is, a ki szerényen ott ül az alispáni büróban, rajzolgatva a gömbölyü ó-módi betüket az instancziák hátára, fel-feltekintve egy-egy hosszabb végzés után — melyben az alispán szót a világért sem mulasztaná el kacskaringós nagy „A“-val irni — az aljegyző urak tudós ábrázatjára, ha nem aludt-e ki azalatt valamelyiknek a pipája, hogy fidibuszszal szolgálhasson neki. Az alispán szobájának ajtaja előtt szépen letörülgeti magáról a port, kiköhög a gyomrából előre minden „flegmát“, nehogy ottbenn érje utól valami tiszteletlen köhögés, aztán négy rét hajlongva megy be másolnivalóért a „vármegye fejéhez“, kinek azonban csak a lábaira mer vetni egy hódolatteljes pillantást.

Ilyen háromféle ember a mi Kelemen bátyánk.

De a nagyvilág nem ösmeri benne sem a kaszinó jovialis, szellemdús alakját, sem az alispáni iroda alázas irnokát; hanem ösmeri benne a megyeház udvaráról a mogorva, imposans, kevély csibukozó uraságot, a kit elnevezett „3-ad alispánnak.“

És ehhez a titulushoz jól odaillesik az a sűrű tiszteességes ősz szakál, az a hegyesre fent gesztenyeszin bajusz és az auktoritást előmozdító táblabirói has. Mint ha azt mondanák: „Minket az isten is viczispánnak teremtett!“

No, de ha irnok volt is Kelemen bácsi, azért ko-

rántsem szenvedett csorbát uri becsületében és rangjában, ő azért mégsem volt irnok, hanem tekintetes ur, a vármegye gyűlésén széke volt, a sétatéri kuglizón rendesen őt is be szokták választani a „kriegs-parthie“-ba a vármegye urai, a főispáni ebédekről pedig épen csak olyan kimaradhatatlan személy mint akár Mády Károly maga.

És az már csak teljes lehetetlenség, hogy Mádyt hagynák ki valahonnan. Mi lenne ő nélküle a tekintetes vármegye? Valóságos üres kulacs. Mády már nem akárcicsoda. Ő már „portentum.“ Ha Kelemen bácsira szükség van megszokásból, rá azért van szükség, mert nélküle meg sem bírának mozdulni. Ki tartaná azokat a higgadt nagyszerű beszédeket a komoly tanácskozóteremben, ki gyönyörködtetné a közönséget azokkal a hatásos díkeziókkal a fáklyás-muzsikáknál, — és ki mondaná azokat a csodaszép toasztokat a diszebédeknél, melyekre olyan jól esik az ital? Ő nélküle pusztá, szomorú lenne minden . . . Még a pezsgő is eczetté változnék az ő jelenléte nélkül, meg a főispán is bele sülne a megnyitójába, ha a Mády arcza nem virítna vele szemben, mosolygón, biztatólag mint egy csirázó éljenkiáltás.

Mádyt azelőtt Smolkának hitták, hanem az mindig boszantotta, hogy van valahol Csehországban még egy ilyen nevű diplomata; az igaz, hogy az is okos ember, derék ember, megérdemli azt a nevet, a mit a sors nyakába akasztott, az azonban mégsem megy, hogy az ő babérjait a közvélemény rendesen arra a másik Smolkára ragasztgassa. Ha a mai gyűlésen ő

tartott valami modern beszédet, melyben Jericho ostromától le egész a mohácsi csatáig benne volt az emberi-nem minden elhibázott cselekménye: azt már a bolondos újság-írók rendesen úgy travestálták néhány nap mulva, mintha az a másik Smolka tartott volna jeles beszédet valahol a cseheknek . . . a miből persze sohasem volt igaz egy szó sem. Csak úgy ráfogták azt arra a másik Smolkára a bolondos újság-írók! — Hogy veszszen ki a magja valamennyinek!

Emiatt való boszuságában változtatta meg a nevét Mádyra. Ne takarózzék az ő bölcseségének paplanyával senki. Hadd szopogassa mindenki a maga érdemeit.

Hanem a megátalkodott újságírók, a milyen kapczáskodók, még ezután is csak egyre Smolkát dicsérgették benne. Nem tudom, miért lehettek olyan esküdt ellenségei!

Az öreg Kelemennel meglehetősen jó viszonyban állott, noha nagy korkülömbőség választá el őket egymástól. Mády 42 éves lehetett, az öreg Kelemen pedig testvérek közt is megvolt 60, mit nem annyira róla, mint inkább leányáról, a körülbelül 35 esztendőös Melania kisasszonyról lehetett következtetni. Kelemen bácsi gyakran eljárt Mádyhoz, de az soha sem látogatta vissza, mert a nagy diplomata nőgyűlölő volt s a hol vászonzselédet érzett, oda ugyan egy fél világért sem vitte orrát, hacsak a körülmények nem kényyszeríték. Pedig gazdag parthie volt, ábrándja a lányos mamáknak már egy évtized óta. Az a százezer forintja, mely a pesti takarékpénztárba volt elhe-

lyezve, s melynek kamatjaiból élt, valóságos bűvkörbe helyezé a különben nem szép férfit; noha ő maga nagyon meg volt győződve az ellenkezőről s mennyre-földre esküdözött, hogy egyszer Bécsben egy tudós mint igazi „hun-tipust“ mutatta be egy tudós gyülekezet előtt.

Ott lakott a katolikus templom mellett szakácsot és inast tartott. Az főzött, ez utóbbi pedig mosott rá. Neki ne turkáljon asszony az étele vagy a ruhája között. Akkor lássa, mikor a háta közepét. A diplomatának megvetni illik a szoknyákat. Pitt is gyűlölte őket, Thiers sem nagy barátjok. A statusfér-fiu begombolódzik a hiu világi benyomások elől, a statusfér-fiu olyan, mint a bezsirozott papiros: nem fog rajta a tinta. Hanem hát az asszonyok nagyon sokféle tintával irnak!

A sors pedig nagy impostor. Leleményes az emberek megtréfálásában egész a szemtelenségig. A nagy diplomatákba épen ugy bele mer kötni, mint az apró-cseprő emberekbe. Nem hagyja magát lekenyezni toaszttal, dörgedelmes frázisokkal. Neki egészen külön stilusa van. Hol tréfás, hol szomorú, de mindig — eredeti.

A tekintetes vármegyére nagy napok viradtak. Tisztujítás volt, s hogy az uj vármegye talpalás ne legyen, néhány napra rá uj főispánt nevezett ki a kormány. Az ünnepélyeknek nem volt sem hossza sem vége. Mády egészen boldognak érezte magát, mert alkalma volt ragyogni, fényleni, világítani. Az ostoba hülye nép bámulja, csodálja mint élistent. A bolon-

dok! Azt sem tudja már, hová lépjen a büszkeségtől; képzeletében mindenütt hallani véli, a mint az emberek egymást oldalba lökve suttogják utána: „Ez az a híres Mády Károly! a lángész; vármegyénk ékessége. Egy miniszter — in spe.“

Ő pedig mosolyog negédesen és gondolja magában, hogy milyen olcsóba kerül neki ez a tenger-nagy dicsőség! De hát ez mind a szinfalak mögött van, abból a nagy publikumnak nem szabad tudni semmit, arra nem szabad rájönni senkinek, hogy azokat az ékes dikciókat Mády ur egy vén német könyvből puskázta ki, valamicskét told hozzájuk a maga fejéből is, felereszti egy kis alkalmi lében s megvan az egész oratio. Az igaz, hogy csak az teszi jóvá, nagy-szerűvé az egészet, amit ő told hozzá. Az olyan mint a sujtás a nadrágon. Ő maga is varrhatná ugyan az egész nadrágot; de mikor ő lomha ember, nagy diplomata, roppant szónok — de pihenő diplomata, aki nem tartja érdemesnek egész nagyságában megjelenni az olyan apró terepnumon mint a minő a vármegye. Neki nagy tér kell, nagy szinpad mint a valódi művészek, kit, meglehet, Párisban megtapsolnak s Kutyta-Bagoson, meglehet, lepisszegnek. Majd ha országos képviselőnek választják meg, akkor lép ki a maga teljes pompájában. Még eddig ugyan nem próbálta, hanem az ereje megvan hozzá, azt mélyen érzi. Ez még csak mind a vékonyabbja volt, amit eddig produkált. Ámbár ez sem bolondság! Azért, hogy „ugyan-azon“ beszédeket szavalja most az alkotmányos világban is, mikkel a Bachszisztém és a provisorium

alatt traktálta az akkori nemzedéket, az nem von le azoknak becséből semmit. S ha akad is itt-ott olyan ember, ki kétszer vagy háromszor is hallotta ugyanazon beszédet, annak is az illető maga oka: minék jár annyit nyilvános helyekre! Vagy miért nem felejtette el? Minek van olyan bolondos jó memoriája a számárnak? Ő csak nem komponálhat minden rüppők számára minduntalan ujdonatuj oratiókat!

Aztán ha valaki közbe találna kiáltani, hogy: „hallottuk már!“ tart ő arra készen egy szellemdús mondást, melylyel azonnal letorkolhassa: „Bis repetita placent.“

Minden igazi diplomata körül-barikadirozza az ilyen eshetőségeket!

Ha kint szónokol s megered az eső, okvetlenül beszövi, hogy „minden nagy nemzetnek föltett kalappal illik beszélni“, s ezen elmés quasi ex abrupto intermezzo után fölteszi a nagy báránybőr-süveget kopaszodni kezdő fejére: ha pedig a beszéd folyamán tótos nyelve sokszor megbicsaklik a helyes szókötés tarlóján, úgy hogy maga is megérzi; ismét csak pompásan kivágja magát e kézügyében levő zármondat-tal: „ . . . és az isten annyi évig éltesse, mint a mennyi grammatikai hibát csináltam e beszédben.“

(No a megtisztelt megis lehet bizvást elégedve olyan életkorral.)

Bizony csak sok csinja-binja van a szónoklatnak — és az mind az öt ujjában van Mády urnak. Azok a szép liberális kifejezések, miket senki sem ért, még Mády ur sem, de amiket mégis megcsodál, megtapsol

mindenki, mint például ezt a híres kifejezést „a kormány önkénye egyensúlyának meredező vasbotja“ vagy „ezen törvény véztteljes nyilainak ügető saskörmei,“ amiért hogy „actiót“ nem kapott, maig is csodálja.

Természetes, hogy ennyi siker sok ellenséget is szerzett Mádynak, akik becsmérlek tudományát, kik az eloquentiáját elnevezték ordításnak, beszédjeit ostobaságnak, humorát hóbortnak, kedélyességét izetlenségnek. Hanem hát ez mind csak ármány! Az oroszán ellen hadat viselő egerek uj kiadása. Ösmerjük már az ilyen embereket! Na bizony, ezekre ugyan nem hallgat senki. Aztán még ha hallgatna is, ha az egész világ azt mondaná is . . . azért Mády Károly ur mégis nagy szónok lenne — saját maga előtt — mert ő maga mélyen meg van arról győződve, hogy nagy szónok. A meggyőződést pedig tisztelni kell. Hadd legyen szabad mindenkinek „álmodni“, a miről akar.

A tisztujítás kellő rendben ment végig. Egyéb figyelemreméltó sem történt, csakhogy a másod-alispán Botló Ákos kimaradt Mády nagy örömére, mert Ákos bácsi volt eddig is az ő megölő betüje, rettenőn gunyolódó ember, nagy arisztokrata és valóságos „apréja“ a megye Cicerójának. Az a nőket gyűlölte, ez bolondult utánok. A csinos szoknya után kifutott volna a világból, egyszerre szerelmes volt öt-hat nőbe is, — ide nem értvén a tulajdon két feleségét, a kikbe épen nem volt szerelmes. Az alispán kimaradásán kívül még nagy sensatiót okozott Kelemen bácsinak főcsendbiztossá történt megválasztása. A derék ember

meg volt hatva, és sehogysen akarta elvállalni e hivatalt. Köszöni alásan a tekintetes bizottmány jóakarátát, de csak hadd maradjon ő örökösen irnoknak, ha már egyszer meghozta a magas diéta azt a törvényt, hogy a hivatalnok 300 forinton felüli fizetését lefoglalhassák a hitelezők. Elég jó hivatal neki az irnokság is. Fizetése ugy sem lehetne több . . . a rangja pedig ugy is elég nagy a „harmad viczispánynak“. Hanem a tekintetes vármegye addig forszérozta, mig utoljára is elvállalta, de csak azon kikötéssel, ha a fizetése azért még sem lesz több 300 forintnál.

Egyébként a nemes vármegye rosszul produkálta magát ezuttal. Még csak a fejét sem törték be senkinek. No de ezután következik még a java, az uj főispán instellációja, a háromszáz teritékü ebéd másnap a megyeház nagy termében és ezen felül a sok apróbb eszem iszom, mert az ujonnan megválasztott tisztviselők mindenike tartozik megválasztásának örömére szük-körü traktát csapni a fő-fő emberek számára, ugy követelvén azt az alkotmányos rend, hogy az „éljen“-ordításban elrekedt torok megfogyott nedvessége visszapótoltassék. Az uraságot sem adhatják ingyen. A „qualitásnak“ legszilárdabb fundamentuma a hordó. A ki arra épít, jól épít.

Az első ebédet a viczispán adja, azután rá harmadnapra a főjegyző, majd következik a szolgabíró vacsorája, és így tovább-tovább le egészen a főcsendbiztos Kelemen bácsi uzsonájáig, melyet épen arra a napra tüztek ki, melyen a főispánnak kellett megér-

keznie. Alkalmasint ez okból is volt uzsona, mert az érdemes vendégek délutáni három órától fél-ötig el lesznek foglalva a fogadtatásnál, esti tíz órákor pedig az ő méltósága tiszteletére adandó fáklyás-zenénél. Eszerint csakis épen kurta uzsonára futja ki az igen-igen rövid időből.

Melanie kisasszonynak ezer a dolga a nagy napig. A szobákat ki kell sikároltatni, a szoba falairól leszededegetni a meghonfúsitott pókhálókat, a képekről almáriomokról letörülgetni a halandóságra emlékeztető port, a szomszéd asszonyok ezüst kanalait elkölcsönözgetni, elkészíteni a meghivandók lajstromát, aztán kikombinálni a saját toilete-ját, hogy az hódító legyen, még egyszer . . . utoljára . . .

Fel, fel még egy nagy küzdelemre! Vagy győzelem, vagy örök párta!

Turnovszkytól két darab fogat kell hozatni, Török Józseftől hajfestő szert, reseda-olajt, rizsport, Pompadour-pastát, anatherin-szájvizet, egyszóval mindent amit lehet, legalább nyugodt lesz a lelkiismerete, ha felsohajthat a bibliából: „mindeneket megpróbáltam.“ De hátha . . . semmi sem lehetetlen. Az ördög nem alszik. Minden szem máskép néz mindennap. — Hátha valami kolumbusi izlés e nagy napon fedezi fe rajta azokat a bájokat, a melyekkel addig sem tudott férjhez menni, a mig megvoltak. Aztán minden zsáknak akad foltja. Oh mennyi édes ábránddal hálózta körül Melanie kisasszony e szinarany közmondást — és mindeddig hasztalanul! Hátha a mai napon fogja a tisztelt kisasszonyt hozzávarrni a sors ahhoz a sok-

szor megálmodott, sokszor elképzelt folthoz . . . mely egy folt a paradicsomból.

Melánie kisasszony csak azért fohászzkodott a sorshoz, hogy ha már olyan jó lesz és odavarrja, méltóztassék őt olyan vastag czérnával varrni, hogy soha le ne szakadhasson.

Melanie 35 éves volt, de ő annyiszor elmondta már, hogy 24 éves, miszerint évek hosszú során át tökéletesen belegyőződött önmaga is, hogy csak 24 éves ; különben is az idő keveset rabolt el szépségéből, — mert az időt is regulázzák a phisikai lehetlenségek ; a hol nincs semmi, ott ő sem talál semmit. Színére nézve szőke vagyis inkább fakó volt, melyhez nagyon jól illett a kis szem és a lapos átlátszó orr, melynek felső részétől hegyesben végződő homlok kezdődött, tele rajzolva ezer ráncz-hyeroglyph-fel, a mi nagyon érdekes régészeti tanulmány lehetett. Kiálló arczsontjai és fogai leginkább csúnyították mégis a tisztes hölgyet, kit a világerő sem irnék le ilyen rutnak, ha csupán személyes simpathiámon és nem a photographirozás hűségén fordulna meg a dolog, mert én részemről nagy vonzalommal viseltetem azon személyiségek iránt, kik egy elv, egy eszme megvalósításán dolgoznak fáradhatatlan szorgalommal szüntelenül.

Az ő elve, az ő eszméje a férjhezmenetel volt. Ennek az egynek feláldozott mindent.

Tudott lenni kaczer, szende, házias, előkelő a mint a hódítási manoeuvre hozta magával. Hanem hát biz azok nagyon eredménytelen strategiai mozdula-

tok voltak, a miket tett. Sem ő nem hódított, sem őt nem hódították meg velök soha. Egész ifjusága olyan volt, mint a „gödi csata,“ a hol a puskaport elpuffogtatták a levegőbe, a posztókat el hagyta foglalni az egyik fél a másiknak udvariasságból, mutatva, mintha meg volna verve, — hanem aztán a „atak“ után szépen lerázta magáról a nagy vereséget és azt mondta a másik félnek: „servus bruder! . . . ne parádézzunk tovább.“

Bizony Melanie sorsát nem igen lehet irigyelni. Unalmas élete lehetett szegénynek. Addig, míg az édes anyja élt — isten nyugosztalja meg! — legalább veszekedni és pletykázni volt kivel; azóta azonban még erről az élvezetről is le kellett mondania, mert az öreg Kelemen bácsi házi körében mindig a „komótsapkás“ mogorva alak, a harmadalispán, ki csak akkor szól, ha parancsol.

Ott kinn laknak a város végén Melanie házában, mely anyjától maradt rá. Pusztá, rideg épület, a világgal meghasonlott kedélyeknek való lakás. Egy modern kripta. Emeletesre is talán csak azért van csinálva, hogy minél hamarabb rádüljön gazdáira. És meglehet, hogy jobb is volna az ugy. A tulvilágon utól nem érné az egyiket a sok hitelező, a másikat pedig talán utólérné a főköttő. Mindenkinék másféle a mennyország. A földszinten nem lakik senki, csak a „vén Sebján“, egy félénk öreg ember, a ki az ingyen lakásért némi szolgálatot végez a Kelemen családnál; — meg egy öreg komondor a „Visztula“, melyen az egész város gyerekei gyakorolják magukat a czéldo-

básban, s ki csak a nagy vas-szegekkel átlábolható-
lanná tett kapun és kerítésen belül mer egyet-egyét
közibe ugatni a világ zajának. Cseppet sem érzé an-
nak a körülménynek fontosságát, hogy ő a főcsendbiz-
tos ur „fogdmeg“-je s e szerint félig-meddig hivata-
los személy. Nincs benne egy körömfeketényi amőgő
sem. Az emeleti három szoba egyikét, melynek kilá-
tása az utcára nyílik s mely egyszersmind a „vizit“
szoba, Melanie lakja, a másik kettőt az öreg ur hasz-
nálja ; az egyiket háló, a másikat nappali szobául. E
rajzot kiegészíté még a füstös konyha, a „tót Anca“
szolgáló komor birodalma, melyet csak a sváb-bo-
garakkal és a „Czirmos“ macskával tartozik atyafisá-
gosan megosztani ; mivel a „Czukri“ öl-ebecske ott
benn tanyázik Melanie kisasszonynál.

Ilyen a Kelemen bácsiék háza. Antik mindenütt,
mindenben, a szolgától kezdve fel egész a gazdáig ;
még a nagy százados, egész a Melanie ablakáig érő
körtefára fészket rakott veréb is egészen fehér ; az is
százesztendő már.

Hanem hát bekövetkezik az a nap is, a mikor
az ősz veréb helyét vidám fecsegő szarka foglalja el a
száradni indult fán, hogy hirdesse az utcának nagy
kelepeléssel, miszerint a Kelemen ház megtelik ma
fényes előkelő vendéggel.

Istenem, hogy fogják irigyelni a szomszédban
lakó tisztartó kisasszonyok ! Csak az a kár, hogy a
városban nem soká fognak beszélhetni a Kelemenék
uzsonájáról, mert a főispán beigtatása el fogja mosni
emlékét, mint a fővényszemet az áradat. Az emberek

azzal fognak foglalkozni két egész hétig. Mády ur, ki a fáklyás-zenénél fog szónokolni, már előre kikürtölte, hogy nagyszerű monumentalis beszédet mond, úgy, hogy még az unokáink unokái is megemlegetik. És a milyen ember, még meg is teszi amivel fenyegetődzik. Mondják, egész éjfélutánokig ég a gyertya dolgozószobájában, folytonosan készíti beszédét, mely remeke lesz az ujkori szónoklatnak. A bensőbb emberek előtt már fel is olvasott egyes részleteket belőle, itt-ott már keringnek is a kis városban egyes szebb helyei, — mint teszem azt: „Méltóságod lesz a nyüzsgő alkotmány bástyája ölyvmadarának csőrében megakadt elefántcsont szálfka“ stb., ki győzné azt mind megtanulni! . . . Maga a szónok sem magolja be könyv nélkül, hanem úgy intézkedett, hogy előtte két ember fog állani fáklyával, közbül pedig egy harmadiknak hátához lesznek spárgával odakötve a beszédet tartalmazó iverk; onnan fogja elszavalni stentori érczhangjával, olyan érzékenyen, olyan szépen, mint még eddig soha.

Milyen diadal lesz az! Mády előre elmerengett rajta . . . Hogy fognak könybe lábadni a jószívű főispán szemei, hogy reszketteti meg a levegőt a meghatott nép éljenkiáltása . . . milyen tiszteletteljes moraj, suttogás fog keletkezni másnap, midőn a nagygyűlési terembe lép be, . . . mint fognak fölugrálni székeikről a tekintélyesebb bizottsági tagok, hogy kezet szorithassanak a mult est hőisével! Még maga Botló Ákos sem fog ránézni többé azzal a szokott gunyos becsmérő mosolyával; még a nép bálványja, az ősz

alispán sem fogja birni magát megtartani, hogy egy irigy pillantást ne vessen az „alter ego“-jára . . .

Oh, ez az irigy pillantás édesebb lesz czukornál, méznél, asszonyi csóknál !

Általános várakozás közt teltek a napok, míg végre csakugyan felvirradt az a reggel is, mely Mády ur elmondandó beszéde szerint olyan dicső, hogy megérdemli, miszerint veres betűk zephirjével jelezzék a kalendáriom csillámdus lapjai zajgatagos tengerének bős emlőzetén. A főispán a kijelölt órában megérkezett, megbámulták a huszárja livreéjét és a lovait, dicsérték a főszolgabíró uj mentéjét, melyet az a felesége viklerjéből varratott át, szidták a főcsendbiztost, amiért nagy lármát csapott a csend érdekében s goromba volt a nép iránt. A vén bolond ! Erővel érdemeket akar szerezni vén korára. Az uj Bornemisza — megfordítva. Azaz hogy még Bornemisznál is külömb rendőrfőnök kíván lenni, legalább is egy másik Le' Coc ur.

És valóban Kelemen bácsiban fel is ébredt az ambitio, mert hát a dicsőség utáni vágy olyan, mint a rácz tövis ; még a mohós kősziklán is megterem a hova nem vetették.

Azonban meg is kell adni, hogy derekasan viselte magát ; csupa izgékonyság volt az öreg ur ; a csibukszártnak ugyancsak volt dolga, mint kapacitálási szernek azon egyszerű dolog megmagyarázására, hogy a főispán hatalmas ur ugyan, hanem ezuttal azért még sem akarja agyongázolni a népet, mert ő

méltósága nagy demokrata, hát ne tolokodjanak az utba, mint a csürhék . . . mert különben . . .

Ez a „mert különben“ annyira szokásává fajult az örökké hivatalos stylusban uszó öregnek, hogy egyszer, midőn a miatyánkat morogta, az „add meg mindennapi kenyerünket“ után, önkénytelenül odatette a hivatalos fenyegetést is „mert különben.“

Egyébiránt ez nem valami bolond mondat ám s tapasztalásból mondhatom, hogy testvérek közt is felér egy vármegye hajduval, úgy hogy Kelemen bácsinak most is csak ezen kifejezés s járulékainak fölemlegetése mellett sikerült a főispán ur ő méltósága bevonulását sikeresen előkészíteni.

Hanem meg is volt a jó ur magával elégedve, tökéletesen s kevély léptekkel ballagott haza, azalatt összejött vendégeihez.

Ott volt Répay Guszti főjegyző, genialis humorista, hűséges buvárlója az összes hazai kalendáriumoknak; a nires vizivó Tóth Pista, kinek a világ minden anekdotája az öt újjában van, a siket levéltárnok Zábory Eduard, az elegans Kavics Tamás, a jó Stofi bácsi disputálva Sramko fiskálissal; ott jár szótalanul Mády Károly is, hosszú kezeivel nagyokat hadonázva maga körül; de eleget beszél valamennyiök helyett Botló Ákos, kit a „svihák“ melléknévvel keresztelt meg titokban a rágalmazó rossz világ.

Pedig már az nagy méltatlanság! Hisz az igaz, hogy neki is lehetnek hibái . . . szeret „tóngébereskedni“, mesélgetni, de nem úgy, hogy dicsekedne, vagy az önmagasztalás bálványának áldozna; — ha-

nem hogy másokat mulattasson szóról szóra igaz kalandjaival. Nem Zábory ő vagy Mády! Ő hozzá ugyan nem fér egy körömfeketényi diicsvágy sem!

Most is csak azt magyarázza a társaságnak, hogy milyen joviális finom czimbora Napoleon herczeg, kivel Bordeauxban találkozott utóljára. Az persze semmit sem lódit a dolgon, ha Bordeauxban nem is volt soha, már t. i. nem Napoleon herczeg, — hanem Ákos bácsi.

— Servus Ákos! ordított az rá messziről. Hol az ördögbe jársz itt?

— Hát pajtás eljöttem ide egy kis italra a falutokba.

— No ha eljöttél, hát gyere hozzám. Majd iszunk ha úgy szereted ezt a bordeaux-it.

Teremtő ég! mekkora lumpolás volt az! Még most is borsószik a háta tőle, ha meggondolja. A herczeg minden áldott reggel tele töltetett két kádat jó bordeaux-ival, abba beleültek fürödni s addig ittak maguk alatt, míg le nem apaszták a bort lábfürdővé. És ez így tartott két álló hétig. Mikor végre nagy rimánkodásra haza bocsátotta Ákos bácsit, olyan volt mindkettőnek arcza az ivástól mint a veres posztó. Azóta el is nevezték Napoleont „veres herczeg“-nek. Ákos bácsinak pedig örökösen biborcsókos maradt az orra és ábrázatja; — de nem tesz semmit; az a jó mulatság bizvást megérte, hogy az emlékét holtukig viseljék.

Melanie kisasszony mindenütt látható, valódi lelke a társaságnak, szederjes arczán a kölcsönvett

rózsákat kedvesebbnél kedvesebb mosolyok derűje önti el, mindenki iránt nyájas, lekötelező, figyelmes egész a végletekig, de különösen a nőgyűlölő Mády iránt.

No iszen nehéz munkába fogott szegény! könnyebb lenne a suezi kanálist megépíteni még egyszer mint a Mády szivüregébe belevezetni a szerelem csergedező patakját, melynek tiszta vizében már a menyinyiben ő állana a parton — a saját arczát láthatná Melanie. „Egyébiránt az „ándung“ tesz mindent. — Még a hetes is jó kártya a jó szerencse mellett. Ki tudja azt? Hátha Melániének ándungja van Mádyra.

Az agglégény szinte belepirul a sok kitüntetésbe; látszik rajta, hogy szeretne itt nem lenni, szántszándékosan kerüli Melanie tekintetét, de az azért ott függ folytonosan „Mirabeau“ vonásain, amint ő nevezte el a saját édes fizonomiáját.

— Ah . . . ah, édes Mády! Önhöz nagy kéréssem van — sipított fel Melanie.

— Valóban?

— Szóbeli folyamodást akarok önhöz benyújtani.

— Igazán kíváncsi vagyok.

— Nem előbb, még meg nem igéri, hogy kedvező lesz az indorsáta.

— Kétségkívül az lesz, kisasszony!

— Azért kívánom pedig magam ilyen erősen biztosítani — szólta Melanie, mert félórai időt fogok elrabolni öntől, a mi pedig nem csekély áldozat.

— Szerencsére nem vagyok angol s ha az volnék

— nem vagyok fősvény — felelt egy udvaroncز könyvedségével.

Hja! Ért ő ehhez is. A diplomatának mindent kell tudni!

Melanie egész biztos helyismerettel vitte lovagját a beszélgetés kertjében egyenesen azon virágpádkhoz, hol hiúságának pipacsai piroslottak.

— Tehát, hogy a dologra térjek! — Ön azt említé uzsona közben, miszerint ma este elmondandó beszédjének kéziratát véletlenül magával hozta . . .

— Csakugyan.

— Minthogy sajnálatomra nem mehetek a fátyolás zenéhez azt meghallgatni . . . tegye meg azt az örömet, hogy olvassa fel nekem most idehaza. Majd meggyújtatom a gyertyát a másik szobában . . .

— Ezer örömmel! szólt Mády kellemesen meglepetve. Csak aztán nagysád ne unja magát.

— Már előre is annyi magasztalót hallottam beszédjéről, hogy az majdnem lehetetlen.

— Túloztak talán . . . felelt a nagy ember, minden habozás nélkül elfoglalva Melanie nyájas intésére a mellette levő széket.

Nem hinném . . . udvariaskodék a vén lány. Különben majd megmutatja a siker.

De már azt Botló Ákos meg nem állhatta szó nélkül, hogy az ő „stich-blatt“-ját komoly kártyává igyekszik befesteni egy vén lány ügyes „pemizlije.“

— Mit siker? Ostobaság! A provinciális orátorok olyanok, mint a keresztfán csiripelő veréb; azt hiszik, hogy őket süvegelik az emberek, pedig csak a

kereszt előtt emelnek kalapot. Azt mondja az én pajtásom Thiers Dolfi, hogy a „sikert az alkalom szüli.“ Tehát ilyen helyeken is nem a beszéd, de az alkalom. Egyébiránt nagyon mulatságos ficzko ez a Thiers. — Nagyon szeretem. Mikor most a háború után ott mászkálgattam Párisban, hát csak megpillantom egyszer a Rue Rivoliban, egy vén batárban. Az a régi nevezetes két szürke gebe vitte most is, amin azelőtt szokott járni; hanem annyit mondhatok, hogy úgy ment mint az istennyila . . .

— Mondja csak Ákos bácsi, miért nevezetes az a két szürke? kérdé a tanulni vágyó Kavics Tamás, ki bizton hitte, hogy valami történelmi apróságot tud a két szürke gebéről az elbeszélő.

— Bizony csak azért édes öcsém, mert azt a két lovat tőlem cserélte még a forradalom előtt. No de hadd mondjam tovább. A vén batár hátuljára egy ócska „kuffer“ volt kötve, melynek azonban sem becsületes szíjja, sem zárja, hanem csak úgy madzaggal volt összevissza kötözve jól rosszul s a sokféle irás fitygett ki belőle s hullott szanaszét a heves rázás következtében.

„Hahó! ordítok utána, de alig birtam megállítani.

— No hanem el is csodálkozott, amint meglátott.

„Servus Ákos! mit keressz itt?“

„Quel question! Én nem keresek semmit. Hanem te már csakugyan keresheted írásaidat. Mind ki-

hullott abból a rongyos kufferből. Űtheted bottal a nyomát.“

No iszen el is sápadt erre az én emberem mint a fal.

„Diable! Mit mondasz? szent Isten!“ kiáltott fel kétségbeesetten. „Épen köztük volt a békeokmány, a mit ezelőtt néhány órával irattam alá a porosz király ő felségével.“

„No . . . no, ne busulj, — talán épen ez az itt a lábamnál“, mondám, egy irást emelve föl a kövezetről, melyen már kívülről is kiütődött régi jó czimborám, a furfangos Bismarck kacskaringós aláírása.

„No, hanem volt is azután öröm, „az öreg“ há-lálkodott rettenetesen.“

„Köszönöm pajtás, hogy megállítottál . . . Most te mentetted meg másodszer Európa békéjét. Holnap megkapod a becsület-rendet.“

„Soh'se fáraszd magad! — mondám neki. Nem szeretem a czifraságot, hanem azt az egyet mégis tanácslom, hogy végy valami becsületesebb böröndöt, mert ez csak megyei aktákra való. Vagy ha már végkép nem futja ki a kasszátokból, akkor legalább egy lovas megyei huszárt lódíts a kocsi után, aki szüntelen ott legyen a sarkadban, mert én nem jöhetek le mindennap a vármegyéből, hogy az országtokra vigyázzak.“

. . . Még a lélekzetöket is visszafojtották a hívők, úgy hallgatták Ákos bácsi kalandjait, melyekből soha sem fogyott ki.

. . . Bizony csak sok mindenféle történt a jó Ákos bácsival!

Melanie azalatt halkított hangon folytatá a társalgást Mádyval, kinek ez épen nem volt inye ellen. Tetszett neki, hogy van valaki, a ki nem hallgat a „svihákra.“ Hanem Ákos bácsi csak azért is folytonosan üldözve fulánkos czélzataival a Cicerót, csipkedte, szurkálta, hol vékonyan, hol vastagon egész a vérig, úgy hogy Melanie nagyon alkalmoszerűnek találta megsürgetni a beszéd felolvasását.

— Bocsásson meg, de már nagyon türelmetlen vagyok. Oh mikor oly nagyon szeretem a szónoklatokat. Majd meghalok egy szép mondatért.

Mády ur meghajtotta magát s ügyetlen medveleptekkel czammogott a szomszéd szobába Melanie után, ki iránt valami hálához hasonló érzelem kezdett kérges szívében kicsirázni. Mégsem olyan egészen gyűlöletre méltók az asszonyok, mint a minőknek ő képzelte.

— Ha nincs terhére! szólt Mády, a mint a nagy vendégszobában helyet foglaltak s kihuzta zsebéből a papírsomagot, melynek görbe betűin büszke tekintettel nyujtództak el kancsal szemei.

— Oh kérem! már előre reszketek a szellemi gyönyörtől.

A nagy férfiú szemérmatosan egyet hunyorított, aztán szokás szerint egykettőt köhécselt, mielőtt belekezdett volna az olvasásba.

Melanie festői helyzetbe tette magát, megigazitotta ruhája fodrait, kaczerán látni hagyva az egyik

lábát, mely már 35 éve tapossa az anyaföldet, aztán engedelmes arcvonásaira erőszakolt egy kis szellem-dus jelleget s behunyta ihlettsége jeléül mindkét szemét, hogy a nagy mondatok megtestesülve lépjenek lelke elé.

— Hallgatom önt, uram.

Mády eleinte félénk lassu hangon olvasta a kör-mönfont periodusokat, mik olyanok voltak akár a csu-vasz nyelv, hogy külön kellett volna tanulni az értelmöket a csupán magyarul tudó embernek; később az-után mindig nagyobb-nagyobb tűzbe jött, szemei szik-ráztak, hangja dörgő lett mint Jupiteré, ki az Olym-pusról szól lelkének összes búbájával.

— Nagyszerű! rebegé Melanie a lelkesülés má-morával az értelmetlenebb helyeknél.

S fel-felpislogott apró szemeivel, hogy a háló-jába röpülendő madarat szemügyre vegye: elég közel van-e rá ahhoz, hogy a hálót egy határozott, merész lökéssel rá hajtsa?

Még nem volt hozzá elég bátorsága. Előbb jó lesz talán még egy finom fogást alkalmazni. A lángelméket csak a lángelmék hódíthatják meg. Hát miért ne lehetne valaki lángész, ha szüksége van rá, hogy az legyen. Milyen hatalmas erőberungot tenne Mády előtt, ha teszem azt, holnap szórul-szóra elmondaná előtte ma felolvasott beszédét. Az érzéketlen medve egészen meg lenne hódítva s magától menne be a kalitkába. Az igaz, hogy egy kicsit erős dolog, any-nyi sok ostobaságot betanulni, de elvégre is, a fér-jek nem teremnek úgy mint a gomba, azokat fárad-

ságosan meg kell érdemelni. A cél könnyíti az eszközöket.

Melanie elhatározta, hogy valami csel útján magához keríti a beszédet, holnap estig betanulja szórul szóra, a mikor is találkozni fog Mádyval a sétatéren s produkálni fogja nagy emlékező tehetségét egyszeri hallásra megtanult beszédének elmondásával. A többi aztán magától következik. Új helyzetek új eszközöket teremtenek. A „tisztes szándék” is csak olyan növény, mint a többi közönséges plánta: ültetni kell, hogy kikelhessen, gondosan ápolni, öntözni, nyesegetni, hogy megérlelődjék . . .

A fődolog csak az, hogy Mády észre ne vegye holnap estig kéziratának eltűnését; — holnap este majd arra sétál Melanie a háza mellett s valamelyik kinyitott ablakon bedobja, hogy minden parányi nyom eltűnjék, mely bámulatos lángelméjét gyanussá tehesse.

Mikor Mády végig olvasta dikcióját, összehajtogatta a becses tartalmu kéziratot, s letette a kis toilette-asztalra Melanie albumai mellé és elmélázott a nagyszerű sikeren, melytől már csak néhány óra választja el.

Azalatt odaát a másik szobában már nagyon kimelegedtek az arcok, megteltek a kedélyek, megfogytak a palaczkok, a siami-iker-sótartó feldöntve, kiömlött tartalma ott uszkál az asztalon, a kisebb nagyobb bortócsákban, miktől mind megannyi mappa képződik a fehér abroszon.

A társaság egy része Tóth Pistát hallgatja, ki

épen most kezd bele a negyvenedik anekdotába, míg a másik rész a siket Záboryt figyeli, a mint bele beszél, szavalva a jó öreg Gvadányiból régi elfelejtett kadenciákat; csak a Kelemen bácsi szavai részesülnek osztatlan figyelemben; ő beszél legokosabban:

— Igyanak uraim, mert különben . . .

— Éljen az öreg Gvadányi szelleme! — kiált fel Zábory „causa bibendit“ keresve — kihez hasonló nagy „literátort“ csak egyet bir a század felmutatni.

— Kicsodát? kiált közbe Ákos bácsi, mindenfélekép mesterkedvén szóhoz jutni.

— Hm . . . hm! Kicsodát is no! Hát izé . . . Paul de Kockot.

A szegény levéltárnok meg volt akadva; sehogy sem jutott eszébe valami írói név. Csak nagysokára birta kibetűzni emlékezete abéczejéből, hogy a felesége ettől a Kocktól szokott olvasni.

No' isz csak az kellett Ákos bácsinak! Hogy mer valaki az ő istenben boldogult „Szepi bácsiját“ az olyan pipogya emberrel hasonlítani össze mint a minő Kock Pali. Szegény jó öreg! Hogy megríkatta valaha a „Peleskei notárius“ érzékeny történetével, melyet személyesen olvasott fel előtte gyerekkorában. Véletlenül akkor nyitt be rájok a híres Gaál, a ki megértvén, hogy a sirást rivást Nagy-Zajtay István halála okozta, egész megindultan simogatá meg Ákos urfit; „soh' se sirj, kis öcsém, majd feltámasztom a te kedvedért“ — s így született meg a „Peleskei Nótárius“ feltámadása.“

Egy szóval ez a komisz XIX-dik század minde-

nestül az Ákos bácsi teremtménye; ő a világ tengelye, ő körülötte forog minden: politika, irodalom, művészet, miniszteri szék, szép asszonyok . . . minden minden. Hiába! az már úgy van, annak már úgy kell lenni; az ellen nem tehet semmit.

Csak a nagyot halló rebellis Zábory Eduárd mer megkoczkáztatni Ákos ur szavaira egy-egy kételkedő „de már az nem bizonyos“ kiáltást, azt is talán csak azért, mert nem hallja miről van szó, aztán pedig neki már az a „nem bizonyos“ megátalkodott szavajárása, úgy hogy egyszer a főispáni ebéden, midőn valaki a főispánért ivott s előszámlálgatta, hogy: „milyen tündöklő csillag ő méltósága az alkotmányosság egén,“ Edus ur azt akarván elhíttetni a publikummal, miszerint nem siket (szomszédja által úgy informáltatván, hogy a burkus szövetség üdvös voltáról beszélnek) közbe rikkasztott: „De már ez nem bizonyos.“

(Hanem az meg már bizonyos, hogy Eduárd urat azóta soha sem hívják meg többé a főispáni ebédekre — toasztot hallgatni.)

Sőt Ákos bácsi ezuttal is keményen rőffent fel közbeszólásaért.

— Micsoda! Hogy nem bizonyos? Kikérem magamnak! Ha nem respektálnám a füleidet, mindjárt levagdosnám tapló-sapkáknak. Hát hallottál engem valaha hazudni?

Úgy van . . . tökéletes igazsága volt, Zábory soha sem hallhatta őt hazudni; először persze azért, mert nem hazudott soha . . . no másodszor meg azért

is, mert nem szokott olyan nagyon kiabálni, hogy az Edus hallási talentumának mértékét megüsse, tehát üres kapczáskodás volt tőle méltatlanul ledorongolni ostoba szójárásával Ákos bácsit.

Hanem az meg is boszulta magát kegyetlenül.

Fölemelkedett helyéről s toasztmondási előzményképen egyik kezével megvakarta a parókáját, mintha viszketne, a másikkal pedig magasra emelte a poharat s átkiáltott a nyitott ajtón keresztül a másik szobába.

— Uram, uram, Mády Károly uram, szólok az urnak!

— Hivják! figyelmezteté Melanie szórakozott lovagját.

— Engem? kérdé az elmélyedt férfiú felrezenve.

— Igen. Botló toasztot intéz önhöz. Menjünk!

Az agg szűz azonban úgy tett az ajtónál, mintha valamit ben feledett volna, s maga előtt eresztve Mádyt, hirtelen visszasurrant szobájába.

Egy szempillantásába került a toilette-asztalkán feledt kéziratot becsusztatni egy album alá s annak helyére két iv tiszta papirost hasonló alakuvá összehajtogatni.

Ez az első lépés. Ha ez elsül, az lesz a második lépés. A harmadik lépést már Mády fogja tenni.

Melanie sietett a vendégekhez, hogy Mády észre se vehesse távollétét.

Ott benn mindenki feszülten várta a toasztot, mert a ritkaság vonzó: az pedig nagy ritkaság, hogy

Ákos bácsi toasztot mondjon. Valjon kit köszönt fel? Valami mázsás dolog lesz, mert egész birkatürellemmel bevárja, míg a társaság zshivaja néma csenddé válik; csak ekkor kezdi meg éktelen kiabáló hangon:

— Tekintetes Zábori urat, a ki . . .

A megtisztelt férfiú neve hallatára hirtelen hátrakapta fejét, kirugta maga alól a széket, s hajlongva állt fel egész reverenciával végig hallgatni a saját apotheosisát. Még az a szerencse sem érte soha, hogy ilyen tekintélyes férfiú igyék az egészségeért!

De a szegény malörös ember ezt az örömet sem élvezhette egész teljességében, mert Ákos bácsi nem tartotta magát folytonosan ahoz az erős hanghoz, — melyből kiindult, hanem ahelyett — nem szólt többé egy kukkot sem, csak a száját mozgatta nagy sebesen mintha folytonosan beszélne és perorálna és hadonászott, gesztikulált hozzá a két karjával, hogy szinte izzadt bele . . .

A társaság megérté a tréfát, tetteté magát, mintha feszült figyelemmel hallgatná a szónokot, és osztaná annak szavait . . .

— Ugy van! helyes!

A levéltárnok ur füleinek csendes birodalmát csak e koronkinti félkiáltások elmosódott hangja csiklandozta meg.

Pedig mint szeretete volna hallani az egészet! Most haragudott magára először életében a miért siket. Ime nem hall egyetlen egy szócskát sem az Ákos bácsi toasztjából. Még csak el sem fogja tudni otthon mondani a feleségének, ha csak meg nem kérdezi va-

lakitól . . . Azaz, hogy meg sem kérdezheti, nehogy elárulja egyetlen hibáját, a mit akár egyetlen jó tulajdonságának tarthatnának . . .

De ha nem is hallja, azért meg van győződve, hogy nagyon szép toaszt lehet. Aztán milyen tűzzel mondja! Terrengette! Az oszt a jeles szónok! Milyen parlamentális minden mozdulata, hogy szinte megszólalni látszik . . . Szinte érteni véli . . . a szöveget. Csupa szikra, csupa rakéta. És mily hosszasan beszél! Alkalmasint soká időzik hazafiúi érdemeinek felsorolásánál . . .

A levéltárnok ur egészen elérékenyül s szerény pironkodással beszél közbe.

— Oh kérem . . . ez már sok. Ez már nem bizonyos. Ennyit már nem érdekelttem meg.

Végre Ákos bácsi megelégteli a bolondériát, szájához viszi a telt poharat és a szokásos „isten éltesse“-vel csattanósan bevégzi a néma toasztot.

Felhangzik az éljen, minden arcz tündöklük a mosolytól, csak a levéltárnok ur veszi a dolgot komolyan s ünnepélyes hálával siet szorongatni a szónok kezeit.

— Köszönöm, nagyon köszönöm.

No már erre aztán hangosan kitört a hahota. Ákos bácsi egyet csavarint bajuszán nagy megelégedéssel, mivel a bomló tekintélyt fényesen sikerült visszaállitania. A ki legjobban győzi szóval, az a legnagyobb trompf mindenütt. Ezzel az egy ellenséggel ugyan könnyen bánt. Ugy agyonütötte viczczel, mintha

ott sem lett volna. Most már elmehet isten hírével, haza a — levéltárba — ad acta . . .

Ez a kis bolondság aztán végképen megállapítá a Kelemen-bankett renomméját, még az is azt fogja mondani holnap, hogy jól mulatott, kinek történetesen a foga fájt ma ; — csak Mády restelte, hogy ezt az originális toasztot nem ő tartotta. Már az igaz, hogy minden jó gondolatot elkapkodnak előle, hol Montesquieu, hol Thiers, hol Shakespeare, hol Botló Ákos.

Azaz, hogy marad biz ott elég eredeti gondolat neki is, amint azt majd még ma meglátja a világ. A lángész teremt a semmiből. A „semmiben“ pedig nincs hiány ; az mindig terem a „valamiből.“

Azzal ijedten kapott kaputrokkja zsebéhez, majd befutott a Melanie szobájába ott feledett kéziratáért.

. . . Abban a darab papirosban rejlett minden ereje mint Sámsonnak a hajában, az volt neki az Aladin csodalámpája, melylyel fényt teremtett, melylyel várakat épített maga körül, annak élt, abban bizott, az foglalta el lelkét e napokban . . .

Melanie utána nézett az üvegajtón keresztül s ravaszul mosolygott, midőn látta, hogy az asztalon kikészített üres papirost mohó sebességgel csusztatta zsebébe, aztán büszkén vetette föl fejét, felborzolván nagy aranygyűrűs kezével különben is égbe meredező haját, s égő türelmetlenséggel pillantott órájára.

Pont nyolcz óra volt.

Ezer villám ! De szörnyű lassan megy ma az idő ! Mintha csak Kelemenék fogadták volna meg

vendégmarasztalónak. Még két egész óra a fáklyás zenéig!

Talpai alatt égett a föld, szemeiben ragyogott a tűz, homlokán kidagadtak az erek. Nem hiába hasonlítják a dicsőséget a naphoz: nagyon melegítenek már a közeledő sugarai is . . .

Nem maradhat többé e helyen. El a magányba! Lelke ma nem bírja kiállani e prózai levegőt. Otthon majd elmulat a beszédével; habár nem is képes azt már könyv nélkül betanulni, az nem árt, ha minél többször átnézi; emlékező tehetségének sűrű rostáján keresztül mégis csak átesik néhány gondolatmorzsa.

Mády ur előkereste sapkáját, botját és ürügyül hozva valami hirtelen eszébe jutott teendőjét, engedelmet kért elbucszúthatni.

A bucsúzáson egészen szerencsésen esett keresztül; egyéb baja sem történt, csakhogy szórakozottságból Kelemen bácsinak kezét akart csókolni, míg Melaniet e mondattal vigasztalá meg.

— Servus öregem! Reménylem találkozunk még ma . . .

Világos dolog, hogy tévedésből tette. Melaniet nézte Kelemen bácsinak. Különben nem ütközött meg rajta senki. Mádytól fel nem tűnik az ilyesmi. Affektálja a szórakozottságot, mert az genialis tulajdon.

Melanie egész az udvarra kikisérte, hol Mády ur belebotolván a lakomai csontokon rágódó Visztulába az egy keserveset ordított, mi Melanie ideges

természetére oly kellemetlenül hatott, hogy félájul-
tan dőlt Mády karjaiba.

— Istenem! Bocsánat . . . Csak a fejem szédült
el kissé . . . megijedtem . . .

— Én is! viszonzá Mády. Mit gondol, kisasszony
az isten szerelmeért! ha most ez a kutya belehara-
pott volna a lábamba . . . Pedig jogosan tehette volna.

Mády tagjain úgy végig borzongott a hideg e
gondolatra, hogy szükségesnek látta a kabátját be-
gombolni.

— Ajánlom magam.

— Istenem önnel! — bucsuzék az agg szűz ér-
zékenyen. Legyen szerencsénk minél előbb. Isten ön-
nel. Említette, hogy holnap, vagy holnap-után egy
pár száz példányban nyomatja ki beszédjét. El ne fe-
lejtsem aztán hozni egy példányt. Isten önnel!

Mády óvatosan lépkedett a bozóttal, tövissel,
lapufúvel bevont udvaron, annál is inkább, mert már
erősen esteledeit s az egész épület környéke tele
volt építő anyaggal, mert mióta Kelemen bácsi csend-
biztos lett, elkezdte javíthatni az ócska fészket; kü-
lönösen az épület homlokzatának kellett a kőműves,
mert már szinte potyogott le róla a tégla a járóke-
lőkre, úgy hogy a kinek még kedve is lett volna tán
. . . annak sem volt kedve ablak-promenádot tartani az
„antik kisasszonynak.“

A kapun túl már bátrabb léptekkel ballagott
hőszünk folytonosan morogva magában:

„Ha az a kutya megharapott volna engem! Ha
teszem azt, elharapta volna a lábamat! Hogy sajnált

volna az egész vármegye! Hogy irtak volna necrologot a lapok annak a lábamnak tiszteletére, a melyik már nincs. Milyen derék lett volna! stb.

. . . És már szinte sajnálni kezdte, hogy a kutya el nem harapta a lábát . . .

Ilyen szellemdus eszmelánczolat kíséretében ért haza, hol egész arab kényelemmel nyujtódzott el dívánján két meggyújtott gyertya világánál, félfekvő helyzetben kívánván beszédjén végig hizlalni lelkét — ki tudja már hányadszor?

Kihuzta azt zsebéből most is, széthajtotta és — fájdalmasan felkiáltott. A papiros üres volt. A ráirt betűknek, eszméknek semmi nyoma sehol. Mintha az ördög keze egyszerre letörült volna onnan mindent . . .

A szerencsétlen férfiú sápadt lett mint a kréta, nagy kidülledt szemeivel mereven bámult a semmire, kezeivel lankadtan simitá végig a félelem ve-rejtekétől csurgó homlokát s kétségbeesetten markolt hajába:

— Megőrültem! Segítség! Rablók, gyilkosok!

A sánta Muczi inas, ki a folyosón ácsorgott, meghallván ura belülről jövő kiáltását a Matyi szakács-csal egyetemben, — utczu! szaladtak ki a folyosóból a merre láttak. A Matyi szakács haza sem jött reggelig; hanem a másikban mégis volt annyi vitézség, hogy az utczai ablakon be mert pillantani; de bizony mégis kíváncsi volt rá, mint ütik agyon ott benn a tekintetes urat . . .

Mády megpillantá az inas bámészkodó pofáját ott kin az ablaknál.

— Muczikám, fiam gyere csak be.

— Nem biz én. Zsiványok vannak ám ott.

— Hol, te szamár? Gyere be, mutasd meg, hol?

Muczi megcsóválta a fejét és elszaladt az ablaktól.

— Megy bizony a menydörgös ménkő! kiáltozott az utca közepéről.

Őt sem a gólya költötte, hogy most bemenjen. Látja ő amit lát. A tens ur ábrázata nem hiába hagyta el piros színét, se nem orditozott hiába gyilkosokat. Dejszen nem jó sor folyhat odabenn, se nem szilvoriumra instálják most oda Muczit. A mi pedig nem szilvorium, az ugyis haszontalanság.

Mády kinyitotta az ablakot s érzékenyen könnyörgött makacszkodó szolgájának.

— Muczikám, édes fiam! Ne szaladj! Csak a szemedre van szükségem. Neked adom a nagy tajtékpipámat.

Ez megállította Muczit. A' már nem tréfa, ha a szemét oly előnyösen értékesítheti az ember. A tajtékpipa megédesítette a halál eszméjét és visszavezette az engedelmisséghez.

Nagy félénken beballagott az ura szobájába.

— Hol az a pipa? Na, itt a szemem, melyiket akarja kiszurni a teins ur?

Aztán félénken tekintett az ágy alá; de sem rablót, sem gyilkost nem birt felfedezni sehol.

Mády még akkor is görcsösen tartá kezében a szerencsétlen papirost.

— Nézd meg ezt, s mond meg, micsoda ez ?

-- Hm ! Hát a bizony egy árkus papiros.

— Mi van rajta ? — riad fel a magából kikelt Cicero.

— Üm ! Hát mi volna ? Semmi ! . . . vigyorgott Muczi.

Mády irtózatos erővel ragadta torkon e szóra.

— Hazudsz gazember ! Hát az én beszédem hova lett róla ? Annak ott kell lenni rajta. Azt nem nyalta le róla a macska. Az én dicső, az én édes, az én pompás beszédem, az én örömem, az én boldogságom ! Mindjárt megfojtlak !

— Er-esz-szen, hörgé Muczi. Most már jobban megnéztem, nem bánom már én hát . . . ott van . . . rajta van a . . . beszédje.

A félig tébolyodott ember lázas örömmel ölelte át Muczit.

— No ugy-e látod ? Ugy-e látod ? Megvan, ott van . . . Csak én nem láttam. Ugye, hogy nem ámitasz ? Mainap már nem csinál csodákat a Krisztus, a vizet nem változtatja borrá, s a Mády Károly beszédét vízzé — akarom mondani tiszta papirossá. Ugy-e nem ? Szólj hát Muczikám, édes kedves sasszemű Muczikám ! Olvasd fel nekem azt a beszédet hangosan. Te nagy talentum vagy Muczi, én téged emberré csinállak. No olvasd már hát !

A nagy talentum bámulva nézett urára. A bizony megbolondult ! Elhagyta az a kis esze is a mije volt,

mert tiszta észszel csak nem kívánná tőle, hogy onnan olvasson neki, ahol semmi sincs, mikor még onnan sem képes elolvasni a betűt, a hol van. Ő sem böles Salamon, hogy mindent tudjon, még azt is amit nem tanult. No már itt nem segít senki, csak a doktor.

A jó Muczi lelkén keresztülizzadt egy kis keresztényi érzelem, melynek előidézésében nem kis szerepet játszott a tajték pipa; fogta hát magát, úgy tett mintha olvasni akarna; de amint Mády karjából kimenekült, hirtelen kiugrott a szobából s szalad doktort keresni.

Mády kezére tapasztá homlokát s amint izgatottsága fogyott, gondolkozni kezdett.

A sors keze ez! A végzet oda szegődött Botló Ákoshoz és demonstrálni kezd ellene . . . Pedig hát ő soha sem vétett a sorsnak semmit! Ő elősmeri, hogy a sors a legnagyobb szónok, mert neki vannak a legvastagabb argumentumai. Hát a sors meg minek agyarkodik az ő működése ellen? Minek avatkozik bele, minek csinál az ő tintájából láthatatlan „Waszszerdrukkot.”

. . . Csak legalább „impurumot“ hagyott volna magának! Ne lett volna annyira hiu és circumspectus, hogy a sok javítás és tollrágás tanujeleit el égesse. Nem állna most a kétségbeesés tornyának legtetetjén. Oh istenem! Mi lesz most már belőle? Ki fog szónokolni ma este és mit?

Roppant skandalum, fekete gyalázat, égreszketető malőr!

A fél országban elmegy hire, hogy Mády Ká-

roly megszökött az oratio előtt! A második Demos-thenesbe belerekedt az eloquentia! Mádyból kifogyott a mondani való! A legnagyobb hordónak kiesett a feneke!

Oh ezt a gyalázatot nem lehet elevenen meg-érnie!

De ha mindezt még ki is lehetne parirozni! Ki pótolja vissza neki azt a nagy dicsőséget, azt az örök babért, melyet lelkében elképzelt? Oh ugy fáj, olyan nagyon, nagyon fáj, lemondani arról!!

Inkább megöli magát.

Denique, még a nagy diplomata sem barrikadi-rozhatja el magát minden eshetőség ellen, még abba is bele mer kötni a magasabb égi hatalom. — Milyen jó lett volna a régi indus szokás szerint belevésetni az egész beszédét a Muczi hátába. Csakhogy akkor a Muczi hátát bizonyosan kicserélte volna a sors a Me-lanie arczával, a melyikre pedig nincs irva semmi, csak az: „hunyd be szemedet!”

Melanieről eszébe jutott, hogy még délután öt-kor meg volt a beszédje. A jó lánynak még fel is ol-vasta. Hogy lelkesedett rajta szegény! Oh ennek a lánynak fölséges szive van! Kár, hogy nem férfi. Mi-lyen jó mamelukja lenne belőle! Egész áhitattal hall-gatta minden szavát! Oh, hogy azokból a nagy sza-vakból nincs már semmi! Mintha csak visió, phantom lett volna minden . . .

E pillanatban Mády hirtelen felugrott. Egy esz-me cikázott agyán keresztül. Egy csónak a kétségbe-esés tengerén. Bele is ült abba a csónakba azonnal.

Az a beszéd nem lehet elveszve. Azt ő ott hagyhatta a Melanie toilette-asztalán és más papirost csusztatott helyette zsebébe. Bizonyosan, bizonyosan!

— Heureka! ordított fel örömteljesen s nyitva hagyván az egész épületet, futott a népesedni kezdő utczákon Kelemenék felé.

Az utcák pedig azért kezdtek népesedni, mert a kis városi publikum szereti a potya látványosságot, ingyen szórakozást. Jól esik az a kis füst, melylyel lefüstölik bizonyos nagy emberekről a kisszerűséget. Hadd jusson valami kevés az ő orrának is! Ugy is neki fog majd kelleni prüszkölni legjobban a méltóságos ur érdemeitől.

A külső utcákban már nem hullámozott a nép, ott már néptelen, kihalt volt minden, csak a kutyák ugattak eszeveszetten. Valami fontos keleti kérdés foroghatott szőnyegen közöttök, mert még a Kelemenék Visztulája is bele bocsátkozott az általános vitába, természetesen a becsukott kapu mellől.

„Hau . . . vau!”

Mády kongó léptei kísértetiesen visszhangoztak az éj csendében.

Lihegett a fáradságtól. De mit neki a fáradság? — előtte sokkal magasabb cél lebegett, mintsem a haszontalan dib-dáb földi sanyaruságokat észrevehette volna; csupán a kutyák ellen reszkirozott meg egy kis keserű eszmemenetet.

De hát minek is akadékoskodnak az utjába, adta szemtelen kutyái! Vagy legalább valami botot hozott volna magával, mert ezeknek ugyan hiába magyaráz-

ná szóval, hogy könyörüljenek rajta, ne ténferegjenek az utjába, ne kapkodjanak a czombja után, majd inkább holnap ide küldi nekik Muczit, ha már olyan nagy gusztusuk van emberlábra; azt haraphatják a mennyit tetszik, annak ugy sem árt, mert sánta; — hanem most az egyszer ereszsziék békességgel, mert a méltóságos főispán ur van itt, a ki könnyen oratio nélkül maradna, ha egy óra alatt meg nem járja Kelemenéket . . .

Persze a veszett állatban nincs annyi parlamentális érzék, hogy az ilyenekre hallgasson; hanem megállj beste isten teremtései! majd befütyül ő azoknak a holnapi gyűlésen! . . . Olyan szájkosarat indítványoz, hogy a sintér is megsiratja őket . . .

No de már nem messze van czéljától.

A Kelemen-ház már ott feketedik; az ablakok ugyan sötétek, jele hogy a vendégek alkalmasint a fáklyás-zene kedvéért eloszlottak s a család lefeküdt. Nem tesz semmit! — ha lefeküdtek, majd fölkelnek! Ilyenkor nem adhat az ember sokat az etiquette-re; fölzavarja, ha ugy alusznak is mint a bunda.

Hála istennek, még nincs elveszve semmi. Még elég bőven kifutja az időből, elkérni a beszédet s visszamenni. Ojjé! Hiszen még a menet csak három negyedóra mulva kezd szervezkedni. Addig még ki is szíhat otthon egy csibuk dohányt . . .

Eközben egészen odaért a házhoz, megtörülte izzadt homlokát kabátja ujjával s nagyot lélezett. No csak hogy itt van. Ime a nagy diplomatákba bele

mer ugyan kötni az égi hatalmasság, de azért azok nem hagyják ám magokat könnyen lefőzni.

Azzal felnézett a borongós égre, mintha a polemizáló felső hatalommal diskurálna.

— No ugye, eljöttem a beszédért? No ugye kemény gyerek Mády Károly?

Aztán kevélyen lépett egyet oldalt és olyan egyenes jó irányban lépett a — malteres gödörbe, hogy csak akkor vette észre, mikor már a szürke fluidum összezsapott mirabeau-i alakja körül.

— Jaj! ordított fel a kemény gyerek, ki az ördög ásatta be ide azt a lekváros bödönt, a melybe estem. Meghalok! Oda vagyok! Jaj a szemem!

A Cicero kimondhatlan kinokat állott ki, a nagy sötétségben csak nagy sokára jött rá, hogy ez aligha nem malter, mert a falhoz támasztott létráról kombinálta ki, hogy itt bizonyosan tatarozzák a falat — azonban a gödörből kijönni sehogysem birt.

— Oh uram bocsásd meg hiúságomat! fohászokodék fel a veszedelemben az uristenhez. Segíts ki innen! Soha sem tartok szónoklatot többé. Nem vagyok én kemény gyerek, én csak alázatos keresztény vagyok. Buzgó római katolikus. Holnap korán reggel mindjárt küldök egy ötven forintos Péterfillért ő szentségének. Nem is Mády Károly a nevem, én csak a Muczi vagyok, a híres orátor szolgálja. Nem is a beszédért jöttem ide, hanem imádkozni akarok ebben a csendes zajtalan utcában.

E pillanatban feje fölött az első emeleten Mela-

nie szobájából felhangzott annak rikácsoló hangja, a mint egy népdalt kiabált alkalmasint elalvás előtt:

Ej ha én, ej ha én,
Ha én legény volnék,
Ahhoz a lányokhoz
Jaj de bátran szólnék.

Mády ezalatt fázott, reszketett a malter-szószbán.

— Még ébren van Melanie — suttogá magában.

A dal megszűnt. Mády kétségbeesett erőfeszítéssel emelte ki magát kifeszített karján. Sikerült neki belefogódznia a nagy százados körte-fába.

Már az igaz, hogy furcsa toilette-ben jelent meg a külvilágon. A fél czipője lemaradt a sapkájával együtt. Ami pedig megmaradt belőle, az olyan szürkeség volt, hogy ő maga sem birt ráakadni saját magára. Egy nagy sárdarab volt az egész ember, a borzas haj odatapasztva meszes lecsepegő habarékkal az arczához; a szem, a fül, minden tele sárral, úgy hogy sem nem látott sem nem hallott semmit.

Czudarul bevakolta a sors; nem is volt már egyéb hátra, csak még tetejébe egy kis mésszel is kifehéríteni a vármegye oszlopát.

Legelőször is szemét törölte volna ki, ha lett volna mivel, azután oda vánszorgott a kapuajtóhoz és megnyomta sáros kezével a kilincset.

Be volt zárva.

Hosszu lélekzetet vett. Eszébe jutott, miszerint a gödörben azt az ígéretet tette az égieknek, hogy oda sem hederit többé a dikciónak. Eh mi! Nem ér

semmit! *Vi coacta* volt. Aztán mit segített neki az isten? Semmit. Magától, önjerejéből jött ki. Nem tartozik senkinek semmivel! Ő ugyan el nem áll a szótól a Rotschild vagyonáért sem. Ha az istennek szabad menydörögni, villámlani, bevezetni az embereket malteros gödrökbe: miért ne volna szabad neki is perorálni, szólni búbájosan, szépen, végig czikáztatni elméjének szikráit, lemenydörögni lelkének haragját és belevezetni embertársait az olympusba?

A nagyra termett férfiúnak szokatlan erőt kölcsönzött a szenvedély. Míg tagjai reszkettek a hidegtől s teste annyira lankadt volt a kiállott fáradságtól, hogy mozdulni is alig birt: addig kétségbeesésében irtózatosat ütött a sarkaiban megrendült kapura.

De az újkori Botondnak csak a Visztula felett belülről száraz hektikus vonítással.

Ismét megdöngette a kaput.

Megint semmi nesz. Senki sem hallja. Még a vén Visztula is jónak látta visszahuzódni az ólak felé, lassu félénk morgással, mintha arról elmélkednék: „Hallgatni ezüst, ugatni réz.“ Aztán az még nem is történt meg soha, hogy a Kelemenék kapuján a manupropriáját próbálgassa valaki éjjel. Erre nincs paragrafus a kutya *Corpus Jurisban*; mert olyan emberre, aki ott kinn van és nem szándékozik bejönni, — ugatni kényelmes és mulatságos, — de az olyan emberre, a ki ott kinn van, de be akar jönni, ugatni veszedelmes és meggondolandó dolog.

Ezt így tanítja a kutya *philosophia*, a mely egé-

szen olyan, mint az embereké. Nem tudom, melyik tanulta a másiktól?

Mády kezdett kétségbeesni, az idő fogyott, a kapu és a bástyaszerű kerítés megmászhatatlan volt, tehát egész czéltalanul zöröghetett itt akár reggelig, a nélkül, hogy ott fenn az alvók meghallanák.

A lutheránus torony óráján e perczen tompán kongott el a két negyed tizre.

Hah! Csak félóra van már hátra! Addig kezembelen kellene lenni a beszédnek, haza érni, megmosdani, átöltözni. Lehetetlen, lehetetlen.

Mády szomoruan csüggeszté le fejét és desperatus sóhajjal rebegé:

— Miért nem tudok repülni?

Majd homlokára csapott tenyerével, úgy hogy ezer darabban frecscent szét róla a sár.

— Oh én hájfejű! Hát hiszen ott a létra! Már rég fölmehettem volna az ablakra zörögni.

A létra csakugyan ott volt. Egy másodpercbe került, azt a Melanie szobájának nyitva volt ablakához támasztani s felmenni rajta.

Egy kicsit regényes dolog volt biz az, kivált Mády számára; de hát nem igen lehetett válogatni az eszközökben. Aztán úgy sem tudja azt meg senki.

Mády megállt a lajtorja legfelsőbb fokán s fejét bedugván az ablakon, mennyire a sötétség engedé, szétnézett Melanie hálószobájában.

. . . Az ünnepélyes csöndesség némán borult a szűz álmaira, a mell lágy pihegésével édesdeden csó-

kolódzott össze az ablakon be-beröpködő zephir, melyet egy-egy játszi hortyogás pajkosan kergetett el, a félrecsuszott paplan alól kikandikáló fonnyadt bájakat félve és gondosan, gondosan és mégis hanyagul takarta el búbajos átlátszó fátyolával az éj titokteljes sötétje . . .

Mády megbökkent. Az ördögbe is! Minden jó lélek dicséri az urat! Az mégsem egészen rendes eset egy szűz szobájába rontani éjnek idején az ablakon keresztül, felverni azt édes szunnyadásából, megrontani álmait.

. . . Kivált, ha a sabinusokról talált álmodni . . .

Aztán ilyen ruhában, ilyen piszkosan hogyan mutassa magát, hogyan költse fel? Az egész világ előtt nevetség tárgyává tegye magát? Beszéltessen magáról kalandosabbnál kalandosabb epizódokat? Nem, ezerszer nem! Hiszen Melaniet nem szükség felkölteni. Ha felhág az ablakra, hosszú kezeivel könnyedén eléri a toilette-asztalt, hol kézírata van.

S azzal felhágott egyik lábával az ablak párkányára, belefogódván mindkét kezével a keresztfákba.

Ekkor Melanie egyet köhécselt és megmozdult ágyában, épen abban a pillanatban, midőn Mády a másik lábát húzta fölfelé.

A kalandhős megrezzent s vérében lévén a hátrálás jámbor természete: önkénytelen félelemmel villámhirtelen rántotta vissza utban levő lábát s a nagy sietség következtében oly szerencsétlenül

hogy a létra egyik oldalát tulsulyba hozván — az roppant csattanással lezuhant.

Most már elérte a desperatio rubiconját! Most már nincs menekülés, visszamenetel! Látni fogják ebben az irtózatos kosztümben, röhögni fognak rajta. Csufolni fogják még a gyerekek is.

Oh, milyen jó volna most ott heverni a létra mellett a kövezeten élettelenül, meghalva! . . .

Mády ereiben megfagyott minden csepp vér, agyában zugott zsidogott a kétségbeesés démoni gondolatraja. A gödörben különben is átfázott testét hideg láz kezdte gyötörni, mögötte az elmúlt borzasztó jelenetek minden átélt gyötrelmökkel, előtte pedig a még borzasztóbb jövőendő események, melyeknek olyan vérjélesztő kimenetele lehet . . .

. . . Oh, ez nagyon, nagyon keserű nap volt . . .

Hogy szeretne most otthon lenni az ágyában, nyugodtan procul negotiis, nem törődne már ő azzal sem, hogy ki szónokol a fáklyás menetnél, ki igazgatja a vármegyét, mit főz holnapra a főispányi szakács: — vagy ha már az teljes lehetetlenség, legalább szökhethne mindjárt ebben a perczen a földkerekség tulsó oldalára, a hol nincsenek ismerősök, tisztelők, kiknek mindenikének gúnyos mosolyával fog kelleni találkoznia, mind megannyi tördőfessel abba a nemes szivbe, melynek külső burokját annyi megpróbáltatásnak tette ki a fátum . . .

Vagy mért nincs itt a kezeügyében mindjárt egy képviselő aspiráns, aki neki nyomban vasutat építtessen innen hazáig, vagy egy gózsiklót az ablak-

ból lefelé! Attól talán kitelnék. Igért az már nagyobb dolgokat is.

. . . Ah, késő minden!

Melanie felébredt a létra lezuhanása által okozott zajra, s álmos felriadó hangon sikoltott fel:

— Ki az? Mi az?

Mády nem felelt.

A vén lány borzadva pillantá meg amint sikerült szétnéznie, hogy az ablakban valami fekete tömeg guggol a virágcserepek közt.

— Segítség! Hess! Kisértet! Csiba te!

Azzal áhítatosan keresztet vetett magára.

„Bizonyosan kisértet“ gondolá s foga vaczogott a félelemtől. Az a különös, hogy a kisértetnek is vaczogott a foga.

A vén lány reszketve bujt a párna alá és arról kezdett gondolkozni, hogy hányfélék a kisértetek? Bizonyosan ott is vannak nőkisértetek és férfi kisértetek is . . . Valjon az utóbbi nemhez tartozik-e az ő siri látogatója?

— Melanie kisasszony! szólalt meg e perczen az ablakból egy nyöszörgő alázatos hang.

A vén lány örömrészketve kapott mellén szétvált ingéhez s azután elgondolva mennyi édes varázs rejlik a közelgő perczek méhében, álmodozó egyszerre exaltált hangon szóla, lassan suttogón, mint a titkos szerelem költészete, lágyan, olvadékonyan mint az Aeolhárfa.

— Ön az? Ah ön az? Ön? Mády? Ah! Vártam

önt. Tudtam ezt, reméltem ezt. Ön kedves vakmerő! Nos, fél a szemrehányástól? Kétségkívül, kétségkívül meg fogom szidni. Eh! hagyjuk ezt édes barátom minél későbbre, nemde? Most legtanácsosabb lesz belépni kóbor lovagom! Lám, lám merre talál ajtót a gonosz.

No iszen most ijedt ám csak meg komolyan Mády Károly! — Ez volt a leghalálosabb tördöfés életnyugalmának. Így félhalva, összekinzva, minden örömtől megfosztva, meg tetejébe megfogatni regényalaknak, szerelem bolondjának, középkori troubadournak Seregeknek ura! Hogy birtad kigondolni ezt a fokozatos kínlánczolatot, ezt az eleven martyromságot!

— Én beteg vagyok, kisasszony, — nyöszörgött tovább feleletül a kóbor lovag. Egy nagy kérésem van nagysádhoz!

Melania megigazitván pongyoláját, félig fölemelkedett ágyában:

— Hogyan, ön beteg! Szóljon! Minden szava teljesítve lesz! Arra esküszöm. Szóljon!

— Legelőször is esedezem, ne gyujtson gyertyát . . . szótagoló Mády.

— Oh nem, nem. A világért sem, ha ön akarja, — szólt közbe Melania, kinek magának sem volt kedvére a gyertyavilág. A sötétség eltakarja a női bájak hiányát.

— . . . Aztán hunyja be szemeit . . .

— A különöz! dühögé a vén lány.

— És magyarázza meg, merre lehet innen észrevétlenül lemenni az utcára.

Melania szemrehányó sohajjal válaszolt.

— Alig jött, és már az elmenetelre gondol. Az nem szép öntől!

Mády leereszkedett a szobába s a mint a padozatra ugrott, nagyot rotytant a malter nedvvel megtelt félczipő.

— Szóljon, az égre kérem, tisztelt Melanie kisasszony. Holtig háladatos szolgája leszek. Szánakozék rajtam! Én nagyon, nagyon szerencsétlen vagyok.

— Ön különös! szólt Melania kételkedő bámulattal. A merre jött, arra megy. Hiszen az nagyon egyszerű.

— Igen, kisasszony! De én a létrán jöttem s azt szerencsétlenül lelöktem magam alatt; siránkozáék Mády.

Melania elkezdett szivéből kacagni; kutyába sem vette ezt a mohácsi veszedelmet.

— Ön szeretetreméltó Pechvogel! Szerelem martyrja! Így kell az ilyen hevesvérű kalandkeresőknek. Elkel egy kis leczke önöknek is, férfiak! Mindég szeretik az extremeket. Néha ránk sem néznek, máskor meg a tornyot is megmászszák értünk. Ugy kell, ugy kell!

Melania felkelt ágyából s amint a sötétben Mády felé lépdelt, önkénytelen pajkossággal fenyegette meg ujjaival.

Mind közelebb-közelebb jött s egyre suttogóbb hangon szólott hozzá :

— Ön pedig ugyancsak furcsa helyzetbe jutott. Ebből a szobából csak az apám hálósobáján lehet kijutni. Attól pedig isten mentse meg! Oh, az én apám nagyon kemény ember az ilyenekben . . . nagyon, nagyon rossz ember . . . Mindakettőnket keresztül lőne, ha megtudná . . .

Mády összerázkodott s felsikoltott az agyonlövés gondolatára.

. . . Oh, hiszen olyan szép az élet! . . .

— Szent ég! Mi baja? Pszt! Lassan . . . pszt! csitítá Melania egészen mellé lépve.

— Ne lépjen közelebb kisasszony, az isten szerelmeért!

— Miért?

— Mert egészen bekeni magát. Jaj, egy szót sem szólok többé. Csendes leszek, mint az agyonütött; csak az életem ne bántsa senki.

Azzal hanyatt terült a padlón és elkezdett nyögni, lihegni rémletesen; a láz nagyon erőt vett rajta s megfosztá eszméletétől; beszélt össze-vissza mindenféle hagymázos bolondságot, a mit beteg álmái elébe rajzoltak a mai élményekből.

. . . Engem meglőni! Oh, nem! nem! Olyan utálatos a halál; ott feküdni hideg földben, rothadt fagyökerekkel összevegyülve, férgek között . . . mig ellenben oly szép az élet; nézni a zöld fűvet tavaszkor, hallgatni a szél zúgását sötét erdőben . . . Oh, nem akarok meghalni. Ne öljetek meg! Szelid, szófogadó,

alázatos ember leszek! Praenumerálok minden hazai lapra!

Melania kétségbeesetten hajolt le hozzá, de amint arczához ért kezével, félre rántotta azt, persze kezével.

— Mi az ördög az?

Izgatottsága miatt, melyet az események rendkívülsége szült, alig bírta a gyertyát meggyújtani.

Inkább ne is gyújtotta volna meg.

Az esteli ideál valóban szánandó helyzetben feködt ott, összezsugoródvá mint a sündisznó. Felismerhetlen rajta minden emberi vonás, még a szeme is be van hunyva, hogy annak se legyen nyoma sehol; csak a melle zihált erősen és a szája mozgott folytonosan.

„... Ereszszétek meg eszem ártézi szökőkját, hadd fecskendezze be a világot még egyszer utoljára gondolatok özönével! Le kell főzni Lindleyt. — Nini, hogy fogja kabátom szélét a méltóságos főispán úr... Pedig hiába fogja, nincs benne semmi — csak én. Azaz, hogy én sem vagyok benne, mert én nem vagyok senki. Ejnye csak eszembe jutna a nevem... Vagy talán nem is-híznak már engem sehogy!...

Melanie pedig csak nézte, nézte egy darabig „a szomorú alaku lovag“-ot és eszébe jutott a neve is, no meg mellesleg az is, hogy erre a névre százezer forintot érő takarékpénztári könyvecske álmodozik otthon a nagy „siffonér“-ban, fátumos gazdájának leendő édes feleségéről; — lehajolt tehát még egyszer

Mádyhoz, és fölemelte a földről, gyöngéd szerető nyá-jaskodással kényszerítve őt ágyhoz támolyogni.

— Megyek Muczikám . . . megyek . . . Ugy van, fektess le. Hallod-e a sok „éljen“ kiáltást odakünn? Az mind nekem szól. Hallod? Ugy-e hallod Muczikám. Neked adom az ócska csizmaszáramat.

— Láza van — suttogá Melanie, aztán oda fektette a saját szüz párnáiba az idomtalan sártömeget, és becsukván szobája ajtaját belülről, leült az ágy szélére virasztani a kedves beteg fölött.

Hja bizony, a férjek nem teremnek úgy mint a gomba! Azokat fáradságosan meg kell érdemelni, szolgálni, mint a jó hirt, mint a jó szerencsét, mint az érdemkeresztet.

Melanie az éjen át többször felköltötte Ancsát s főzetett bodza-herbatét, fodormenta levelet, állítólag a maga, de tulajdonképen a beteg férj-jelölt számára, kívül még az anatherin-szájvizet, meg a reseda-olajat is megítatná szívesen csak használna.

. . . . Tisztelet a vén lányoknak, csak ők tudják igazán megbecsülni a férfiakat!

Melanie boldog volt. Beteljesült, a miről álmodozott. Az ándung ritkán csal. A kiterjesztett háló pihenhet már . . . nem vette semmi hasznát . . . A medve magától jött be a kalitkába. Többé már nem mehet ki . . . soha többé . . .

Hol-hol fölkel betege mellől s lábujjhegyen el-tipeg a nagy álló-tükörig, mely hűségesen adja vissza az önteltté vált vonásokat; elől-hátul megnézegeti magát, egyet mosolyog a rá visszaintegető képre,

mintha üdvözölné azt, mintha elhalmozná azt összes szeretetével.

Majd megfordul s hosszan elandalog a másik alakon is, kit olyan bizarrá rajzolt ki a szeszélyes végzet durva ecsetje, aztán siet a csurgó izzadságtól feleresztett sarat koronkint letörölni halántékairól a szerető leány gyöngédségével és az édes anya gondosságával, belebeszélve annak lázas vízióiba :

— Szegény ember ! Mennyire tönkre tette a szerelem !

Befejezés.

Oh, de nagy akasztófáralaló az a Plantamour kométája, hogy nem ezen az éjszakán hozta magával farkán a — „világ végét ;“ hanem megmaradt későbbre ijesztgetni a felvilágosodott emberi nemet. Milyen szép lett volna, ha soha meg nem virrad többé, ha elmúlt volna minden, egy nagy gyurmává alakult volna az összes mindenség, vármegyeház, el nem mondott dikció, megmaradt fáklyadarab, lemaradt czipő, okos ember, szamar ember, szerencsétlen ember, mind mind összetaposva, összegyurva a világ tengelyének küllői alatt. De fájdalom, most is csak úgy megvirradt mint máskor : a nap mosolyogva bukkott be a láthatárra ; a vártán álló huszár a megyeház kapujában épen csak olyan peczkesen lépegetett mint tegnap ; az öreg Kelemen épen olyan nehezen húzta fel sarkantus dísz-csizmáit mint tegnap, és olyan türelmetlenül kiabált reggeli után mint tegnap.

A világ nem változott semmit. Egészen érzéketlenül hagyta a Mády-féle tragoedia.

A „tót Ancsa“ nagy szuszogva behozta a reggelit épen mint tegnap, hanem ma még ráadásul behozott egy sáros báránybőr sapkát meg egy lakcipőt. Már ilyen mellékételt tegnap csakugyan nem hozott be.

— Hát ezt mihez egyem meg? riadt rá Kelemen úr.

— Ezt a kőmives találta — a maltergödörben.

— Hollá! kiáltott fel Kelemen bácsi. Hiszen ez a Mády kucsmája. Olyan nagy feje nem lehet másnak.

— Az ördögbe is . . . folytatá gondolkozva . . . tegnap még abban a sapkában és cipőben volt itt. Ez különös fontosságú körülmény. Ebből még szép eset nőheti ki magát. Csalhatatlan corpus delicti. Eredj fiam Ancsa Mády urékhoz és kérdezd ki, hogy hol van az úr, — otthon aludt-e az éjjel? Siess! itt-hon legyen a féllábad!

Ancsa fölfogván rendőrugynöki minőségének fontosságát: a helyett, hogy maga beszélte volna el ama jelentékeny körülményeket, miket Mády felől megtudott, elhozta eleven tudósításnak a Muczi inast, ki a főcsendbiztosnak részletesen elbeszélte a tens úr tegnapi furcsa viseletét, mint kiáltott segítséget sehol sem létezett rablók és gyilkosok ellen, mint fojtogatta meg, amiért nem tudott neki olvasni a tiszta papirosról, és mint találta üresen az egész házat, mire az orvossal visszatért; azóta pedig egész idáig sem hire sem hava.

Kelemen bácsi nagy kedvteléssel hallgatta ezeket a dolgokat. E bizony fene homályos történet. Az eleje ugyancsak szépen fest. Egy új bűneset a „Pitaval“-ba, amit Kelemen Miklós főcsendbiztos fog kideríteni. A manóba! hiszen ezt még a lapok is közölni fogják, köszönetet szavazva a derék és ügyes csendbiztosnak. Ott lesz, olvasni fogja a nevét nyomtatásban. A főispán megdicséri hivatalosan, a nemes vármegye pedig bámulva fogja beszélni, milyen ménekő ember a vén Kelemen.

Most nincs is egyéb hátra, mint egész kedvvel neki indulni a nyomoknak, összeszedni, ami még a régi szuszából megmaradt a vén „kaput“-ba. Hisz a magyar ember ugys beleszületik minden tudományba. Annak csak akarni kell.

Aztán elgondolkozva, hogy az eddigi észleletek bizonyára raffinirt gyilkosságnak roszul takart griffjei, önkénytelenül felkiáltott:

— Ugy van! A szegény Mády kétségkívül meggyilkoltatott!

A jó Muczi érzékeny könyekbe tört ki.

— Szegény jó tens uram! Én istenem, én istenem! Minek mentem, minek távoztam el mellőle? Legalább a szemét fogtam volna be szegénynek! Legalább már testamentumot engedtek volna neki csinálni vérengző gyilkosai. Tudom, nekem is hagyott volna valamit.

A főcsendbiztos sietve csatolta fel kardját s fontos léptekkel ballagott le a talált „corpus delicti“

helyszínére ; még a csibukjára is elfelejtett rágyújtani buzgalmában ; csak ugy a levegőbe szipákkolt.

A malter-gödörnél semmi különöset sem birt fölfedezni ; hanem az mégis feltűnő volt, hogy a Melania szobájának ablakától le a földig az egész fal összevevissa volt csepegtetve malterrel, mintha valami bagózó óriás köpte volna le a tisztára meszelt homlokzatot.

Az öreg ur megcsóválta fejét, nem szólt egy szót sem, hanem ismét felballagott az emeletre.

— Hol a kisasszony ? kérdé Ancsától.

— Még nem kelt fel. Odabent fekszik. Az éjjel beteg volt.

— Igaz. Magam is észrevettem, hogy többször átment a szobámon.

Kelemen intett a középső szobában a siránkozó Muczinak, hogy maradjon hátra, s megnyomta lánya szobájának kilincseit.

A szoba be volt zárva,

— Nyisd ki ! kiáltá.

Azután hozzátette :

— Mert különben . . .

Képzeltetni Mády rémületét odabenn, ki csak az imént ébredt fel kórámaiból tökéletes épségben és egészségben. Ekkor tárult fel előtte egész borzalmosságában az „uj világ“, melyben ébredésekor találta magát.

‘ . . . Biz az kopár föld volt, sehol oáz, virág, zöld levél ! Mindenütt, a lélekölő, szomorú pusztaság . . . sivatag . . . Hanem hát az igazi diplo-

mata körülbarikadiroz minden eshetőséget! az igazi diplomata, mikor leesik, mindjárt arról gondolkozik, hogy mint keljen fel. Ha pedig föl nem kelhet, inkább hajlik egyet, mintsem eltörjön . . .

Desperatiójában végig kérődzött a tegnapi eseményeken, s már épen kombinálni kezdte, miben áll a dolog, milyen positiót kell foglalnia: midőn Kelemen zörögni kezdett az ajtón.

Dobogó szivvel bujt a párna alá. Melania biztatta, hogy ne féljen, hanem nyiltan és bátran lépjen fel apja előtt.

— Melániám! Leányom! Nyisd ki, ha még élsz, szegény gyermekem? hangzott újra kívülről az öreg ur hangja, sokkal érzékenyebben mint előbb, mert az ujdonsült csendbiztos újabb gyilkosságot gyanított, midőn leánya felelete helyett csak a némaság adott viszhangot szavára.

— Nyitom. Azonnal nyitom! felelt nagysokára Melanie. Várjon kérem egy kicsit.

Az öreg fejét csóválta megint.

— Már mégis kellett valaminek történni. Hm. Az öreg Kelemen ménkő ember. Megszagol mindent!

Aztán türelmetlenül s érdekeszülten tekintett az ajtóra.

Bent sürgés-forgás, keresés, rakosgatás, kefélés, elfojtott suttogás siket nesze uralkodott, mindinkább bonyolítva a dolgot Kelemen bácsi elméjében. Az ördög jött volna rá, hogy az nem egyéb mint a Mády előkészítése az utolsó kenethez.

— Legyen bátor, ne féljen semmit! suttogá még egyszer Melanie, mielőtt az ajtót kinyitotta.

— Az leszek! Vakmerő leszek! Egész hős leszek, csak aztán kegyed is védjen, gyámolítson, bán-tani ne hagyjon . . .

Végre csikorgott a kulcs a rozsdás zárban s Kelemen ur előtt kitérult az ajtó.

Melania háttérében látható volt a Mády alakja. Kár, hogy nem görögtűz mellett jelentek meg az ámuló öreg előtt.

Anagy diplomata valahogy jól roszul megmosdva, kikefélve, de mezitláb jelent meg a terrénumon, fé-lénk „jó reggelt!” kívánva.

Muczi felösmerte a hangjáról s örömsikoltással rohant hozzá.

— Hát él a tens ur? Nem ölték meg, nem gyil-kolták meg? Meghagyták élve, egészen elevenen . . .

— Ni, hogy örül más kárán a gazember! a futó betyár! No megállj! Takarodsz ki a házamból! riadt fel Muczira Kelemen bácsi, kinek sehogysem esett jól, hogy az elgondolt gyilkosságból nem lett semmi. Vége van mindennek! Hir, dicsőség már pihenhet. Most már mehet a pokol fenekébe Pantinba, ha agyon-ütött emberre fáj a foga!

Azután odafordult Mádyhoz s rideg, sötét arc-zsal kérdé:

-- Kicsoda ön?

— Csak ösmer, kedves urambátyám, hogy Mády Károly vagyok.

Az öreg Kelemen haragosan csapott kardjára.

— Én nem vagyok önnek kedves urabátyja. Én Kelemen Miklós, főcsendbiztos vagyok. Mit keres ön itt? Feleljen nekem, hogy jutott ön ide?

A gyámoltalan ember reszketve, félve huzódott az agg szűz háta mögé.

Már hiszen tud menydörögni kormány ellen, társadalom, zsarnokság ellen, de egy haragos emberrel, aki meg tetejébe oda van kötve egy ócska fringióhoz . . . azzal már bajos beszélni.

— Mit keres ön itt? ismétlé vérjegesztő hangon az öreg.

— Se-sem-mit sem . . . szótagolá az eloquentiából kifogyott orátor.

— Borzasztót gyanítok — ordított képéből kikelve a főcsendbiztos. Éjszaka bejönni a lányom hálokszobájába. Borzasztóság! Ezer milliom ördög! Magyarazza ki magát az ur, — mert különben mindjárt vérfürdőt csinállok!

A vármegye oszlopa úgy összezsugorodott mint a gombolyag, az arcza eltorzulva kék színbe ment át, a lába pedig reszketett alatta mint a kocsonya — hogy féltetni lehetett az összerogyástól.

— Irgalom! Kegyelem! Nem vagyok vétkes! Avagy bün-e a szerelem? Szeretni forró, kimondhatatlanul — nem lehet vétek. Igen, igen, én szeretem Melaniet s őt boldogítani egyetlen kívánságom. Esküszöm, hogy csak tisztességes szándék vezetett ide . . .

Ezek a szavak voltak a nagy diplomata jelenlegi barrikadja! Melania lágyan borult ezek hallatára Mády keblére.

— Én szerelmesem! Szivemnek szive! . . .

Az öreg Kelemen bácsi pedig megsodorintá bajuszát, nagy nyugalommal letette csibukját az asztalra, egyet szippantott a tobákos piksziséből, egyet igazított a kardkötőjén és — teljesen felderült.

— Hüm! Az már egészen más dolog. No, no . . . nem haragszom. Csókoljátok meg egymást, gyermekek! Aztán a félczipője ott van a másik szobában; felhuzhatja. Richtig! Nem parancsol kedves uram öcsém egy kis szilvoriumot? Nem árt az meg! Jó lesz sziverősítőnek!

. . . És az nagyon jó vicz volt Kelemen bácsitól, hogy sziverősítővel kínálta meg a boldog vőlegényt.

OSZK

TARTALOM.

	Lap.
Pletyka	1
Miert fél Stofi bácsi a porosztól	24
Photographiák a vármegyéből	63

Országos Széchényi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Országos Széchényi Könyvtár

Második kötet.

BUDAPEST,

NYOMATOTT VODIÁNER F.-NÉL.

1874.

TARTALOM.

	Lap.
Fotográfiaák regénye	1
A batus zsidó lánya	17
Kemény ember	69
Mikor az uj kastély füstbe ment	84
A lutri	120

Országos Széchényi Könyvtár

A fotografiák regénye.

Öt arcképem van tőle.

Olyan szép kis mosolygó gyermek-leány volt. Ez az akkori arcképe. A szép gömbölyű piros pofácska mint a barackvirág, a kis elkényeztetett szájacská széthuzva görbére, úgy hogy a biggyesztett ajk szépen befödi a kis szemölcsöt, mely alatta van s mely olyan jól illik a gonosznak! Az ábrándozásnak indult kék szemben ott játszik az a végtelen nagy pajkosság, amely a gyermeknek sajátja. A boldog gyermeké, s mely talán csak azért van ott, hogy az életnek legyen mit letörülni onnan a bánat szivacsával. A gesztenyeszin gazdag haj egyszerű fonadékban omlik alá mintha mondaná: a tizenkét évnek még nincsen hiusága.

Épen tizenkét éves volt akkor Lórika. Már annak talán nyolcz éve is, ahogy fotografírozták. Valami kóbor kisvárosi művész remekelt rajta. A mama ígért neki szép ruhát meg nagy képeskönyvet, amibe ördögök lesznek festve, ha öt perczig mozdulatlanul belebámul abba a csodálatos fekete ágyúba amely mögé félve buvik el a nagy kendő alá a fotográfus bácsi.

Megállotta nevetés nélkül, mint Napoleon Lulu a siami követség fogadtatását és talán megkapta

mamától a szép ruhát. No az ördögökkel telefestett könyvet hogy megkapta, azt bizonyosan tudom. A sors ajándékozta meg vele, a ki mostoha anyja volt Lórikának.

A másik fotografia, mint felnőtt hajadont ábrázolja. Egész négy évvel készült később az előbbinél. Milyen változás! Hosszu uszályos, fekete fehér sikos ruha foly le délczeg termetén: a gesztenyeszin haj megbarnult s mesterkélte fonatai közt három sor fehér gyöngyöt mutat. Aladár szereti ugy. A gömbölyü arcz meghosszabbodott, s ha nem is olyan szép már mint azelőtt, de sokkal méltóságosabb. Aladár legalább ugy találja. Homloka nem magas és pattanásos, arcza kissé keskeny a homloknál s egyre szélesebb lefelé. Ez különös ugyan, de Aladár épen ezt a különösséget imádja. Könnyen lehet hogy az ő kedvéért nőtt ilyen alakuvá. Mert nem lehetetlen, hogy Aladár kedve ellen semmit sem tesz az isten. Mikor olyan nagyon-nagyon kedves. . . .

Oh, szép arcz ez most is nagyon. Tessék csak jól megnézni! Szüzies szendesség a régi pajkos, most pedig lesütött szemben. A kedves vonásokon valami nemes kedélyesség, valami szilaj dacz és nőies lágy-ság, mely fenséget kölcsönöz azoknak. Olyan ő akár egy Zrinyi Ilona. A hófehér nyakról hanyagul csügg le a nagy medaillon. Aladár haja van benne. Kezében pedig ott lóbálódzik a czvikker. Azt már nem szereti Aladár. Hanem juszt, azért is.

Ekkor már tizenkét példányban vétette le magát Lórika. Mégsem jutott minden udvarlójának. Bánja

az ördög. Nem törődik ő egyikkel sem, csak Aladárnak jusson. Az az ő egész világa.

Aladár is szerette Lórikát. Volt valami előkelőség a tartásában, ami eltaszította és vonzotta az embert egyszerre. Olyan volt mint egy szép festmény, amelynek még hibái is elragadók. Aladár is épen úgy szerette, mint egy szép bizarr festményt, amit szobája falára készül akasztani. Ha látta maga előtt, ellenállhatatlan hévvel tapadt rá tekintete, lebüvölve figyelmét, akaratát, gondolkozó tehetségét épen mint egy szép festmény; ha pedig nem látta, nem gondolt rá, s ha felidézte néha emlékét egy-egy muló percz, az nem fájt neki, nem égette, csak lelkesítette.

Lehetetlen volt őt nem szeretni.

Termete deli volt, hangja csengő, jelleme szilárd. Egy darab földre dobott paradicsom. Mikor olvadt a szerelemtől, olyan volt mint Ronow Ágnes, családi körben mint Bornemisza Anna, a társaságban mint Lola Montez . . . közönségesen pedig mint egy kis ördög.

Aladárnak azért tetszett, mert olyan kis ördög volt.

Társadalmi állására nézve közepette állott a valódi uraknak és a bocskoros nemeseknek. Ezekhez ő nem akart tartozni, amazok pedig ő hozzá nem. Édes mamája tipusa volt az ugynevezett garasos arisztokracziának: kedves, tősgyökeres, magyar aszszony, annak minden erényeivel és hibáival, kire ráragadt némi előkelő máz, mely olyan nagyon ritt le róla, mintha valaki sallangos dohányzacskójára lantot hi-

meztetne sárga-fekete sáfolylyal; no meg az is nagy hibája volt, hogy az anyatermészet is valóságos lányos mamának, telivér gardedames-nak alkotta.

Nagyothalló is volt egy kicsit a jó ténsaszony, rövidlátó is, de azért a mosolyt, kézszorítást észrevette a csirájában, s ha a beszélgetés fonala letévedt a jó időjárás orsójáról, nyomban észrevette, s a legérdekesebb suttogás közé sietett pontot csinálni:

— Nézz csak ki fiam, Lórika. Hová lett az az akasztófára való kis Gyuri?

A kis Gyuri volt a ház legapróbb csemetéje. A kedvencz. A kis lángész. A család büszkesége. A nagyságos mamaék leendő istápjja, amire azonban a kis Gyurka nem látszott valami nagyon számítani, mert már kétszer próbált beleesni a kutba. És vagy háromszor pottyant le a létráról, melyre verébfészkek után bátorzkodott a kis nagy vitéz.

Bizony szegény Lórika sokat szenvedett a mamától.

Ha a regény közepén, a Paul de Kockféle helyeken egyszerre el volt nyirva a legérdekesebb két lap, ott bizonyosan a mama keze jár. Ha a szükre parancsolt ruha-derék oly bőnek került haza a szabótól hogy a hét egyiptomi kövér esztendő is belef ért volna az is a mama dolga volt.

Ha valami demokrata mulatságra volt Lórikának kedve elmenni s a rudas ló, a Miska kocsis kacskaringós esküdözése szerint, hirtelen megsántult, úgy hogy nem lehetett befogni, oda is mama vitte a betegséget.

Mama volt megölő betűje minden jónak, minden szépnek, minden mulatságosnak.

Ő választotta a barátnőket és udvarlókat leánya számára. Már az igaz, hogy kitűnően értett ehhez a mesterséghez: olyan finoman elmarni inyeellenes fiatal embert a háztól, hogy az szegény maga is azt hitte, miszerint magától maradt el; egy kis figyelmetlen megérintése az illető flótás-jelölt foggyatkozásainak egészen megtette a hatást. Ha pedig az sem használt volna, jutott a nagyságos mama „Conversations-lexicon“-jából drastikusabb szer is, amitől a jóhiszemű udvarló ajkain egyszerre jéggé fagyott az imádottjához röpkedő sohaj szerelemterhes lehelete. Ilyen szer volt ő nagysága vasvillás szeme, különféle szabású grimaszja s végszükség esetén aztán „nyílt felpattanása.“

Aladár nem tartozott a kimustrálandó gárdába.

Egyik hővérű barátja kópéságból elmesélte a mama előtt, hogy valamelyik őszanya nővére volt a madagaskari királynak gróf, Benyóvszkynak: van is ott a madagaskari szigeten egy hirtelen vármegye, mely egyenesen Aladárt illetné mindenestül, ha valami fogas prókátornak kerülne kezébe ez a captiósus kérdés.

Ezt azután sohasem feledhette ő nagysága: az a madagaskari vármegye soha se ment ki többé az eszéből. Aladárt végtelenül szerette azóta. Ő lett a fiatal-ság példányképe. Egy ur a „több ur“ közül. Okos, mivel fiatal ember, aki megél a jég hátán is. Termé-

szete is épen megegyezik a Lóráéval. Egyforma boldond mindakettő! Szép összeillő pár lesz belőlök!

Ebből az időből való a harmadik kép. Tiszta photographia! Gondolom Borsosé.

„A szép Lórika ott áll a virágálvány mögött és sugárzó boldog arczzal nyujtja kezét Aladár felé, aki egy közönséges kerekarczú, boglyasfejü nagy gyerek. Csodálatos, hogy mit tud rajta szeretni! Nem is nagyon látszik érezni a mamlasz, hogy milyen fontos dolog az, ha az embernek szeretője odaengedi pingáltatni képét, saját arcza mellé. Pedig hát ez olyan nagy bankó, amit csak a házasság vált be „apró pénzre“, talán azért apró pénzre, hogy legyen mivel kifizetni a férjek bizalmasságát.

Hanem 'iszen igaza is lehetett Aladárnak.

A sorsnak semmi köze ahoz, hogy kiket festett a fotografus egy képre, ő nem törődik azzal, hanem külön dobja őket, ha kedve tartja. A sors nem szereti az utánnymatokat, nem plagiator, hanem megtartja a maga eredetiségét mindenütt mindenben.

Mikor már ott csillogott a jegygyűrű ujaikon, az első szerelmi csók emléke ott égett arczaikon, akkor egyszerre felkerekedett s odadobott a paradicsomba vezető utra akadálynak egy vén porosz bárót.

Gondolom Stallenberg Maxnak hitták.

Nem volt neki ugyan valami tetszetős fizonomiája, amivel hódítani lehetett, hanem hozott a helyett hazájából egy tarisznya aranyat, a mivel győzni lehetett.

Itt aztán vett egy ötszáz holdas birtokot, egy

ócska kastélyt, négy lovat a tilburyja elé és csináltatott egy liberiát, amibe valami lompos parasztot bujtatott kocsisnak.

Ismerte már az embereket.

Persze hogy mindenütt szivesen látták a lányos házaknál.

Lórikáékkal is megismerkedett. Neki is nagyon megtetszett az Aladár ideálja. Hogyne! mikor olyan gyönyörű porosz szabású arcza van. Aladár nem vette neki rossz néven, hiszen ott a jegygyűrű az ujján és ott a falon a kép, mely összecsatolja őket örökre.

Max báró hanyag eleganciával meg is nézte azt egy izben czwickeren keresztül és arról gondolkozott, hogy az egyik alakot lefogja onnan vakarni. Nem ismerte még a szerelem erejét.

De azért hozzálátott a kivakaráshoz és a nagyságos mama segített neki.

Aladár már többé nem volt derék, mivel, genialis, fiatal ember, Lórikához illő vőlegény; Aladár, „lump“ volt ezentul a mama szemében, akiből soha sem lesz semmi. Ő ugyan hozzá nem adja leányát, inkább küldi a kolostorba. Ide ugyan az ő házába ne tegye többé lábát. Mit ártogat az ő Lórikája szerencséjének!

Max ur úgy tett, mint szerencsés földije Bismarck hg. : veni, vidi, vici. Egy szép reggelen előszámlálta valamennyi őset, valamennyi jó tulajdonságát, valamennyi jövedelmi forrását és megkérte szüleitől Lórika kezét. Azt a kezet, a melyiken ott csillog már

a jeggyűrű s a melyik Aladár felé van nyújtva a szép aranyos rájáju képen.

A szülők szive dobogott az örömtől és meghatva rebegetek valamit részint a nagy szerencséről, részint föltétlen beleegyezésről. Hogy ne örültek volna, mikor olyan nagyon szerették a szép Lórikát, a kiből most már „nagyságos báróné“ lesz.

Lórika pedig elsápadt, összeszorította fogait és azt monda:

— Nem. Soha sem!

Hanem hát ki hallgatna egy gyermek szavaira? Tudja is az, mit csinál? A természet azért rendeli a karót a gyenge paszuly mellé, hogy egyenesre növeszse. A szüle is azért van, hogy támogassa gyermekét, hogy érzelmeinek kertjéből kigyomlálja a katángot, gyomot, kakukfűvet és egyéb ártalmas növényt s azok helyére ültessen büszke amaranthokat, nemes kaktusfajokat.

De hátha meg nem fogamzanak a talajban!

Az csak bolondos mese. Mindennek meg van a maga módja. Óvatosan, lassan kell elfonyasztani az egyiket és óvatosan beültetni a másikat. Aztán az emberi szív is csak olyan, mint Max báró virginia-szivarja: ha nem ég, meg kell egy kicsit puhítani.

No hát hozzá is fogtak a fonnyasztáshoz és a puhításhoz is. Az eljegyzési hír befutotta a vidéket. Aladár elbusult rajta és elkezdett korhely lenni. Ivott, dorbézolt egész éjszakákon keresztül. Hideg, szóitalan, mogorva lett, mióta nem volt szabad Lórikáékhoz

menni. Ivott folytonosan. Nagy halottja volt, a — menyország, azt temette be a tengernyi borba.

Lórika szüleinek jól esett az a sok szeszes ital, amitől Aladár szemei beestek, kék karikák közé.

— Látod-e a kedves ideált! No ugyan volt kit szeretni. Azt a lumpot, országos korhelyt. Mily különbség: ő és a báró! Egy istentől elrugaszkodott haszon-talan ficzkó és egy kifogástalan gentleman!

De Lórikának hiába beszéltek akár szülei, akár idegenek Aladár viselt dolgairól; hiába rajzolták borzasztó szinekkel a jövőt, mely mellette várna rá: ő nem nézett bele soha abba a panorámába, amit mutogattak, az ő lelkében másképp volt kiszinezve a jövő képe és ő csak annak a képnek hitt.

És ezt nem lehetett tőle rossz néven venni.

Max báró azt tanácsolta, hogy jó lenne elvinni Karlsbadba, onnan ő sem fog hallani semmit Aladár felől, sem az felőle. Az egész szerelem elmulik egy saison alatt mint a füst. A távolság olyan, mint a szél, elfujja a füstöt.

Hanem azt alkalmazint elfeledték, hogy a szélnek még az a tulajdonsága is van, miszerint a nagy lángokat még nagyobbakra neveli . . .

A gondos szülék, bármily anyagi megerőltetésükbe került is, nem késtek elfogadni és végrehajtani Max ur tanácsát. Az bizony jó lesz! Hadd gyógyuljon ki szegényke mindenféleképen. Hiszen olyan nagyon halovány most! Hadd legyen belőle piros pozsgás menyasszony az uj borra!

Azt gondolták, hogy a szerelem is olyan mint Max báró parókája; ha az embernek alkalmatlan: leveszi, más szintűre festeti, eldobja, összetépi.

Lórika szabódott, nem akart Karlsbadba menni. Hiszen olyan jól esik azt a levegőt színi, amit Aladár szí. A lehelet elröpül, eloszlik, beleolvad a miriádnyi levegőrészek közé. Aladár azt lélekzi be: ő is viszont. És mégis azt mondják neki, hogy az orvos levegőváltoztatást tanácsol. Órútság! Elhagyni azt a levegőt, amely üde, édes, a többiért, ami mind ölé méreg!

A nagy szerelem óriásinak növeli még a semmit is, ha veszti, ha nyeri.

Lórika apja kemény ember volt, aztán olyan nagy bolondja volt Lórikának, hogy még erőszakos eszközökhöz is szívesen nyult boldogságaért. Erőszakkal hurczolta el Karlsbadba, mert hát a fogat is jobb egy rántással huzni ki, mint lassan feszegetni; — jobban fáj ugyan, de csak egy pillanatig. A levelezést is eltiltotta. Ne legyen egyetlen gyökér sem, mely összekösse a multtal a nagyrahivatott gyermekét. Milyen nagyszerű jövőnek néznek elébe! Egy báróné a Bogozó családban. A kis Gyurika, ha megnő, milyen charmant dialektussal fogja emlegethetni: „testvérrem a bárróné.“

Lázás büszkeség fogja el a szülők szívét, ha a bálványozott gyermekre gondolnak. Az anya és Max báró folytonosan ott voltak vele, az apa pedig minden két hétben elutazott hozzá egyszer, hogy megcsókolhassa azt a folytonosan halványuló hálványuló bizarr arcot. Ugyan mi baja lehet? Most még egy kicsit búsul

az otthonért. No majd jobban lesz. Aladárt már ugy lát-szik elfeledte. Soha sem emlegeti. De hát akkor mi szedi le arczáról egyenkint a szép piros rózsákat? Mintha valami titkos féreg ráгна életgyökerén . . . Ki tudná azt, mi van a szivben a hamu alatt! Hátha mégis az a ficzkó? Csak már egyszer agyon inná magát!

Az pedig nem itta magát még agyon: a bánat és bor lassan öl csak.

Egyszer ott iddógált már harmadnapja egy kurta korcsmában, keservesen mulatott, egy szál cigány hozta neki a szomorúbbnál szomorúbb nótákat részegen. Olyan nagy lump volt már, hogy a társai is elhagyták s a muzsikáló cigányt kellett megfognia ivóczimborának.

A levélhordó jött be, levelet hozott neki; tudta már, hol kell őt keresni.

— Nem kell, ide ne hozd, semmi sem érdekel már. Húzzad, more a jövő hétig. De meg ne állj! A jövő héten majd átmegyünk a szomszéd csárdába.

A levélhordó mégis csak odadobta a levelet az asztalra.

Aladár odatekintett részegségtől keresztbe fordult szemével a ledobott levélre.

Hát azokat az édes, kedves, rendetlen kuszált vonásokat látta ott, mik szebbek a szerető szemnek Correggio festményeinél; mintha a tündér nympa irt volna fel oda egy varázsregét — azokat a vonásokat, mik költészetet kölcsönöznek a hideg papirnak, mik megeszményítik, lebilincselik a gondolatot.

Reszketeg kézzel tépte fel a borítékot és kiesett belőle ez a — negyedik photographia.

Azaz hogy nem épen ez — hanem egy példány a Lórika karlsbadi arczképeiből.

Oh, fordítsátok el szemeteket e szemrehányó arczról! Elkárhozik a ki reá néz.

... A karcsu, délczeg termet meghajolva, a szem mélyen beesve, a halvány arczon előntve a tengernyi bánat. Megkapó fájdalomfelkiáltás az egész alak. A szemek fénye megtört, semmi kifejezés bennök többé; mintha az égé volnának már Szenvedő angyal, aki a mennybe akar röpülni, de még egyszer visszasohajt a föld után. A fekete medaillon még most is nyakán van, finom összehangban a fekete moire-antique selyemruhával, mely bő redőzetben foly le soványaknak látszó tagjain. Az egyik keze szívéen nyugszik, mintha mutatná, hogy ott belül fáj oly nagyon valami . . . a másik keze Székács imakönyvét látszik eltolni az álványról, mintha mondaná, hogy abban sincsen már elég vigasztalás . . csak a homlokon van még meg az a sötét vonás, az a szilaj dacz: „nem, soha sem“; de azt is előnti valami szelid, melancholikus glória, mely kér, mely átkoz, esdekel és menydörög, mely azt látszik kiáltani az istennek: „Hol vagy hát, ha vagy? Ide gyere! Én vádollar téged! Minek teremtetted a szivet ilyené!“

Az Aladárnak küldött kép alatt oda volt karcolva kötötűvel ez az egy szó: „szeretlek.“

Ez az egyetlen egy szó. De abban benne volt minden.

A fiatal ember kiitta, ami még bor volt poharában, odatette a negyedik arczképet a többi három mellé szívéhez, azután eljött hozzám és azt mondta nagy alázatosan, hogy ha lehet, vegyem meg összes birtokát ötezer forint készpénzért, de rögtön: másképp tizezret is megérne.

Megalkudtam, jó vásárt csináltam velem, kiállítottuk az okmányokat, kifizettem, azzal szépen kezelt szorított velem és elment. Sem azt nem mondta hova megy, sem azt, hogy mikor tér vissza . . .

Hírét sem hallottam többé; mintha a föld nyelte volna el és szőlőtőke nőne valahol a csontjaiból.

Egyszer aztán, úgy félév múlva, csak beállít szobámba egy czvikkeres divaturacs aranygombos botjával szelesen hadonázva maga körül.

— Hollá! Hogy az ördög vigyen el, ha nem te vagy az, Aladár. Servus! Ül le!

Aladár nem várta be a kínálást, hanem hanyagul vágta magát legtisztességesebb pamlagomra és egyenkint szedegette fel sáros lábait törökösen maga alá.

— No persze hogy én vagyok. Legalább valószínű.

— De hát hol a pokolba jártál?

Aladár leverte előbb szivarjáról a hamut, azután andologva megforgatta nagy brilliantos gyűrűjét és azt a vékony arany karikát mellette.

— Hja pajtás, az igen hosszú és unalmas história. Innen egyenest Baden-Badenbe mentem, ott aztán nyertem a te ötezer forintoddal kétszázezeret és

most jövök vissza, hogy elvegyem menyasszonyomat akit szegény legény koromban nem akartak hozzám adni szülei. No utközben egy kis multság kedvéért még meg is választattam magamat országos képviselőnek. Bagatelle! Csak harminczezer forintomba került.

Azzal nagy begyesen orrom elé vágott egy nagy csomó ezres bankjegyet, egy mandátumot és négy fotografiát.

— No látod! Hanem ez még nem minden. Még a történet csak most kezdődik. Ennek a négy fotografiának van egy eredetije. . . .

Végig néztem emberemet tetőtől talpig amint ott állott elszédülve a nagy sikertől, melyel a szerencse istennője megtréfálta — és ezt mondtam neki:

— Tudom. Csakhogy még nem egészen teljes a gyűjteményed. Majd mutatok én ahhoz még egy ötödiket.

Azzal kivettem szekrényemből az utolsó képet

Azon a képen pedig levolt véve a szép Lórika — halva.

. . . . A kis kezek megdermedve és elburkolva a selyem halotti-lepel által, csak a jobb kéz keskeny nagyujjacska kándikál ki egy helyen; a beszédes száj, az élénk kék szem becsukva örökre, a felbontott fekete hajon menyasszonyi koszorú: szinte reszketni látszik a négy viasz gyertya között. Az arcz már alig ismerhető fel, elfonnyadt fehér lilium . . . csak az alsó ajk alatt feketedik a kis búbajos szemölcs. Egy ismertető jel, amit a halál megkimélt és magával vitt

az életből. A medaillon Aladár hajával most is ott függ keblén, mely már megszűnt dobogni és nem melegsik fel soha többé. A homlokon is megmaradt a szilaj, daczos vonás, mintha még a halálban is mondaná: „nem, — soha sem.” — Oh milyen gyönyörű halott! Az elröppenő lélek egy-egy nagy szemrehányást vitt a mennybe, amit majd felhő alakjában láttunk meg fejünk felett.

Aki gyógyította, a tudósképü karlsbadi orvos dr. Pipifax ki is sütötte, hogy hát tulajdonképen miféle betegségben halt meg: gondolom átfázástól eredt tüdősorvadásban. És ebben meg is lehet nyugodni, ha a doktor ur mondja. A tudós urral különben is bajos volna elhíttetni, hogy másféle betegség is van a nap alatt, mint az, amit az „ars medica“ jónak látott diagnosizálni.

Aladár soká nézte a képet, egy köny sem esett ki szeméből, csak vonásain kezdett elterjedni valami kékes ónszin, mely szokatlan keménységet kölcsönzött azoknak. A kétségbeesés heroismusa volt ez.

Megtörülte batiszt kendőjével homlokát és hanyagul visszanyujtotta a képet.

— Enfin! Ezzel most már hát ez a történet egészen bevégeződött.

Én csak néztem rá bámulva és vártam mi fog történni.

Az én Aladárom végig sétált a szobán, vagy háromszor, figyelmesen megnézte vas kályhám ügyes szerkezetét, azután megállt előttem és megfogta ka-

bátom gombját olyan fiziognomiával mint egy börzespekuláns.

— Hallod-e bruder! Gondoltam valamit. Add vissza azt a félév előtt eladott birtokomat tiz ezer forintért. Ezt a többi pénzt pedig oszd szét amint akarsz jótékony czélokra az én nevemben. Már a mandátummal majd csak magam gyujtok pipára. Megértettél?

— Tökéletesen.

Azután keserű ironikus mosolylyal tette hozzá:

— Ehhez a fotografiai-gyűjteményhez pedig szerezd meg hatodiknak Lórika szüleinek arczképét. Azokét a szerető, feláldozó gyöngéd szülékét, akik olyan nagyon gondot viseltek lányukra, hogy szépen, csendesen meghalt a nagy gondviselésben. Így aztán egészen teljes lesz a collectio. Adieu!

Azzal ott a szobámban félrevágta divatos flórenczi kalapját és csendes füttyörészés közben ballagott a legelső — csárdáig.

A batyus zsidó lánya.

Bevezetés.

Legelőször is látszik egy virginia-szivar, s ahol ez a virginia-szivar végződik ott kezdődik az esküdt úr függőleges vonalban lefelé négy és féllábnyira, fölfelé pedig másfél araszra, mi világosan mutatja a középtermetet és a lopótök hosszúságú főt, melyen illő rendben vannak elhelyezve a teens esküdt úr szépségei, két savószínű szem, egy vörhönyegest játszó orr, mely alatt vékony tavali bajusz szégyenkezik lekonyuló végeivel. Ez az audiat Béla.

A másik asztalnál apró fiatal ember ül élénk pajkos szemekkel, bozontos hajjal, sűrű körszakállal s azon nevezetes tulajdonsággal, hogy akkor fekszik le, mikor a többiek kelnek, s akkor kel, mikor a többiek feküsznek. Egyébiránt elméletben igen solid fiu, csak a gyakorlatban szeret kirúgni. Ez az amice Ferenc.

A harmadik esküdtet nem látjuk a hosszú sajátos kinézésű teremben: odakint csavarog valahol a kati ablaka alatt, de azért úgy kell venni, mintha ő is ott ülne asztala mellett és anekdotázna a többinek. A mikor nincs itt akkor is itt van. Az esküdteket csak

együtt lehet képzelni; azért hogy az egyik másuva keverődött, ehhez a játékkártyához tartozik mégis. Azt nem lehet innen eldisputálni. Ez a legfiatalabb esküdt a Kálmán öcsénk. Arcza magyaros, erősen jelzett vonásokkal, ajkain folytonos vigyorgás ül, ajkai között pedig folytonosan hosszuszárú pipa lóg.

A helyiség a gy . . . i szolgabirói iroda, a csirkepörök magazinja, hol a napidijak sóvány szelleme lebeg védangyalként az összehalmozott akták fölött, miket az esküdt urak „folyamatba vettek“, mi annyit jelent, hogy minden félévben András hajdú által lekefeltetik rólok a port.

Az iroda egy előszobából nyílik, hol az öreg náthás igtató rajzolatja be számszerint a pöriratokat olyan fontos ábrázattal, mintha legalább is a „vörös könyvet“ szerkesztené.

Jobbra az ablak mellett a becsületes András hajdú állítgatja ki a „vétjegyeket“, diplomatikus mosolygással hunyoritva egyet-egyet az asztal alá rejtett pálinkás butykosra, pedig az az oka, hogy olyan görbén csinálnának a betük.

Bezzeg az irodában egészen más élet foly.

Ott is ékeskedik ugyan egy cylinder bor a Béla esküdt ablakában virágcserep helyett, de mit ér az mikor a nyílása szorosan be van pecsételve, világos jelül, hogy ez a „tiszteletbeli cylinder“ „corpus delictit“ képez valamely bűnügyhöz.

Béla esküdt az első napokban alig birta magát megtartóztatni, hogy föl ne törje róla a pecsétet; de abbéli félelmében nehogy a másik két esküdt igya meg

előle a bort, azt hazudta róla, hogy „eczet,“ és ezt annyiszor elmondta már, hogy most maga is komolyan hiszi, miszerint eczet van benne.

Béla azóta nyugodtan alszik és nem sohajt többé, mikor savószin szemeknek tekintete a palackra téved.

Mint mondtam, az irodában egészen más élet van.

Az előszobai lassúságot itt valóságos gyorsaság váltja fel. Az ítéletek teremnek mint a gomba. Az amice Feri tolla rohamos gyorsasággal perceg a papíron, az audiat Béla, mialatt balkezeivel a füle tövét vakarja, azalatt is ír a másikkal, s aztán ha már össze vissza vakarta feje minden részét, kackisan a mellény zsebébe dugja mutató-ujját, mintha azt akarná mondani a föl s alá szaladgáló ügyvédnépnek hogy: „onnan ered az igazság.“

A ki az esküdtek e kivételes szorgalmát észleli, ha csak egy cseppet okosabb ember valami tudós akadémiai tagnál, rögtön rájön két dologra, hogy vagy pénzük nincsen, vagy otthon van a szolgabirájok, mert ha e két eset közül egyik sem álna, akkor — mint rendesen — a rab őrizetére hagyatnék a „Tekintetes Hivatal,“ ami már csak azért sem válnék az igazságszolgáltatás kárára, mert Stofi fiskális világosan bebizonyította, hogy a tekintetes bíróság csak akkor nem tesz rosszat, mikor semmit sem tesz.

A semmittevés legszebb tulajdona egy mai szolgabírói hivatalnak.

És ebben az a szomorú, hogy — majdnem igaz.

Hanem akkor nincs is különb három esküdt nagy Magyarországon, mint ami hőseink.

Ott van például Kálmán öcsénk, ki két hónapig irt le egy tizenháromsoros másolatot.

Ennek röstségét csak Feri esküdt múlja fölül, ki sohasem szokott fizetni senkinek semmiért, csupán abból az egyszerű okból, mert röstel a zsebébe nyúlkálni.

Kéry Béla kivétel; ő már szeret dolgozni, de csak jozan állapotában. Persze az az ostoba szerencséje van, hogy soha sem jut józan állapotba.

Pedig milyen solid embernek látszik.

Csakhogy Stofi fiskális megint azt állítja: „a látszat csal.“

És Stofi fiskálisnak most is igaza van, mert nem feketének látja e az ember az ő haját is, pedig hát harmadéve még fehér vott?

„Öszülés visszafelé!“ — amint magát elmésen szokta kifejezni. Mert ha az embernek egy nap alatt megtud a haja fehéredni, miért ne tudna megfeketedni is egy nap alatt?

A természet nagy prókátor, elexequálja az ember hajának feketeségét, de vissza is adhatja, mert ezen executió ellen nem nehéz appellálni Török József gyógyszerészhez (király-utcza 7. sz. alatt). Stofi bácsin ugyancsak nem fog ki a természet, de még az idő sem. Mintha az is megijedne a legszájasabb prókátortól és nem merné végig szántani a maga barázdáit érdemes ábrázatján, nehogy birtokháborítási perbe keveredjék. Pedig bizony körülbelül a hatvanhoz jár már közel Stofi bácsi, s még olyan helyre legény most is

mint mikor Snapsz Augusztinnal viaskodott valamikor az ötvenes években, amint ezt már leirtam valahol.

Mert hát belekezdhetek én akár a siami ikrek életleírásába, mégis csak belekerül abba a mi Stofi bátyánk. Én nem tudok anélkül irni. Itt ül a tollam tetején; hallom, hogy hűmmög, mikor valami neki tetsző dolgot leírok: látom hogy markol üstökébe mikor humorizálok; érzem, hogy nyakamba csimpész-kedik és fülembre dörgi: „én most magát bepörlöm ha ki nem egyezik velem!”

Én pedig ki nem egyezem vele soha, hanem ezután is szorgalmasan lefogom irni viselt dolgait: hadd maradjon meg az emléke — magnak.

A zsiros pör devalválódik.

Ime, most is ott ül a Feri asztala előtt egy kopott szalmaszéken, melynek negyedik lába már régen a kandalló gyomrában hamvadozik: hosszú lábait kinyújtja a messzeségbe s görbe botjával nagyokat döfköd a padozatra.

Minden döfés új gondolat.

— Hüm! Feri barátom! A mai igazságszolgáltatás hasonlít a profunthoz: nem lehet megemészteni.

— Mert sótalan. Az ügyvéd urak nagyon kevés sót adnak hozzá.

— Üm . . . hüm, maga nagy ember Feri barátom! . . . Tudja, ezt nem azért mondom . . . Szegény Stuchec!

Stofi bácsinak az a tulajdonsága van, hogy na-

gyon szakgatottan beszél; sok jó gondolat kóvályog a fejében, de azoknak csak egy részét mondja el, azon hitben, hogy a többit is elmondta. Ezért valami hézag vehető észre gondolatmenetében, s mondatai többnyire összefüggéstelenek.

Ebből magyarázható meg az a keringő rágalom, hogy a Stofi bácsi negyedik kerekének imitt amott megpattogzott a ráfja.

Hanem azért minden hóbertossága mellett is jó fiskális, s annyi szorgalommal, szivósággal és furfanggal viszi ügyeit, hogy méltán megérdemli a dicséretet.

Sásdy Feri beszéli, hogy egyszer elodázni akarván egy árverési terminust bizonyos ügyben, melyben ő volt a végrehajtó bíró, azt a cselt használta, hogy midőn Feri már éppen a foganatosításhoz akart fogni, hatalmas hangon közbekiáltott:

— Mielőtt ezen ügyet elintézhetnők, fölkérem a végrehajtó bíró urat jelen okmány átolvasására. ;

S azzal egy iratot nyújtott át Sásdynak, mit az mohó kíváncsisággal fogott kezébe s leüté róla a porzót, hogy jobban olvashassa.

Abban a perczen azonban rémítő szemfájás rohanta meg, úgy hogy ordított, mind a vadállat, s nem maradt egyéb hátra, mint rögtön kocsira ülni, fölfüggeszteni az árverés terminusát s hazavitetni magát Gy . . . ra az orvoshoz.

Az orvos azt mondta, hogy ez a vértolulás következménye és praescribált ellene seidlic-port.

Csak évek mulva sült, ki hogy Stofi bácsi paprikával hinté meg porzó gyanánt az átolvasandó irományt.

Ehhez hasonló eszközökkel nyerte meg a Ruzsicsék contra Gelbsteinféle ötezer forintos pört is. Ötezer forint pedig nem tréfa dolog, kivált ha a kliens felét odaigérte a prókátornak. Az egész városban hire futott a Stofi ur harmadfél ezer forintjának; a meglazult hitel kezdett emelkedni, a kellnerek nagyobb udvariassággal köszöntek s két gyertyát tettek arra az asztalra, a melyhez este leülni méltóztatott, a három esküdt az eddigi „Stofi bácsi“ megszólítás elé még egy „kedves“ szót ragasztott, Sramkó fiskális — Stofi ur ellenlábasa pedig meghosszabbodott ábrázattal járt kelt az utczákon és elbeszélte mindenütt szokott tót dialektusával:

— Vége renomé A Stofi nyert el előttünk babirt, mind hozá jün most kliens, kinek van jó ködmén. Mi töbi prokurator mehetünk pokol ambitusába.

Mikor már Sramko fiskális minden appellata forumból kifogy, ezt szokta emlegetni.

Egy: szóval az ötezerforintos pör megnyerése nagy sensatiót gerjesztett. Csak az volt még a kérdés: van-e jó ködmene az alperesnek?

Majd meglássuk! Ma van a „terminus“.

Stofi bácsi tehát azért jött most az irodába, hogy a törvényszék által a végrehajtás foganatosításával megbizott Sásdi esküdtet az odakint álló kocsiba ültesse.

Egyébiránt ma nagy nap van, hadd jőjjön mind a három esküdt. Lesz dinom-dánom az úton, még a szomszéd vármegyében is megérik.

— No hát mehetünk! — szólott Feri esküdt

nagy lélekzetet véve, miután a legnagyobb tehertől menekülendő, tollát az asztalra vágta.

Béla esküdt kapott a szép szón, egyet rántott ó-módi kék zekéjén, kivette zsebéből tarka zsebkendőjét, melynek négy csücskében le van pingálva Napoleon arcképe, leporolta vele cipőit és azt mondta ő is:

— Mehetünk! De hol van Kálmán?

— Majd össze találkozunk vele a piacon.

Öt perc mulvu már ott ült a három nevezetes személy az öreg, zöld bárkában, melyről az a hír kering a városban, hogy Mátyás király csináltatta valaha hintónak, de kényelmetlen volta miatt oda ajándékozta Stofi bácsi egyik ősének.

Hej! ha akkor tudta volna az igazságos király, mennyi igazságtalan processzus szállítatik majd szanaszét valaha e kocsikulcs ládájában, inkább csináltatott volna belőle tyúk-ólat.

No de csak hogy meg van a bárka, s egyéb sem kell hozzá, mint hogy a két sovány fogadott gebe elszállítsa.

Neki is fohászodik a kocsis, s olyan szilaját vág oldalbordájára a fakó lónak, hogy ha esze volna, mindjárt megszólalna tőle, hogy hát tulajdonkép nem ő az exequálandó.

Egyet gondolkozik előbb a két pára, mielőtt lassu meggondolt lépessel előre kezdené lábait rakni, melyek közül egynek a hátulsó, másnak az első ballába rongyokba van pólázva, a mi ló nyelven anyit tesz:

„Ha ti vinnétek minket!”

A piacon csakugyan találkozottak Kálmánnal, épen Sramko ügyvéddel ment karonfogva.

Stofi intett neki, s az csakhamar ott termett az előülésem, Béla mellett.

Sramko azalatt a lovak elé állt, csodálatos jeleket és varázslatokat csinálva botjával a levegőben, miközben dühösen morogta:

— Mentek keresetre, úgy-é? No egy legyet se találjatok, kívánom tiszta szivemből.

Hanem azért Sramko átka dacára is elindultak s illő tiszteletnyilvánítások között haladtak a forró augusztusi levegőben. Az emberek borzalommal vették le süvegüket mindenütt a zöld bárka előtt. Mindenki tudta már, hogy a vármegye ostorai ülnek benne. Ugyan kinek a hátán csattannak meg? Minden jó lélek dicséri az Urat!

Kéri Bélának egy kulacs függött a nyakában, s Kálmán gyerek a pipájával bajlódott, kinek különben is a tulajdonsága van, hogy a mikor nem pipázik, örökké káromkodik; de minthogy örökké pipázik, tehát soha sem káromkodik. Ilyen módon aztán jó keresztény.

Stofi bácsival csak Sásdi Feri beszélgetett.

— Hja, hja! Stuchec szolgabíró korában még másféle világ volt! — sohajtott Stofi bácsi. — Az volt ám a szolgabíró . . . Isten nyugasztalja meg! Akkor volt még egy kis igazság; most már kiveszett a gyöke is. Szegény Stuchec!

Stofi ur mindig visszasohtott a Bach-világ után.

Soh'se búsuljon, kedves Stofi bátyám, majd fordul a világ megint.

— Mit ér az, hüm? . . . mikor én már kifordulok a világból?

— Ej, dehogy! hiszen még jól néz ki s nem is valami nagyon öreg.

— Igen ám, de mikor a szívem reped meg.

— A szive? — csodálkozott a fekete esküdt.

— Üm, üm! Cudar időket élünk. Hogyne repedne meg a szívem, mikor olyan dolgokat értem meg, hogy harmincz forint munkadíjamat négy forintra szállítja le a bíróság? Higyje meg, kedves Feri öcsém, szeretnék a koporsóban feküdni.

— Hohó! — ordított fel egyszerre Béla esküdt.

— Megállj, kocsis! Te meg, Kálmán pajtás, találd el, mit is mondott csak a kabai asszony?

Kálmán öcsénk olyan jól ismerte Béla egyetlen viccét, hogy nem sokat gondolkodott a kabai asszony híres mondásán:

— Hát ha innánk?!

— Helyes, csakugyan azt mondta. No hát szálljunk is le, mert már az én kulaesom oly üres, mint valami . . .

— Vezérczikk! — egészíté ki Kálmán.

A beszélgetésbe merült esküdt és ügyvéd fölpillantás nélkül is eltalálta, hogy a „kuruci“ csárda előtt állnak, a honnan még a Gelbstein Dávid lakóhelye körülbelül három órányira fekszik.

— Nem bánom, ha le is szállunk! — szólott Stofi bácsi, hosszú lábait egyenkint rakva le a csészáról — megiszom egy feketét.

Azzal kivette tobákpikszisét a zsebéből, szépen megsimogatta köröskörül az orrát, azután hagyott

neki szippantani egyet. Nagyon udvarias ember volt — az orra iránt.

A „kuruci“ csárdában jó hatgarasos bort szoktak mérni, természetesen „ma pénzért, holnap ingyen,“ melyért azonban úri embertől husz krajczárt is elkérnek. Bezzeg Stuchec szolgabíró korában minden korcsmaajtón kifüggesztve kellett lenni az árjegyzéknek, akkor még nem csalhatott a zsidó. Szegény Stuchec !

A korcsmáros szívesen fogadta az úri vendégeket, s behozott négy darab, Cinkotát nem látott karsú itcés üveget, tele jó zsélyi borral, melyet kemény téli időben font számra szoktak árulni.

— Vigye vissza az egyiket, — szólott az ügyvéd — én csak fekete kávéit iszom.

Stofi bácsi tizenháromszor szokott napjában feketézni, attól olyan fekete a lelkiismerete; (ezt a viccet egyébiránt Kálmán csinálta, mosom kezemet a becsületsértési pör elől.)

— Nem lehet! — mondá a fekete esküdt. — Igyunk bort. Biróilag lemarasztalom ennek a palacknak megivásában.

— Makacssági végzés terhe alatt! — fódózgatta ki Béla.

— Üm, hüm . . . Isten neki, hüm . . . Legalább jobban elalszik tőle az ember lelkiismerete így az executió előtt.

A hosszú asztal mellett, mely a korcsma egyedüli butorzatát képezé, a teens urakon kívül még egy öreg zsidó ült; arcán ezer ránc látszott, fejér haja

és szakállá egészen patriarchális kinézést kölcsönzött neki, batyuja lelógott a hátáról, sípja a nyakán függött egy kőczmadzagon. Ugyanaz az alak volt az, a kit úton-útfélen láttunk; félbugyogója be van gyűrve a csizmaszárába, a másik fele pedig leeresztve. Stofi bácsi ismert természeténél fogva belekötött a „jakhec”-be, amint ő nevezi a zsidókat.

— Nos, öreg, hogy megy a „gsäft?”

Az öreg zsidó szomorú arczát az ügyvéd felé fordítja.

— Nagyon roszul, tekintetes uram, az emberek nagyon rászoktak a boltokra. Szegény batyus zsidó egész nap elmászkál, míg egy rézgyűrűt elád. Nincsen kelete a portékának. A magyar ember olyan rongyos, hogy már rongyai sincsenek.

Stofi ur jónak látta kivenni burnótszelenczéjét. Az a jó gondolat megér egy szippantást, hogy olyan rongyos a magyar ember, miszerint rongya sincsen. Stuchec idejében még nem volt ilyen.

— Hová való maga? — kérde a zsidótól. — Lakik valahol?

— Csernavodán.

— Hüm, üm ... Épen oda megyünk mi is. Ismeri Gelbstein Dávidot?

— Hiszen épen magam vagyok az!

Stofi ur kezéből kiesett a tubápkixsis. Ugy fölugrott, mint a gummilabda, megragadta a zsidó nyakát és fülébe ordított:

— Hazudsz, jakhec!

A három esküdt összenézett és elmosolyodott, Gelbstein Dávid pedig nagy szemeket düllesztett ki a csodálkozástól.

— Nos, én nem bánom, nem vagyok hát Gelbstein Dávid, hanem vagyok Rothschild Salamon, ahogy a tekintetes úr parancsolja.

Az ügyvéd elmosolyodott és nem jött alkalmas szó az ajkaira.

Lábas Kálmán pedig mosolyogva dünnyögé:

— Fogott rajtunk a Stramko fiskális átka.

A kis fekete esküdt fürkészőleg fordult a zsidóhoz:

— Magának volt pöre Ruzicsekkal?

— Igenis, nekem, csókolom kezét lábát. Régi, nagyon régi pör az, még szegény megboldogult Áron bátyám életében kezdődött. Most ránk mondta az ítéletet a teens vármegye, csakhogy a bátyám ellen már hiába pörlekedik, nem tud már az arról semmit.

— Fizetődik a hagyatékából! — szólt Feri esküdt. — Ki örökölte összes vagyonát?

— Én! — mondá Gelbstein. — Egyébiránt anélkül is elvállalnám az ő részét.

— Derék testvér! — dörmögé Stofi ur.

— Hova lett bátyjának ezen összes vagyona? — kérdezősködék Sásdy.

— Megvan.

Stofi ur kezdett szabadabban lélekezni. Eszébe jutott, hogy a lapokból olvasott olyan cinikus embe-
rekről, akik ezereket birnak s mégis rongyokban jár-
nak. Hüm, üm, a látszat csalhat.

— Tehát csakugyan maga Gelbstein Dávid? Üm. Nos, jól van hát. Van-e elegendő készpénze? Mi magát megyünk most exequálni ötezer forint s járulékaik erejéig.

Az öreg zsidó hangosan elkaczagta magát. Nagyon tetszett neki az a humorisztikum, hogy őt exequálni akarják.

No, hanem most kellett volna Stofi bácsit megnézni; olyan kék lett dühében, mint az érett szilva. Még így meg nem sértette soha senki. Egy ember, akit ő ötezer forintig akar megnyúzni, azzal felel, hogy elkaczagja magát.

De hát ha ez a nevetés csak „móka?”

— Hiába röhög, barátom. Nem oda Buda! Az ötezer forint felét ön, a másik felét bátyja tartoznék fizetni; de önök egyetemlegesen mindenik a másikért is vannak elmarasztalva. Ugy ám! Fölösleges hát mókázni. Lássuk csak, miből áll tulajdonképen bátyjának ezen összes vagyona? Üm. Ugy ám!

Az öreg zsidó egészen elkomolyodott.

— Itt van az egész vagyona a nyakamban. Ez a füttylő.

A batyus zsidó-kómikus mogorvasággal mutatott a nyakán lógó garasos sípra, melyen évek óta füttyöli ama összhang nélküli nótákat, melyek olyan jól tolmácsolják az ő érzelmeit.

Az a füttylő az ő legkedvesebb barátja, elválhatatlan útítársa, melynek elpanaszolja, hogy odahaza három árva nyöszörög kenyérért; vegyetek emberek,

fehér zsinórt, fekete zsinórt, fehérítőt, pirosítót, rongyért, kóczért, egy karaj kenyérért.

A síp olyan szomorúan nyöszörög, mint az éhes gyermekek otthon.

Hanem mikor aztán — ha nem csurran, csöppen — egy pár garas lóbalózik a batyus zsidó zsebében, a falu utolsó házánál megváltozik a síp monoton hangja, valami vidám kifejezést nyer a dallamtalan füttyülés, mintha az öreg zsidó lelke költözött volna bele, és azt kiáltaná a siró gyermekek elé: „csöndesen, Szálilében, Mojsilében! . . . Meg nem haltok mára éhen. Puha kenyér, vöröshagyma . . . csöndesen!”

A vén zsidó odébb ballag az uton. Az utolsó ugató kutya is már messze elmaradt tőle. Sőt a távolból a szomszéd falu házai pislognak feléje. Ujabb remény kel szívében. Lelke elandalog a nagy gschäftek történetén, mikor egy milliót nyert egyszerre Kupferkhol Ábrahám, vagy mikor Kohn Izrael a főispány jobbán ült a hintóban, pedig Kohn Izrael is szegény ördög volt valaha. Elmereng sokáig a börze csodaszzerű titkain, melyet csak ismerni kell, hogy az ember meggazdagodhassék. És akkor újra a füttyülőt emeli szájához, és újra változik a hang, vidám és csapodár lesz. Az ember szinte hallani véli: „höher Péter, höher Péter!”

Ilyen nagy kincse a zsidónak a garasos síp; de persze, Stofi fiskális nem bírja azt felfogni.

A három esküdt is hangosan röhögi el magát, hogy az összes vagyon egy garasos füttyülő. Abból ugyan nem futja ki az ötezer forint. Most már Stofi

bácsi mehet, a hova Sramko ügyvéd indult: a pokol ambitusába.

Bezzeg, ha oda menne, tudom hogy magával vinné a zsidót is, hogy belökhesse az ambitusról egyenesen az ördögök ebédlőjébe. Azok talán majd kipréselhetnék belőle az ötezer forintot.

Egyébiránt Stofi ur sem mai gyerek már, a kit minden bolond szó vagy külsőség tévutra vezethessen. Olyan pápaszeme van neki, mely a letaroltnak látszó mezőn is meglátja a kalászt, és a sarlójával le is tudja szedni.

— Tyü! milliom ördög! — pattant föl az ügyvéd. — Engem nem tesz bolonddá! Hamar kocsira, fiúk, hogy Csernavodára érjünk estig! Lódulj te is, jakhec, oda a kocsis mellé!

A vén Dávid felvánszorgott a bakra, megsimította izzadó homlokát, mintha a ráncokat akarná markos tenyerével lemángorolni; aztán egy vöröshagymát vett ki a bő manchester-bugyogó zsebéből, kettészelte egy, a mellényzsebéből kihuzott rozsdás bicskával, visszahajolt a kocsikulésen és az egyik felével megkinálta Sásdy esküdtet.

Sásdy bámulva nézett a batyus zsidó kifejezés-telen arczára, és azt mondta:

— Köszönöm, öreg ur, nem eszem.

Kálmán és Béla mosolygó pillantást vetettek Sásdyra, mintha mondták volna: „ennek a vén zsidónak nincsen esze!”

Ferenc visszatekintett rájuk és — nem mosolygott.

Az executio.

Este felé volt már az idő, midőn az ominózus bárka Csernavodára ért.

Stofi fiskális az órájára tekintett, és azt mondta latinul az egyik esküdtnék :

— Hüm! Baj van. Hét óra elmult. A törvény nem engedi meg már a végrehajtást.

— Bagatelle! Egy órával vissza kell tolni a mutatót. A falu tornyán levő órának semmi köze az időhöz. Ostoba falusi óra nem numerálhat. Fiat sex hora.

És úgy lön.

Stofi ügyvéd kivette alattomban az óráját, és visszatolta egy órával hátrább, a köpenye alatt.

— Hüm . . . izé . . . Igazítsa ki maga is, Lábas öcsém. Einmal is keinmal. Két óra mutassa a hatot.

— Nem tehetem meg, Stofi bácsi!

A „kedves“ előnév kezdett elmaradozni.

— Miért?

— Nagyon egyszerű, mert nincs óram.

— Az ördögbe; ez fontos körülmény, nagyon fontos.

Azután megszólítá magyarul Gelbstein Dávidot hogy hol a háza, hová hajtasson?

— Bérházban lakom, teens uram! Amott balra, a nagy akáczfával szemben.

A zöld bárka ott állapodott meg.

Rozzant kutyhó volt. Mintha csak a szegénységnek akartak volna monumentumot építeni vele.

Fa-fala megtámasztva két nekiállított oszloppal, a teje — mint a részeg ember kalapja — le volt az egyik oldalára csúsztatva, egyetlenegy ablaka héber betűjű könyv zsiros lapjával beragasztva félig; a másik felén sem volt üveg. Mit keresne itten az olyan luxus-czikk? Csak gazdag ember teheti meg azt a bolondot, hogy üvegen keresztül használja a világságot.

Az udvar benőve boganccsal, kóróval, mintha az is mondta volna: „Minek jöttetek ide?”

Mikor Stofi bácsi megpillantotta a szegénység e kétségbevonhatlan jeleit, rögtön beleütött lábába a köszvény.

Valami tiz perczig izgett-mozgott és jajgatott, miközben egészséges lábával folytonosan rugdalta a koci előülését, és köpködött erősen jobbra-balra.

Az esküdtek leszálltak és nézték Stofi urat. Lassankint magához tért, szederjes, kékült arcza újra megkapta eredeti halaványbarna színét és fürkésző kifejezését.

Leszállt ő is, és a Kálmán karjára támaszkodva, ballagott be a kerítéstelen udvarba.

Senki sem szólt egy hangot sem, senki sem talált hamarjában oly kifejezést, a mely kellemetlenül ne érintené az ügyvédet. Ő azonban maga férfiúhoz illő daccal nekiment a saját sebének, és föltépte.

— No, szépen megjártam! Nem ér az egész öt ezer forint egy pakli gyufát!

Kivonta zsebkendőjét s megtörölte homlokát.

Béla esküdt az átelleni korcsma czégerére pil-

lantott és épp a kabai asszony híres mondásával akarta megvigasztalni Stofi urat, midőn a kunyhó ajtaja megnyilt, s három gyerek futott a batyus zsidó elé.

— Megjött a papa, itt a papa!

A zsidó szomorú arcza még szomorúbbá lett; szemeiben egy keserű könnyü jelent meg.

A legkisebb lányka, Lencsi, átkarolta térdét, s Szálíka kabátja hátulsó zsebeit kezdé kutatni, a Mojsi gyerek pedig leeresztett karján keresztül fölkészött a nyakába.

— Éhesek vagyunk, papa, nagyon éhesek!

Ezalatt belülről szomorú, melancholikus dallam elmosódott hangjai hallatszottak.

Hol a tündérhegedű elhaló utolsó sohaja volt az, hol a vihar nyögte el magát, s a viszhang visszaverte a szilajhangot . . . A szerelem bűbajos suttogása, a fájdalom lelket reszkető lassu panasza, a szív titkos, ábrándos költészete, mindaz benne volt abban a dal-lamban.

A végrehajtók bámulva kérdezők:

— Ki énekelt benn?

— A legnagyobb leányom, Eszter, — szólt Gelbstein, s erőszakolt mogorvasággal rázta le magáról a rongyos, félig mezitelen porontyokat, hogy a végrehajtókat egyetlen szobájába vezethesse.

Bűzhödt levegőjű, homályos, egészségtelen szoba volt, melynek balszögletében az ágyon beteg vén asszony nyögött. Sárga arczán le volt festve a halál névjegye. Látogatást tesz nem sokára.

Az egyetlen ablaknál 16—17 éves leányka varrogatott. Ki tudja mit? Talán szemfödőt az anyjának! . . .

És milyen leány?

Egy angyal a régi bibliai történetek korából, egy megtestesült tündérrege az ó-korból. Nagy, fekete szemei vannak, mint az éjjel, karsu, délczeg termete, mint a libánusi pálma, hosszú, fekete haja, szép, tojásdad arcza nemes keleti vonásokkal, gyönyörű korálajakkal, szép szabásu sasorral.

— Ah! — kiáltott Stofi bácsi meglepetve.

A három esküdt összenézett s a Kálmán gyerek azt mondta félhangosan:

— Istenugyse szép!

A zsidó leány kíváncsian pillantott az elegáns úri emberekre; el nem tudta képzelni, mit keresnek itt; alkalmasint doktort hozott a papa — szegény mának.

Stofi ur gondolkozva járkált föl s alá, hiúz-szeme csakhamar bejárta s megbecsülte a szoba butorzatát.

Egy ócska, festett almárium, megérhet négy forintot, egy piszkos tükör egy forint, egy kihuzó szekrény két forint, egy asztal egy forint, a két ágyat le nem lehet foglalni, tehát összesen nyolcz forint.

Sásdy Feri leült az egy forintra becsült asztalhoz és kiterjesztett egy ív papirost, hogy a „kielégítési végrehajtási jegyzőkönyvet“ fölvegye.

Stofi bácsi kinyitlatni kérte a két szekrényt.

— Nyisd ki, Eszter! — szólt Gelbstein.

Nem nagy fáradságába került, csak ki kellett

húzni. Mi az ördögnek lettek volna bezárva? csupán néhány darab elrongyolt női alsóruha lézengett a fiókokban.

Stofi bácsi néhány perczig boszúsan turkált össze-vissza mindent, aztán diktálta Ferinek:

— Irja föl ezeket a ruhákat!

— Nem lehet, nem irom föl! — szólt Sásdy határozottan, — a törvény kiveszi a nők szükséges ruházatát.

Gelbstein és Eszter hálás tekintete jutalmazta a fekete esküdtet.

Stofi ur kivette tubákpikszisét és szippantott.

— Ezer ördög! ne irjon föl semmit, irjon föl t ehát teljes vagyontalanságot.

Stofi bácsi arczán arra a szóra: „teljes vagyontalanság“ kiütöttek az izzadság harmatcsöppjei, s festett hajáról a fekete festéket lepotyogtatták a homlokon keresztül, csinálva rajta szabálytalan csikokat.

Most már a hálás tekintetek Stofi ur felé fordultak.

Feri esküdt felkelt a székről s kikereste az ügyvéd kezét valahonnan nadrágzsebéből, s melegen megszorította.

— Hüm, üm! Ugylátszik, félreértének engemet. Valóságos skandalum. Azt hiszik önök, hogy sült bolond vagyok? Tévednek, nagyon tévednek! Gelbstein Dávid nem fizethet, tehát Gelbstein Dávid a végre nem hajtható összeg őt illető felerészét az adósok börtönében üli le. Ez az igazság!

Az öreg asszony szívzaggatóan kezdett nyögni;

Geibstein odatántorgott haldokló felesége ágyához, és belezokogott ő is a három kis poronty harmoniátlan sivalkodásába; Eszter összekulcsolta keblén apró kezzeit, s mereven nézett ki az ablak lyukán, Feri pedig háttal fordult Stofihoz és nem nézett — sehova.

Csak Kálmán gyerekekre nem hatott a dolog, s azt indítványozta Bé'ának, hogy menjenek ki az udvarra egy kis „kalabriaszt“ ütni kettesben. Ott a zsebében a kártya. Jó katona mindig magával hordja fegyverét.

Stofi föl s alá kezdett járkálni, mutató-ujját orra hegyére helyezte s huzamosan hümmögött, miközben számtalanszor szippantott a réz tubákpikszisből, melyre az igazság istenasszonya volt kipingálva, meglehetősen kacér alakban. Annyi bizonyos, hogy nem sok elexequálni való ruha volt rajta.

— Igenis, ez az igazság: ötszáz napi börtön. Hüm!

Stofi bácsi kényelmetlenül érezte magát az általános fölindulás között, melyet ébresztett, kiment a szobából, nagymérgesen maga után vágva az ajtót.

Eszter utána rohant s a füstös, piszkos pitvarban útját állta.

— Uram! — szólott szép, csengő hangon, melynek a fájdalom reszkető lágyságot kölcsönzött, — anyám haldoklik, három kis testvérem nem evett reggel óta egy harapás kenyeret. Legyen irgalmas hozzánk. Ne zárassa el atyámat, mert különben mind éhen halunk! Ki keresi meg kenyerünket? Mi lesz belőlünk?

Az ügyvéd megint egy szippantást tőn a burnétból.

— Ön is ember, uram! Önnek is van családja, vagy legalább volt valaha. Gondoljon rájuk, vagy gondoljon arra, ami legszentebb, és hagyja meg nekünk szegény öreg atyámat!

A leány letérdelt Stofi bácsi előtt, s átkulesolta térdét. Milyen szép volt most!

Az öreg fiskális még soha sem volt így megakadva. Még ilyen eleven replikára sohasem volt alkalma felelni. Erre nincs paragraphus az egész „corpus juris“-ban.

— Hüm! — hebegé zavartan. — Ne fárasztja magát, kis cziczus! Keljen föl, kedves! Én nem vagyok ember, hanem csak ügyvéd. Én nem gondolok semmire, csak az ötezer forintra.

Az öreg róka nagyot hunyorított szempilláival, mi annyit jelent, hogy nagy gondolat született agyában, s két kezével egyszerre elkezdett maga körül hadonázni, hogy ha el akarna röpülni a jó gondolat, hirtelen megmarkolhassa. Mogorva arczára gyöngédséget öltött, aztán megcsipkedte Eszter halavány arczát, miközben lehajolt hozzá is fölemelte.

— Tudja mit, piczinyem? Egy mód van, atyját a börtöntől mégis megmenteni; egyetlenegy mód.

— Ha lehetséges! — rebegé a leány.

— Az ördögbe! csakis a lehetségről beszélek!

— Mi az?

— Hüm, üm! Tudja mit, tubarózsám? Magácska

jön be atyja helyett ötszáz napig a városba, nem a börtönbe, hanem hozzám — szolgálni.

A kis leány sokkal ártatlanabb volt, hogysen tökéletesen elérte az ügyvédet, de azért ösztönszerűleg érezte azt, amit felfogni nem tudott; lángba borult mindkét orczája s kis kezét önkéntelenül szakítá ki az ügyvéd izmos markából.

Az agglegény mosolygott.

— Az nekem mindegy, aranyos apróságom! Maga kitűnő gyermek. Szereti a szülőit, példás gyermek. Tegyen amit akar. Ha jön, megirom az okmányt, hogy elállok a becsukástól. Ha nem jön, bevitetem az apját. Adok egy óra gondolkozási időt. Itt leszek a szomszéd korcsmában. Ha azt határozta, hogy eljön, keresen föl.

A leány fuldokló zokogása volt a felelet.

Stofi, mint a ki dolgát jól végezte, megelégedetten ment vissza a szobába.

— No, Feri öcsém, csinálja meg a jegyzőkönyvet. Ne morfondirozzon! Irja oda, hogy semmit sem találtunk. Azaz, megálljon csak! Valami jutott eszembe, brilláns gondolat! Ma jó gondolataim vannak. Csináljunk egy kis „hivatalos viccet,” hadd egyék egy kis mérget a kliensem. Foglaljuk le juxból a jakhecz füttyülőjét.

Feri megvetőleg nézte le tetőtől talpig az ügyvédet.

— Minek az?

— Mint felperesi ügyvédnek jogom van azt le-

foglalni, amit akarok. A kliensem előtt humorisztice akarom igazolni a vagyontalanságot. Punktum!

— Igen, de az mesterségéhez tartozó eszköz.

— Akkor hát lefoglaltatom a szekrényeket.

Feri mérgesen freccsentette a tintát szét az asztalon.

— No jól van, foglaljuk le hát a füttyülőt.

— Helyesen, nagyon helyesen!

Azzal odament a félig eszmélet nélkül nejeére borult zsidóhoz, s jóízű röhögéssel leakasztá a garasos sípot nyakáról, átadván azt birói kézbe — Sásdy esküdtnek.

— Hüm, hihih! Azért az én költségeimet még is meg fogja fizetni a kliens.

Néhány percz mulva a végrehajtók már az átelleni korcsmában ültek, s a rozzant kunyhóból nem hallatszott ki semmi, csak a három apró poronty sírása.

Nemsokára megjelent Eszter a korcsmaajtóban, szomorú arcczal, kísírt szemekkel; a hátán egy kis batyu lógott.

Stofi bácsi hamisan hunyorított szemével s sietett eléje.

— Nos, hüm . . . eljött, piczikém? csak csöndesen. Nem kell zajt ütni semmiből: az nekem elvem.

A kocsis jelentette, hogy be van fogva.

Stofi bácsi intett Eszternek, hogy üljön föl a kocsis mellé.

A három esküdt kérdőleg szegzé szemeit az ügyvédre; Kálmán és Béla vigyorogva, Sásdy pedig mogorván.

Hanem Stofi a három kérdő tekintetre is csak annyit felelt, hogy „hüm!”

Középkori lovagok.

Késő éjszaka értek hőseink haza; Stofi úr megállította kocsiját lakása előtt és leszállott, valamint barátságosan kezet nyujtott az esküdteknek. Béla erősen káromkodott, hogy most neki haza kell menni; egyetlen korcsma sincs nyitva. Kálmán nagyon kíváncsi volt és fürkészte az eseményeket. Hogy jutott ide Eszter?

— Hüm! Jó éjszakát kívánok az uraknak. Kutya sötét van, mint valami tudós fejében. Bezzeg Stuchec idejében legalább éjfél után háromig égtek a lámpák. Szegény Stuchec!

Stofi bácsi sohajtott, s hozzátette:

— Jó éjszakát!

Az világos volt, hogy minél előbb le akarja rázni nyakáról az egész érdemes kompániát. Béla visszakívánta a jó éjszakát és elindult egy korcsmát keresni. Kálmán azonban, minthogy együtt lakott Ferivel, s az nem mozdult, ott maradt. A szép zsidóleány is leszállt a kocsiról, magas, délczeg termete roskadtnak látszott, nem birt állani, oda kellett támaszkodnia a kapuhoz, melyet belülről épen most kezdett nyitogatni az agglegény egyetlen cselédje, a kit alkalmasint személyes tulajdonai folytán „Ségnisz“-nek nevezett el, a kinek azonban Tinta Marczy volt a becsületes neve.

Sásdy oda állott a kapu elé és azt mondta Stofi bácsinak szilárd hangon :

— Én még nem akarok haza menni, ügyvéd úr !

— Hüm ! az egészen a maga dolga. Én meg már akarok.

— De én nem engedem meg !

S ezzel megfogta a reszkető leány kezét.

Stofi kikereste a kocsiban elejtett tubákpikszi-sét. Attól akart tanácsot kérni ebben a kényes ügyben.

— Mit akar, édes öcsém ?

— Azt akarom megtudni, hogy minek jött ez a leány önnel ?

— Ez meg már egészen az én dolgom.

— Nem egészen, mert azt én is akarom tudni !
Aztán a leány felé fordult :

— Beszélj el, miért jöttél ezzel az urral ?

Stofi bácsi dühös lett.

— Micsoda injuria ez ? Miféle rendetlenség ?
Formális vizsgálatot tartani éjjel az ember ellen, a saját lakása előtt. Kikérem magamnak, esküdt ur !

Eszter görcsös zokogása közt alig tudott beszélni.

— Azt mondta ez az úr, hogy nem csukatja be atyámat, ha én jövök be helyette szolgálni. Szívesen áldoztam fel magamat szabadságaért. Ne büntessenek, kérem, engemet azért. Én azt hittem, hogy jól cselekszem. Szegény atyám, ha tudná, hogy eljöttem, talán mindjárt utánam jönne, hogy visszaváltson, de titokban jöttem el. Mert hát, én istenem, tettem-e

máskép, ha csak azt nem akartam, hogy mind meghaljunk.

— Ez aztán vastag naivság, — csudálkozék Kálmán.

Sásdy Feri arcza kigyúlt a haragtól.

— Ügyvéd ur, — szólt ünnepélyes, szigorú hangon, — ez nagyon czudar dolog!

Stofi úr a fejét vakarta.

— No, no, ne izéljen, öcsém! Ne bolondozzék! Nem vagyok én valami önző ember. Nem kell mindent komolyan venni. Ez az én elvem. Aztán egy tűznél többen is melegedhetünk.

— Abból semmi sem lesz! Annál a tűznél nem fog egyikünk sem melegedni, becsületemre mondom!

— Hogy érti azt, kedves öcsém?

— Ugy, hogy ez a leány most velem jön. Akinek kedve lenne azt meggátolni, azzal majd beszélek én.

A magyar nyelvnek az a szép szerény tulajdonsága van, hogy az mindig veszedelmet jelent, ha valaki saját „én“-jére nyomatékokat helyez.

Stofi úr megszeppent, hanem még megkísérlé az ellenállást.

— Quid quid?—Quo jure? Már miért, milyen joggon vinné el maga az én szerzeményemet?

A kis fekete esküdtből kitört a harag.

— Azon a joggon, a mely minden becsületes embert terhel, a nemtelenséggel szemben.

Ezzel kezénél fogta Esztert és elindult vele.

Stofi bácsi utánnuk szaladt, s vidáman röhögött

föl. „Jó lesz — gondolá magában — megfordítani a köpönyeget.“

— Ezer milliom ördög! — kiáltott utánuk kedélyesen, — észre sem veszik a jó tréfát! Hát azt gondolják, hogy vén bolond léteimre magamnak hoztam? Ej, dehogy! mindjárt öcsémeknek szántam.

Sásdy nem felelt vissza, hanem sebes léptekkel vezette Esztert a magtár-utczában lévő szállásukra, utközben megvigasztalva, hogy atyját semmi esetre sem csukják be.

Lábas Kálmán mély gondolatokba merülve bandukolt utánuk.

A két fiatal ember szállása két egymásból nyíló kicsiny szobából állott, melyek közül az első hálószobának volt berendezve, a másik pedig nappalinak; levén benne három öreg szék, egy íróasztal, meg egy kopott diván.

Feri midőn hazaért, leszedte ágyáról a fölösleges ágynemüt, s a nappaliban a divánra hevenyészett Eszter számára ágyat.

Eszter még mindig reszketett, mint a nyárfa, arczán pedig lázas pirosság mutatkozott. Feri megtapogatta üterét: rendetlenül vert, beteg volt. Nem csoda a szörnyű lelki rázkódásoktól, melyeket kiállott. Nagyon ártatlan volt még, de úgy látszott, mégis birt annak sejtelmével, hogy örvény szélén áll, hogy a sors fatális helyzetbe bonyolította. Egész élete úgy tűnt föl, mint egy logikátlan cselekedet, melyről nem is lehet tudni, hol a logikátlanság benne.

Feri bevezette a kis nappali szobába, s megmutatta neki a helyet, hol aludni fog.

Ezter mereven, némán állott meg a diván mellett. Isten tudja, mit gondolt? Talán semmit. Mert van olyan mozzanat az emberi életben, a hol a gondolkozó tehetség is megszibbad, az érzés megmerevedik, az ész pedig ideiglenesen szinte beadja lemondását.

Feri rácsukta volna az ajtót, de nem volt a szobán ajtó. Még valamikor tavaly decemberben fűtöték be vele a kályhát.

Most tehát azt tette, hogy kivezette Kálmánt az udvarra.

— No pajtás, mit mondasz ehhez a lányhoz?

— Azt, hogy gyönyörű! — felelt Kálmán, — zsidóban ritka szépség!

Feri biccentett fejével, hogy ő is annak találja.

— És nekünk ezt a leányt meg is kell őrizni. Ezt kívánja az emberiség.

Kálmán megnyomkodta pipája hamuját, és aztán ritka ünnepélyes hangon mondá:

— Az már igaz!

Feri meggyújtott egy gyufát, hogy annak tűzénél lássa Kálmán arcát. Az őszinteség beszélt róla.

— Ej, milyen szórakozott vagyok! azt hittem, nem ég a pipád, s tűzzel akartam szolgálni. No, nem baj. Hanem tudod mit, pajtás? Én nem bizom magamban. Értesz engem? Nagyon, nagyon szép. . .

— Mit! ha valamit elhatározunk! Nemes emberek vagyunk mindaketten.

Sásdy megszorította Kálmán kezét.

— Okosan beszélsz! Bejöhetsz.

A lakótársak visszamentek a szobába.

Akkor már hallatszott a nappaliból Eszter lélekzetvétele s egy-egy hosszú sohajtása. Aludt.

— Eszméletlenül kívül van szegény! — suttogott Sásdy. Láza van, különben nem tudott volna itten elaludni.

Ferenc meggyújtott még egy gyertyát, s azután odahelyezte mindakettőt az ajtó oszlopjaihoz a padozatra.

-- Mit akarsz?

— Majd megmondom.

És levett a szegről egy kardot, aztán keresztbe fektette az ajtó előtt, a két kisérteties lánggal lobogó gyertya közé.

— Ez a kard egy tenger köztünk és közte. Ha valamelyikünk át akarná lépni, a másiknak gondja lesz rá, hogy belefulladás abba a tengerbe. Esküdjél meg arra!

Kálmán furcsa szemeket meresztett Sásdyra.

— Fölösleges teketória, hanem azért jukszból rá állok. Itt a kezem!

— Most már aludjunk! — szólt Sásdy.

De még aztán nagyon sokáig nem birt elaludni vagy inkább nem mert. Nagyon jól érezte magát és attól félt, hogy az álom majd elnyomja a valóságot.

A hold szeliden bevilágított a szobába. Ilyenkor szívesen látott jó barát a hold is.

Ferencz fölkönyökölt ágyában, és kibámult az ablakon a holdba, és most úgy tetszett neki, hogy biz azt érdemes megnézni. Azok a poéták még sem egészen bolond emberek, hogy olyan nagyon epednek utána. Nagyon szép látvány az. Az éj ragyogó szemű lámpája. Egy lámpa, a mely beszélni tud azokkal a kik megértik. A mely költészetet lehel, ábrándot áraszt, egy lámpa, melynek fényéből megtelik a lélek édes, fájó gondolatokkal, olyan gondolatokkal, melyek mellett a képzelet-alkotta tündérregék is pirulva huzódnak a prózába.

Ferencz addig nézte a holdat, míg ő is megtanult vele beszélni. Ez a legkönnyebb nyelvtudomány a világon. Leküldi a maga üzeneteit illatos szellő fuvalmában, hulló levél suhogásában, röpködő bogár sziszegésében. Az ember megfelel a holdnak néma lehetetlen, lassú sohajtásban, és többet fejez ki vele, mint ha három óra hosszát tartó oráció volna, mely fölött még az az előnye is van, hogy a lapok nem irhatnak felőle kritikát.

Feri most vette észre, hogy hűvös levegő hat be az ablakon, megázhatik, megbetegedhetik, sietve takarózott a paplan alá. Az a bolondság történt vele, a mi még soha, féltette egészségét. Mi lenne holnap a kis leányból, ha ő megbetegednék az éjjel? pedig arról a kis leányról neki kötelessége gondoskodni. De hogyan? Visszaküldje a szülőihez? Nem! az annyi volna, mint a nyomor ölébe taszítani vissza. Azután akkor nem is

maradna senkije, a kiről gondoskodnia kell. Csak az a kérdés? mikép gondoskodják ő valakiről, mikor még magának is kellene valaki olyan, a ki gondját viselje? . . . E pillanatban gyönyörű abrándos dal csendült meg a szomszéd nappali szobácskában, lágy, fuvola szerű hangon: „Die braunen Augen hab' ich gern, tra lalala!“ . . .

A zsidó leány álmában énekelte azt a dalt, a mivel kis testvéreit szokta elaltatni otthon. Ferenc örömteljesen rúgta le magáról a takarót.

— A patvarba! Lehet belőle énekesnő.

Reggel az volt legelső dolga Ferencnek, hogy felköltötte Lábast, aztán elment vele együtt a színház igazgatóhoz, kinek elbeszélvén a történeteket, kifejezé azon óhaját, hogy Esztert képezze ki énekesnőnek.

Az igazgató derék, jovialis ember volt, s mindent megígért Sásdynak.

— Nagyon jól van, esküdt ur! Délután egy óra-kor várni fogom szállásomon. Akkor majd meglátom, oly jól énekel-e védencznője, mint ön mondja?

— El fogok jönni igazgató úr, vele együtt?

Délelőtt azzal foglalkozott, hogy Esztert előkészíté a próbára élénk színekkel rajzolva eléje a szebb jövőt.

A kis leány pirulva, lesütött szemekkel hallgatott.

Mit tudott volna ő, együgyű teremtés, a színészethez? Mit tudott ő dicsőségről, tapsról, koszorúról? Ő csak egy különbséget tudott tenni az emberek

közt: „azok a kik fekete kenyeret esznek, és azok a kik kalácsot.“

Feri eltalálta ezt a gyöngé oldalát:

— Hogy fognak megörülni szülői és kis testvérei, mikor majd szép selyem ruhában járó kisasszony lesz! Küldözni fog nekik mindenfélét, pénzt, csecsebecséket, magához veszi őket, és aztán boldogan együtt élnek.

A szende, lesütött szemekben csodálatos láng lobogott föl.

— Jól van, én hiszek magának! Maga olyan nagyon jó. Leszek hát komédiásnő.

A szinigazgató két dalt énekeltetett el vele délután. Azután félre húzta Sásdyt, és azt mondta neki:

— Ez a gyermek felér akkora gyémántot mint a fejem.

Pedig ugyan csak jó nagy darab feje volt a direktor úrnak.

Sásdy arca sugárzott az örömtől.

— Vigyázzon rá, uram! Én önre bizom, hanem meglehet, hogy egyszer majd számon fogom kérni öntől, mert ennek a leánynak én vagyok az apja.

Aztán Eszterhez fordult.

— Holnap a szintársulat elmegy innen, kis lányom; Te nem fogsz látni engemet, talán csak évek múlva, talán akkor sem, talán soha; hanem azt el ne feledd, a mit utoljára mondom neked.

A leány lehajtotta fejét, és egy köny gördült ki szempillái alól. Talán attól az „utoljára“ szótól.

— Tegnap egy kardot tettem ajtód elé, mikor alud-

tál, az virasztott fölötted. Azon a kardon keresztül nem léphetett senki át. Te magad állasz az életben, kell, hogy magad vonj ilyen kardot magad köré, melyen át ne léphessen hozzád senki. Ez a kard legyen az önérzet.

Ha Feri esküdt véletlenül bepillant a vele szemben álló tükörbe, kettőt tesztek egyre, hogy elröhögi magát a saját komoly ábrázatán. Egy könnyelmű gyermek föltolja magát, egy másik könnyelmű gyermek apjának; a sorsnak nagy kedve telik abban, hogy az emberek szeszélyeiből minduntalan csinál magának komédiát. Hanem ők maguk nem annak veszik. A kis zsidó lány átérezni látszik, hogy neki mindene az a picziny fiatal ember, az is elhagyja most, s minden üresen marad utána, minden, minden! . . . Önkénytelenül lehajól és megcsókolja az ifjú kezét, azt a kezét, a melyen még ott látszanak azok a ténfoltok, mik az apja elleni végrehajtási jegyzőkönyv megírásánál ragadtak rá. S mintha izzó vas égette volna, meg, úgy kapja el kezét az esküdt, s szalad ki a szobából, hanem az ajtóban hirtelen megfordul, visszamegy a leányhoz, kiveszi tárczáját, és a benne levő pénzt, két rakásra szedi.

— No, ne mond, hogy csak úgy neki eresztelek a világnak. Itt van tíz forint kölcsön. Ez összes pénzemnek fele, azt majd egyszer vissza kell fizetned. Gazdálkodjál vele. Haszontalanságra ne költs!

Ezt jól eltanulta saját apjától; az szegény mindig ezzel az egy beszéddel ereszté útnak „Ferenc urfit,”

no ez egyszer még is hasznát vette neki, mert ő is elmondhatta másnak.

Sásdy ajánlotta magát.

— Még egyet, esküdt úr! Nem lesz-e valami kellemetlenségem, hogy a lányt csak olyan „per mopsz“ engedélylyel viszem? Nem egészen tiszta munka.

A kis esküdt boszankodva nézte le a direktort.

— Semmit sem féljen, uram! Mondtam már, hogy én vagyok az apja, én felelek mindenért.

— Teringette, nagyon jól van! Eszerint végezhetünk.

— Nem egészen. Mi lesz Eszternek színészi neve?

— Megálljon csak, hadd legyen M. Alphonsine.

— Helyesen. Isten önnel! El ne feledje, hogy számon fogom kérni.

Sásdy könnyed mazúrka-polka lépésekben lejtett ki az ajtón, s egy félóra mulva már ott ült, ahol tegnap ilyenkor: a szolgabirói irodában.

És mikor faragni kezdé a kacskaringós ítéleteket, néha megállt a toll a papíron, nem azért, mintha talán pontig jutott volna az írásban, vagy talán kifogyott volna a tinta belőle, hanem mert gazdája el mélázgatott valami bolond dolog fölött, a miért nem jár napi díj.

De hát minek is rontaná a papirost, mikor olyan szórakozott, hogy a hivatalos gondolatok közé mindig oda ír egy nevet: „M. Alphonsine!“

Öt évvel később.

Öt év múlva többen is leírták ezt a nevet. Tele voltak vele a lapok. Divat volt M. Alphonsinét magasztalni. Bécsben egymás hátán ültek az emberek, mikor a bálvanyozott művésznő föllépett. Azt sem tudják honnan jött, hová való, csak azt, hogy itt van, hallják hangját s lelkesednek tőle.

Némelyek mondják ugyan, hogy Magyarországról jött; valami alsóbbrendű vándor-társaságnál földözte föl az opera-igazgató; hanem az nem lehet igaz! Jobban megközelítik az igazságot azok, kik mükedvelő orosz hercegnőnek állítják.

Már eddig három magnás megbolondult, kilencz eltékozolta minden vagyonát érte, hanem ez csak mind érdekesebbé teszi a művésznőt, ki egy egész palotát bérel az uriutcában, melynek szobáiban ott ácsorog a bécsi high-life minden valamirevaló férfi tagja.

Hja, öt esztendő nagy idő, azóta sok minden változott meg.

Stofi bácsi már öt Trattner-Károlyi naptárt nyuzott el, Béla barátunk két kulacsot akaszt nyakába, ha executióra indul: az egyikben likör van, a másikban bor. Kálmán öcsénk megházasodott és most már szolgabíró, s az a csufság történt meg rajta, hogy felesége leszoktatta a dohányzásról, most már csak sátoros-ünnepnapokon szí titokban a kert bokrai közé rejtőzve. Szegény Kálmán!

Csak Sásdy esküdt nem változott; ő megmarad abban az örökös egyformaságban, a mit maga is legjobban szeret. Ő most is akkor kél, mikor a többiek feküsznek, és szolid elméletben. Neki, még mikor meghal is, külön kell agyonütni tulajdonságait, annyira bele gyökereztek.

Hanem bármily egyforma is volt élete, mégis történt benne olykor egy kis változatosság, a mely rendesen csak abban nyilvánult, hogy néha jobban mulatott, néha rosszabbul.

A nagy multságok közé tartozott például, mikor a hajdani három esküdt össze került. Bezzeg volt nagy „hec,” megujultak a régi napok.

Mikor az ismeretes irodába benyitunk, ép Kálmán szolgabirót várja a két esküdt. Az iroda butorzata nem változott. Ugyanaz a náthás iktató, ugyanaz a három lábú szék, a Béla ablakán a bepecsételt cylinder, csak a Feri asztala fölött látszik valami új butor. Azt is ismerjük. Az a garasos füttyülő az, melyet Gelbstein zsidótól foglaltak le valaha, nagyon régen, s juxból vagy emlékezet okáért akasztott oda. Ugy sem alkalmatlanodik senkinek. Aztán legalább legyen valami a zálogházba vándorolt téli kabát helyén. Az a furcsa kaland pedig, mikor a kis zsidólányt elvitte Stofi bácsitól, csak nagyon ritkán jut eszébe. Elmossa a többi kalandok köde az emlékezet elől. Pedig érdekes kaland volt! Ha ráér egyszer, majd megírja annak a bolondos igazgatónak, hogy „mi lett az ő lányából?” Azóta már alkalmasint fölboncolták a Rókus-kórházban Hja, hiában

az már a világ sorsa! Miből tanulnának az orvosnövendékek rosszul kúrálni?

Hanem nem is kellett írni az igazgatónak; jött valaki, aki elmondta Ferinek, mi lett Eszterből.

Ezt ugyan megtudhatta volna a lapokból is, de hát Feri esküdt nem szokott újságot olvasni. Soh'sem lesz ő belőle — ugymond — külügyminiszter, a többi tárcát pedig majd csak elviseli újságot olvasás nélkül is. Mindjárt úgy beleszületik ezekbe a magyar ember.

Az a valaki, a ki elmondta, Kálmán volt. Kitérő örömmel fogadták, mikor megérkezett. Béla abban hagyta az irást és földhöz ütötte a tollat, Feri esküdt pedig fölugrott és beütötte a Kálmán cilinderét, a mit az annak a jeléül hozott fején alkalmasint, hogy az ökö, ha Bécsbe viszik is, ökö marad, de a magyar ember, ha Bécsbe viszik, nem marad többé magyar ember.

— No hát mi ujság Bécs vármegyében? — esett a vendégnek a két volt kollega.

Kálmán a cilindert egyengette.

— Hát megnyertem a pörömet; hanem az csak mind bliktri. Mondok én annál nagyobbat is. Láttam azt a kis zsidólányt, a kivel azt a nobl jukszot csináltuk vagy öt év előtt.

Sásdy mint a villám pattant föl, minden porciányi emlék eszébe jutott.

— Hol láttad?

— Bécsben! — felelt Kálmán.

— És?

— Az udvari színház legelső énekesnője, az imá-

dott M. Alphonsine, egy félisten, vagy, tudom is én, mi. Oh, ha most látnád! Egész Bécs lábainál hever. Ördögbe! csak lett volna időm bemutatni magamat.

— Brr! Ha a feleséged hallaná, — tréfálódzék Béla.

Feri esküdt azonban nem szólt, nem kérdezett többé egy betűt sem, hanem vette kalapját és távozott; azt mondta, hogy hazamegy a szállására. Otthon felejtett valami irományt. A vacsoránál majd elmondhatja Kálmán a többit.

Otthon összecsomagolta a legszükségesebbeket s elutazott Bécsbe. Harmadnap délbe már ott állott M. Alphonsine előszobájában. Az inasok nagyban megbámulták a fekete, apró emberkét, a ki egészen szalontalanul, valami ázsiai jelmezben, hegyesorru csizmákban, csizmába gyúrt nadrágban s olyan kabátban jelenik meg, melynek a varrott helyei gondosan bevaanak fedve zsinórral, mintha bizony a kis grom azt akarná elhíttetni az emberekkel, hogy az ő kabátja „egy darabból“ van csinálva. No itt ugyan nem akad olyan bolondokra!

A kis groom azon kezdte, hogy a legközelebb keze ügyébe eső inast oldalba lökte.

— Hej, sógor, melyik szobában van a kisaszszony? Beszélni akarok vele.

Az inas megvetőleg nézte le Feri urat, s kezeit hátul keresztbe tévén, arisztokratikus orrhangon felelt:

— Nem lehet, édes barátom! Jőjjön máskor, most el van foglalva ő nagysága. Vallenbach Edmund

és az öreg Mont-Cenis hercegek, Stand báró és gróf Szentillényi vannak látogatáson.

— De, Bruder, ha az egyiptomi alkirály van is ott, az nekem mindegy. Ugy lenyeselem azt a nagy fülelet rögtön, ha nem jelentesz be, hogy ebédre akár visszaeheted őket — rántva!

Ez hatott. A kis groom úgy nézett ki, mint aki megtartja, amit ígér. Az inas átvette névjegyét s bement a szalónba. Ő nagysága épen zongorázott. Felételes reggeli öltöny volt rajta, ígézön tüntetve ki szép idomait, hosszú, fekete haja ki volt hanyagul bontva, márvány-homlokán az ég tisztasága, fekete szemeiben a pokol tüze ragyogott. Üdvözölni és elkárhozni lehetett volna egyszerre mellette.

Mont-Cenis herceg ült jobbján, egy vörös bársony sophán és haját símogatta. Megesküszik rá, hogy mióta Alphonsine hajának illatát szívja magába naponkint két óráig, egészségesebb. Balján a magyar gróf foglalt helyet, szőke, érdekes ifjú, a ki szeretné mutatni, hogy blazirt, de szemeinek szerelmes csillogása megczáfolja modorát. A szemek ritkán hazudnak. Vallenbach herceg odakönyökölt a zongorára, és a világért sem nézett volna másüvé, mint Alphonsinára. A mióta Alphonsine-hoz jár, azóta nem iszik pezsgőt, s mégis mindig részeg. A szép Stand báró, a „saison lyon“-ja föl s alá járkál a teremben, és játszik egyik lehuzott sárga keztyűjével. Közbe-közbe elfordul és ásít egyet, hanem úgy, hogy mindenki észrevegye: ő ma mily nagyon „fade.“ Ez is divat.

Az inas nem birta bevárni a darab végét, a háta

mögé került tehát urnőjének s eléje tette a zongorára a névjegyet, melyen valami értelmetlen ázsiai név boszantá a szemet: „Sásdy Ferenc, in. esküdt.“

Alphonsine szeme, mikor a hangjegyekre pillantott, megakadt e névjegyen.

Egy név van rajta, amely beszélni tud, egy név, melynek minden betűje nagyobb a szent István tornánál! Mit keres itt ez a névjegy? A büszke művésznő jéghideg arcán valami lázas pirosság kezdett égni, a szemek tüze pedig valami szende kifejezést kölcsönzött valahonnan, ép megfordítva, mint azelőtt. A délceg termet, melyet királynők irigyelhettek volna meg, elveszti egyszerre szokásos jellegét, összeesik. Olyan lesz, mint egy beteg nympa.

Egy név, mely előtt lemálik az emberről mint a vakolat, minden színlés, és nem marad meg semmi, csak maga az ember — szerep nélkül.

— Hol vetted ezt a névjegyet? — kiáltott Alphonsine inására.

— A gazdája adta kezembe. Odakünn vár. Nagyon fenyegetődött, ha be nem jelentem.

Alphonsine futott az ajtóhoz, hogy maga vezethesse be a névjegy gazdáját. Hanem abban a percben, amint az ajtóhoz ért, meggyittatott az sebesen, s belépett — Feri esküdt. A kis emberke udvariasan meghajtá magát, futó pillantást vetett a jelenlevőkre, a finom urakra, a bűvös delnőre, és akkor megijedt attól a fénytől és pompától, mely környezé. Olyan ott-honiatlanul érezte itt magát. De hát minek is jött ő de? Hiszen semmi célja sincs. Bezzeg mennyivel jobb

volna most otthon ülni a szolgabírói irodában és vezetni a tárgyalási jegyzőkönyvet, a mihez ért, mint ide keveredni, a nagyurak közé, és diskurálni velök az ő modorukban, a mihez nem ért. De nem sok ideig gondolkozhatott rajta, mint kezdje beszédét, mert Alphonsine, az igéző Alphonsine, kire ő pillantani sem mert, odalépett hozzá, üdvözlés gyanánt megfogta keztyűtlen, barna kezét, és — megsókolta.

— Ah, ah! . . . — hangzott mindenünnen egy-egy elfojtott fölkiáltás.

A vén Mont-Cenis herceg nagyon cséválta a fejét, Szentillényi gróf fölrugott csodálkozásában egy zsámolyt, Edmund herceg égő végével dugta be havannáját a szájába, Stand bárónak pedig ásításközben nyitva maradt a szája három percig. Hanem legjobban bámult maga Sásdy esküdt ur. Egyet fordult a világ vele. Elveszté eszméletét s úgy allott ott, mint egy sóbálvány; a szája mintha hebegett volna valamit, hanem azt nem értette meg emberi fül.

Alphonsine kezénél fogta s odavezette közel az uri társasághoz.

— Az én apám. Van szerencsém önöknek bemutatni.

— Quel diable! Egy huszonnyolc vagy huszonkilenc éves fiatal ember! — mosolygott az öreg herceg.

Alphonsine visszamosolygott a szeme közé.

— És mégis úgy van. Majd egyszer megmagyarázom önöknek. Hanem most engedelmet kérek visszavonulhatni. Vizontlátásig!

Egy kecses bókot csinált, s az elámulástól még mindig szóhoz nem jöhető kis embert belső lakosztályába vonta. Ott aztán leültette maga mellé a pamlagra.

— Kisasszony — kezdé Ferenc --- kívántam tiszteletemet tenni!

Alphonsine még közelebb hajolt hozzá, úgy, hogy egymás leheletét érezték arcáikon. Azután szelid lágy hangon suttogá:

— Miért nem szólít ön most is „te“-nek mint ezelőtt?

Feri izzadó homlokára nyomta kezét, mihha onnan szeretett volna kiszorítani valami jó gondolatot.

— Ah! hogy képzél nagysád olyan vakmerőséget? Az akkor volt. Régen volt, talán nem is igaz már az!

Alphonsine a legyezőjével játszott és elpirúlt. Talán attól a gondolattól, a mit mondani fog.

— Én nagyon sokszor gondoltam azokra az időkre.

— Oh! én is, nagyon sokszor, mikor még . . .
Itt elakadt.

— Mikor még ön-lánya voltam, nemde? Miért nem nevez ön most is annak? Miért tagad meg?

A fiatal ember megint egy ígét sem birt kimondani. Alphonsine hévvel folytatá.

— Pedig jó lánya voltam. Igyekeztem megtartani az ön tanácsát.

Alphonsine fölkelt. Ujra a büszke királynő volt,

villogó szemekkel, marvány arcával, délceg méltóságos termetével.

— Az a kard mindig ki volt vonva és őrt állott fölöttem!

A kis fekete ember örömteljesen ugrott fel, és megcsókolta a büszke királyné marvány-homlokát. Azután mintha eliszonyodnék saját vakmerőségétől, félve pillantott rá: ha nem haragudott-e meg a királynő? S a királynő már nem állott ott, csupán egy naiv falusi lányka, ki egy csók miatti zavarában haragszik is, mosolyog is, a kis ügyetlen! Sokáig nem szólt egyikük sem. Csak a nagy marvány-óra ketyegett a szobában. „Soha többé, mindörökké!” Egyike volt ez azoknak a szüneteknek, mikor a némaság beszélt. Az ő szava pedig szent.

A nagy színésznő, a szellemdús delnő, a bécsi körök bálványa kifogyott a kifejezésekből egy egyszerű falusi ember előtt, úgy, hogy az volt kénytelen megtörni a csendet.

— Hát ön kisasszony! mért nem nevez engemet „apjának”? Akkor majd én is kis lányomnak fogom szólítani.

A delnő még jobban pirúlt.

— No hát, isten hozta önt, kis papa!

S azután annyira elszégyenelte magát attól, a mit mondott, hogy a pongyola fehér selyem öltöny lobogó ujjába takarta arcát.

Mikor kivette onnan olyan piros volt, mint a bibor.

— Ah! nem jó, nagyon furcsa! majd keresünk magunknak más címet.

A kis fekete esküdt ábrándosan bólintott fejével:

— Igen más címet fogunk keresni!

Egy hét múlva aztán csakugyan kerestek maguknak más címet.

— Kedves vőlegényem!

— Édes menyasszonyom!

Befejezés.

Kálmán szolgabíró és Béla esküdt pedig hiába várták Feri barátjukat, az nem jött vissza a vacsorához. Egész tiz napig híret sem hallották, mintha a föld nyelte volna el, a sok ügyvéd hiába káromkodott, hogy tárgyalásokat tűz ki, s nincs jelen; Stofi bácsi hasztalanul dicsérte Stuchec szolgabíró korát, azért a fekete esküdt még sem jött haza.

Boldogtalan hitelezőji már keresztet vetettek pénzőkre. Volt, nincs! Az bizony bele ölte magát a Dunába. Legszebb vége egy tiszteletbeli esküdt pályájának. Béla esküdt esküdözött, hogy ily csufot nem követhetett el rajta collegája, „vízbe“ ölvén magát. Ezt már nem teszi föl róla, a mint hogy igaza is volt, mert tizednapra tőle érkezett három levél világosan bizonyítá életben létét.

A levelek Stofi bácsinak, Kálmán és Bélának voltak címezve. Mind egyforma tartalmuak: jelenti bennük, hogy mához két hétre esküje lesz M. Alphon sine művésznővel, szivesen látja a nevezetteket az ünnepélyre otthon, öreganyja házánál, Sásfálván.

Kéri Béla leveléhez még egy záradék, és egy

más levél is volt csatolva, finom női vonásokkal, Gelbstein Dávid címmel; a záradékban fölkéri Sásdy, hogy miután ez a Gelbstein David Csernavodán lakott ezelőtt, de azóta nem tudni hová ment onnan, annak rendje és módja szerint el ne mulasztsa kurentáltatni és kézbesíteni neki ezt a levelet, mert az az ember neki apósa.

Béla el is követett mindent, hogy a vén zsidót és családját feltalálja; személyesen is elment Csernavodára tudakozódni, de nem jutott eredményhez. Alkalmasint elköltözött a megye területéről. Az ördög birna egy batuszsidót feltalálni! Makótól Jerusalemig nagy darab föld, ki tudja melyik barázdában kóborog!

Kéri Béla azt táviratozta a hatodik napon Sásdynak Bécsbe, hogy Gelbstein Dávidot nem találhatta meg sehol, Sásdy pedig azt felelte, hogy maga jött le Gy . . . ra Gelbsteint keresni.

Annak az embernek ott kell lenni a lakadalmán!

De ő is úgy járt mint Béla, se hire, se hamva a vén zsidónak.

Néhány napi sikertelen keresés fölötti boszúságában már ép Bécsbe készült vissza s iratait rendezte a hivatalban, midőn valaki rá nyitja az ajtót. Az öreg zsidó volt: Gelbstein Dávid.

Ugyanaz a rongyos ruha volt rajta, mely öt év előtt, azzal a különbséggel, hogy most már sokkal rongyosabb, a haja sokkal fehérebb, alakja görnyedtebb, arca ráncosabb.

Sásdy vidáman ugrott föl székéről, s nyujtotta feléje kezét.

— Isten hozta, öreg úr! Hogy van? Ezer esztendeje nem láttam, pedig már kerestettem is.

Hanem a vén zsidó nem merte elfogadni a feléje nyujtott kezét. Mi köze egy rongyos zsidónak egy tekintetes uraság kezéhez? A zsidónak csak akkor van joga megfogni az uraság kezét, ha „váltó“ van benne, az üres kezét nincsen joga megfogni. Dávid „szomszéd“ egy-kettőt köhintett, kivette bugyelárisát zsebéből, és kiolvasott belőle ötven százast, ötezer forintot.

— Tekintetes uram, egy zálogom van nekem itt, a melyik nekünk szent családi kincsünk. A nagyapám hagyta apámnak, apám hagyta legöregebb fiának az meg nekem, hogy azzal keressük becsületes kenyerünket, nemzedékről nemzedékre. Én sem akarok rosszabb lenni öcsémnél, szeretném fiam számára hagyni; hát azért jöttem, hogy kiválttsam. Itt van az öt ezer forint érte. Több pénzem sem égen, sem földön. Sokat izzadtam, fáztam, még ennyit is kikeresem, de mégis meg van. A jó isten megsegített vele.

Sásdy nagy szemeket meresztett. Ez az ember fél kegyelmű.

— Micsoda zálogja van itt magának? Nem értem!

— Hát az a füttyülő ott a szegen!

Ferenc röhögve vágta magát vissza székébe, azután visszatolta a zsidó pénzét.

— Ne bolondozzék, öreg úr! Öt év sok idő, azóta sok megváltozott. Most már az adós is ember: az adások börtönét eltörölte a törvény, semmit sem féljen a becsukástól:

Most az öreg zsidón volt a sor mosolyogni.

— Nagyon jól tudom, kérem alásan! De mikor nekem a füttyülő kell, csak tessék kérem elfogadni a pénzt.

Feri csodálkozásában, nem talált hamarjában feleletet.

— Tudja mit öreg ur! visszaadom én a maga füttyülőjét pénz nélkül is szívesen, egy föltétel alatt.

S ezzel mosolyogva levette a szegről a porlepte drága jószágot, s visszaadta a pénzzel együtt Gelbsteinnak.

— Mi legyen az a föltétel kérem alásan!

— Az, hogy jőjjön el vasárnap a lakodalmamra.

A vén zsidó arcán megsokszorozódtak a ráncok?

— Mit keresnék én, szegény vén zsidó, az uraságok közt?

Feri oda hajolt Gelbstein füléhez, s mi alatt két kezét barátságosan megfogta, suttogva mondá:

— Mit keresne? Hiszen a menyasszonyom ép a maga lánya Eszter!

— Ah! az én leányom? — mosolygott a zsidó. Hogy vehetne el a teesur zsidó lányt?

— Hát hiszen már nem zsidólány többé, rég keresztény lett belőle. Gyönyörű uri kisasszony.

Az öreg zsidó hangosan elkaczagta magát.

— Hihhi, milyen tréfás ur a teens ur. Bizony rá fogná, hogy nekem lányom van, a kit feleségül vesz. Van, de még kicsike mind a kettő. Hogy bolonddá tenné teens ur a szegény zsidót! Nincsen nekem több lányom, nem is volt soha, hihhi! De csak tréfás ember a teens ur.

Ugy kaczagott, hogy a könyüi is csurogtak belé, hanem a kacagásban volt valami erőltetett. Valami nagyon szomorú, Feri észrevette azt, s még melegebben szorította meg kezét.

De Gelbstein erőszakosan tépte ki azt, s kivette a zsebébe gyürt bankó csomót és visszadobta az asztalra.

— Jaj, kérem, sietek, isten áldja meg a teens urat! Nagyon sietek. Valaki még eltalálja lopni a batyumat az alatt, míg a teens ur velem tréfálni méltóztatik. Ajánlom magamat, csókolom kezét, lábát!

Azzal kiment az ajtón.

Sásdy némán, összefont karokkal nézte, mint megy ki nagy hajlongások között, és nem volt annyi ereje, hogy visszatartóztassa, úgy állt egy helyen mint egy odacövekelte karó, melyről elszállt a madár.

A másik pillanatban már hallatszott kinn a családí sip zürzavaros hangja: „Vegyetek emberek fehér zsinórt, fehérítőt, pirosítót, rongyért, kocért!”

A batyus zsidó sebesen bekeveredik a nép közé, és senki sem veszi észre, hogy egy-egy köny csordul végig ráncos, sápadt arcán.

Talán az ötezer forintot sajnálta, mit nászajándéknak, vagy a jó isten tudja, minek hagyott ott? Talán más egyéb bántja? Vagy talán mohón ette meg utközbe a vöröshagymáját, és attól könyezik.

Az emberek nem nagyon törődnek vele.

* * *

A lakodalmat emberül tartották meg. A sásfalvai kis udvarház megtelt vidám úri néppel, még Bésből is jöttek Alphonsine tisztelői közül.

De ki érne rá mind elbeszélni? Egy szóval: jó bor, jó cigány és sok szép leány volt. A legjobb toasztot Stofi bátyánk mondta az új párra, előadván nagy kacskaringósan az isteni gondviselés furfangos prókatori fogásait, mikor ők olyan helyen találták föl a legdrágább kincset, a hol semmi sem volt. Olyan processus még Stuchec idejében sem történt. Az esküdt mást ment exequálni, mégis az ő szivét exequálták el. Ez a legkellemesebb végrehajtás, mely után ritkán következik árverés. De azért a pör nem végződik el még, a házasság csupán pörújítás. Kivánja tiszta szivéből, hogy ez a pörújítás mindig a perrendtartás szabályai szerint intéztessék el, s ebben a házasságban soha sem forduljon elő „semmiségi panasz.“

Stofi bácsi ezzel a toaszttal, méltán kiérdemelte a tizenhárom fekete kávé, a mit megivott. De még sok mondani valója volt a régi időkről: Hogy nélküle nem lett volna Alphonsine művésznő, sem a Sásdi neje sat., mert furfangos módon ő csalta el az isteni gondviselés csodás sugallatából a mostani menyasszonyt

mostani pályájára. Mondom, még tán mai napig is ott toasztiroznék, és példálódznék Stofi bácsi a hosszú, összeöntözött asztalnál, ha Béla esküdt szinte föl nem kel ülőhelyéről s el nem ordítja magát stentóri hangon:

— Mit is mondott csak a kabai asszony!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A kemény ember.*)

Nagyon becsületes ember volt az öreg Kakuk János, Isten nyugosztalja meg szegényt. —

Talán azért volt olyan szegény, mert becsületes volt.

Ott lakott, abban a nagy ronda épületben, a templom mellett, a melyiken az a nagy festett czimer látható; egy ökörfej és egy tagló.

Az egész falu olyan nagyon szerette, mintha mindenkinek család tagja lett volna; nem is hitta máskép senki mint „János bácsinak“ s nem is volt egyebe széles e világon, ezen a nagy szereteten és egy szép leányon kívül; hanem azzal ő be is érte ám untig.

Fiatal korában honvéd volt, sokat tudott beszélni Bem apóról, a kinek képe ott függ a tiszteletes uram belső szobájában, a piskii hidról, a segesvári csatáról. Én akárhányszor hallottam a szájából. Ilyenkor azután úgy nézett ki az öreg János bácsi, mintha kicserélték volna; apró szürke szemei villogtak, hajlott háta kiegyenesedett, és a lekonyult bajusz is mintha megérezte volna, hogy miről foly a beszéd, mintegy önkénytelenül kunkorodott fel.

*) Dicséretet nyert népies novellete.

A szabadságharcz után itt telepedett le, nehány megtakarított forintocskájával mézárszéket nyitott és megházasodott.

A felesége is jó asszony volt, egyéb hibát sem követett el soha, mint azt, hogy korán halt meg, egy kis két éves leánykát hagyva árván.

A kis két éves leánykát Mariskának hitták, s olyan szép gyermek volt, hogy csodájára jártak az emberek: hát még mikor tizenhat éves lett!

Fekete haja volt, mint az éjféli, szeme mint a kökény, arcza mint a nyiló rózsa, termetét meg bizvást megirigyelhette volna akármelyik grófkisasszony.

Szerette is János bácsi egyetlen leányát, ő volt szeme fénye, öröme, büszkesége. No de szerették azt nélküle is elegen: hanem a leány sekit sem szeretett, csak a Lóczi Márton uram fiát, Pétert.

Lóczi Péter derék, jóra való legény volt, a kit bizony meg lehetett nézni, mikor vasárnaponként darutollas kalapja alatt pitykés kék dolmányában végig lépdelt az utcán, s a ki bizonyosan szintén szerette a szép Mariskát, de hát mindennek daczára a leány és legény között ezer mértföld feküdt.

Az az ezer mértföld pedig nem volt egyéb, mint két egész házhely, melyet a Péter apja nemzeti Lóczi Márton uram birt s mely olyan gazdag emberré tette, kinek a fia rá sem nézhetett olyan koldusleányra mint a minő Mariska.

Azonfelül még ott állott távolságnak az a harag is, mely Lóczi Márton uram és János bácsi között létezett, melynek az elejét, még a régi időből

kellene keresni, midőn a sáros-pataki collégiumban hóval hajigálták meg egymást; a piskii csatában strázsamesterségért versenyeztek s ilyen haszontalan apróságokért aztán annyira megszokták egymást ellenségeknek tekinteni, hogy most ugyan a világ kincseért sem tudnának leszokni róla.

Olyan volt a két ember, mint azok a régi mesebeli szellemek, a kik szüntelenül egymással birkoznak és soha sem tudja egyik a másikat földhöz vágni.

Ők is örökké egymásba akadékoskodtak; hol az egyik, hol a másik kerekedett felül; soha sem lehetett tudni, melyik a győztes; pedig egész életük az volt, hogy mindenik azt akarta bebizonyítani a másíknak: „azért is én vagyok a különb ember.“

Csak igen ritkán találkoztak, s a mi szó meg is fordult köztük, az mind háború volt egymás ellen.

Még a vidék is úgynevezte el őket, hogy nem lehetett összeférni egymás mellett a neveiknek sem, János bácsit „puhaszívünek“ hitták, Lóczi Márton uramat pedig elnevezték „kemény embernek.“

. . . A német világban János bácsi egyszer folya-
modni akart a kormányhoz, hogy a szabadságharczban atyjától erőszakkal elhajtott juhnyáját, melyről akkoriban nyugtatványt is adott a német generális, kárpótolják, miért is Lóczi uramhoz járult, hogy írjon egy szép levelet a kormánynak, kinek mégis csak illenék beváltani a „kezeirását.“

A kemény ember végig nézte János bácsit s a falu házánál egybegyült sok ember előtt azt mondta gúnyos, jéghideg hangon:

— És nem szégyenli magát kegyelmed a német előtt koldulni ?

János bácsi elpirosodott szégyenletében mint a pipacs! kiment szótlánul és soha sem jutott eszébe többé folyamodni.

Mikor bejött a jó magyar világ, s újra kisütött a nap, a kisérteties alakok, a kik csak azért éltek eddig, hogy legyen kinek szenvedni, mind sorba kijöttek a napfényre melegedni: a nagy urak elfoglalták őseik székét, a kis urak pedig szintén siettek széket foglalni, a kinek mekkora jutott; a kinek pedig nem jutott semminő, az legalább a gyepre ült ki, onnan nézte a régen látott jó világot; — mikor, mondom, ez a jó világ bejött, a kemény ember lelke is levetette rideg ruháját s hivatal után vágyakozék.

Neki is szék kellett, nagyon egyszerű, de terhes szék, melynek azonban most megvolt a maga disze és fénye, megvolt a maga könnyüége.

Ez a falusi birói szék volt.

Valami csábító volt abban, magyar birónak lenni, olyan birónak, a kit nem a szolgabíró nevez ki, hanem nyolczszáz — kilencszáz ember választja szabad akarata, szíve szerint, azt a kiből legtöbb bizalma van, mint valaha, régen volt.

Bizony nem volt akkoriban olyan ember ebben az országban, a kinek ez a méltóság derogált volna.

A kemény ember mindent elkövetett, hogy bíró legyen, hanem a választás napján az egész falu egyhangulag Kakuk János uramat választotta meg.

János bácsi könyes szemekkel köszönte meg a nagy tisztességet s olyan épületes beszédet mondott, mint akár csak a tiszteletes uram; a beszédben az is benne volt, hogy a birói pálczát nem fogadhatja el, mert az erősebb kezekbe való: épen azért tiszta szivéből kívánja, hogy Lóczi Márton uram legyen a biró.

A község most már természetesen Lóczira szavazott, hanem a kemény ember sem fogadta el a birói pálczát — legnagyobb ellensége kegyelméből.

A kemény ember toporzékolt dühében, soha sem érezte magát ennyire megszegyenítve, megalázva, mint ekkor; soha sem ejtett még semminemű fegyver ilyen mérges sebet rajta.

Hanem azért nem volt még megmutatva: melyik a külömb ember? Ez majd elválik.

Ilyen örökös versengés volt a két ember élete, a kiknek egy vármegye is szűk lett volna; hát még egy falu?

Péternek meg volt hagyva, hogy mindenüvé elmehet, a hová akar, csak Kakuk házába nem. A szép Mariskának pedig szintén szivére kötötte édes apja, hogy a Lóczi fiával ne kezdjen semmi barátságot.

Ezért feküdt ezer mértföld a két gyerek közt.
Hanem mi a szerelemnek ezer mértföld?

A fiu addig addig méregette sovár szemeivel a nagy távolságot, hogy egyszer csak azon vette észre magát, miszerint már átlépte: csendes nyári estéken, mikor a szép Mariska ott gyomlál a kertben, akaratlanul is odaviszi lába.

Hiába hitták kemény embernek az öreg Lóczi Márton, a sziveknek ő sem birt parancsolni.

Már egy félesztendeig tartott a viszony Péter és Mariska között, midőn Márton uram egy napon ezüst karikagyűrűt pillantott meg a fia ujján.

— Honnan szakadt rád ez a jószág? — Kérdé az öreg, erősen szeme közé nézve fiának.

— Az adta, a kinek én adtam oda a magamét.

— Csak nem ettél bolond gombát, hogy ezért a mihaszna karikáért elcseréld kilencz forintos aranygyűrűdet.

— Már lehetetlen változtatni rajta.

— De csak fizettek valamit ráadásnak — vallatja az öreg.

— Egy szép leányt.

— Leányt? . . . Ezer millióm menykő! Hát te még meg sem mondd az apádnak?

— Nem olyan fán termett a dolog, hogy édes apám uram elé lehetne tálalni.

— Nojszen, majd lerázom én a fáról veled együtt beste lélek adta! . . — Ki vele nyomban! . . .

— Hát a Kakuk Mariska — mondá a leány, s most, már ő nézett keményen az öreg szemébe. És annak szeméből azt olvasta, hogy a kemény ember haragszik.

— Micsoda! — kiálta egész képéből kikelve — te az én halálos ellenségem leányát jegyezted el; a kinek az apja egy kanál lébe befullasztana, ha tehetné. Jól van. Ebnek vagy a fia, nem nekem, ha menten vissza nem küldöd a gyűrűt!

Lóczi Péter egyet lépett hátra felé s onnan mondta vissza haragos apjának :

— Nem küldöm vissza !

— Akkor hát fel is, alá is ut. Nem ismerem az urat. Punktum.

Az öreg ember hangja reszketett, mikor ezeket a szavakat kimondta. A fiu daczosan hajtotta le fejét. Jól tudta, hogy ezek nem üres szavak : a mit az öreg Lóczi Márton uram kimond, az szentírás, azon nem lehet változtatni.

A fiú nem soká gondolkozott rajta ; nem lenne Lóczi Mártonnak a fia, ha az ilyenén gondolkoznék. Őt többé nem ismerik itt, hát ő sem ismer senkit ; könnyörögni pedig nem fog, mert az ugy sem érne semmit : a hol a kemény ember azt mondja, hogy „punktum“, ott olyan nagy kő fekszik, a mit egy ármádia sem lódít ki helyéből.

Összerakosgatta a mi málhája volt, két három pár fehérét, egy felső ruhát s egy pár ezüst tallért, a mi még megboldogult édes anyjától maradt rá s aztán ott hagyta a házat hidegen, könytelenül.

Az öreg ember ott nézte, mint készülődik fel, mint lépi át a küszöböt utoljára egyetlen fia, a kit ugy szeretett, mint saját életét, és a szive hevesen dobogott a fájdalomtól ; de azért az arcának nem volt szabad elárulni semmit. A mit a kemény ember kimondott, azt a kemény embernek nem lehet visszavonni.

Mikor pedig már oly messzire ment, hogy nem láthatta, kirohant kétségbeesetten az udvarra, s meg-

ragadván az ott báméskodó kocsis, tompa hörgő hangon kérdé:

— Te ember! hova megy a fiam?

— Nem tudom nemzetes uram. Ne fussak utána?

— Menj! siess! . . . Vagy hó — Megállj! Ne mozdulj! ilyen amolyan A hova megy, ott lesz. Nem tesz semmit.“

És háromszor is dörmögé egymásután, hogy „nem tesz semmit.“

Harmadnapra már az egész faluban beszéltek, hogy Lóczi Péter beállott katonának.

A kemény ember is meghallotta, és azt mondta rá!

— Nem tesz semmit.

És reszketett, a mikor mondta.

Kakuk János uram volt talán az egyedüli, a ki örült a hirnek, mert most már biztos lehetett benne, hogy a leánya bele nem szerethet Lóczi Péterbe.

Az persze esze ágába sem fordult meg, hogy az bizony már régen szerelmes bele.

Furcsa könyv a fiatal vászoncelédek szive, nem igen lehet abból olvasni.

Hiszen János bácsi semmit sem vett észre a leányán soha; sőt most is még csak meg sem illetődött azon az ujságon, hogy Péter katonának csapott fel. De hát hogy is illetődött volna meg, mikor ő azt már előre tudta; hiszen Péter elbúcsúzott tőle és megmondta, hogy miatta megy el s miatta jó vissza Ott esküdtek meg a kertben, hogy örökké szeretni fogják egymást és hogy várni fognak egymásra, akár a koporsó bezártáig is.

Oh az a nagy akácza! susogó leveleivel sokat beszélhetne erről: az hallotta az esküjüket.

De e nagy akácza jól tudott hallgatni, és a szép Mariska még jobban tudott.

Nem is beszélt arról a szerelemről más semmi, csak a leány szelid, merengő szeme, és kedves arcának vendég halványsága.

. . . Hanem János bácsi abból sem tudott olvasni.

Azt ugyan látta, hogy napról napra megfogyottabb, mintha valami titkos láthatatlan kéz minden nap lelopna arczáról egy rózsát, fekete szemeiből egy sugarat, a minek, hogy mi lehet oka, azt eltalálni a doktor dolga.

János bácsi meg is kérdezte a doktortól, s a doktor meg is nézte a Mariska nyelvét, és azt mondta, hogy „semmi baja.”

Mert hát a doktorok könyveiben nincsen nyoma az olyan nyavalyának, a minek a neve szerelem. Minek is volna nyoma, ha úgy sem segíthetnének rajta? — Hiába adnának receptet ellene, ha nincs rá flas-trom a patikában.

Később azután még halványabb lett Mariska, ereje napról napra fogyott, szépsége hervadt mint a letörött virágé.

A faluban azt kezdték susogni, hogy hektikában van.

Az pedig olyan betegség, a miből csak a sirban gőgyul ki az ember.

János bácsi egészen meg volt ijedve, messze földről rakásra hozatta az orvosokat, s mikor mind-ezek nem segítettek egy körömfeketőnyit sem, akkor rendesen mindig tanácsoltak egy-egy javas asszonyt, a ki bizonyosan ki fogja gyógyítani Mariskát.

János bácsi szót fogadott, elhozatta a javas asszonyokat; de azok sem tettek egyebet, mint azt, hogy segítették tönkre jutni a szegény János bácsit.

A mi kevés pénzeckéje volt, az úgy elment orvosra, patikára, hogy ugyan nagyon körül kellett néznie, hol talál a ház táján egy betevő falatot. Azt a néhány tallért is, a mit öreg napjaira tartogatott, egyenkint váltogatta be; az is elfogyott mind, az is mind kevés volt.

Beállott a nyomer, a legroszabb időben.

A beteg ágya egész búcsújáróhely volt, ez egész falu úgy tartotta, mintha a saját gyermeke lett volna, és jártak oda vigasztalni János bácsit, felszolgálni a beteget, virrasztani mellette.

Csak a kemény ember maradt hidegnek, őt nem érdekelte senki baja, még talán a magáé sem; soha sem volt olyan mogorva mint most. Talán azért, mert nem volt kit gyűlölni. Egyedüli ellenségébe a sors kötött bele; ő azt sem bánja, hadd birkózzanak együtt: ő addig fegyverszünetet köt vele, míg nem lesz elvégezve a dolog. Akkor meg aztán majd kezdenek előlről.

A sorsnak azonban tetszett belekötni a kemény emberbe is.

Valami háború ütött ki Dalmáciában, a mit az újságot nem olvasó magyar ember csak akkor tud meg, mikor féllábon jön haza a fia elbeszélni, vagy mikor ott találja nyomát az — adókönyvecskéjében.

Lóczi Márton uram azonban újságolvasó ember volt, s a sok nem igen dicséretes dolog között azt is ott találta nyomatva, hogy „mennyi magyar vér fogyott el?”

—Hosszu lajstroma ez az elesett magyar fiúknak, a kik elhaltak, s bizony okos embernek tartanám, a ki be tudná bizonyítani, hogy nem hasztalanul.

A nagy lajstromban ott volt az elvérzett katonák között a Lóczi Péter neve is.

Az öreg ember kezéből kiesett a lap, elsápadt, de csak egy perczre; a körülötte ülők alig vehették észre. A másik perczben már egész hidegen emelte azt fel a földről s tompán dörmögte:

— Nem tesz semmit.

És olvasott nyugodtan tovább:

. . . . Mi lehetett ott írva?

A hideg mozdulatlan arczon valami furcsa pirosság kezdett mutatkozni, a kiégett, fény nélküli szemekben mintha valami kihamvadt üszköt szitott volna fel valaki. A körülülők soha sem látták még így a kemény embert.

Ugyan mi lehetett ott írva?

Ott pedig nem volt egyéb az újságban, mint egy egyszerű felszólítás, hogy építsünk a honvédeknek „menházat“ a közadakozás filléreiből: egy palotát, hova meghuzódhassék a rongyba burkolt dicsőség,

hova elrejtezhessék az eleven messzekiáltó panasz, — hadd ne hallhassa a világ.

Lóczi Márton uram felolvasta a sorokat hangosan, hadd tudja, hadd hallja meg mindenki, azután oda járult a vasas ládához, és a mi pénz volt benne, mind kimarkolta, az utolsó fillérig, összeolvasta és feljegyezte a neve mellé egy tiszta papirosra.

— Csak hogy ezt megértem — dönnyöge hosszú lélekzetet véve. — Tehát van mégis valaki, a kinek van szive . . . a kinek eszébe jut az éhező, a didergő honvéd.

A körülülőök egy miatyánk alatt teleirták a papírt: egyszerű paraszt emberek voltak, keveset adhattak, de éreztek melléje annyit, hogy ha az a sok jó érzelme mind pénzzé változott volna, bizony meglehetne rajta venni magát Rótsildet is mindenestől.

Lóczi uram új papírost vett ki az asztal fiából, azt mondta, hogy ebből az adakozásból nem lehet kizárni senkit, az utolsó koldúsnak is alkalmat kell adni, hadd fizethesse le tartozását. Ő házról házra fog járni és felszólít mindenkit, adakozzék tehetsége szerint, mert meg van írva, hogy a szegény ember „garasa” nagyon jól meg fog férni a főúr „tizezre” mellett.

És úgy tett, a mint mondá: bekopogtatott mindenüvé, a tiszteletes uramtól kezdve az utolsó cigány viskójáig, még Kakuk János uramhoz is.

Oh mint fogja megszégyeníteni ellenségét, a ki most olyan szegény, hogy talán semmit sem adhat. A

szegénység ugyan nem szégyen, de az szégyen, hogy nem gazdálkodott.

És a kemény ember szive dobogott a diadal érzelmétől és az elfogadástól, midőn életében először átlépte annak az embernek a küszöbét, a kit legjobban gyűlöl.

Csendesen kopogott az ajtón, de a „szabad“ szó nem hallatszott belül, tehát a nélkül nyitott be a vele volt két tanácsbelivel együtt; hanem megdöbbenve lépett hátra, a mint a szoba közepére tekintett.

Halálos ellensége, a kinek nem egy keserű mondat gondolt ki utközben, ott térdelt sápadtan az ágy lábánál.

Az ágyon pedig ott feküdt a szép Mariska meghalva.

A mosolygó ajkak becsukva, a kicsiny kezek megdermedve örökre

Oh milyen szép halott volt!

Az öreg János bácsi megüvegesedett szemekkel nézett reá, hosszan, némán, meredten, észre sem véve, hogy valaki van a szobában, csak nagy sokára vetette oda tekintetét a jelenlevőkre. Talán meg sem ismerte őket fájdalmában?

Lóczi Márton ingadozó léptekkel járult közelebb a halotthoz s csendes megindult hangon mondá a szomorú ellenségnek:

— Vigasztalódjék kegyelmed, Kakuk uram! Isten adta, isten vette el. Vesztettünk mi annál már drágábbat is.

Az öreg ember felvillanyozva ugrott fel erre a szóra s aztán elboruló arczezal mondá:

— Igaza van!

— Én is ma értesültem a fiam haláláról

János bácsi most pillantott legelőször a beszélőre s csodálkozva rebegé:

— Kegyelmed az, Lóczi Márton uram? Mit akar kegyelmed itten?

— Kérni jöttem

— Kérni? Én tőlem? — vágott közbe keserűen a szomorú apa. — Van-e még nekem valamim, a mit el lehetne kérni? Nekem, a ki nem tudom egyetlen lányomat eltemettetni? Nagyon szegény ember vagyok én arra, hogy adhassak valamit. Hanem hát csak próbálja meg kegyelmed.

— Igen, én kérni jöttem, mert a kérelem kötelességem kegyelmed irányában. A rokkant honvédek számára egy menházat akarnak építeni közadakozás útján: egy krajczártól kezdve felfelé elfogadtatik minden adomány

János bácsi csüggedten hajtotta le fejét s kétségbeesett hangon hörgé:

— Egyetlen egy fillérem sincsen.

Lóczi Márton hidegen fordított hátat s kifele sietett, midőn a szomorú ember megragadta kabátjánál fogva s oda vonszolta a halottas ágyhoz.

— Mit akar kegyelmed, Kakuk János uram?

Kakuk János uram oda hajolt a szép halotthoz s lehuzta annak ujjáról arany gyűrűjét:

— Te kedves angyal, a ki ott fenn vagy a mennyben, bocsásd meg apádnak, hogy elveszi legkedvesebb jószágodat s odaadja a szegény honvédeknek.

. . . . És az bizonyosan meg is bocszátott neki érte.

— Fogja ezt a gyűrűt kegyelmed . . . több birtokom nincs: ezt is egy halottól kellett elvenni.

A kemény ember megismerte fia gyűrűjét . . . megdöbbenve vette kezébe, aztán közbe megfogta görcsösen az öreg János bácsi reszkető kezét s megindult szomorú hangon rebegé:

— Kegyelmed derék ember, Kakuk János uram. Kegyelmed külömb ember mint én. Azt én mondom.

Aztán odatérdelt a kemény ember is a halotthoz, s megcsókolta hideg, merev kezét s felvoná uj-jára a gyűrűt, . . . az az övé, azt nem szabad tőle elvenni . . .

S a mikor felkelt onnan, egy könnyű fénylett a halovány halotti arczon, mint a sárga rózsán egy harmatcsep . . .

Az a könnyű a kemény ember szemeiből esett le.

* * *

A szép Mariskát eltemették, de nem soká feküdt egyedül; néhány hét múlva oda fektették melléje János bácsit is: a bánat vitte oda. Az egész fal kikisértte, a fél falu siratta, de senki sem úgy, mint a „Kemény ember“, ki még maig is kijár a temetőbe s órákig elüldögél a sirján.

Ugyan miről gondolkozik ott ?

Mikor az uj kastély füstbe ment.

Szegény urambátyám, de csöndes ember lett magából!

Itt állok a sirján és hallgatom, hogy nem halom-e a nagy kupakatlan selmeczi pipa szörtyögését oda lenn a sír fenekéről . . .

Dehogy halom, dehogy . . . A nagy selmeczi pipa odahaza van a becsukott „Corpus juris“ fekete pergamenáján végig fektetve félig kiszíva . . . Egészen már nem volt ideje kiszíni szegény Ezékiel bácsinak. Magához czítálta a halál. Terminusa volt. El kellett mennie.

Minden csöndes a temetőben, csak a hajnali szellő beszél a szomoru-fűzfa lombjaival, lassan sutogva, mint a szerelmesek . . . Hogy tud ellenni kedves urambátyám ebben az átkozott csöndességben? Ahol nincs alperes, felperes, ekzekúció, liczitáció, brachium, nincsen semmi, csak az ostoba némaság. Jobbra maga mellett ott fekszik Ricsók Marczy, ki 53 forintjával tartozott, és hogy ne legyen kénytelen megfizetni, ráíratta minden vagyonát feleségére; balról pedig Szuszi Miska aluszsza örök álmát, a ki kaszájával szúrta le azt a szép pej csikáját, amit az Attila gyerek alá nevelt. Ugyan kedves Ezékiel bácsi, hogy tud aludni ilyen szomszédságban? . . .

Minden csöndes, csak a távoli malom kepelése hallatszik át. Ez az a hires malom, melyhez, mikor építette, „fölfelé“ akarta ásatni a vizet, mert már azt a csufságot nem lehet úgy hagyni, hogy egy nemes embert a természetet regulázzon. Azért is ő regulázza a természetet. Hanem utoljára is beleunt a gyilkos munkába, azt mondta, hogy ménkő győzne a természettel birkozni; az nagy ur, hadd legyen neki is igaza . . . folyjon lefelé a víz . . . Így épült meg a hires malom, melynek csöndes estéken egész a temetőig is elhallatszik melancholikus kepelése. Hallja-e kedves Ezékiel bácsi oda lenn a sír fenekén? . . .

A téres ősi portát odahaza benőtte a csalán, kóró, maszlag, a kertben lévő kertben találtató kertben (amint hét országra szóló prókatori tollával a bekerített fundus virágos kertjében a dohányra elrekesztett kertecskét körülirta) a jó sarjú dohányt rendre lopkodják azok a semmirekellő mendikáns-gyerekek; . . . és még csak meg sem mocczanhat szegény Ezékiel bácsi, hogy közibök csördítsen azzal a rozszant „duplával“, a melyikhez képest a burkus király puskája is csak „disznóláb“.

A százados pincze odaát a hegy alatt nem élhette túl gondos gazdáját — beomlott. Boldog, boldogtalan bejárhat belsejébe és pusztithatja a bakatort. Az Attila gyerek nem gondol vele. Istenem, de jó, hogy meg nem érte ezt az állapotot kedves urambátyám!

Az öreg szőlőt, mit olyan gonddal, olyan szorgalommal ápolt, mely szemefénye volt teljes életében,

csuffá tette az idén valami hitvány jégeső. Mintha a jégeső is tudná, hogy már úgy sincs senki, a ki összevissza szidná ezért a gorombaságért.

Mindene tönkre megy, vész, kopik, mióta olyan nagyon csöndes ember lett!

A dohányzacskót elhasználta a gazdasszony befőzöttkre takarónak; a híres periratokat, miket hol prózába, hol versbe szerkesztett, miket a vármegye gyönyörrel olvasgatott, egyenkint szedik el a szolgálók gyömbér-, paprika-, turó-takarónak; a nagy kalamárisban, melyből mint Jupiter fejéből seregestől pattant ki a sok nagy gondolat, kiszáradt a tinta, s a rágott végü ludtoll hiába nyulna be, hogy fekete száját megitassa; — de még ha megitathatná is, ugy sem lehetne vele írni, mert már azóta ő is pipaszurkálóvá devalválódott, s nincs az a „peniczilus“ a világon, a melyikkel visszalehetne még egyszer avansziroztatni „c a l a m u s n a k.“ A mestergerendára akasztott kulacs megrepedett a szárazságtól, a sárga foglalványu „o c u l a r i s b ó l“ pedig kivették az egyik üveget azok az istentől elrugaskodott béres-kölykök, és most a napsugárt fogdossák vele az akasztófáralvók!

Bizony, bizony jobb világ volt még három év előtt.

Még most is szemem előtt áll, amint mindszentek napján utoljára láttam, mikor a plebánossal almát venni mentünk hozzá. Milyen egészséges volt még akkor! Piros-pozsgás, mint maga az élet. Csak a foga fájt egy kicsit és az álla fel volt kötve valami tarka

zsebkendővel, mely a feje tetején végződött egy izléstelen másliban.

Persze, nem a tükör előtt volt kötve.

Az olyanféle öreg ur már nem sokat ad magára, nem sokat szeret a tükörbe nézni; különben is arról volt nevezetes, hogy egyszer a főispáni bála botosban jelent meg. Mindenféle ruha rendesen össze-vissza volt hányva rajta, a felső kabátja rövidebb szokott lenni az alsónál, vagy a csizmáját húzta fel roszul, a hegyes orru párból a bal-, a harcsa-orruból pedig a jobblábára. Hanem az azért nagyon jó volt. A nemes ember meztelenül is ur.

Az irálya is tökéletesen hasonlított viseletéhez: össze-vissza volt abban hányva minden kifejezés, úgy hogy első pillanatra „csuvasz“ nyelven irottaknak vélte az ember peres iratait.

Egyik keresetének tárgyát így fejezte ki egyszer: „Két vas — legalább is 24 frtjával számítva kályha és járulékaik iránt.“ Legnevezetesebbé tette mégis az az egyszeri a törvényszékhez intézett kérelme, melyben, miután a törvényszéki birákkal egyenkint „per tu“ volt, fölöslegesnek tartván a czimezgetést, egyszerűen, odakanyarította megszólításnak a mint dukált: „Te Törvényszék!“

Egy szóval, Harcsa Ezékiel híres prókátor volt . . .

De nem is arról van itt szó — mert azt úgy sem vonja kétségbe senki; . . . hanem, ha jól emlékszem arról kezdtünk beszélni, hogy három évvel ezelőtt

mindszentek napján mi történt legyen vele olyan nagy dolog, a mivel egy novellát megkezdeni lehessen.

Hát bizony az történt, hogy délután négy óra tájban — megszomjuhozott.

Miután minket hiába marasztalt, fogta magát és átkurjantott a szomszédban lakó Pilászy sógorra, meg a jó torku Kubacsek kántor uramra — hogy hát ballagjanak idébb egy szóra, kettő lesz belőle.

Lett biz abból ezer kettő is . . .

— Hátha megnéznénk a pinczét . . .

A két jeles férfiú Pilászy és Kubacsek nagyot bölintottak fejeikkel, mintha mondták volna: „pártoljuk a tisztelt előttünk szóló indítványát.“ Kubacsek uramat ugyan otthon várta a sok parasztgyerek, éktelen ordítást mivelve a tudomány csarnokában; — de hát hadd várjon! kell is a parasztnak tudomány! . . . tisztelje az urat és fizesse az adót . . . akkor mindjárt okos ember, Pilászi uramat, ki uradalmi számtartó volt, szinte odahaza siratta a sok munka . . . hanem azért mégis jó lesz kimenni Harcsa sógorral és elbeszélgetni egy „kvaterka“ mellett a gazdászatról, a mi az öreg Pilászi urnak legkedvesebb „themája.“

Örökké azon ábrándozott: miként gazdagíthatná meg hirtelen földesurát, s azalatt egészen elhanyagolta gazdaszáti teendőit.

(Igazi photographiája a magyar ember politikai magatartásának.)

Ezt különben csak zárjel közt mondom, mert Ezékiel bácsi nem szeret politizálni. Az ország dolga majd elvégződik magától is. A legnagyobb politikus az

a ki soha sem politizál. Aztán a politikai konstellációk is úgy állnak, hogy az ember ki sem ösmeri már magát, hol az igazság?

Talán sehol, egyik pártnál sem?

Hanem ha már csakugyan létezik valahol, akkor alkalmasint a borban van.

Ott kell azt megkeresni.

No, hanem kereste is szegény Ezékiel bácsi végtelen szorgalommal; ki tehetett róla, hogy soha sem találta meg s mindenuap újra kellett kezdeni a keresést?

Ebben az egyben állhatatos volt egész utolsó lehelletéig . . .

Hát aznap is szépen megindult Kubacsek és Pí-lászi uramiékkal, a dupla puskát nyakába akasztva, a sűrű „Zeubisz“ kutyát pedig, melynek Kutya-Bagostól Szent-Bernárdig nincs párja magához szólítva.

Pinczébe menet keresztül kellett ballagni a tagján is, mely a malma végiben volt kihatva, körülbelül ötven hold rét, föld, legelő és szőlő egy darabban, sűrű bokrokkal, lomb-csoportozatokkal, tömredék gyümölcsfával, csergedező patakokkal diszítve. Valóságos paradicsom. A legszéliben gyönyörű vizesést, egy kis Niagarát „produkált“ a természet, melytől alig nyolcz-lépésnyire kezdődött a másik paradicsom a — pincze torka.

Oh ti prózai pesti emberek, kik megiszszátok „halbszaitli“ borotokat a „Kis pipában“ vagy a „Slo-

vában“, — ti nem tudjátok, milyen derék dolog falun a pincze torka.

A mi Pesten a Deák-klub, nemzeti kaszinó, baloldali kör, kávéház, sörház, vendéglő, dalárda, színház összevéve: azt itt mind a pincze torka pótolja.

... Itt hányatik meg Európa sorsa, jövőendő alakja, itt szidatik össze, ha drágaság van — a drágaság, — ha olcsóság van — az olcsóság; itt fejlődik alattomban a jogtudomány, itt csirázik ki a korteskedési rendszer, melyet aztán odaát Pesten, nem tudom, mint fojt el a „tisztelt ház“; itt születnek a lapok vidéki levelei, itt döntenek el a teens vármegye magatartása a megyerendezéssel szemben, itt arat dicséretet a szolgabíró, a miért a zsidót saját nagyuri kezével eldöngette, ha ti megrójátok is érte az ujságokban. Ez egy egészen más világ, szabad föld... Amerika... hol az szab törvényt a többinek, kinél a lopótök van, melyen keresztül eregeti be az öblös poharakba a pincze belsejéből kihozott bakatorit.

Erre a szent helyre vezette vendégeit Harcsa bácsi.

Kivette zsebéből a nagy „ordinári“ kulcsot, hogy a pincze zárját felnyissa.

Az könnyen engedett, annak jeléül, hogy hozzá van szokva e művelethez.

A két vendég leheveredett a pincze előtti gyepre, s elkezdett beszélni, amiről ilyenkor szokás, hogy t. i. elkelne már egy kis eső... kiállhatatlan nagy a szárazság.

Az már bizonyos. Még a torkuk is érzi.

No, de ezen majd segít Ezékiel bácsi, a ki itt hozzá már a teli lopótököt, lyukát mutató ujjával erősen leszorítva, nehogy a drága ital eltéveszsze valahogy rendeltetése célját.

— No, kostolónak egy kvaterka . . . igyék sógor uram . . . tessék öcsém uram !

— Finom zamatja van, mondá Kubacsek, mint szakértő.

— Olyan a milyen . . . replikázott Ezékiel bácsi egy pillantást vetve a kinyitott ajtón keresztül a pinczébe, hol a teli hordók úgy állottak ott illő rendben, mint valami szép lány fogsora.

Gyönyörű dolog is ám egy ilyen pincze. Felér a burkus birodalommal. Ezékiel bácsi legalább nem cserélne.

. . . Avagy nem birodalom-e a pincze is, melynek maga Ezékiel bácsi korlátlan királya? A hordók az alattvalók . . . Aztán milyen csendes, türelmes alattvalók, a kikben ugyan elég tüzes vér foly, de melyben azért nincs egy csep „rebellis“ hajlam sem. A szegény alattvalók nem panaszkodnak, nem lázongnak soha, odaadják mijök van, s mikor már kifogytak mindenből, legfeljebb egy nyöszörgő panaszos kongással jelentik be a „szegénységi bizonyítványt.“ Valóságos muszka természet.

Ezékiel bácsi is megkóstolta a bort, ha már olyan nagyon dicsérik, azután kitöltötte a maradékot a lopótökből poharaikba és végik hasalt ő is a gyepen

büszke tekintettel nézve a malom felé, melynek falán a következő általa „komponált“ felirat pompázott :

„Irigy, ha látsz — nézd miként állok,
Zugok, hanem kárt nem csinálok.“

Alatta veres nagy betűkkel :

Ezt a malmot csinálta
Ezékiel de Harcsa
A hogy csinálta
Ugy megcsinálta . . .

Igazi költői felfogás. Az a két utolsó sor olyan igazolás féle volt, mért hogy nem felfelé ásatta a vizet. Sajnálja is czudarul ezt az egy dolgot. No, de az okosabb enged. Jól van az így is. A viz csak viz marad, ha fölfelé folyik is. Aztán majd ásat ő annak helyébe a tagja közepén nemsokára egy artézi szökőkutat. Hadd lássa a paraszt, hogy ő egyenesen az ég felé is tud vizet bocsátani. Hadd legyen, mibe megmosakodni a napnak. Oh a szökőkut mindenestre meglesz, mihelyt megnyeri a szent-péteri pör t, mihelyt felépül az új kastély,

A szent-péteri pör és a kastély volt az öreg Harcsa ábrándja. -

Egy kastély kiülő rondellákkal, bádoggal fedéllel, széles üveg-ambitussal, tizenhárom szobával, melyeknek hosszu során ő fog sétálni a zsiros tapló-sapkában, meg a fekete botosban, jóízűen lógázva a nagy selmeczi pipa hosszú szárát ; aztán huszonnégy nagy ablaka lesz, ő majd oda könyököl az egyikbe és onnan

köpködi le azt a kis rongyos vármegyét. Csak azért az egyért fájt a szive, hogy mind a huszonnégy ablakból egyszerre még sem köpködhet le a szegény rongyos kis vármegyére.

És az a kastély bizonyos már. Egy év mulva ott fog állani vis á vis a pinczével. Egy év mulva befejeződik a pör.

Az pedig nagyon érdekes pör. Ezékiel bácsi ma fogja elmondani százhuszadszor Pilászi sógornak, meg Kubacsek öcsénknek. Hallgassuk mi is.

— Hát eszem a vérit öcsém, meg sógor . . . ugy történt biz a . . . hogy ez a Sz. Péter községe a „kukak tanácsban“ ezelőtt valami két évvel kisütötte, hogy a bicsaki pusztát, a mit a Kazáry grófok dominálnak, ők szántották valaha.

— Robotban — szólott a számtartó.

— Mindegy, akárhogy. Denique elhatározták, hogy biz azt jó lesz visszavenni. Jókora darab föld, megérdemli a fáradságot. Decretálták, hogy proczesust akasztanak a Kazáry grófok nyakába: mert hát nem igazság az, hogy anyyija legyen egy familiának!

Kubacsek nagyot bölintott fejével, mintha mondta volna, hogy „nem igazság.“

— Utcunque! Az lett a dologból, hogy hozzám jöttek consiliumra, folytatá Harsa ur — mint a vármegye legjobb prókátorához . . . eszem a vérit!

Ehez a kemény mondáskoz jónak látott egyet hörpenteni a derék ur, s hogy borfolytonossági hiány — a mint valami uj prókátor, kinél Ezékiel bácsinak

a botos talpa is különb ember, ezt a nyavalyát kifejezné — elő ne álljon, egy kis „interimet“ csinálva bebállagott a Hypocrine öt akós forrásához, hogy a lopótökbe egy kis eloquentiát czítáljon.

Mikor visszatért, ott folytatta a hol elhagyá:

— A vérit! Tartsa csak domine Kubacsek ezt a nemes növényt, már t. i. a lopótököt, mert nem szeretem, mikor beszélek ha a kezemben van valami. Nagyon szeretett hadonászni.

Domine Kubacsek méltó áhitattal fogta meg a karcsu jószágot, nyilását beszorítva mutató ujjával. Tudom, hogy irigyelte mutató-ujjának azt a szép hivatalt, miszerint az egyik csücske borbán áztatja magát. Igazi bitorlása a torok jogainak.

— Porro! . . . nógatta magát a falusi ügyvéd. Hát én bizony azt mondtam a parasztoknak, hogy . . . izé . . . no hogy . . . elutasítottam.

Ezékiel bácsi nagyot nyelt. Meglátszott rajta, hogy fillentett; mert dehogyan utasította el őket, dehogyan . . . inkább azt mondta nekik: „Fiaim! viszem a pört. Majd megtanítom én a Kazáry grófokat. Jó kézbe kerültek. Egész Bécs bűdös lesz ettől a pörtűll fiaim! . . .

— Hát aztán? — kérdé a számtartó, hogy ásításait tettett érdekelttség köpönyegével letakarja.

— Nos, az történt, hogy nem hagyott békében a sok paraszt, hiába mondtam nekik, hogy a pört megvesztjük, odajártak nyakamra, kipuhatólták gyenge oldalamat.

— És volna a tekintetes urnak is gyengéje? —
hizelgett domine Kubacsek.

— Van, öcsém uram. Csakhogy ez a gyengém
is erősebb magánál, mert az magát földhöz üti.

— Mi a menykő lehet az?

— Hát a bor öcsém uram. Nekem az a gyenge
oldalam. No meg a kastély, . . .

— Ah! A kastély?

— Igen hát. Én nem vagyok olyan közönséges
hocskoros nemes, az én szemeimet sérti a nád-födél,
meg a hétszilvafa a szérü mögött, nekem az öreg apám
is hintóban járt, kastélyban lakott . . .

— Az már igaz.

— Hát kutya kutyánszky! . . . ezek a bugris
szent-péteriek, mondom, kikeresték gyenge oldala-
mat s egy fényes kastélyt ígértek építeni, ha elvállalom
pőrüket.

Ezékiel bácsi megint félre csavarodott az igaz-
mondás útján, mert hát tulajdonkép ő maga kereste
ki a saját maga gyenge oldalát, ő maga vette rá a
szent-péterieket, hogy adjanak neki kötelezvényt a
kastély megépítésére vonatkozólag. Hétszáz lakos
ugyis könnyen megcsinálja. Sok varju lovat győz. Leg-
feljebb egy-két tégladarab esik egyre. Mért ne építe-
nék meg neki?

— Hát csak elvállalta sógor ur? kérdező
Pilászi.

Ezékiel bácsi egy pohár bort üritett ki és meg-
csavarta hosszú ósz bájszát.

— Muszáj voltam vele. Kiállították a kötelezvényt, én a pört megkezdtem, s mint dukált, mind a három fórumon el is vesztettem emberül.

— És aztán ?

Harcsa ur hamisan hunyorított szemével.

— Aztán jött a java. Felszólítottam a szent-péterieket, hogy most már sziveskedjenek megépíteni a kastélyomat itt a malmom végiben ; őszre szeretnék bele költözni. Fogadják meg magoknak Lepeczky építő-mestert, majd én bediktálom neki a tervet a kötelezvény szerint. Október elsején elvárom a kulcsokat.

— Mit feleltek vissza ?

— Azt, hogy nagyon szivesen megtesznek mindent, hanem nincsen hozzá fájuk, sem malternek való földük ; azonban a bicsaki pusztán van malternek való föld, gerendára alkalmas fa elég — majd ha övék lesz az a pusztá, akkor aztán mindjárt belekezdenek az építkezésbe. Addig nem lehet.

— A semmirekellők ! nyájaskodék Kubacsek.

Harcsa bácsi úgy tett, mint nagy Napóleon a kényes kérdésekkel szemben — az orrát kezdte vakarni.

— De majd én megtanítom őket, hogy lehet. Ravasz róka vagyok. Úgy stilizáltam a kontraktust, hogy prókatori munkálatok fejében tartoznak kiállítani a kastélyt. Tehát akár nyerem, akár veszttem a pert.

— Helyesen ! rikkantott közbe Kubacsek.

Eközben Ezékiel ur szeme elkezdett villogni; talán a bortól, vagy talán attól, a mit mondani fog?

— Most tehát nincs egyéb hátra, mint hogy a kötelezvényt bemutassam a törvényszéknél s rögtön elmarasztalják az egész falut.

Ezalatt harmadszor is elfogyott a bor. Kubacsek futott huzni.

— No csak szép fogás volt — szólott a számtartó fejével nagyot bólintva. Még ilyen könnyen sem épített kastélyt senki.

— Hja, édes sógor uram! Egy embernek esze van, más embernek pedig pénze; mindakettő sokat ér.

— Most már valóságos kincs az a kötelezvény! mondá újra a számtartó ur, csakhogy szóljon valamit.

— De még mekkora. Anélkül eldisputálnák a jussomat, mert hát úgy is esküt akarnak tenni, hogy ők csak azon esetre ígértek kastélyt építeni, ha a pörüket megnyerem; hja! de mikor a kötelezvény mást mond.

— Csak attól félek, sógor uram, hogy az ügyvédek, a milyen eszes pióca, elmagyarázza valahogy az írást; ilyes valamit hallottam . . .

De már erre felpattant Harsa bácsi, miután előbb megöblítette egy kis itallal a torkát.

— Micsoda? Elmagyarázza? Ki? Az ügyvéd? Mit? A kontraktust? Én ellenemben? Ne beszéljen zöldet, mert megharagszom. Ezer milliom kutya kutványanski . . . Ki merte azt mondani? A vérit neki! . . .

Hol van szaporán egy bicska? Hamar egy bicskát! . . .

Harcsa egészen kivörösödött, Pilászi pedig arról kezdett gondolkozni, nem jó volna-e megfutamodni, mert hát részeg emberrel nem lehet tréfálni, kivált mikor már bicskát emleget.

Késő volt. Harcsa bácsi kikotorászott zsebéből egy tollkést, dühös mozdulattal nyitotta ki s villámhirtelen végig hasítá vele szürke kaput-rokja bélését.

Egy papir- köteg hullott ki a kabátból.

Pilászi megkönnyebbülten lélegzett fel és gyönyörködött sógora virágos kedélyállapotán, amint vigyorgó arcczal bontogatni kezdé a papir-csomagot.

Legelőször egy itatós papiros hullott le róla, azután a „Magyar Állam“ egyik csonka száma csavartatott le, mely után a harmadik takaró következett — egy darab viaszos vászon. Ezékiel bácsi ezt is lehámozta a folyton kisebbedő csomagról, úgy, hogy vékony cigarette-papiros látszott fekete-sárga zsinórral átkötve. Mikor Ezékiel ur ezt bontá le, zöld selyem ruha-darab bukkant elő . . . Talán még az öreg anyja bálozott valaha abban a zöld selyem ruhában, a melyiknek egyik darabja képezte az ötödik takarót? Mikor ez is lemállott a gondosan őrzött tartalomról, akkor egyszerre nem maradt ott egyéb, mint egy félív négy rétből összehajtott regál-papiros — a szentpéteri szerződés eredeti példánya.

Az öreg Harcsa hozzá törülte először mindkét kezét a nadrágjához, csak aztán merte megfogni gyön-

géden a drága jószágot, azt is csak azért, hogy, ha netalán a szent-péteriek véletlenül valami goromba forgó-szelet találnak leimádkozni a feje fölé — fel ne kaphassa a levegőbe.

— Itt van, a mi van. Ez az igazság! kiáltott Ezékiel bácsi. Ha én ebben a darab papirosban megtámasztom a lábam, fél ország sem bir kimozdítani, nem hogy egy fiatal mihaszna fiskális agyonüssön — szóval. Hová gondolt sógor ur?

Aztán reszketeg járásu kezével maga elé terjesztette a fontos irományt és sokáig merengett rajta, mint a mohamedánus az alkorán titkos értelmén.

Ott volt minden, a minek lenni kellett. Ezt ugyan nem tudta volna jobban megszerkeszteni még Bismark sem, pedig okos embernek híresztelik a magyar ujságok, jóllehet az még nagy kérdés, mert ami a burkusnál okos ember, az a magyarnál még csak „szintakszista“ gyerek.

(Ezékiel bácsival soha sem lehetett elhíttetni, hogy nem mi vagyunk a legtudományosabb nemzet)

A nappali lámpából kifogyott az olaj — az égen, az éji lámpa szelid félhomályos fénye kezdett világítani. A hold pedig nagyon genialis festő a színek szelídtetésében; a pincze torka tündér kioszknak látszik, háttérében narancs-bokrokkal, regényes csalittal, pálmafákkal — amint kiki képzelet magának. Harcsa Ezékiel tagja végtelenül szép. Az ezer meg ezer fa rejtelmes susogása belevegyül a patakok csörgésébe, a dértől megcsipett fű között zizeg, csiripel a

számtalan szöcske, prűcsök, távolabbról vidáman hangzik a paraszt-költészet egyik legujabb terméke:

„A kisasszony Pozsonyba
Krinolinba !“

Ezékiel bácsi krumpliját épen most hordják be a megásott vermekbe a paraszt lányok, ezek az eleven verses könyvek, melyekből többet ér egy honorárium-példány, mint az egész egyetemi bibliothéka.

Közbe megkondul a harcsai harang esti szava, egy-egy eltévedt csikó élesen nyerít fel a mezőn elveszett anyja után, az Ezékiel bácsi malmának kelepélése pedig mint fecsegő vén asszony nyelve kellemetlenül botlik bele az est tompa elevenségébe.

Aztán lassankint még sötétebb lesz.

A hold buvósdit játszik a kis felhőkkel, s néha öt perczig is megfosztja magát attól az élvezettől, hogy a pincze torkában levő három berugott embert szemlélgese. Alkalmasint többször volt már szerencséje őket ilyen állapotban látni, azért veszi olyan nagyon közönyösen.

Pedig ugyancsak volna mit megbámulni.

A discursus már értelmetlen hangzavarrá devalválódott, a mozdulatok tüzesebbek. Ezékiel bácsi azt képzei, hogy ő hozta be a muszkát 49-ben, s e miatt védbeszédeket tart maga mellett. Kubacsek az otthon maradt gyerekeket dorgálja, hogy miért nem hagyják őt békében pihenni, Pilászi sógor pedig szeretne felállni, hogy a többieket haza nógassa, mert az „anyjuk“ jutott eszébe, a ki söprüvel várja otthon a kapuajtóban. . .

Egy szóval, az egész kompániára ránehezedett az a bizonyos „kőd”, mely minden kelletlenséget eltakar s mely a bortól képződik az ember agyvelejében.

Pilászi sógor elhatározásához hiven, nagy nehezen csakugyan felemelkedett.

— Menjünk már, nehogy itt találjon az éjféli.

— Eh! nem keres az minket — vélekedik Kubacsek.

— De bizony menjünk — szólott Ezékiel ur rekedten. — Akkor ér az ember valamit, ha józan . .

— Azaz, hogy . . .

— Semmi azaz hogy . . . Ma nem akarok berugni, punktum! veti végét a beszélgetésnek Ezékiel bácsi s azzal ugy igyekezett fölkelni, hogy előbb négy kézláb állt a földre s először testének hátsó részét emelgette fel kifeszített karjain, hanem minduntalan visszaesett a földre, mert hát mégis csak igaza van a geographiának, hogy a föld mozog.

Kubacsek odatántorgott hozzá, hogy fölemelje. Ezékiel bácsi haragosan förmedt rá:

— Menjen el innen! Mit akar? Mit támaszkodik hozzám, ha részeg.

— Hiszen kérem, segíteni akartam a fölkelésben.

— Micsoda? Segíteni? Engem? Hát nem tudok én magamtól felkelni? Hanem először megálljon csak, hadd vessem le a kabátomat, mert kutya meleg idő van idekinn. Keményen süt a nap, eső lesz . . .

A nap ugyan nem sütött; hanem az esőnek ke-

ményen meg volt vetve az ágya ott fenn; az egyik lába már lekiváncozott a földre.

Kubacsek keservesen pillantott fel a sötét terhes felhőre, és egy mély fohászszal azt jövendölte:

— Fele sem tréfa ennek, Bizony bizony, ki v ü l r ő l is megázunk.

Ettől a szótól, annyira megijedt Harcsa prókátor hogy minden erejét megfeszíté és fölkelt; nagyon utálta a vizet még eső alakjában is.

A szürke kabátot panyókásan vállára erőszakolta, miután előbb rendetlenül zsebébe gyűrte a fűvön heverő irományokat s nyakába akasztá a híres dupla puskát.

— Menjünk. Viszem a kastélyt zsebemben. Most mondja valaki, hogy nem vagyok erősebb a bibliai Sámsonnál. Nem hiába én hoztam a muszkát is nyakatokba. Különben körömfeketényit sem sajnálom. Elkeltt az nektek!

Eközben megindultak kart karba fűzve éktelen vargabetüket csinálva a tag keskeny útján. A rét közepén egy kis csermely folydogált; mikor a három úr odaért, az a nagy kérdés szülemllett meg: hogy jutnak a túlsó végére? Az igaz, hogy az egész patakcska nem volt szélesebb három arasztnál, de hát mikor még az is baj . . . Milyen nagy ostobaság volt az ösöktől, nem a csermelynek innenső oldalára építeni a falut!

Ezékiel bácsi levette válláról a puskát, mely ugy sem volt megtöltve és keresztül fektette lóczának a kis csermelyen. Akkor aztán könnyedén átlépte az ért,

nem ugyan a puskán át — hanem mikor neki jól esett mégis az a hit, hogy a saját tudományának köszönheti az átkelést.

A puskája pedig azért nem szokott megtöltve lenni soha, mert egyszer az a furcsaság történt vele, hogy szőlőt menvén őrizni éjjel, végig hasalt megtöltött puskájával a gyepen, egyszerre neszt hall a venyigék közt, felfogja a puskát és neki lő a vélt tolvajnak . . . egy eget verő ordítás hallatszik . . . Ezékiel bácsi oda fut és látja, hogy a saját Áttila fiának lábába lőtt, ki szintén tolvajokra vigyázott a szőlőben. Képzelné, miként ijedt meg! Jó szerencse, hogy nem felyebb — szívéen találta a család utolsó sarjadékát! Kire maradt volna az uj kastély?

Ekkor fogadta meg, hogy többé nem tartja puskáját töltve, mert hát annak a puskának olyan kutya philosophiája van, hogy ha meg van töltve, magától is elsül, — mint például akkor . . .

— Hop! én már átjutottam. Csak utánam! Jól van no . . . Mehetünk. Hogy egye meg a muszka az ilyen világrendet! . . . A sors ide sanzsirozta a Fertőtavát utunkba . . .

Az eső kezdett permetezni; olyan sötét lett, mintha az egész világ „Camera obscurává“ változott volna, hogy a három urat lefotografirozhassa.

— Csak lassan! Csak vigyázva magyarok! Előre! utánom! mellettem . . . Jobbra nézz! Kanyarodj!

Ezékiel bácsi most azt képzelte, hogy ő Bem generalis s méltóságos léptekkel baktatott előre: egyéb baja sem történt, mint hogy néha a jobb lába

megbotlott a saját ballábában, a mikor rendesen azt kiáltotta :

— Vigyázz! a piskii hidnál vagyunk magyarok!

Egyszer azonban, amint vezéri puskájával nagyot hadonázva előre ballagna a két úr előtt, tompa zuhanás hallatszott, utána Ezékiel ur rikácsoló hangja :

— Hahó! megállj! Belementem a golyóbis-raktárba. Halt!

Azután elhalt a vezényszó. Ezékiel bácsi talpas lépései nem hangzottak többé. A két ur azonban nagyon el volt magával foglalva, arról vitatkozván épen, hogy melyik okosabb ember közülök. Hogy a harmadik czimbora nem velök megyen, az őket egy cseppet sem confundálta; azért ők mégis beszélgettek vele, mintha ott volna.

— Ugy-e kedves sógor ur? Én voltam az első eminens, mikor Selmeczen jártunk iskolába. Maga legjobban tudhatja.

— Hátulról? kérdé Kubacsek gúnyosan.

— Mit hátulról? Hallgassuk a sógor uramat. Ahon van ni. Ő is elösmeri, hogy a hátam mögött ult.

Ezékiel bácsi pedig nem ösmert el semmit, mert ő valahol a krumpli-veremben pihente ki hadvezéri fáradalmaikat. (Azok a gondatlan cselédek nyitva hagyták az egyik vermet, miután a krumpliból csak az aljára jutott egy kevés s másnap szándékozták kitölteni.)

Érezvén maga alatt a krumplit, azért hitte, hogy golyóbis-raktárban van. Haditervet forral tehát agyában, miként lehetne ezen kalandját serege javára fordítani? Legjobb lesz ezt a sok golyót a saját tábora számára vitetni el innen, minélfogva elhatározta, hogy előszóltja az adjutansát, csak hogy nem jutott eszébe hamarjában, hogy ki az adjutansa. No elmegy ő maga érte, aztán egyuttal jól összeszidja a perna-hajdert, mért nem tartja orrát az ura mellett?

Felkelt s megrázta magát, már mennyire a verem térsége engedé s azt vette észre, hogy imitt amott nagyon fáznak a tagjai, mintha huszonötöt vágta volna rá. Furcsa! Hogy lehet az? Sehogy sem birt rá visszaemlékezni, hogy megbotoztatta volna magát. Ilyen rendeletet szórakozott ember létre sem adhatott ki! — Különben katona dolog az egész! Majd csinál ő rendet azonnal.

Kezdett mindeufelé kotorászni, hogy a nyilást megtalálja, de természetesen nem talált meg semmit,

Nagyon furcsa modorban volt a golyó-magazin építve!

Felülről derekasan potyogtak be az eső-cseppek s arra a gondolatra vitték Ezékiel bácsit, hogy itt fölfelé kell menni valami garádicson.

Egész öntudatlan logikával meggyújtott egy gyufát s akkor arra a meggyőződésre jutott hogy ő — veremben van.

Egyszerre szétfoslott minden illusió . . . kezdett kijózanodni. A ködképek eltűntek egyenkint, a generális süveg, muszkavezetés, golyó-magazin, — hanem

ezek helyett előtérbe lépett egy rémletes észme: — hogy farkasverembe jutott.

Teste reszketni kezdett, homlokáról cseppekben folyt le az izzadtság.

A nyiláson félve tekintett ki a sötét éjszakába.

És óh seregeknek ura! . . . a nyilásnál két villogó szem kacsintgat be s egy vigyorgó fogsor rémletes fehérsége látszik.

„Brr! a farkas!”

Halálos félelem dermesztő hidegsége futott öreg urambátyám hátgerinczén keresztül, eszébe jutott minden, t. i. hogy ő Harcsa Ezékiel híres prókátor, a nemes vármegye ékestollú vezércsillaga, ki a farkas torkában fogja végezni szomorú pályafutását; még csak halotti prédikációt sem fog mondani fölötte nagytiszteletű Szebeni István uram, ki dicsérendő benne számos világi érdemeit, még csak monumentumot sem állíthat testéhez a hálás utókor, mert testéből nem marad meg egyéb, csak a két ócska kordován csizma; teste többi részét pedig elviszi gyomrában a farkas, a ki meglehet valami Árvavármegyei vadállat . . . neki pedig öreg apja sem járt árvavármegyében soha, se elevenen se holtan.

Mit tegyen a bizonyos halállal szemben?

Most egyszerre kezébe akad a puska s megvolt a mentő gondolat.

A halálos félelem iszonyú gyorsaságot kölcsönzött neki, egy szempillantásba került kikeresni lőkészletét, aztán megtölteni a puska mindkét csővét.

Most, talán még a porosz katonaság is tanulhatott volna tőle gyorsaságot!

Ez alatt egyik szeme folytonosan oda volt meresztve a verem nyílásánál álló vadállatra, s borzalommal nézte, mint mozog ott fenn a feje, mint nyújtja be olykor egyik lábát, hogy beugorjék, és csendes áhítatos imát morgott, hogy az isten térítse észre ezt a vadállatot, miszerint az be ne ugorjék legalább addig, míg fegyverét megtölti: s hogy nagyobb fogantaja legyen az imádságnak, záradékul még azon fenyegetést csatolta hozzá: „mert ő különben áttér zsidónak.“ Már tudniillik azon esetre, ha az isten helyt nem adván a kérelemnek, a farkas általi felfalatását indorsálja.

Az isten úgy intézkedett, hogy Ezékiel bácsinak időt hagyott mind a két csővét megtölteni.

E perczben ott fenn a farkas mind a két lábát a nyílás felé nyújtotta, mintha készülne beugorni.

Harcsa bácsi puskájából már csak a fojtás hiányzott.

Ijedtében eszméletét kezdé veszteni s önkénytelenül rántott ki egy papírt szürke kaputja zsebéből, kétfelé szakítá s betömte a két csőbe. Jó szerencse, hogy azokat az irományokat zsebében hordá . . .

No hanem jókor is volt, mert a farkas már egész előrésszel a verem felé hajolt. Alkalmasint azon elmélkedeti, hogy már ideje lenne vacsorálni, mert hogy az emberszagot észrevette a verem alján, az már bizonyos.

Ezékiel ur oda irányozta a csövet s most az egyszerű úgy czélt mint Tell Vilmos. A félelem jó tanító az ügyességre.

— Brum! drum! dördült meg az ősi dupla puskából kétszer egymásután s a vadállat rémítő hörgéssel kezdett bukfenczezni odafenn.

Ezékiel bácsi lélegzet elfojtva hallgatta mint hörög, hánykódik mindenfelé, aztán mint megy át a hörgés lassú fájdalmas szuszogásba, s végre, hogy szűnik meg minden. Ez ugyan nem eszik több emberhust ezen a világon.

Azután az átélt ijedelmek és fáradalmaktól elcsigázottan, igazi hősi öntudattal hajtá le ő is mámoros nehéz fejét nyugalomra, s néhány percz mulva olyan hangosan hortyogott a veremben, mintha csak otthon feküdt volna a tarka paplan alatt.

Ország * Széchenyi * Nyitár

Másnap reggel kilencz órakor egy vörhőnyeges szakálu, Miksa császár-képü, hosszú Attilás alak nyitott be a Pilászi szobájába: szájában garasos veres pipa lógott kurta száron, a csizma szárában egy nagy fa-bicska éleskedett kikandikáló nyelével az attila hátulsó zsebéből, hol a dandyk a zsebkendőket hordják, egy óriási dohányzsacszkó sallangja fityegett le egész a bokájáig.

Ez volt Harcsa Attila ügyvédjelölt.

— Szerencsés jó reggelt . . . kívánok . . . Uram bátyám! Egészségére . . . az éji . . . nyugodalmat! Hogy mint van? Tisztelteti az . . . apám uram! — az az

dehogy tisztelteti, . . . hanem hát épen a járatban volnék . . . hogy . . . , hát . . . nem tetszik e . . . tudni, hova . . . lett az apám uram? . . . mert az éjjel nem kellett utána az ágyat megvetni, nem jött haza . . . hát én . . . bizony . . . „aztat“ fundáltam ki . . . hogy „ittend“ az urambátyámnál kuren-tálom

Attila urfinak az a szokása volt, hogy minden szó után pausát tartott, nagyon halkán, vontatva beszélt s a legkonyháibb szókötést és szavakat használta. Mert hát Deák Ferencz is szereti az egyszerű beszédet, mégis nagy „órátor.“

Pilászi uram még az ágyban feküdt s meghallván a beszédet, felette csodálkozék rajta.

— Ne beszélj a világba öcsém! Már hogy ne volna, hiszen egész a kapuig kísértük Kubacsekkel; még szépen el is bucsúztunk tőle. Világosan emlékszem.

Attila urfinak kiesett szájából a makra pipa ijedtében.

— De hát akkor hova lett az isten szerelmeért?

Pilászi sógor azt mondta nagy bölcseséggel, hogy ő bizony nem koptatja az eszét ilyen bolond rebusok kitalálásán és befordult a fal felé aludni.

Az Attila gyerek fölemelte makra pipáját, hosszadalmasan csendes nyugodalmat kívánt Pilászinak és átbállagott Kubacsekhez.

Hanem Kubacsek is világosan emlékezett rá, hogy az öreg úrtól a kapujánál búcsúztak el.

Attila kétségbe esett, keresztül futkosta az egész falut, kérdezősködött fütől fától, de Ezékiel bácsiról senki sem tudott hirt mondani. Elveszett nyomtalanul, mint a legendák alakjai.

Végre azután délfelé, mikor Kubacsek népnevelő ur megevett tizenhárom darab savanyú uborkát, mint valami távoli ködkép elmosódott körrajzai tüneztek emlékezete elé a tegnapi események, a tizenegyedik uborkánál pedig azon fontos meggyőződésre jutott, hogy ő bizony nem emlékezik arra, valjon Harcsa bácsi vissza is jött-e velök. Ezt közölvén Pilászival, az szintén nem csak hasonló értelemben eszmélkedett, hanem még az is tisztán állott előtte, hogy épenséggel nélküle jöttek haza.

— De hát akkor hova lett? kérdé a két ur egymástól, egymásra bámulva.

— Meg kell keresni. Hátha valami baja történt. Útközben elhívjuk Attilát is.

A három ember elindult, lehetőleg azon a nyomon, a merre tegnap éjjel jöttek.

Minden bokrot megnéztek utközben; nem ott szendereg-e Ezékiel bácsi? Az Attila gyerek fontos szomorú ábrázattal-ballagott elől, mindenütt kutatva, fürkészve, még a fákra is felpillantgatott; nem-e oda mászott fel az-apja aládni? Attól az a bolondság is kitelik. Hol hol megnyomkodta égő pipája hamuját és eldűnyögte magában:

— Fátum . . . nagy fátum . . .

A krumpli-vermek mellett szétszéledtek, egyen-

kint kezdve a keresést. Olyat mutatott e csoportozat, mint II Lajos holttestének keresői.

Pilászinak jutott a nagy szerencse, Ezékiel bácsit feltalálni. A krumpli-veremből kihallatszó éketlen hortyogás vezette nyomra.

Egy irtózatosat kiáltott.

— Itt van! Megvan!

Azután hanyat vetette magát a földön és kaczagott.

Attila és Kubacsek odarohantak Pilászihoz a kérdéses verem felé.

A fű köröskörül véres volt.

— Gyilkosság! kiáltott föl tompán Attila. Szegény atyám! Mi lesz most árva gyermekedből? Oh én boldogtalan!

Hanem csakhamar megpillantá, hogy a vércseppek nem a Harcsák nemes ereiből származnak

Ott feküdt lelógó nagy füleivel, széztúzott agyával a corpus delecti — a vén „Zeubisz“ Ezékiel bácsi hirhedt kutyája.

Most így halva még nagyobbnak látszott mint elevenen. Igazi uri módon halt meg. Elnyújtózkodott. Kitelik a bőréből legalább husz diploma. Szegény Zeubisz! Ki mert téged megölni? . . .

Az Attila gyerek talán sirt volna, ha a két úr röhögése őt is vidámabb hangulatba nem ejti.

— Alszik az öreg ur. . . . mondá a Kubacsek.

— Csodálatos! Ilyen helyen! szólt Pilászi s lehajolt a verem széléhez, hogy a vén czimborát uj kvártélyából kiszolítsa.

— Hej sógor ur! Ébredjen az ebadta! Délre jár az idő.

Egetverő hortyogás volt a felelet.

Pilászi apró rögecskéket szedett markába: úgy vélte fölköltetni, ha azokat az alvóra bocsátgatja.

— Khrrsz . . . Krrrisz! Ki kopog? Mi kopog? hangzott egy álmos rekedt hang a verem fenekéről. Várjon kend odakint a folyosón. Mit háborgatják kendtek az ember álmát? . . . Majd elmegy innen az ajtótól beste lélek fia . . . mert mindjárt beléd vágom ezt a csizmát . . .

Ott ugyan nem volt sem folyosó, sem ajtó, sem csizma, — hanem ha már egyszer Ezékiel bácsi úgy képzelte, hogy odahaza fekszik a tágas kanczelláriában, melynek ajtajánál türelmetlen kliensek csoszognak, zörögnek nagy nyugtalanul.

Végre Pilászinak az a jó ötlete támadt, hogy lebocsátja vadász tarisznyáját, mely körülbelül a hasára esik le csattan és üt annyira, miszerint fel kell tőle ébrednie.

Ugy is történt.

— Ha hop! szakad a padlás. Hoj! Jaj!

Ezékiel bácsi felugrott.

— Egeknek ura, hol vagyok?

Elkezdte a szemeit dörzsölni.

— Az istenugyse. Belefeküdtem az almiriomba.

— Jó reggelt sógor ur! kiáltott fölülről vidáman Pilászi.

— Jöjjön ki atyám uram, itt vagyunk! Ordított aggodalmasan Attila.

— Mit? Hol? kik? Veszett forgós adta! . . . Hát ki vagyok én? . . . Bagoly legyek ha tudom.

— Majd megtudja ide fenn — szólt Kubacsek. Nyujtsa ide kezét teens fiskális ur.

— Ahá! Tudom már. Én vagyok a fiskális. Így már értem a dolgot. Ereszszenek ki innen öcsém uram!

Kubacsek lehajolt a verem nyílásához, oda nyujtotta izmos hosszú kezét az öreg úrnak s egy erőteljes rántással a külvilágra teremtette.

No hanem érdemes is volt megbámulni a földalatti hálószoza lakóját. Az anyaföld nagyon udvariatlan házigazda, még csak a csizmáját sem tisztította ki szegény Harcsa bácsinak: a haja, ruházata, tele volt sárral, piszokkal — mint valami modern perirat.

Egy desperatus pillantást vetett saját magára, egy másik bámész tekintetet röhögő környezetére, harmadik pillantása pedig a vermet és annak tájékát illette, hol a döglött Zeubisz kutya mint valami logikai vezérfény Ezékiel ur álmos fejét egyszerre megtöltötte világossággal, — még pedig annyi tömérdek világossággal, hogy egyszerre elsötétült előtte a világ.

„ . . . Hm. Most már csakugyan nagy gixert csinált . . . Ez még a nemes emberen is nagy csorba, mit nehéz lesz kiköszörülni . . . risum teneatis . . .

Hiszen az a tulajdon krumpli verme. Az meg ott a tulajdon Zeubisz kutya . . . ”

Egy másodperczig tökéletesen átérezte Don Quixotte-i kalandja összes gyalázatát s az a borzasztó félelem szállta meg, hogy, ha köztudomásúvá válik ez a skandalum, még tán az ujságba is kinyomatja vagy novellának írja meg valami furfangos literator. S e gondolatok annyira felbószíték, hogy haragosan elordítá magát:

— Agyonlövöm a pernahajdert . . .

— Kit? kérdék egyszerre mind a hárman.

— Azt az íródeákot, aki . . . Az az, hm . . . hm . . . Csak ugy elgondolkoztam valamiről. No semmi baj. Hát benneteket mi az ördög hozott ide?

Ezékiel bácsi azzal a furfanggal élt, miszerint ő kezdett csodálkozni rajta, hogy a jelenlevőket itt látja.

— Mi bizony a sógor urat kerestük. Rosszabbat gyanítottunk, hanem hála istennek, csak egy kis betévedés történt a verembe. Ha, ha, ha! Katona dolog az. Iszunk rá egyet.

Még az Attila gyerek is nevetett.

Harsa bácsi neheztelve húzogatta fel vastag ősz szemöldeit.

— Micsoda betévedés? Kikérem magamnak. Én mindent megfontolva teszek. Eszem a hét csillagját! Azt én magam is ugy akartam. Engem ne blamérozzon senki.

Ilyen szavak után természetesen mindenki meggyőződött, hogy Ezékiel bácsi maga akarta, hogy a verembe pottyanjon . . . Nem volt kedve haza fáradni abban a czudar esős időben, másrészt pedig egy kis

tréfát akart megreszkirozni, hadd törje fejét hollétén két benyakalt utitársra.

Ezzel a merész fillentéssel újra vissza volt állítva a féltékenyen őrzött auktoritás. Egy kis henczegés száz malheurt takar be. Legalább az olyan ember szemében, a ki mikor arczát és szemeit befödi a tök leveleivel: mert ő senkit sem lát — azt hiszi — őt sem látja senki. Csak felül kerekedni kell tudni az embernek. Ez a legfőbb bölcsesség.

Ezékiel ur egészen szokott kedélyhangulatába törődött a feletti örömében, hogy a Pilászi szavait derekasan leczáfolta. Kivévén az utolsó mondatot. „Iszunk rá egyet.“ — Ez alapos föltevés. Azért hagyta megczáfolatlanul. Ezt már maga is „igazán“ úgy akarta.

S ennek okáért nem a falu, hanem a pincze felé irányozták lépteiket.

Utközben a miniatúr-Niagara habjaiban lemosta a sarat ábrázatáról Ezékiel bácsi.

Mikor megmosdott, kikereste kabátja zsebében a zsebkendőjét — törülközőnek.

Keresésközben kezébe akadt a sok összegyűrt papiros; a szent-péteri szerződés számtalan boritéka.

Ijedten kezdett markolázni köztük.

Ott volt mind, a selyem ruha darab, az itatós papiros, a cigarett-papiros, a viaszkos vászon... hanem maga a szerződés nem volt sehol.

Elsápadt s reszkető keze kiejté az irományokat.

Kubacsek, Pilászi és Attila megdöbbenve néztek a sápadt, remegő kétségbeesett alakra.

— Mi történt?

Ezékiel bácsi nem szólt semmit, csak ökleit szoritotta össze és fenyegetve emelte az ég felé. Arczára iszonyu fájdalom sötét betűi voltak írva.

Azután oda tántorgott a pinczéhez, szóltanul kinyitotta az ajtót, huzott egy lopótökkal a legtüzesebb ó borból és megitta egy hajtásra maga.

És még ekkor sem szólt semmit, hanem leguggolt a pincze torkában a földre és nézett egy fél óráig merőn mogorván a semmibe. Senki sem merte megszólítani. Tudták, hogy nagy baja történt. Ösmerték már a természetét. Hadd kérődzék egy darabig a saját fájdalmán, akkor majd könnyebben emészti meg.

Félóra mulva csakugyan elkezdett működni a bor hatása, öreg urambátyám sötét vonásain valami olyan bágyadt szánalmas derű ömlött el: félig részegség, félig örülés volt az.

Felkelt, odalépett Attilához és gyöngéden megsimogatta haját.

— Hol az a puska édes fiam, melyet levittem magammal a verembe?

— Az? Alkalmasint benmaradt. Majd kiveszszük hazamenet.

— Helyesen. Ki kell vened és meg kell őrizned örök emlékül — mert az a puska nagyot szólt ez éjjel. Nem hallottad?

— Nem.

— Pedig azt meg kellett volna hallania a burkus királynak is, meg kellett volna rázkódnia a földnek, le kellett volna szakadnia a menyboltozatnak mert én abból a puskából az éjjel levegőbe lőttem ki új kastélyunkat.

— Hogyan? kiáltottak fel rémulten.

— Ugy, hogy begyűrtem a szerződést fojtásnak.

— Szent isten! Igazán?

Attila majdnem összeroskadt a veszteség fájdalmas érzetének sulya alatt, Pilászi kezét tördelte, Kubacsek meg úgy tolmácsolta gyászát, hogy elfelejtette elvenni szájától az ahoz függőleges vonalban helyezett lopótököt.

Ezékiel bácsi az általános rémulletnek közepette hideg szájalommal nézett végig rajtok és mosolyogva mondá:

— Ugy-e gavaillér-vonás volt tőlem? . . .

Azután lassan utána tette:

— Nagylelkű akartam lenni.

Majd az égre nézett fel, s tenyerével olyan mozdulatot tón, mintha a felhőknek integetne valamit, mintha beszélne hozzájuk . . . Azokhoz a felhőkhöz, melyek felesókolták azt a drága füstöt, mely a szerződésből lett, mikor kilötte. Most már ott van az egész kastély tizenhárom szobástól, mindenestől a levegőben. Tessék utána sétálni. Na . . . csak jó helyen van az ott is. Legalább nem kell érte fizetni házadót.

Ezékiel bácsi megrázta vén szürke fejét, egyet köhintett, aztán mintha kisebb gondja is nagyobb

lenne a szerződés tönkrejutásánál, mintha ő maga is úgy akarta volna azt — vidáman kiáltott fel:

— Most pedig beszéljünk másról és térjünk napirendre. Igyunk.

De ez az erőtetett heroismus csakhamar föl-emészté erejét, egyre halványabb, kékebb lett arca, fogai vaczogták, tagjai reszkettek. Végre nem tagadhatta, hogy rosszul érzi magát. Alkalmasint nagyon átfázott ez éjjel. Ez a baja. Más semmi.

Kocsin kellett hazavitetni.

Otthon ágyba fektették, melegített árpával tömött zacskékat raktak gyomrára, de Ezékiel bácsi csak nem lett jobban, hánykódott, nyögött egész éjfélig, összebeszélt mindenféle bolond dolgokat, minőket csak a lázas agy gondolhat ki: kérte körülötte virasztó barátait, hogy ne temessék el, hanem égessék meg a testét, . . . hadd legyen belőle füst és pára . . . hadd legyen belőle felhő . . . Olyan felhő, a melyikből boreső lesz . . . Aztán neki más komoly funkciója is van a felhők között. Ott lebeg szép új kastélya . . . innen is látja ő azt . . . odaadta haszonbérbe a holdnak . . . de most már maga akar beleköltözni.

Éjfél után egy órakor vizet kért.

— Nagyon rosszul van, sohajtott Pilászi. Minden nemes szokásából kivedlik.

Két óra felé pipát kívánt.

Pilászi örömteljesen kiáltott fel.

— Javul.

S azzal megtömte neki a nagy kupaktalan selmeczit a leggyöngébb muskotály dohányból.

Ezékiel bácsi szippantott belőle egy kettőt, aztán letette az asztalra. Erős volt neki a dohány, nem ízlett.

Végre még egyszer fél könyökére emelkedett s sutogó hangon mondá :

— Adjatok még egy pohár vizet.

Attila vitt neki egész korsóval.

Nagyot húzott belőle, kezeit szétterjeszté, szemeit becsukta, egyet sohajtott és — meghalt.

Elköltözött uj kastélyába a föld alá, a hol nem veszi mesterségének körömfeketényi hasznát sem, a hol nem fog perelni senkit s őt sem fogja perelni senki, a hol a prókátor is csak olyan csendes ember, mint a néma barát. Elment, hogy soha vissza ne térjen, — mert hát . . . hiába . . . az ő élete össze volt nőve azzal a bolondos kontraktussal. Az elment, ő is elmegy. Minek is maradna itt? Elvesztette a szentpéteri pört ítélet nélkül . . . Makacssága megtört. Hagyta magát elexequálni a halálnak, mert nem tehetett okosabbat. Ez ellen a végrehajtás ellen nem adhatott be appellátát sehova. Meg kellett benne nyugodnia.

Csak Pilászi mondá nagy keserűen :

— Már én csak annak mondója vagyok . . . hogy a víz ölte meg szegényt.

A lutri.

I.

Magas gondviselés, a ki virrasztasz felettünk, mikor mi alszunk, a ki megszámlálod filléreinket is, ha forintjaink elfogytak, a ki jelen vagy ott is, a hol nem mutatod magadat, és nem vagy jelen ott sem, a hol ezer szem bámul reád, a ki ügyelsz ránk, hogy mérget ne szijunk dohányunkban, hogy ártalmas szer ne vegyüljön italunkba, a ki megosztod velünk a földet, mely nem a tied, világítasz előttünk homályoddal, és sötétitesz fényeddel, magas gondviselés, dicső államhatalom, de nagy is a te bölcseséged!

Mikor az ember forintjából elveszel „direkt“ adóba 25 krajczárt, „indirekt“ adóba másik 25 krajczárt, még akkor is gondoskodik róla, hogy a megmaradt fél forinttal sem legyen valami nagy vesződsége, pingálsz neki egy szép magyar koronát, vagy kétfejű sast — a hol mint szeretik — a bolt-ajtóra, aztán azt mondod, hogy ez olyan bolt, a hol huszonöt garasért mérik a százezer forintokat.

A szegény embernek tetszik az a portéka; odahordja a huszonöt garasokat jó szívvvel örömmel, hiszen abból a huszonöt garasnyi pénzmagból egy egész bankó-asztag lesz az aratás. Nem adja oda ingyen. A lutri is majd csak megbecsüli magát egyszer.

Lám az ebeczki zsidó milyen szegény volt s most már könyökig vájkál az ezüst-, arany-pénzben. A lutrin nyerte. A kis-tarbói ispán szintén a lutrinak köszöni töméntelen gazdaságát. Kulimászon is mondják, egy olyan paraszt lakik, kinek huszonnégy jármos ökör jár ki az udvarából, három háza van a faluban cserépfedél alatt, s négyszáz kötel szántója ha a tárban. Ezt mind a lutri hozta neki.

Nagyon szép dolog az a lutri. Isten áldja meg érte azt az okos embert a ki feltalálta.

A boglyas báránybőr-sapka alatt csak áldásos szó terem a lutri feltalálója számára. Okos ember volt, szerette a szegény embert, mikor olyan boltot emeltetett, hol a szegény ember éjeli álmait bankóra váltják fel.

A lutrit a felséges császár találta fel, kinek annyi a pénze, hogy bizvást szórhatja, az álmokat a jó isten bocsátja az emberre, az álmoskönyvet pedig valami szent próféta komponálta össze. Áldassék érte az ő nevök!

A báránybőr-sapka nem okoskodik tovább. Nem káptalan az, a mi alatta van, hogy benne lehessen az a gaukléria is, miszerint a köpönyegnek bélését nézegesse. Elég, ha meg van a köpönyeg és a szép posztója, felülről, mint a bársony! Az ördög menne odáig az okoskodásban, hogy a magas gondviselés, a dicső államhatalom nem akarta megelégní a látható tárgyak megadóztatását, s fogott magának láthatatlan dolgokat — az álmokban, miket mosolygó arczczal adóztat meg a — lutri által.

Örzse néni korán reggel felgubbaszkodik a tor-nyos ágyból, elszalad Iczig szomszédhoz egy korty pálinkára és míg az a drága italt nagy álmosan méri, addig az Örzse néni pergő nyelve adja szaporán a mondatokat, mint a „pajáczo“ torka a komédiás pántlikát.

— Jaj lelkem, Iczig szomszéd, de furcsa álmom volt ez éjjel . . . nem t'om hogy benne lesz-e az álmoskönyvben.

Eközben megtelik az „ivó“ rendes reggeli vendégeivel. Az utkaparó egy félverdung „gyomorerősítő“-re tér be, Marczy gúlyás egy „klázli papramorgót“ kér, Kata ángyom, Örzsi néni édes testvére, a falu tulsó végiről egy korty „szentelt vizre“ áhitozik, Mókus Tamás, az obsitos huszár, ki ugy ismeri ezt az egész komisz föld kerekességét, mint a tulajdon tenyerét, egy porczió „snapszért“ jelent meg „raportra“, Mezitlábás Miska a szállópásztor pedig egy kis „gugyi“ végett ballagott le innen is meglátszó hegyi gulyibájából, mely olyan mogorván pislog le a vidékre, mintha legalább is valami „vármegyeház“ volna.

Iczig szomszéd, miközben vörhenyes szemeit dörzsöli, kiméri kinek-kinek a maga kivánságát, ugyanazonegy.óriási palaczkból, melyet Mókus Tamás minden áldott reggel fejcsóválva bámul, váltig mondogatván, hogy ha még az Isten megsegíti egyszer, miszerint felkőtheti azt a régi jó kardját — isten ugy segítse — le sem teszi addig, míg király ő felsége egy pecsétes levelet nem ad ki arról, hogy

az a nagy palaczk ne legyen ezentul sem több, sem kevesebb, mint egy „akkurátus“ meszely. Már ő olyan ember, a mit ígér, meg is teszi. Ha ő egyszer neki rugaszkodik régi jó kardjával, addig visel háborut egymaga valamennyi potentát ellen, mig csak ki nem küzdi ezt az igazi „alkotmányt.“

Örzse néni nagyot bólínt vén fejével, hogy „de ’iszen az nem is lenne ám rosz!“ aztán csak beszéli tovább, a mit az álmok országában látott.

— Még most is borzong a hátam . . . hallják kegyelmetek édes lelkem : még most is mintha a szemem előtt volna . . . egy gyönyörűséges szép kisaszszony, két fehér szárnyal, a varkocsa napsugárral volt befouva, a szeme két nagy karbunkulus, az ajaka piros gyémánt, a foga pedig szinarany.

— Szerettem volna feleségül venni. — Vélekedett az obsitos huszár.

— Tudom, ki is vájné a kend szemeit s kiütögetné a fogait rendre. — Szólt oda szemrehányólag Örzse néni, nem helyeselhetvén senki fiának, hogy a beszédjébe kottyán.

— Kétszer sem mondom, hogy nem. — Felelt szeliden a huszár, mert akármilyen nagy vitéz volt is Mókus bácsi, annyi bátorság még sem akadt a szűk dolmány alatt, hogy Örzse néni nyelve előtt kiálljon a „frontba,“ vagy hogy egyáltalán még csak „parirozni“ is merjen.

— Mind ide hordozgatná azt kend apródonkint Iczighez. — Vagdalkozék odább Örzse asszony. — De hol is hagytam el csak ? Igaz. A szép kisaszszony

megállt az ágyam fejénél, mondván: „ne féljen tőlem, öreg Erzse, nem vagyok én kísértet. Elátkozott király-kissasszony vagyok; az atyámátkozott meg, mert rejtett kincseit fedeztem fel. Jőjjön öreg Erzse, felfedezem magának is. Csak azért is: hadd pukkadjon meg, a ki megátkozott.“ Így történt szórul szóra. Egyen meg a toportyán, ha nem igaz. Azután ugy látszódtott, mintha felkeltem volna, a király-kissasszony megfogta kezemet és elvezetett egy nagy erdőbe, hol barlangokban volt a tömérdek kincs elrejtve. Ezüst, arany, vaskos hordókban. „Olvassa meg kend a hordókat“ szolt a király-lány. Szót fogadtam neki. Az első barlangban 17 hordót olvastam, a másodikban 33-at. A harmadik barlang volt a legnagyobb. Abban 74 hordó volt teliden teli drágakővel.

— Kár, hogy álmom volt csak! — szoltott Kata ángyom.

— De iszen álmoknak is többet ér a semminél!

— Az ám; — mondá Marczy gulyás; — megteszszük a lutriba. Inkább a gyermekeimtől vonom meg.

Marczy gulyás szenvedélyes lutrirakó volt, Örzse néni talán épen ez okból álmódott az éjjel a karbunkulus-szemü kisasszonyról. Ha a tekintetes állam is megadóztatja az álmodokat, miért ne csinálhatna ő is ebből a czikkből egy kis indirekt jövedelmet a torkának? hiszen az ő torka is olyan korlátlan monarcha, mint akár a török császár: uralkodik minden szenvedély felett. Marczy pedig olyan ember, a ki egy megszely pálinkát szivesen ereszt meg a jó reménység

fejében, melyet azzal a három szám lutriba tevésével vet el a szerencse istenasszonyának ábrándokkal kitrágyázott földébe. Ha lesz valami a dologból, hát bizony Örzse nénié lesz az érdem, kit a kegyelmes isten olyan ihletett álommal méltóztatott meglátogatni, mely Marczi gulyásnak egyszerre visszazapótolja összes veszteségét az életben, sőt még az unokái unokáit is örök időkre gazdag emberekké csinálja. Hogyne érdemelne hát meg Örzse asszony egy kis „tiszteletet,” mit a paraszt ember itczeszámra szokott méretni a zsidóval.

Marczi nem volt ám mindig gulyás, valaha „Márton gazdá“-nak czimezték a faluban és ez az aristokratikus titulus egészen reá illet ő kelmére, mert egész félházhelye volt a határban.

Hja, azóta sok minden történt!

Akkor az öregebb bankóban is csak úgy turkált mint a szemétben, most meg a fia-bankónak is de nagy „adjon istent“ kiáltana néha.

Pedig Fodros Marczi sem rossz gazda nem volt, sem ivásra, sem szeretőkre nem költött, mégis elpusztult észrevétlenül, mint a szuhai malom.

Jégeső nem verte el a földét, tűz nem pusztította el szerűjét, házát, mesés lidércz nem hordta el fiókjából a szép csengésű ezüst-tallérokat, mégis elpusztult föld, ház, szerű, pénz. Nem maradt neki semmije.

A módos Fodros Marczi kénytelen lőn a falu gulyáját őrizni. Az pedig nagyon unalmas hivatal volt olyan embernek, a ki megszokta a gulyást, ka-

nászt „édes szógám“-nak nevezni.” A paraszt rangkórság fogalmai szerint a [gulyástól a koldusig már csak egy fokozat van -- a kukoricza-pásztország. A kukoriczapásztoron végződik az ember;

Pedig kedves atyámfiainak, a kik ezt komolyan vallják és hiszik, tudom, mégsem tetszenék annak a megboldogult excellentiás uraságnak a mondása, a ki a maga eszével azt a modern szabályzatot alkotta az uristen számára, hogy azon ember, a kit véletlenül elfelejt bárónak teremteni — nem ember. A mi a bárón alul van, az már semmi.

És ezzel az okoskodással, mit kegyelmetek, meg őexcellentiáik hoztak módiba, el lehet menni egész a bibliáig, hol mindjárt az első lapon kitűnik, hogy a mit hisznek belőle nem ér egy pipa trafikdohányt sem, mert a hatodik napon az uristen nem teremtett semmit, miután Ádám apánk nem volt sem báró, sem telkes gazda, hanem csak egy meztelen szegény ördög, kivel a mostani kukoriczapásztor, tudom, nem akarna cserélni.

Különben nem az a czélom most, hogy rossz tulajdonságaidat gyalázzam, kedves magyar népem, mert ezekkel úgy vagyok, mint az egyszeri francia király, ki elé több mellényt rakván komornyikja reggeli öltözködéskor, egész estig nem birt felöltözöködni abbeli határozatlanságban, [hogy melyiket vegye magára: — bizony magamnak is sokat kellene gondolkoznom, hogy a sok közül, melyik rossz tulajdonságodért szidjalak meg előbb.

Hanem a mint mondom, nem az a czélom . . . aztán hiába is volna, mert az is tulajdonságaid közé tartozik, miszerint az olyan nyomtatott betűre, mely nem szőrmentesen legyezgeti azokat az erényeidet, a mik nincsenek, azt mondom, hogy — számárság.

Igy állván a dolgok, hát csak arról beszéljünk, miként szegényedhetett el Fodros Márton.

Valaki könnyen azt mondhatná, fülön ragadva ezt a kérdést, hogy: no, ez ugyan unalmas dologba fogott; hát van is abban valami érdekes elbeszélni való, mint olvad el egyik forint a másik után. Ez egy olyan közönséges történet, melyet mindennap eljátszik velünk az élet.

De én magam nem tartom unalmasnak mégsem. Sőt inkább érdekes volna kisűtni minden egyes ember elszegényedésének rejtett okait. Sok dolog más-kép tűnék szemünk elé, mint most.

Jól tudom, hogy minden ember szegénységének a balsors az oka, az a szegény együgyű balsors, mely olyan, mint a zsebkendő, mindenik bele törüli a maga szennyét. Ha valaki leiszsza magát, részegségében nagyot botlik s eltöri a kezét, annak a balsors az oka, ha valakinek vigyázatlanság miatt megég a háza, eldöglik a marhája, az is a balsors szeszélye . . . minden a bolondos balsors dolga, a ki olyan csendes, olyan jámbor, hogy még csak nem is igyekszik magát kitisztázni. Hadd legyen ő a szerzője valamennyi életdrámának.

Hanem a beszélyíró nem türheti el a plagiumot: neki kötelessége elmondani az igazat, hogy kiki a

maga szerencséjének kovácsa, hogy a balsors is csak olyan szegény jámbor osztrák bakancsos, a ki megszalad a burkus természet előtt, elveti panganétját az erős akarat ellenében s az okos embert csak „silbak“ gyanánt kíséri, míg ellenben a jó szerencse is csak „vaktöltés“ az élhetetlen gyarló ember kezében. melyel ha magát nem puffantja agyon, hát legalább „bakot“ ló.

Fodros Marczit is a jó szerencse vitte jégre.

Fiatalabb korában, midőn még a mézes heteket élvezte kedves oldalbordájával, Borissal, ki akkor még csintalan menyecske volt, valamely álmából kihalászott két számot s feltette a lutriba — mind a két szám kijött s nyert néhány forintot.

A kérges tenyéren minden megszerzett garas nyomot hagy, milyen jól eshetik aztán egy olyan forint is, a mit csak meg kell markolnia, hogy benne maradjon. A lutri igazi jótétemény az emberiségre. Azt az egy-két garast meg sem érezi az ember, a mit oda reszkiroz, hanem aztán bezzeg, ha a jó istennek tetszenék egy kis bővebb áldással megjutalmazni a halandót, ugyan csak jól járhat.

Fodros Mareziék megőrültek a nyereségnek. Ez ugyan véletlenül jött. Egészen az isten adta, minden utánjárás fáradság nélkül.

De ha az isten ingyen adta, bizony ők sem veték valami sok hasznát, szétadták, elszórták ők is ingyen, mert az efféle pénz olyan, mint a szenteltvizeztartó: minden kéz jogositva hiszi magát belenyulni.

Márton gazda csakhamar tapasztalta, hogy a nyert nyolczvan forint eluszott. Most már épen ott van, mintha egy garast sem nyert volna. Bezzeg, ha ternót csinált volna, vagy ha legalább még egyszer akkora összeget tesz fel reá, most tele lehetne a bugyeláris. De nyolczvan forint csekélység! Az még nem is pénz. Ilyen a bolond ember, nem tudja felhasználni szerencsáját. No de majd okosabb lesz máskor, ternora tesz és pedig egyszerre három-négy forintot. Vagy valami, vagy semmi. Ha nem csordul, hát ne is cseppenjen!

Hát bizony sem nem csordult, sem nem cseppent.

Pedig minden áldott hetivásár ott találta a lutris-boltban, de mindig hasztalanul, minden héten odaveszett három négy forintja s minden héten fokozódott nyervágya, hasonlítván a veremhez, mely annál nagyobb, minél többet vesznek el belőle. Minél többször hiúsult meg, annál nagyobbra gyarapodott reménye, úgy, hogy később már ötforintjával rakta pénzét, hol a budai, hol a bécsi lotteriába; — hanem a szerencse megharagudott azért a szemtelenségért, hogy mikor az ujja hegyét nyujtotta Fodros Marczinak, az egyszeribe nyakon akarta ölelni s örökös „fügét“ mutogatott ő kelmének.

Fodros Márton a köztiszteletben álló fiatal telkes gazda, kinek szorgalma és becsületessége messze földön híres volt, egyszerre hanyaggá vált, gazdagságával kevesett törődött, földjei vetetlenül, kapálat

lanul mutogatták a hamis életirányt, melyre gazdájukat egy hóbortos szenvedély terelte.

Minden barázda egy nyílt sor, melyből le lehet olvasni a gazda természetét.

Ott nyújtózkodik a vetés közepén egy pár bokor bodza, meg egy egész szerb-tövis erdő. Fodros Marczy nem igen irtja a szerb-tövis, pedig csak néhány kapavágás kellene neki; a földjéből is elszántottak egy darabot, nem igen törődik vele; a ki aranyálmak teljesülését lesi a levegőből, annak semmi köze ahhoz, mi történik itt a földön . . . Egy barázdával kevesebb-e vagy több, annak a földje, ki képzeletében ezer holdas pusztákon bolyong, nem igen veszi észre. De még a szerb-tövis sem szurja azt meg, a ki rózsákon alszik.

Nagyobb dolog annál az, a mit az álmoskönyv beszél.

A rejtélyes mondatok, hol minden betű egy édes titok a jövő rózsás kertjéből, hol a papirnak élete van, hol a férgek pénzt jelentenek, a holtak esőt jeleznek, hol le van rakva a halandó ember szerencséje néma betükben, miket olvasni kéj és öröm.

Ennél a könyvnél csak még egy becsesebb könyv van a világon, mit a paraszt költészet a „Tudás Könyvének” keresztelt el, benépesítve azt titkos borzalmas tartalommal.

Ha azt olvashatná el Fodros Marczy!

Csakhogy azt nagyon nehéz megkapni. Be van falazva valahol a debreczeni kollegium padlásán. A

hires Hatvani professor saját kezeivel falazta be, oda tapasztva azt a falhoz három szűzleány-hajszállal, úgy hogy ha ráakadnának is, ezer ember sem bírná azt onnan elemelni, ha csak az éjfélkor fogott fehér holló májával nem kenné meg kezét.

Abban a könyvben aztán benne van annak a fűnek is a neve, mely csak minden száz esztendőben virít éjfélkor, s melyet ki magával hordoz, megérti az állatok nyelvét: ott van megírva, mint lehet az ördögöt felidézni, a halottakat feltámasztani, szóval onnan tanulható el az egész ördögmesterség.

Fodros Marczy gyakran látta álmában e fekete táblájú halálfő czimerű könyvet, olvasni vélte titkos betűit, elásott kincsek hollétéről, a csodafűről, akasztott ember szemgolyójának mesés rejtélyeiről, de ha felébredett, az ébresztés első fuvallata mindig elseperte az álmok suttogását.

Nem ér az semmit!

Különb dolog annál a lutri, a biztos csalhatatlan lutri, hol nincsenek elérhetlen akadályok, hol nyugtát adnak az ember reményeire, mit kéjes izgatottsággal hasonlít össze a kijött számokkal.

Oh, ez a gyönyör kifizethetlen, ennek nincs mása, az az egy pillanat, mikor a kétség legmagasabb fokára csigázódik fel a szenvedély, felér tíz év boldogságával. És ilyen pillanatot nyomorult néhány forinttal lehet megvenni minden uj betétnél.

Ha egyszer sikerült a szerencsét nyakon csipni, vissza van busásan fizetve minden.

De hátha nem sikerül egyszer sem!

Egész halom „reskontó“ hever a Fodros Marczí ládája fenekén, álmodozva arról az időről, mikor még ők is értékes papirok voltak, kik most egy egész agyonütött tőkét képviselnek; minden héten megszorodnak egygyel, ki a külvilágról meghozza testvéreinek azt a hirt, hogy a gazda még mindig szegény ember s hogy ott fenn még mindig úgy megy a dolog, mint az ő korokban: a szerencsét a nagyurak vették ki haszonbérbe.

Ha azonban a reskontó egyre szaporodott a ládafiókban, annyival inkább megfogyott a piroshasu bankó. Csupán néhány rongyolt Kossuth-bankó szerénykedett ott egy csücsökben eldobva, mintha mondta volna: én már kijöttem a divatból. Jó nekem itt is. Olyan vagyok én is, mint a reskontó — egykor pénz, most fájó emlék.

De nemcsak a bankó fogyott meg, hanem lassankint a föld is, egyik darab a másik után, mert a gondatlan ember birtoka olyan, mint az özvegyaszszony zsákja: ezer helyen lyukad ki. A szép réteket, kövér szántóföldeket egyenkint el kellett zálogosítani vagy eladni. Mind elnyelte őket a mozdulatlan festett kétféjü sas a lutri bolt ajtaján.

Ez a jó madár „sokfélekép“ tudott pusztítani közöttünk.

Éles körmeivel megtépett minket, felkarczolta testünket vérig, nagy szárnyaival eltakarta előttünk a napfényt, piszkos csőrével kiragadta szájunkból utolsó falatunk. Jó vicz volt azoktól, kik a czimerünket odafestették kellő közepébe. Abba a gyomorba,

melynek két száját rendelt szolgálatára az ős fantázia.

Fodros Marczy egyszer csak azon vette magát észre, hogy nagyon szegény ember. Az isten áldása kikerülte háza tájékát, mint a néphit szerint az olyan határt szokta, melyen keresztül halottat visznek. Az ő háza tájékán is keresztül vittek egy halottat, egy elköltözött, meg nem siratott halottat, kinek „szorgalom“ volt a neve.

Utoljára az ősi házát is elkótya-vetyéltette a teens vármegye: most már egészen tisztán állottak Fodros Marczyék; pedig ez alatt a név alatt „Fodros Marczyék“ hét lélek értetődik, mert Marczinak ugyancsak bőven kijutott abból a portékából, a mi egy helyen áldás, másutt átok: a gyermekekből.

Most már ezek a gyermekek, ha isten szent akaratából be találja hunyni szemeit Márton gazda, akár pipára gyujthatnak majd a testamentomával. Nem hagyhat benne nekik semmit; ha csak azt a kazal reskontót nem testálja el köztük.

No de még a halál messze van . . . addig sok minden történhet; visszakerülhet az észrevétlenül elolvadt birtok tizszeresen, még egy egész telket is kaphat egy-egy gyerek. Ha valaki erősen kapaszkodik valami után, lehetetlen, hogy meg ne fogja. Akárki meglássa, elébb-utóbb, de mégis megcsinálja a ternót, mert a szerencse is olyan, mint a kényes kisasszony: százszor kell neki köszönni, míg egyszer visszaköszön.

Azonban addig is élni kellett valahogy, a gyer-

mek éhsége nem szűnt meg, ha az álmoskönyvet olvasta fel apjok előttük: azoknak kenyérre volt szükségük.

Fodros Marczinak el kellett tehát fogadnia azt a szolgálatot, a melyik kínálkozott — a gulyásságot.

Az igaz, hogy vederből csöbörbe esett, de hát nem nagy baj az, kivált mikor az ember tudja, hogy az a kis csöbör káddá szélesedik ki valaha.

Csak azt az egyet vette nehezen, hogy most már összebb kell huzni sátorfáját, ritkábban és kevesebbet rakhat lutriba.

Persze az olyan álomra, mint az Örzse asszonyé, ki kellett akárhonnán kerülni annak a pár forintnak, a mit feltegyen, ha mindjárt a föld alól kellett volna is kiásni.

— Marczi gulyás tehát sietett haza, utközben százszor is ismételve, hogy el ne feledje a mondott számokat:

— Tizenhét, harminczhárom, hetvennégy . . .

Boris asszony, Marczi felesége már várta otthon ünnepiesen felöltözve, minthogy épen a székvárosba készült a zsidóhoz, kinek ma kellett megvinni a tartozást, mert különben adósok börtönével fenyegetődött.

— Jó, hogy jön kend. Itt az ideje indulnom. Adja ide szaporán azt a huszonöt forintot! Nincs-e hja?

— Sem több, sem kevesebb; — mondá a gazda, leolvassa a huszonöt forintot neje markába. — Eb-

adta zsidaja, szurd ki a szemét vele! Hanem, hm . . . gondoltam valamit . . . megállj csak!

— Az irást visszakérjem?

— Bánom is én. Hanem én valami másra spekulálok, édes öregem.

— Hallom.

— Eredj a zsidóhoz és ha valahogy meglágyíthatod a szívét, ne fizesd ki az egész summát, maradj adósa öt forinttal. Elvárhat a semmirekellő, ugyanis elég nagy interest vett rá . . .

— És aztán?

— A felmaradt öt forintot tedd a lutriba. Felírom egy kis czédulára a számokat: 17, 33, 74. Ugy megálmodta őket Sánta Erzsók, hogy igazi gyönyörűség. Ha száz forintom volna, mind feltenném.

Boris valóságos viszhangja volt férje akarátának. Valóságos futó paszuly, mely hűségesen körülfonja azt a karót, a melyikhez ültették.

— Ugy tesztek, mint kend akarja.

Ezzel be volt végezve a konferencia, Boris a székvárosba indult. Marczy pedig kihozta a kamrából az élehangú kürtöt, melylyel a falubeli szarvasmarhával szokott konverzálgatni; a három legkisebb gyerek rábizatott a mintegy 15 éves Katira, a legnagyobb fiu Miku pedig bojtári rangban apját kísérte, ő hozván magával egyszersmind az élés-kamrát is, mely egy csikos-tarisznyából állott, hol egy karéj fekete kenyér, meg egy pár zöld uborka gondolkozott arról az ábrándos themáról: „hogyan mit főzhetnek a burkus király konyháján ilyenkor?”

II.

Ha valaki le akarná a tehénpásztor életét irni, ott kellene együtt ülnie vele a rözse-tüznél napok hosszáig, mikor a tüzet megpiszkálja görcsös botjával, melyen mindenféle jegyek vannak kivágva kés-sel, mi olyan, mint a diplomatai titkos irás, hogy csak a gulyás tud elmenni rajta, mikor leveszi fejről nagy zsiros kalapját és a belsejébe két óráig bámul. Miről gondolkozik az akkor? . . . Vagy mikor végig fekszik a gyepen s hasára hagyja sütni a napot? Egyszer aztán felugrik; nagyot csip hasán a forró sugár? Arról tudja, hogy dél van. Ha pedig még ennek sem akarna hinni, átlépni próbálja az árnyékát: s mikor nem több egy lépésnél, az épen valóságos dél. Suvix ehez képest az „anker-óra.“ Hát akkor meg ugyan miről okoskodhat a gulyás, mikor fél napig is szóttanul elbámul a kisebbik bika balszarvának gombjára, mit abból a nagy ólomcsatból öntött oda, mely az anyjuk menyasszonyi ködmönéről málott le; . . . aztán ugy elnézné egy áldott hétig is tán, ha a gulyásbojtár valamit nem kérdezne, mire az öreg mogorván felel vissza: „ugyan ne unalmaskodj!“

Mivel lehet tele a gulyás fantaziája, hogy az a két-három szó is, mit a bojtárgyerek elpotyáz, unalmára válik, mulatságát rontja?

Az ökörcsorda delelőre fekszik, az elnöki csengettyü — az öreg bika kolompja — elhallgat, annak jeléül, hogy most már jó lesz kérődzni, az éhes borju

nyugodtabban szophatja anyját, ki nagy sovároigma néz a szomszéd hegyre, melyet kopár fehérsége óriási só-darabnak rajzol le a tarka tehén még tarkább vágyai előtt.

A gulyás szeme szemközt néz a napnak, nem resteli annak szűrő tekintetét, nagyon összeszoktak együtt, mert hisz lakótársak a nappal; de nem a nap ő kegyelme kedvéért tévedt el a gulyás szeme olyan messzire, hanem hát a kupaczi határ felől valami fekete alak közeledik, a ki aligha nem az anyjuk.

Csakugyan ő. Most már kibontakoznak a saját-ságosabb ismerős színek: a fekete pettyes haragos-piros kendő, a kék kötény meg a veres szélű piros abrosz, mit az utazó paraszt-aszony „plaid“ gyanánt szokott magával hordozni hideg és eső ellen.

A gulyás most már megismeri és a szemeit lassan behunyja, mintha fölöslegesnek tartaná tovább is koptatni, azután egészen elmélyed valamiben; talán az asszonyhoz intézendő szavakat formulázzván:

— Hozod-e a reskontót?

És félve pillant az uttól kipirult vászon eseléd arczára, hogy onnan olvassa le az „igent“-t vagy „nem“-et.

— Nem hozom. Nagyon haragos volt a zsidó. nem mertem adósa maradni.

A férfi arca elkomorodik, fagyasztó mogorvaság ömlik el rajta, fogait összeszorítja, ökleit felemeli; de mintha egyszerre megbánná, hogy igazságtalanságot akar elkövetni, bágyadtan leereszti a felemelt öklöket s csak azt dünyögi keserűen:

— No hát verje meg az isten, ha haragudott.

Azután megtömi búosztatóul a veres makrapipát, s mikor vagy négyet szippant belőle, a kék bodorfüst közt lassankint zöld remény színébe öltözik át az a fekete keserűség, a mi a sziv fenekén van.

Megpiszkálja a hamut pipájában s aztán rácsattantja gondolatainak végére pontnak a sárga kupakot.

— No, mindegy. Hanem az mégis nagy hiba volt tőled, anyjuk, hogy kifizetted azt a zsidót.

III.

Mindszentnapi vásár volt Gy...-ben, — a szegény emberek vásárja.

Béres, kocsis, szolgáló, szakácsné ilyenkor veszi fel, a mit egész évi béréből gazdája szigorúsága vagy a saját takarékosága meghagyott, s ma értékesíti csizmákba, szűrőkbe, kendőkbe, mert a szegény embernél még az érték fogalma is meg van fordítva, s a százezer forintot is aszerint méri meg, hogy előbb kiszámítja, hány ködmönt adna érte a szücs.

A hol legnagyobb a tolongás, hol a vásári zsi-baj olyan fokra hágott, hogy az ember már a maga szavát sem érti, ott áll az Olcsó János sátra. Ott uralkodik a legnagyobb olcsóság. Semmi sem drágább öt garasnál. Olcsó János nem ismer magasabb árt.

— Ide jöjjenek kendtek! Én vagyok az Olcsó János, öt garasért adom a mi tiz krajczár.

Annyit esküdözésre persze, mennyit a ripők zsidó

elkövet, a szürös atyafiak szentül hiszik, hogy ennek a zsidónak olyan bolond napja van ma, miszerint fele áron vesztegeti a portékáját, különben nem ordítana olyan nagyokat.

A kókusz-szappan, melytől elvész a májfolt és a szeplő, a bőrnek látszó papirbugyeláris, az angol pengésű fehérvári bicsak, a zsirfoltot kiszedő csodakő, mind olyan portéka, hogy bolondságból is megéri az egy hatost. A magyar ember szemében még a pakli gyufa is ötgarast érővé növekszik, ha azt Olcsó János az ő élelmes ékesszólásával nagyon megdicséri.

Oh, kedves együgyű népem, de sokfélekép is csalnak téged!

Ott vannak mind az ismerősök Olcsó János sátránál. Erzsék asszony egy olvasóra alkuszik, Mókus Tamás az obsitos huszár egy messzelátót nézeget, melynek kivételkép öt hatos az ára. Mókus uram szerint azonban egy félpolturát sem ér, mert a minapában Debreczenben látogatáson lévén egykori kommandánsánál, ebéd után fel ment vele komoczióképen egy hegyre, hol is bepillantván a kommandáns meszelátójába, egész Milanóba látott rajta, megismerte taljánországi szeretőjét, a mint épen zöltséget vásárolt egy kofánál s a hogy ugy oldalvást kezét felemelte, „isten ugysegélje“ a neki ajándékozott drága arany gyűrűt is meglátta ujján . . . még mindig hordja az eszemadta. Ott látjuk Fodros Marczit is feleségestől, lányostól. A Katinak ma vesznek először ködmönt

és rásaszoknyát. A jövő vasárnap már az eladó lányok közé fog állni az istenházában.

Meg is örült neki a falusi legénynép, hogy Fodros Kata immár eladóvá serdült s ott lesz mindennap a fonóházban, meg a farsangi dalidókon, ha Kati hugom után ott nem mászkálgatna már az a csinos legény, a ki Olcsó János uramnak megvinné minden hatosos portékáját két hatoson, (már t. i. ha adná a mellényzseb) azért a boldogságért, hogy a gyönyörű duzzadt ajk egyet mosolyogjon.

Marczi gulyás nem szívesen néz a legényre, nem olyan embernek szánta ő a lányát, a ki csak egyszerű cseléd. A paraszt rangkórság nem jó szemmel nézi, ha azt a nagy határfalat, mit a telkes gazda és a zsellér közé emelt a hiuság, meztlább akarja valaki megmászni. El nem felejthette a multat, hogy telkes gazda volt s folyvást szeme előtt tartotta a jövőt, hogy gazdag ember lesz.

Azért állott Sós Péter szekérének rudja a szép Kati körül olyanformán, mint az ablakfa: sem kint sem bent. De Péter öcsénk is olyan volt, mint a szú, ha valahová bevette magát, nem jött ki onnan addig, míg akkora helyet nem vájt magának, hogy ott maradhasson. Ha a Marczi bácsi ábrándjainak eldorádói czukorhegyére fel nem juthatott, leheveredett a Boris asszony egyszerű jó szívének árnyékában s onnan nyujtogatta kérges kezét a szép Kati felé, melyet Kati hugom, habár gyermek volt még, korántsem lökött el magától, hanem ugy a szívéhez szoritott, hogy ezer csodája, miszerint oda nem forrt.

— Összevettél-e már mindent? — Kérdé Marczy gulyás feleségét, mikor már jó darabig vesztegeltek ott az olcsó sátonnál.

— Még czérnát és tút kell vennem, meg egy pár gyökeret a sertés fülébe a patikában.

— Majd megveszszük hazamenet. Én most egy kicsit elszaladok a lutriba. Megteszem azokat a mult-kori számokat. Nyomban itt leszek, itt várjatok rám. Péter öcsém majd vigyáz, hogy bajatok ne legyen.

A gulyás családja jó félóraig ácsorgott Olcsó János sátra mellett, végig bámulva a sok csodadolgot, a mi a szegény ember fejét csodálattal tölti el az anglus iránt, ki mindezt olyan furfangosan ki birta találni. A gyufatartó pakfong-skatulyát, melynek az egyik végiben szalmavékony gyertya van, a csodás kalamárist, melynek a fedele magától pattan fel, ha Olcsó János megérinti az oldalát, a szappan-körtét, és szappan-kukoriczacsót, melyet az ördög sem különböztetne meg az igazítól.

Már csak nagy kalefaktor az az anglus.

A szép Kati talán szemét is ott hagyná a sok cifraságon, ha a szemeinek egyéb dolga nem lenne: az egyik szüntelen a Peti arcát keresi, a másik pedig az édes atyját várja a lutri felől.

Már Boris asszony is nyugtalan. Hol az ördögben kódorog annyi ideig? Azóta ugyan visszajöhetett volna akár tizszer is: hiszen alig száz lépés ide a lotteria.

Marczy azonban nem jött. Sem hire sem hamva. Bizonyosan összejött valamelyik jó barátjával s aztán

a jó barátság fedél alá menekült az „arany csillag”-hoz, mert hát a barátság is olyan, mint a dinnye: bár mindig öntözné az ember, nehogy elcsenevésszedjék.

Eközben Olcsó János sátra mellől egyenkint szállongózni kezdtek az emberek, valami éktelen, az utcza távolabbi részében kerekedett lárma vonta magára a figyelmet. Mindenki arra futott s ott aztán egészen átlábolthatlan embergomoly képződött. A kíváncsiság olyan vonzerővel bír mint a mágnes. A potya látványosság könnyen talál publikumra. Alkalmasint valami paraszt keleti kérdés, valami atyafiságos verekedés lesz. Vagy talán a medvét mutogató talján, ha épenséggel nem a negyedfél mázsás csoda-gyermek, kinek az egyik ujja elég volna közönséges szabó legény számára czombnak.

— Miért szalad oda az a sok ember édes anyám? — kérde Kati.

— Talán döbolnak — szolt Péter — vagy talán . . .

— Mit akar kend mondani — kérde figyelme-
sebben a leány.

— Valami szerencsétlenség . . .

— Menjünk mi is.

— Mit gondolsz? — Szolt Boris asszony. Az apád meghagyta, hogy itt várjuk be. Megesne, ha valahogy kikerülnénk egymást.

— De hisz onnan kell jönnie neki is. Hátha ő is ott van. Aztán csak összejövünk valahol.

— Menjünk hát, nem bánom.

Szemben két ismeretlen subás ember jött. Péter megkérdezte tőlük:

— Ugyan, atyafiak, mi történik ott? nem tudják kelmetek?

Az öregebbik atyafi nyájasan felelt vissza a legénynek:

— Elég rossz sorja foly ott a dolgoknak, édes ecsém. Egy ember szörnyet halt az utcán. Azt nézi a sok ember.

— Legalább nem fizet többé fejadót, — élczelt a másik atyafi, kinek lábajárása hasonlított a braziliai császár névaláírásához s legalább öt itcze pálinka megivásának szolgált nyugtatványául.

— Siessünk! — rebege ösztönszerűleg Katicza.

— Mi az ördögnek? Ugyis olyan ijedős vagy. Mire néznél meg egy holt embert?

— De ha akarom. Ha nem jönnek kentek, magam is megnézem.

Kati kedvéért oda tolakodott Boris is, Péter is a csoportosuláshoz, s ott az utóbbi erős ökleivel utat csinált magának egész a holt emberig.

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy Péter, midőn a halottat megpillantá az utcán, elsikoltá magát — mint az a beszélekben szokás — épen azért kimondom az igazat, hogy midőn Péter egy tekintetet vett a porban fekvő ábrázatából kikelt alakra, elsápadt s egyet káromkodott:

— Azt a dicsőségét! hisz ez Marczy bácsi.

Péter fájdalmas felkiáltása, mintha telegrafon

ment volna, a szempillantásban két kétségbeesett sikoltást támasztott a hátrább álló Katicza és anyja ajkairól.

Az emberek azonnal rájöttek, hogy a szerencsétlen családja érkezett meg, s utat nyitottak szegényeknek, a nélkül, hogy azért eltávoztak volna, miután a látványosság megujult. Most már még egyszer érdekesebb a dolog! Tyü, hogy fog most mindjárt ordítani a familia! Szegény özvegy! neki ugyan nehéz szerep jutott a mai napra. Más asszony legalább, mint az iskolásgyerek a leczkére, szépen elkészülhet a siránkozási kifejezésekre férje betegsége alatt, neki pedig mindjárt ex tempore kell adni a szerepet, akár érti akár nem, mint valami miniszternek. Ez ugyan könnyen menekedett meg a férjétől. Váljék kedves egészségére!

— Istenem! . .

Ez az egy szó volt, melyben Boris asszony összes fájdalma nyilvánult, de ez az egy szó annyi kifejezéssel volt kimondva, annyi keserűség s fájdalom volt abban, a mennyi csak belefér ebbe az egy szóba, mely a világot az éggel köti össze. Fél szemrehányás, fél imádság volt az, mint mikor végtelen fájdalmában azt kérdi az ember: „Mit vétettem én annyit neked?“ valami ember feletti vakmerőség jellemezte azt, mintha mondta volna: „Hát ilyen igazságos vagy te?!“ Valami örületes lágyság volt abban: „Tekints le reám! óh, szánj meg engem!“ és volt benne eget káromló női dacz: „Törj össze most már! Itt vagyok!“

Hanem a nagy isten fekete felhőkkel takarta el szánó arczát. Ő tudja mit miért cselekszik. Sulyos balkezének mindenik csapása egy bölcs cselekedet, a mit fonák emberi elme szerencsétlenségnek nevez s isten haragjának tetteül rója fel.

Balgák, az isten nem haragszik sohasem.

Ha záport bocsát a földre nagy szárazság idején s a zápor ledönti valakinek a házát, nem a ház ledöntése kedvéért adta az isten a záporosót, hanem hogy, mely táplál azt a nagy hangyazsombékot, a földet megtermékenyítse.

Nem azért büntet az isten, hogy büntesen, hanem hogy testet öltjön a tiltó parancs, hogy megmagyarázva legyen az ige és az ő akarata. Az a szent isteni akarat, mely szinte minket ölel körül.

Én istenem, de nagyon nagy vagy te!

Ott hever a föld férge élettelen, kékült arczczal, azért a bűneiért, hogy kivüled más istennek hódolt.

Leánya ráborulva zokog, a neje mint egy szoborrá vált fájdalom állt ott mellette mozdulatlanul, csak Sós Péter szalad a legközelebbi holtba egy pohár vizért, mert a tömeg közül egy simára beretvált doktor kinézésű ur azt mondta, hogy „csak el van ájulva.“

— Nem halt meg? — sikolt fel örvendetesen az asszony.

Péter ott terem a vízzel s meglocsolja vele.

— Hozzanak hamar egy kis erős boreczetet. —

Szól a doktorképü öreg ur — De gyorsan ám. Innen a lutris boltból.

Boris asszony beszaladt a lutris-boltba, hogy az eczetet előteremtse.

A doktorképü ur lehajolt Fodros Marczihoz, belemártotta zsebkendőjét a szeszbe és megszagoltatta az aléltal, aztán megdörzsölte halántékait.

A szederjes kék szín lassan, de mégis észrevehetőleg oszlani kezdett Márton arczáról, szemei azonban még mindig csukva voltak és lélekzetet nem látszott venni.

A körülállók feszülten várták a hatást . . .

Boris oda rogyott férje mellé, hideg fejét körülölelte és azt rebegé most már először könyek között:

— Ébredjen fel kend, apjuk.

Aztán öntudatlanul tette hozzá:

— Én vagyok itt.

Mintha bizony most is valamit érne az az üres mondat „én vagyok itt,“ a mi husz év előtt varázsigé volt, melytől halottaiból is feltámadt volna a szerelmes vőlegény, s a mi most már füst és pára, mely még tréfából sem járja meg medicinának.

És ime emelkedni kezd a mell, sohajszerü lélekzet röppen ki ajkán, mit csak a szerető szivek vesznek észre.

— Él.

Az öreg ur még egyszer oda teszi orrához eczetbe mártott zsebkendőjét. A mell most már természetellenes gyorsasággal emelkedik, a szemek kinyílnak s

zavart tekintettel keresnek valamit, talán a történetek összefüggését, majd újra becsukódnak, mintha a behunyt szem vezetné az embert vissza az emlékező tehetségéhez.

Péter felemeli a földről Marczy bácsit, ki lassankint visszanyeri erejét s bamba tekintettel néz végig a körülötte levőkön.

Boris asszony kezénél fogja s aggodalmas arccal kérdi :

— Az isten szerelmeért. Mi baja lett kendnek ?
Megint az az átkozott kólika.

Marczy ajkai torz mosolyra idomulnak.

— Hihühü ! Nem volt nekem semmi bajom
Hanem a kalendáriumomból ellopott ez a hunczut
lutris-zsidó három piros betüt. Megakartam döngetni.
Hehehe . . .

Aztán odatántorgott a lutris-boltajtóhoz, melynek kifordított belső oldalán, három veres s két fekete szám volt. Kezével őrült röhögéssel megdöfkölte a veres számokat és azt kiáltotta :

— Ezek az én betűim. Varratok beiőlök veres lajblit, lakodalmomra . . . hehe . . .

Boris asszony megdöbbenve pillantott oda.

Három piros szám pompázott a boltajtón :

„17. 33. 74.“

Épen az Erzsók néni megálmodott számai, a miket nem lehetett feltennie, mert nem mert adósa maradni a zsidónak.

Boris mindjárt megértett mindent.

Ezek ölték meg Marczit.

Bár csak ne látta volna őket.

Marczi pedig ez alatt egyet ugrott vidáman a kállai kettős mintájára és felkaczagott nagy édesdeden, hogy csak úgy csurogtak bele könnyei, aztán legénykedő könnyedséggel ugrott Boris mellé és megcsipkedte arcját.

— Maga olyan ismerős, rózsám. Hova való?

A szegény asszony összetette kezei, felnézett az égre és azt mondta megint:

— Én istenem!

A doktorképü öreg ur mogorván szemére huzta széles karimájú fekete kalapját, azután keserűen dűnnyögé foga közt:

— Ez bizony megbolondult.

Aztán sétabotjával mérgesen suhintott a levegőben és elindult onnan. Most már végét érte emberbaráti teendője. A ki megbolondult azzal már nem lehet okosan beszélni. Érdekes volna ugyan kitudni, hogy milyen történet lehet az, a mitől az olyan kemény természetű paraszt-ember elájul és eszét veszti. No de azért felesleges ácsorogni. Ugy is benne lesz két hét múlva az öreg „Pesti Napló”-ban az egész történet a „vidéki hírek” rovatában. Onnan majd kényelmesen el lehet olvasni. Azok az átkozott ujdondászok kifürkésznek mindent.

S a mint ilyen gondolatokkal mulatozva ballagnék, ide-oda döfelve a vásárosok által, egyszerre csak érzi, hogy hátulról valaki megfogja a kezét és egy csókot ejt rá.

Kurta nyakát hirtelen visszarántja az öreg s

akkor látja, hogy egy kisírt szemű angyalarczu paraszt-lányka az, ki egy csókot és egy fénylő tiszta könyüt hagyott ránczos kezén.

— Ki vagy édes lányom? Mit akarsz? kérdé az öreg ur, míg arczán a szeretet derüje ömlött el.

— Én vagyok annak az embernek a lánya, a kit nemzetes uram hozott vissza az életre. Az isten áldja meg nemzetes uramat.

A kis lány alig bírta elrebegni a fenebbi szavakat, s gyorsan futott el, csakhamar elveszve a tömegben.

Az öreg ur némán megállott és merőn nézett utána. Aztán azt dűnyögé magában:

— Milyen szép ez! Mily erkölcs! Milyen háládatos nép ez! Hát nem a nagyság magva ez?

Aztán hozzá tette felelet gyanánt hangosan:

— Igenis, ez a nagyság magva.

És soká nézett kezére, melyen át égett a csók, a hála egyszerű adója, s ott csillogott a köny.

És mintegy önkénytelenül kezét befelé fordítá, nehogy leguruljon onnan.

Azt nem szabad letörölni onnan. Hadd száradjon az egészen oda. Hadd legyen belőle egy édes emlék, a mit ne lásson meg senki, csak ő maga; a melynek ne legyen nyoma sehol és mégis nyoma legyen mindenütt; hadd legyen az, az a selyemszál, mely odaköti a néphez, ahhoz a szegény nyomorult földhöz ragadt néphez, kit nincs divatban tisztelni.

Az öreg ur egészen ellágyult . . .

Egyet suhintott botjával a levegőben, megfor-

dult s abban az irányban kezdett sietve menni, merre a kis paraszt-lányt látta eltűnni. Hol-hol megállt egy-egy csoport közt, körüljártatta szürke szemeit figyelmesen, megtörülte homlokát és megint tovább ment.

Néhol alázatosan levették előtte a kalapot egyszerű szürös emberek, vagy finom urak, másutt barátságosan üdvözölték, de a sok „adj istenre“ mindig azzal az egy kérdéssel felelt az öreg apró ur:

— Ugyan kérem nem látták azt a félkegyelmű embert?

A félkegyelmű embert pedig sokan látták, de hogy hová lehetett, azt senki sem tudta megmondani. Az ördög ügyelne az ilyesmire? Ha félkegyelmű embert keres a képviselő ur, hát akkor fogjon magának odahaza a képviselőházban egyet. Van ott elég. Nekünk is hagyjon egyet mutatónak, mert mi itt a vármegyében csupa okos emberek vagyunk. Elég baj az nekünk.

Ilyen elmés ostobasággal haragitották az apró urat, a miért a félkegyelmű ember után szaladgált.

IV.

Valami három éve lehet, hogy a budai királyi várpalota előtt minden áldott nap jó tréfája volt a silbaknak egy bolond paraszt-emberrel, ki rendesen eljött megtudakozni, hogy itthon van-e a magyar király, a ki neki ezerötszáz pengőforintjával tartozik: olyan veszendő félben levő pénz, sehogy sem bírja megkapni ő felségétől, utoljára is per lesz a vége,

a tekintetes vármegye ugyan odahaza nem akarta meghallgatni, mert hát a szegény ember igazságát nem merik a korona felé tenni, de csak kitudhatná, hogy hol lakik a felséges dieta, a kiról azt mesélik, hogy a királynál is nagyobb ur, az majd csak pártfogásába veszi ő kegyelmét.

Valamelyik jámbor silbak egyszer azt a tréfát csinálta magának, hogy elmondta neki, hol lakik a fölséges dieta.

— Odaát a másik faluban — Pesten. Tudakozódjék kend a Sándor-utca után.

Marczi illedelmesen megköszönte a geographiai tanácsot, mi a vitéz urat roppant röhögésbe hozta. Mikor ő nincs ahhoz hozzászokva, hogy valamit megköszönjenek neki. Ő mindent ingyen, önzés nélkül tesz, ő nem irigyel senkitől semmit. Hadd legyen egy kis mulatsága az országházi kapusnak is. Hiszen ő is csak ember, ha nincs is sárga-fekete zsinór a ruházatán. Lehet neki még az is.

Nem tudom megköszönte-e az országház kapusa a jó akaratot, hanem annyi szent, hogy Fodros Marczi azóta ott ácsorgott a Sándor-utczai országház előtt egy csikos tarisznyával oldalán, melyben, mint állítá, az igazsága van eltéve.

Egész félnapokon át elült a muzeum vaskerítéséhez támaszkodva, farkas-szemet nézve a kapussal, ki ugy látszik, nem igen akarta bottávolba bocsátani. Pedig milyen nagy botja van! Marczi mindig elborzadt, ha vastag arany gombjára tekintett. No ilyen szép gomb csakugyan nem volt a cziuczér szarván oda-

haza. Mekkora botja lehet még a diétának, mikor a mindenesének is ilyen van.

Valamelyik nap végre szemébe ötlött valakinek a becsületes képű paraszt-ember, dült, összekuszált vonásaival, miket a tébolyodottság, melancholikus derűtsége sötétített.

Az a valaki a doktor-kinézésű öreg ur volt.

— Ah! Hiszen ez az én emberem. Nem tudja mit keres itt? — kérde a kapustól.

— Erővel be akar jutni a képviselőházba.

— Legyen szives, vezettesse a szállásomra délután négy órakor,

Igen is, képviselő ur.

Néhány órával később Fodros Marczy ott állott az öreg ur szobájában. Nagyon szép szoba volt, az istenháza odahaza csak paraszthajlék hozzáképest. Fodros Marczyt az apró öreg leültette egy selyem dívánra, a melynek az olyan nagyon mosolygott, mint egy beszélni nem tudó gyermek, mikor csecsebecsét mutatnak neki.

Aztán odafordult egy másik öreg urhoz és azt mondta neki:

— Tegyük próbát, orvos ur, hátha még lehet belőle csinálni embert. Nos, — szól Marczy felé fordulva — mi járatban van kend, földi?

— Igazságot keresek, nagyságos uram, — mondá a tébolyodott s bárgyu vonásait lázas pirosság árasztotta el. A felséges király ellen volna egy kis panaszom, ha kitetszenék hallgatni.

A két ur összenézett és mosolygott.

— Adja elő kend szaporán. Mielőtt azonban erre térnénk, mondja meg minek hívják ?

Marci felkelt a divánról s büszkén egyenesedett ki.

— Az én nevem Fodros Márton ; Horvátország királya és helyettes palatinus.

— Ah, az már más. Hol lakik ?

— Én ? Kozákván.

— Most igazat mondott. — Szólt az öreg ur az orvosnak. — Van-e családja ?

A tébolyodott ember, mintha emléket keresne fejében, mutató ujjával végig simítja homlokát.

— Van egy lányom, meg egy fiam is . . . egy . . . kettő . . . három . . . négy . . .

Az öreg ur fejével biczentett.

— Ugyvan. Hát felesége nincs ?

— Azt hiszem . . . Talán . . . igenis.

— No most áttérhetünk a panaszára. Világosan és tisztán beszéljen, mint eddig.

— Hiszen nem vagyok részeg, kérem alásan. Nem szoktam egyebet inni csak tintát. Attól olyan fekete a lelkem. Oh, ha látnák nagyságos urak, milyen fekete !

— Látjuk atyafi, látjuk ; — szólt az orvos, — de hadd halljuk már a másik baját is.

Marci elröhögte magát s leült a padolatra, ott aztán keresztül rakta lábait, mint egy csibukozó arab és ujaival köröket rajzolt maga elé a szőnyegen, miközben arca fájdalmas, szomorú jelleget öltött.

— Nagyon nagy baj az, kérem. Nagyon meg

vagyok én károsítva. Ki nem bírja azt nekem pótolni senki.

— Dehogyan nem.

Marczi felugrott, levette válláról a csikos szere-
dást s kiöntötte tartalmát az urak elé az asztalra.

A képviselő és a doktor csodálkozva látták,
hogyan az egy halom reskontó.

A tébolyodott ember éktelen röhögéssel kezdett
turkálni a papirocskák közt.

— Hihühü . . . Itt vannak egytől egyig. Igazi jó
pénzt adtam értük. S ahol ni, nem lett semmi foga-
natja. Most már nekem az a kívánságom, hogy váltsa
vissza ezeket a király olyan igazi jó pénzre, a minőt
én adtam értük. Ezerötszáz forintom van bennük.
Minden garas keserves veritékem.

Az öreg ur összeránczolta homlokát.

— Ez a bolond még sem olyan nagy bolond,
mintha még egyszer akkora volna.

A doktor némán bólintott fejével, figyelmesen
vizsgálva az őrült minden mozdulatát s bonczolgatva
érzelmeinek logikai öszhangzatát, mely legalább je-
lenleg korrekt volt, mert a halovány arcra a várako-
zás feszültsége volt, lerajzolva s a fekete szemek,
melyek beesett üregeikből aggodalommal lesték az
őreg ur vonásait, milyen benyomást olvashatnának
belőlük.

Az öreg ur végre odalépett Marczihoz s beszélt
hozzá a saját nyelvén:

— Megértettem a kelmed jogos kívánságát.
Majd intézkedni fogok, édes atyámfia, hogy pénzét

visszakapja az utolsó garasig; hanem csak egy feltétel alatt, és ezt jól megértse.

Marczi egészen odavitte fülét a nagyságos ur szájához.

— Itt, látja ezt az urat, kend? ennek az urnak engedelmeskedni fog; most vele megy, és ott lakik nála, míg én nem hívom. Ha ez az ur, mikor megkérdezem, azt fogja mondani, hogy jól viseli magát, szófogadó, engedelmes, akkor én személyesen elmegyek ő felségéhez s visszaváltatom vadbankóit igazi pénzre. Különben bottal ütheti a nyomát.

A félkegyelmű ember ujjongui, toporzékolni, ugrálni kezdett örömeben, mint a vadállat, azután pedig egyszerre megint elkomolyodott, félénken húzódott egy szögletbe és összezsugorodott ott, mint a sündisznó. Ugy nézett ki, mint egy óriási gombolyag, mintha mondta volna, hogy olyan engedelmes lesz, mint az eb.

Az orvos maga után intette Marczit, ki teljes odaadással hagyta magát vezettetni a zajos utcákon keresztül abba a nagy temetőbe, hova az eleven halottakat szokás vinni — a Lipótmezőre.

V.

Ezer poéta énekelte meg a szerelmet s mégsem mondtak el róla mindent. Olyan téma az, mint a mesebeli obsitos katona kulacsa, a melyből mindig ittak, mégis mindig maradt benne.

Elnevezték a szerelmet: menynek, pokolnak, boldogságnak, kárhozatnak, örömmek, fájdalomnak; kiki a maga gusztusa szerint.

Ezer könyv beszél felőle ezer csodás mesét, mindenik mese másféle: a nagy hadvezérek kardját szerelmes szemek mozgatták, a bűvös hangú költők ajkára édes csók csalta a szavakat, mikén most lelkesülünk, a komoly történelem eseményeit szép asszonyok hajszálai kötik össze; mindenütt ott van nyoma a szerelem kezének.

A beszélyirónak nem kötelessége kisütni, hogy mi hát az a szerelem, hadd maradjon valami kisütni való az unokája unokájának is. Nekünk semmi közünk hozzá. Hadd legyen a szerelem akármi. Aztán hiába is beszélnék ám kelmeteknek az én tapasztalataimról, a mikbe ugy öntudatlanul imitt-amott beleütődtem, nem érnek azok egy ütötaplót sem; mert ugy van az ember a szerelemhistóriával, hogy mit ma B-nek néz benne, azt már másnap valóságos A-nak látja. Ezért fölösleges abba a beszélyirónak avatkozni. Hadd beszéljen arról a philozofus; arra ugy sem hallgat senki.

Bizony, kedves atyámfi, kiknek fejét tele beszélte a szószékről tisztelendő plébános ur egész éven át istenes, nemes érzelmek leírásával, melyből ugy félálomban hallottak is egyetmást s melyek közt első helyen figurált a Péterfillér-osztogatás, meg a keresztény jámborság, a mik természetesen mind nagyon jó dolgok, én azt mondom egész komolyan, hogy sok

nemes érzelem van még a világon, a miről kendteknek sohasem beszélt a pap: ilyen nemes érzelem a szerelem.

Azért unalmaskodom pedig a kedves tisztelendő ur prédikációinak felemlítésével, mert már egyszer jó magam is hallottam faluhelyen egy prédikációt, melyben a szerelem vétek gyanánt volt bélyegezve.

Nem vétek az, barátom, hanem olyan, mint az imádság s bátran kimondom, ha mindjárt agyonbotlik is benne a plébános ur, hogy a ki nemesen szeret, legközelebb áll az istenhez.

S most már odajutottam, a hova nem akartam, tudniillik elkaptam unokáim unokái elől azt a felfedezést, hogy a szerelem egy darab az istenből. No, de nem mondhatják, mint Nagy Sándor az apjának, hogy semmi hódítani valót nem hagytam nekik. Ott van, meghagyom nekik a perpetuum mobilét, mert már arra akár szavamat adom, hogy nem én találok fel.

De hát nem is kívánom felette nagyon az örök mozdonyt sem, mert attól félek, hogy valami vén asszony „nyelvének“ képében találja elénk a huszadik század ezt az elérhetlen találmányt.

Pedig ettől mentsen meg az isten!

Ezer burkus kard tíz év alatt nem csinál annyi sebet, mint egy ilyen vén szerszám egy óra alatt.

Ott sirdogál a szoba egyik szögletében Fodros Katicza, szemhéjai, mintha piros pántlikával volnának beszegve, lehajlott feje, mintha szomorufüz lombja

lenne, mellette pedig ott ül a fa-lóczán Erzse néni, mellesleg fonással ügyes-bajoskodván, azért mondom mellesleg, mert a fő mulatsága, mikor nyelvével a kendert nem nyálazza, abban áll, hogy egy kis beszéddel fűszerezi a jó falusi nyugalmat.

— Bizony, édes kincsem, akárki mit mondjon, a herkopáternek sem hiszem én, hogy Péter az apád után kóborogjon. Na csak nem jó járatban van az a fiu. Eb a lelke ennek a mai fiatalságnak, a mennyit lát annyit szeret, a hogy a nótában van.

Egyet perdül az orsó, Erzse néni lélekzetet vesz, aztán folytatja, míg a kis leány zokogása egyre fuldoklóbbá növekszik.

— Egy hónapja már, hogy szegény szerencsétlen apádat elindult felkeresni, azaz a mint azt mondta, hogy elmegy s felkeresi, mert annak a mondója vagyok, édes hugom, hogy annak a kamasznak kisebb gondja is nagyobb a te bolond apád feltalálásánál.

— Ah! miért mondja azt, kedves néném?

— Azért, mert mi a menydörgős ménkőnek neki az a félkegyelmű vén ember. Itt üljön tehernek a nyakatokon, tetejébe ültessétek annak a falat kenyérnek, a mit kezetek munkájával, napszámban kerestek az anyáddal.

— De mikor ő nekem mégis apám, — ha az isten meg is látogatta.

— Neked az, de neki sem inge, sem gallérja. Kivesztek már azok a mesebeli emberek, édes lányom,

a kik könyörületesek voltak ügyefogyott felebarátjaik iránt.

— De hát akkor hol volna Péter?

— Hogy hol-e? Oh, te ártatlan mamlasz lány, te! Hát hova megy az ilyen legény ember! Egy kis régi ismeretség, melyre mint a melegített káposztára, dupla étvágyat kapott. Jól tudom én, hogy hol van. Hát hol volna? Ott szolgáltattott azelőtt a Dunamelletti falukban, ott hagyott valami bogárszemű szeretőt, kit most egyszerre kedve szottyan meglátogatni. Fogja magát, egyet hazudik az itteni kedvesének, felszedi a sátorfát és ott reked. Régi történet ez már nagyon. Hát még ezt sem tudtad? Óh te kis csiga-biga!

A kis csiga-biga eltakarta arczát kötényébe s egyik kezét szívéhez szorította, hogy meg ne repedjen. A kis csiga-biga körülbelül úgy érezte magát, mint az igazi csiga, ha szentségtelen láb megtapodja, széttöri azt a hajlékot, a melyen belül otthon van. Már most mit csináljon fedél nélkül? Ki építi azt fel újra?

— Szentséges isten, mitévő leszek? Érzem, hogy meg kell halnom.

— De már azt a bolondot csak nem teszed. Férjhez mégy máshoz, a bíró fiához.

— Nem, ebben az életben.

— Hát akkor megmaradsz vén lánynak, mig pártádat lassankint be nem fogja a penész.

A kis lány fájdalmas szorongatást érzett a szive körül, mintha valami kemény vasmarok összeszori-

totta volna ezt a kis nyughatatlan jószágot, mely a szorítás daczára is, rohamosan ugrált ide-oda. Azután mint a megsebzett vad, mely véres sebével a rengetegbe menekül, kifutott a kertbe, hogy fájdalmát ott a fűzfák sűrű lombjai közt rejtse el a kíváncsiak előtt.

Mintha bizony a fájdalmat eltakarhatná a fűzfák lombja, mintha bizony enyhitené azt a magány, mely olyan, mint a nagyító üveg: kétszer akkorának láttatja a fájdalmat vagy örömet, mint a minő, mert a képzelet az események fotografiájának ráamáját mindig kijebb tolja.

Ha fájdalmatok van, ne vigyétek azt a magányba, hanem járjatok vele az emberek között: azok is szenvednek egytől-egyig. A mások szenvedése meghalvánítja a tiéteket, mert a bubánat is olyan, mint a festék: ha idegen festékekkel keverik össze, egészen új szín lesz.

Kinn a kertben magára maradt fájdalmával; úgy tetszett neki, mintha a fényes nap egy nagy fekete éjjé és ez összes mindenség egy nagy gomolyaggá törpülve össze, mozdulna ki helyéből, hogy aztán szétmálva ériási darabokban szakadjon le az ő lázasan dobogó keblére.

— Istenem . . . én istenem . . . mikor oly nagyon . . . oly nagyon szeretem.

— És behunyta szemeit, odaszorítva mindkét kezét szive tájékára. Hadd szakadjon rá most az összes mindenség. Nem fog az neki most már fájni.

Hanem aztán megint csak felnyiltak a nagy epedő, könnyes szemek, a fekete éjszakán keresztül odavilágított lelkébe egy mesésen ragyogó tűzoszlop — a hit.

Kati térdre ereszkedett, s oda nézett a derült arczu menyboltra mereven, némán. De a lelkébe be volt írva ez a gondolat :

— Istenem, a ki a virágot alkottad, harmatot, esőt is adsz annak, hogy kinyilhasson, miért oltottad volna az emberi szívbe a szerelmet, ha annak táplálékot is nem adnál a viszontszerelemben ?

Félóra mulva már megzendült a dal, Erzse néniék kertjében szomorú bánatos hangon, mely azonban lassankint vidorabbá olvadt :

„Nem bánkódom, minek is bánkódnám ? . . .

Jó az isten, majd gondot visel rám.“

A nép egyszerű leánya éneklé azt a dalt, melyhez a vallásos hit alkotta a szöveget s a sejtelemszerű szerelmi remény a dallamot.

VI.

És a remény nem volt hasztalan.

Alig hogy elhangzott a dal a kertben, a kerítés mellett egy másik dal zendült meg, idegen kellemetlen melodiája historia : van benne valami félig meggható, félig szomorú, félig nevetséges. A „Gotterhalte . . .“

Vitéz Mókus Tamás otlétét jelenté a „huszárzoltár ;“ már a mint a faluban ez a katonavilágból hozott emlék bemutatva lett. No, az igaz, hogy nem

nagy „Eroberungot“ csinált vele „Tomcsi huszár,“ tiz álló esztendeig egy árva lélek sem akadt, a ki eltanulta volna tőle: hanem az azért nagyon jó dolog, ha a „qualifikáltabb“ embernek „extra“ nótája van, a mibe bele nem bődülhet az a sok „sült paraszt.“

Tomcsi bácsi soha sem énekelt mást, mint a „Gotterhalte“-t. Mindig ezt az egy nótát dudolgatta, ezen szomorkodott, vigadott, tánczolt. Azt hitte a derék ember, hogy ez így „nobel;“ mert hát a huszár semmit sem tesz hiába, sőt ha hiába tesz is egyet-mást, az is „valamiért“ van, abból az egyszerű okból, mert a huszár teszi.

Ilyen nagy ember a huszár.

Hanem azt mégis nagyon restelte Tomcsi bácsi, hogy a „karaktert“ nem lehetett úgy fentartani mostani hivatalában, már hogy tudnillik ő volt a falu „gyalogpostása.“ Szép hivatal, meglehetősen állás, az ember hébe-hóba jó napot is csinálhat magának mellette, hanem az mégis rettentően derogál, hogy a ki teljes életében lovas ember volt, annak most a hivatalos titulusában benne legyen a „gyalog“ szó. Ez már nagy „dehonestáció.“ Be is adott a tanácshoz egy alázatos „instaneziát,“ hogy hát hiszen szívesen eljár ő gyalog is, hanem azért hadd legyen az ő neve mégis „lovas-postás.“ Az isten is megáldja a nemes községet, ha ezzel az egy szóval „emberré“ csinálja.

A nagy „privilegium“ természetesen megadott, s Tamás bácsi azóta önérzettel postáskodik,

hordva szorgalmasan a sok hivatalos és kifizetetlen katona-levelet.

Tamás huszárnak már nagy praxisa van az ilyenekben. Mindig a tetejéről találja el, mi van a levelekben. Ahon ni, itt ez a nyomtatott história meghívás bábra a jegyző urék számára, ez a másik sima levél pedig a Pista juratustól van Eperjesről: pénzt kér benne a lurkó. Ez a nagy itatós boritéku csomag már hivatalos levél, alkalmasint az ujonczozás tárgyában. Hanem bármilyen okos ember volt is az ex-husár, azt az egyet még sem tudta kitalálni, hogy hát abban a levélben mi lehet, a mely „Fodros Katalinnak“ volt czimezve Pestről.

— Kerülj csak erébb, — édes hugom! — Kiáltott a lányra. Levelet hoztam. No, no, ne ijedj meg, piros a pecsétje.

Katinak ugy reszketett kezében az a levél! Alig birta széttörni azt a piros pecsétet.

— Ah, a Péter írása . . .

És fülíg pirult utána, azután, mint a megijedt zerge, eliramodott a kert sűrűjébe, ott hagyva Tamás bácsit, ki csak ugy félbajsa alól eldörmögte:

— Hm . . . no jól van. Ezzel most csak holnap fog lehetni okosan beszélni.

Az okos beszéd alatt értette, hogy a hivatalos járadékot a levélhozatalért, t. i. a félmeszely „gugyit“ csak holnap fogja meginni.

Kati nagy zavarba jött, kivel olvastatja fel magának a levelet, miután ő maga nem tanulta azt a boldos mesterséget. Talán a jegyző urral, vagy talán

a tiszteletessel. Oh, nem, — azok kinevetnék, azok nem értik mit jelent az, hogy Péter levelet irt. A tiszteletes ur ezt is olyan unalmas hangon olvasná, mint a prédikációit, a notárius uramnak pedig mindenik szaváról leérik a borszag. Nem, nem. A Péter levelét ne olvassa fel egyik sem. Majd elmegy ő azzal a harmadik faluba, a tisztartó ur kisasszonyaihoz, azoknak is van kedvesök, azok talán ugy olvassák el a Péter levelét, a hogy kell, a mint ő olvasná fel, ha tudna hozzá, a mint azt Péter kigondolta.

Ez a szép tisztartó kisasszony csakugyan el is olvasta érzékeny meleg hangon, a mint következett:

„Kedves jó szeretóm, Kata!

„Kivánom, hogy ezen levelem jó egészségben találjon nem csak tégedet, hanem kegyelmeteket is Boris néném és Erzse néném.

„Ott hagytuk el egymást galambom, mikor könyeidet látva, miket apád elveszte fölött hullattál, megesküdtem, hogy elmegyek s vissza sem jövök addig, mig őt meg nem találom, vagy róla biztos hirt nem hozhatok, habár az operenciákon tul is legyen ő kegyelme.

„Sok kérdezősködésem és kutatásomra isten kegyelméből és jó emberek utasításából Budapestre vetődtem utána. Azt mondták, oda ment Marcsi bácsi király ő felségéhez. Pest nagy város, nem olyan könnyü megtalálni valakit, mint Kozákván; nekem is hasztalan volt minden utánjárásom, minden kérdezősködésem, hiába tudakoztam fűtől, fától: nem láttak-e ilyen meg olyan embert? . . . De nem ám!

A nagyvárosi ember mind olyan, mintha vak és siket volna; mintha csak azért lenne szeme, hogy meg ne lássa vele a mások baját, és azért lenne füle, hogy legyen a kezével mit bedugni, mikor segélynyújtásra kéri azt a kezét. Sem hire sem hamva elveszett apádnak sehol. Utoljára is egy tudós öreg kofa-aszszony azt tanácsolta, hogy hirdettessem ki az ujságban, ha nem látta e valaki Marczi bácsit? A ki látta és biztos hirt tud mondani felőle, az keressen fel engem naponkint reggeli 5 órától 6 óráig a lutheránus templom lépcsőzetén: jutalma két kemény tallér. — Fel is kerestem nyomban egy bolondos ujságcsinálót, a ki egy öl fa felvágásáért betette ujságába mindezt szórul szóra. És csakugyan lett foganatja, mert harmadnapra, midőn ott pipáztam az egyház lépcsőzetén egy uri hintó állott meg előttem s egy alacsony öreg ur lépett ki belőle:

— Te kozákfalusi vagy, ugy-e?

— Igen is, kérem alásan. Sós Péternek híznak. Hát az ur ugyan kicsoda, ha meg nem sértенém?

— Engem meg Szent-Tamásy Miklósnak neveznek.

„Hirtelen lekaptam kalapomat fejemről. Földesurunkat és követünket még soh'se láttam így színről-szinre, s elfogott a félelem, mikor meggondoltam, hogy olyan nagy urral esik most beszédem, kinek hetven falu határja termi az asztalra valóját.

— Hát Fodros Marczit keresed? kérdé jóságosan. — No, őcsém, elnyertem a két tallérodát. Én tudom hol van, hanem előbb az a kérdés, minek

keresed. Hm. No, majd elmondod! Mit csinál a kis Kati lány?

— Hát ösmeri őt, nagyságos uram?

— Nagyon, édes fiam. Nagyon ösmerem, de most ülj oda a bakra a kocsis mellé.

„Aután elhajtattunk egy nagy palotába, ott behítt szobájába és azt mondta:

— Beszélj el, fiam Péter, mi járatban vagy?

„Én azután elmondtam szögről-végről a te és édes anyád ő kegyelmének bánatát, vándorlásomat, egyszóval, mindent, hogy kerültem ide, mit tanácsolt a kofa stb.

„A nagyságos ur türelemmel hallgatott végig.

— No, derék gyerek vagy, Péter. Látom, megérdemled azt a szép leányt. Nagyon jól van. Most itt maradsz nálam egy pár hónapig. Azután elviszlek beneteket haza. Ne félj semmit. Az öreg Marcziból még faragunk valamit. Csak várj türelemmel... Nos, tudnál-e inas lenni?

— Tudnék biz én, nagyságos uram, mert már voltam az kisebb koromban odahaza az esperesnél.

— Annál jobb. Reggel majd szabatok rád libériát. Addig is töltsd meg fiam a csibukomat.

„És azóta, édes Katám, itt szolgálok Szent-Tamássy ő nagyságának. Hála istennek, jól megy a sor-som, csak egy nagy hija van életemnek, hogy tőled távol vagyok; de jó az isten, hiszem, majd csak haza segít. A nagyságos ur ma sokat kérdezősködött felőletek. Mennyi földetek volt? kinek adtátok el? Én őszintén elmondtam, hogy a ház az árendás kezére

jutott, a földeket pedig kit ennek, kit amannak adták el. Az uraság mindent papirosra jegyzett. Nem tudom mit akarhat.

„Oh, én kedves mátkám, ha tudnád mennyire szeretlek, ha láttad volna ezt! az én egyszerű szivemet, milyen nagyon dobogott, mikor az uraság ezek után imígyen szólott:

— No nemsokára meglátjuk Katát. Két hónap múlva meglátjuk.

„Alig várom azt a napot: már ki is számítottam magamban, hogy még hatvanszor kell addig kisuvixolni a nagyságos ur csizmáját; a hatvanegyedik suvixolást már Kozákfalván végezem veled együtt, — ha még hű maradtál hozzám:

holtig szerető Péteredhez.“

.
Hosszú volt a levél. Kati alig bírta könyeit tartani, s nem egyszer vette szemeihez a kötény csücskét, mignem a legutolsó soroknál már meg nem állhatta, hogy hangos fuldokló zokogásban ne törjön ki, folytonosan rebegve:

— Ha hű maradtam-e hozzá?

Lassan fogyott a hatvan nap. Pedig de nehezen várta Kati is. Ő is csinált magának [olyan paraszt kalendáriumot, mint Péter. Neki százhuszszor kell megfejni a „Csillag“ tehenet. Nagyobb szám, mint a Péter suvixolása; de hát azért ő mégis boldogabb mint Péter, mert ő a várakozás róvásáról két számat farag le naponkint, míg Péter csak egyet.

De hátha hamarább jönnek. A tisztartó kis-

asszony azt mondta, hogy már negyven nap múlva végződik be az országgyűlés. A követek mind haza jönnek. A nagyságos urat is haza várják. Új választás lesz. Megint lobogni fognak a szép nemzeti szín zászlók a faluk tornyaitól. Megint lesz jobboldal, baloldal, részeg paraszt, bevert fejü kortes, dupla itcze, dupla kréta, dupla életboldogság. A nagyméltóságú urak megint lejönnek váraikból és megsüvegelik a felséges népet, a ki felségesen hagyja magát bolonddá tenni. Beszélni fognak neki a „józan“ politikáról, hanem lerészegítik előbb, mondani fognak előttük dörgedelmes hazafiui phrasisokat, a miből azok persze nem fognak érteni egy betűt sem, de azért nagy kidülledt, álmos szemük élénken fogja tolmácsolni a hatást, és rekedt, örökké szomjuhozó torkuk a riadalmas „éljent“.

A kozákfalvi választókerület ugyan nem tartozik azok közé, mert itt derék két jelölt szokott állani egymással szemben: — az öreg Szent-Tamássy Miklós és Báró Csontlaky Árpád. Méltó vetélytársak, valódi népszerű, nagyeszű férfiak! Három év előtt az igaz, hogy Szent-Tamássy győzött, de csak négy szavazattal, úgy hogy most az új választásnál egészen kétes a diadal. Az már régen ki van csinálva köztük, hogy egyikük sem fog korteskedni, nem fogja demoralizálni a népet, furfangot, ravaszságot nem használ, hanem mindenik tisztán, szabadon engedi nyilvánulni a közvéleményt. Hadd legyen már egyszer ur az is a saját házában. A ki pedig a közvéleményt megmástitani igyekeznék, az fizessen az írói segély-egy-

letbe 20,000 forintot. Lássanak már olyan korteskedést is az ujságírók, a miu nem fognak megbotránkozni.

Azonban térjünk vissza Katához, ki nagy nehezen mégis csak leörlé az idő garatján a napokat. Szép vasárnap délután volt. Az emberek falusi szokás szerint kinn ültek házaik előtt, mikor az Erzsiék háza előtt (hol férje szerencsétlen sorsa óta egyszersmind Boris lakott gyermekeivel, mert a pástor-lakból kénytelenek voltak lábukat kihuzni) fényes uri hintó állott meg, melynek bakjáról nyalka legény ugrott le legelőbb, és leemelt sapkával nyitotta meg a hintó üvegajtáját a kiszállók előtt.

Nagyságos Szent-Tamássy Miklós ur szállott le és egy abaposztóba öltözött öreg ember.

A falusiak kíváncsian tekintettek oda, s nem egy hagyta ott a földből összevert előpadot, hogy a kocsihoz ballagjon, meglátni valamit, csakhogy már akkor a jöttek egészen eltűntek bent az udvarban, csak a rácson keresztül lehetett utánok nézni.

Az özvegy asszony házát egy nagy komondor őrizte, angolos phlegmával dölve végig az összevissza vagdosott küszöbön. Nagyot, mérgeset mordult a fekete kabátok láttára, mintha ő is tudná a törvényes praxist, hogy a paraszt portán megjelenő fekete kaputrokkok nem jelenthetnek egyebet, mint executiót: azután mintha feltette volna magában, hogy bánja is ő, miatta ugyan csinálhatnak akármit, ő bizony ellene nem szegül az alkotmányos rendnek, nagy álmosan behunyta mind a két szemét, hogy legalább

ne lássa, mikor keresztül lépik, s ne legyen kénytelen a kutya- alapszabályok értelmében beleharapni valamelyiknek a lábszárába. Hanem mikor aztán közelébb jöttek s megütötte orrát a régi ismeretes szag, felugrott vihogva s farkesóváló salon-modorban egyenesen odaugrott a kék aba-posztós ember nyakába.

— Csiba te. . . Zagyva te . . . Hogy a kő üssön meg! No, no . . . Ugy-e rám ismertél?

Aztán mintha attól félne a nagyságos ur is, a kék posztos ember is, hogy ez menten bele kezd valami hosszú üdvözlő kutya-szónoklatba (nyilván hozzá lehetett már szokva az előbbi), sietve ott hagyták a küszöbnél, kitérve minden élénkebb ovatió elől, léptek be a pitvarba, hová a szobából szemben velök megnyílt a szijon-járó ajtó, melyben Boris asszony halavány szenvedő arcza jelent meg.

— Édes jó anyjukom! — kiáltott fel az öreg ember, neje nyakába borulva. — Élsz-e még szegény öregem.

Boris asszony egészen néma maradt örömében, még gondolkozni sem birt; csak nagysokára, mikor már vége volt az ölelésnek, nézte végig Marczit.

Oh csakugyan nem álom. Marczi az. Az egykori Fodros Marczi, azzal a különbséggel, hogy most már őszhaj árnyékolja be értelmes nyugodt homlokát és szemeiben valami átérezett hosszú szenvedés tükröződik vissza: a mi tűz volt bennök azelőtt, az most valami melancholikus szelidség, valami áhitat.

Ezalatt előkerülnek a falúból gyermekei, az öreg öröme mindig újra kezdődik, csak Kati nincs

még ott, mert a mint az udvaron megpillantja a nyalka Pétert, kit oly nehezen várt, úgy megijedt megérkezésétől, hogy rögtön vissza szaladt s csak néhány percz múlva mert előjönni szüziesen kipirult arczzal és ingadozó léptekkel. Természetes, hogy Pétert meg sem látta, hanem egyenesen az apja karjaiba futott.

. . . A mi meg van írva hihetetlen mesékben, mind az beteljesedett itt, feltámadt az eleven halott, vissza került a férj, a családapa, a szerető legény . . .

Mégis van hát odafenn az égben isten, ki a szegény ember szenvedéseit összeszámítja, megalégli és azt mondja: „eleget bünhödtél már: élj megint.“ Van mégis isten, a ki mindent valamiért tesz, a ki nagy, mikor büntet, de még nagyobb, mikor jutalmaz, kinek senki sem oly nagy, hogy földre ne tiporhassa és senki sem oly kicsiny, hogy föl ne emelhesse . . .

Boris asszony térdre borult, összetette kezeit és azt rebegte:

— Bocsásd meg nekem, hogy kételkedtem benned uram!

Egy hang sem jött ajkára sokáig senkinek, az öreg Marczy mereven állott ott, csak a szemei jártak köröskörül; Péternek egy köny játszott szemeiben, a nagyságos ur odatámaszkodott egy padlásra vezető füstös létrához, és úgy mutatta, mintha őt egy cseppet sem érdekelné ez a dolog, hanem a szivara, az sehogy sem akart égni: gondolom, ez volt a legnagyobb gondja.

De nem sokaig hagyták ő nagyságát nyugodtan.

Boris oda csuszott térdein hozzá, (mi előtt szeretett volna még is hátrálni, ha ebben meg nem gátolja a fal) és nézett, nézett rája hosszasan, a szája is megmozdult, de azért nem mondott semmit.

Az öreg ur nagyot biczczentett fejével, mintha mondta volna:

— Értem . . . igenis értem. Csak nem kell okoskodni.

Azután Marczi lépett oda, nagy nyugalommal megsimitván hosszú ősz haját.

— Nagyságos uram! A mit nagyságod velem tett, azt nem lehet megköszönni. Az több. Én érzem azt, én tudom azt, hogy az mennyi. De nem beszélek felőle.

És nem is beszélt. Olyan némán nézett ki a konyha ajtón keresztül az égre, mintha csak azt akarta volna kistudirozni, hogy lesz-e reggelre eső, mintha egyéb sem feküdnék a szivén, csak az, hogy ott kinn a kendere megázzék egy kicsit.

VII.

Pedig bizony el volt érzékenyülve ő is, az öreg nagyságos ur is, ki csak nagy nehezen birt beleesni óhajtott nyugalmába.

— Keljen fel, jó asszony! Aztán jőjjenek utánam mindnyájan, te Péter, pedig el fogsz vezetni a Marczi volt házához. Merre van?

Marczi önkénytelen sohajtott.

— A falu tulsó szélén. Egy kicsit messze lesz gyalog.

— Nem tesz semmit. Menjünk.

Utközben mindinkább többen csatlakoztak a menethez. Az emberek üdvözölték, ki Marczit, ki Pétert. „No csakhogy megjöttél, keresztfiam, öcsém; ejnye no, de jó az isten, hogy haza vezérelte kelmedet, édes komám uram, kedves sógor uram“ stb.

Kis vártatva elértek a házhoz, szép fehérre ki volt meszelve, a zsaluk csinos zöld színüire festve, mindenütt javítás, tatarozás nyomai. A nagy gesztenyefa a ház előtt oly barátságosan integetett lombjaival régi gazdái felé, mintha suttogta volna: . . . „Hozott isten! Jőjjetek ide ülni, alá, a hol az öregapátok pihent . . .“

Marczi megint sohajtott. „Minek volt az most, idejönni? Bánatot keresni az örömben?“

A nagyságos ur észrevette a sohajtást s ráütött a vállára!

— Soha semmi sincs elveszve egészen, hallja kend Marczy! A sohajtás senkit sem gazdagított meg, hallja kend! Dolgozni kell az embernek, nem sobajtozni, hallja kendtek! Te pedig nyiss be, Péter!

— Nem lehet oda benyitni, kérem alássan; — magyarázta egy odaérkezett szomszédasszony; — be van az a ház zárva már egy hónap óta. Már jó ideje egy ispán-féle ember jött az árendáshoz és megvette tőle; azóta kijavíttatta, meg a mint halljuk, rendre visszavásárolgatta a Marczy komám régi földjeit is.

Szent-Tamássy boszusan csitítgatá a fecsegési talentummal bőven megáldott vászoncelédet, hanem az nagyon jól megmagyarázhatta a képviselő ur harmadévi programjából a szabadszólási jogot, s ott folytatta a hol elhagyta.

— Ugy beszélük, hogy annak a híres Ugrik Borbála apácának vették meg az esztergomi barátok. Az jön ide lakni az új fundusra. Jaj, kérem alá-
san nagyon furcsa, szép történet az. Nem tetszett látni lefestve a képes könyvben?

Szent-Tamássy úgy tett mintha gondolkoznék egy ideig, aztán bele nyult a zsebébe és kivett onnan egy kulcsot, melylyel egész könnyedén nyitotta ki a fehér ház ajtaját.

— Jőjjön kegyelmetek utánam!

Marcziék némán haladtak az uraság után, mindenki a másik arczára nézett, mintha abból szeretné kiolvasni, hogy „mi lesz itten“?

A pítvar is tiszta volt, falai tele aggatva mindennemű konyhaeszközzel, szép virágos porcellán-tányérok, vasfazekak, tepsik, serpenyők, reszelő, hurkatöltő, vasaló stb. stb. szokásos rendben voltak elhelyezve.

Hát még bent a szobában.

Ott aztán volt mit megnézni. A tornyos nyoszolya megrakva ujdonatuj dunyhákkal, a régi ócska lócza helyén takaros karos-pad állott, mellette nagy tulipános láda, kinyitva teliden tele asszonyi ruhával. Gyolcsszoknyák, olajos kendők, csipkés ingvályok

egész özöne. Vajjon kié lehet mind ez a töméntelen gazdagság?

A nagyságos ur egy futó pillantást vetett a szobán végig, aztán odalépett Marczilhoz. Egy fél fejjel magasabbnak látszott mint máskor, az arca át volt szellemülve, a szeme villogott, hangja dörgőnek tünt fel.

— Hallja kend, Fodros Marcz! mikor én gyógyíttatni kezdtem, elhatároztam, hogy ha az uristen visszaadja kendnek legdrágább kincsét: józan, ép eszét, én a földi birtokát adom vissza, hogy így „egész“ ember lehessen.

A nagyságos ur egy összehajtott írást huzott ki zsebéből.

— Itt van az okmány, melyben visszavásároltatik a kend nevére minden előbbi jószágá. Én gondoskodtam, hogy az a telekkönyvben is kendre legyen kebelezve. Minden rendben van. Nekem ne köszönjön semmit. Legyen áldott az ur neve, ki segítségemre volt e cselekedetben.

Aztán egy könnyed mozdulattal leparancsolván a keletkezőbe indult hálálkodást, a tetszhalottként megmeredve álló Marczit kezén fogva oda vonszolá az ablakhoz.

— Jőjjetek ide, gyermekeim, mindnyájan. Komoly dolog az, a mit mondani fogok. Soha se feledjétek el ezt a perczet. Emlékezzetek rá örökké, a mit az öreg Szent-Tamássy mondott, mikor ezt a képet mutatta nektek.

A tükör felett a régi Krisztus kép helyén nagy

aranyos ráma függött, de a ráma üvege alatt nem volt semmi ábrázolat sem az új testamentomból, sem a historiából, hanem volt a helyett egy csupa reskon-tóczédulából kirakott „M“ betű. Memento!

— Ide nézzetek!

Szent-Tamássy érezte Marczi kezének remegését a magáiban: oda tekintett az arcára, az sápadt volt, mintha a visszaemlékezés krétával mázolta volna rá a mult eseményeket.

— Apátok sokszor el fogja mondani, mint került ebbe a szobába ez a kép. Akarom, hogy elmondja, s mikor a mi csontjaink már régen porladozni fognak, ti is elmondhassátok unokáitoknak. Nagyon szomorú történet az, gyermekeim: de van neki szép tanulsága is. Ez a tanulság meg fog óvni attól, hogy hasztalan hiu ábrándok után kapkodjatok, hogy olyanok legyetek mint a kecske, a mely a festett káposztafej után ágaskodik. Gyermekeim! a szerencsét ne keressétek léha álmokban, üres mesékben, ne keressétek a levegőben, kincses házak titkos rejtekeiben. A szerencse nem ott van. A szerencsének lakása a „munka.“ Csupán ott lehet megtalálni. Ezt mondta nektek az öreg Szent-Tamássy. Isten áldjon meg benneteket.

Az apró öreg ur meglóbázta botját maga körül, alkalmasint azért, hogy senki sem közelithessen hozzá, és gyors léptekkel futott ki a házból, csak a küszöbről fordult még vissza „egy szóra.“

— Az a ruha ott aládában mind a Katié. Neki ajándékozom. Hadd legyen menyasszonyi hozomá-

nya . . . A lakodalomból aztán ki ne felejtse nek valahogy . . . Péter derék fiu, megérdemli azt a lányt, hallja kend Fodros Márton ?!

— Ugy legyen ! — rehogé Marczy és futott Szent-Tamássy után.

Csak az udvaron érte utól.

— No, mi kell ? — förmedt az rá, bosszusnak látszó arczczal. Tán ott feledtem valamit ?

— Nem uram, hanem én feledtem el valamit. Elfeledtem megmondani, hogy annyi kegyelmet, annyi jószágot csak az uristentől lehet pirulás nélkül elfogadni ingyen. Nagyságos uram, érzem, hogy elestem . . . Nagyságod megtanított engem másodsor élni. Megtanított rá, hogy a boldogságnak édes anyja a munka. Ezzel egy nagy kincset adott örökbe. Dolgozni fogok. Ha elestem, hagyjon engem a magam erejéből felkelni. Az a tudat édesítheti meg csak hátralevő napjaimat, hogy magamtól keltem fel. Nagyságos ur ! nekem nem kell a ház, a birtok. Én így is elég gazdag vagyok, miért tenne „tulságos“ gazdaggá ?

Az öreg uraság megint a fejével biczzentett mintha megint mondta volna, „értem, igenis értem,“ aztán nagy álmélkodással tetőtől talpig végig nézte Fodros Marczyt, és azt mondta neki :

— Fodros Márton uram, menjen be kegyelmed előbb kalapjáért, mert különben én is leveszem a magamét. Kegyelmeddel nem „dukál“ föltett kalappal beszélni, kegyelmed derék ember Fodros Márton uram ; nyujtsa ide a kezét, hadd szorítsam meg.

És ezzel még gazdagabbá tette Fodros Marczit, még százszor gazdagabbá. Oh az a kézszerítés több volt mindennél! Az öreg paraszt szive csak úgy dagadozott a büszkeségtől . . .

— Tudom édes barátom, hogy kegyelmed mit akar. Nagyon helyesen van. Hanem én is tudom mit akarok. Egy szót sem többet, mert én csak kölcsön adom azt. Gyávaság volna visszautasítani. Nevelje abból gyermekeit úgy hogy hasznos polgárai legyenek az országnak, s ha azokká válnak, akkor az öreg Szent-Tamássy ő általok is leró egy csomót azon adósságból, melyet viszont ő tartozik hazájának. Igenis . . . Az öreg Szent-Tamássy semmit sem tesz ingyen . . .

Azzal sietve ugrott a hintójába.

Az öreg paraszt megdicsőült arczczal nézett utána.

— . . . Mindent, „ingyen,“ de semmit sem „hiába.“

VIII.

Ez az eset akkoriban nagy zajt csinált. A Szent-Tamássy párthivei dicsérték a nemes tettet, az ellenpártiak pedig ócsárolták s egy ellenpárti lapban „Hallatlan vesztegetés“ czim alatt jelent meg leírva az egész história, persze elfordítva olyanformán, hogy Szent-Tamássy egy egész féltelket vett meg egy parasztnak, hogy annak szavazata lehessen. Csontlaky embereinek egyike komoly hangon figyelmezteté a bárót, hogy Szent-Tamássy volt képviselő ime már elkezdte a korteskedést, ideje lesz előre

rukkolni az írásba foglalt szerződéssel. A báró nem késett soká hozzáfogni a bizonyítékok beszerzéséhez, de képzelhetni, mennyire csodálkozott, midőn Fodros Marcziról megtudta, hogy a választók összeírása óta folytonosan az ő pártján van.

A báró menten magához hivatta Fodros Marczit és elbeszéltette vele az esetet, amint történt.

Márton gazda elmondta ezt szóról-szóra; vétek lett volna abból a történetből egy betűt is elhallgatni.

A báró mélyen meg volt hatva. Sokáig fel s alá járt a szobában, nagy magos homlokát egészen kiverte az izzadtság.

„Ez már sok. Ilyen emberről fogalmam sem volt. A ki maga csinálja magának a választókat!”

— És kend mégsem erre az emberre fog szavazni? Kérdé Marczitól.

— Igenis nem, méltóságos uram! mert nekem más a meggyőződése. Én már ezelőtt három esztendővel is, mikor szavazatom nem volt, a méltóságod pártján voltam szivemben, most már van szavazatom, tehát érvényesítem azt szivem meggyőződése szerint. Én azt hiszem, nem volnék méltó az Isten és Szent-Tamássy velem éreztetett nagy kegyelmére, ha máskép cselekednék. Én tudom, mi a becsület, méltóságos uram. Nem tekintem az embert, hanem az elvet.

A báró egyik csodálkozásból a másikba esett, előszedte a nadrágzsebéből a kezét és elkezdte vele dörzsölni a szemeit.

„Az ördögbe benne vagyok a mesék országában . . .“

Azután morgott, dult, fult, végig járta valamennyi szobáját, csapkodta az ajtókat és dünyögött a foga között :

„Csupa óriások között járok . . . Az ott felülmulni látszik a hihetetlenséget . . . ez a paraszt meg szemembe mondja, hogy nem az embert tekinti bennem, hanem az elvet. És igaza van . . . Az a paraszt külön ember nálamnál . . . Én nem vagyok senki Szent-Tamássy mellett . . . Én csak az „elv“ vagyok . . . korcsmai czégér . . . utmutató tábla, a melyre rá van mázolja garasos festékkal, hogy: „erre járnak — Bécsbe.“

Aztán egyszerre kigyuladt a jéghideg márvány arcz, s furesza bámulatos tűz ragyogott fel a szelid kék szemekben.

„Miért ne tudnék nagy lenni én is? . . .“

Végig hanyatlott egy kereveten és kezét izzó homlokára tapasztá.

„Hiszen ez a nép nekem is vér a véremből, test a testemből. A mi neki fáj, az nekem is fáj. Nekem is édes lesz érte élni. Csak ő érte . . .“

A szoba falairól a híres ősapák arczképei olyan barátságosan látszottak integetni. A tükörrel szemben függő kurucz-generalis kezében megmozdulni látszott a sulyos buzogány. Pedig csak a napsugár reszketett rajta. Az a buzogány nem mozdul meg már többé . . .

Csontlaky Árpád felugrott és azt parancsolta hogy fogjanak be.

Aztán felültette maga mellé jobb felül Fodros Marczit.

— Hajts Kis-Tarbóra!

A kocsis sehogy sem bírta felfogni, mit kereshet ott az ő ura, mikor ott ma ellene gyüleseznek az uraságok, egy hosszú kocsisor ment épen az imént Kis-Tarbóra, mely okból illetén kérdést koczkáztatott:

— Kis-Tarbóra, a hol Szent-Tamássy lakik?

— Épen ő hozzá.

— No, már ez istenugyse, különös, — morgott a kocsis, egy oldaltelkintettel az ülés mellé szurt fokosra, — aztán neki ereszté a gyeplőt. Ha már veszedelmebe megyünk, hát legalább menjünk bele sebesen.

Szent-Tamássynál csakugyan pártértekezlet volt. Pártjának összes notabilitásai jelen voltak s sokakban nem kevés volt az aggodalom, hogy a Csontlaky-párt az utóbbi három év alatt nagyon megszáporodott. Csak maga a házi ur volt derült s részt sem vett a tanácskozásokban, miknek célja a Csontlaky-párt ellensúlyozására volt irányozva.

Hanem az általános meglepetést ő is osztá, midőn a komornyik báró Csontlaky Árpádot jelenté.

Mintha valami bomba esett volna le a nagy ebédlő közepére ebben a névben.

„Mit kereshet itt Csontlaky Árpád?”

Minden szem az ajtó felé fordult, melyen Csontlaky lépett be Fodros Marczival.

A házi ur előzékenyen ugrott fel, megszorítani a jött kezét.

— Isten hozott Árpád!

Azután melegen kezet szoritott Fodros Marczival.

— Hogy van kegyelmed? No csakhogy meglátogatott már valahára. Tessék leülni! Foglalj helyet Árpád és gyujts rá! Itt a szivar!

— Köszönöm. Előbb egy kis végezni valóm van veled. Olvasd fel nekem kérlek a programmodat! Akarom tudni jó-e?

— Kinek a pap, kinek a papné édes barátom. Neked rossz, nekünk jó.

— Hadd halljam!

Szent-Tamássy kivett az asztalfiókból egy példányt nyomtatott programjából és átnyujtotta.

— Én ugyan nem értelek téged. Hanem az nem tesz semmit. Olvasd el, ha nincs terhedre.

Csontlaky figyelemmel olvasta át az elősorolt hazafias törekvéseket. Minden sor meleg volt a honszerelemtől . . .

. . . Lankadt kezeiből kicsuszott a földre a program, de ő még akkor is maga előtt vélte látni a lángoló sorokat. Mintha lenyomódtak volna a levegőbe azok az apró fekete betűk . . .

A báró nagy lélekzetet vett.

— Nagyon, nagyon jó . . . hanem . . .

— Megint nem értek . . . vágott közbe Szent-Tamássy.

— Hiányzik belőle valami.

Azután odamutatott Fodros Marczira.

— Ennek az embernek a történetéből nem tanultál még semmit.

Szent-Tamássy csak azt restelte, hogy bot nincs kezében, melylyel neki suhinthatna a levegőnek, mint mindig, ha gondolkozik.

— Ah, igen, igen . . . izé. Neked tökéletesen igazad van. Valami csakugyan nincs benne ebben a programban. Már tudom. Annak pedig nem szabad kimaradni . . .

Azután ünnepélyes arcczal fordult egybegyült párthiveihez.

— Tisztelt polgártársak! A már elmondottakon kívül, működésem még arra is ki fog terjedni, hogy a kormány törvényjavaslatot adjon be a „magyar királyi“ lutri eltörlése iránt, mert ezen hamis játék, mely főleg az értelmetlen nép kizsákmányolását vonja maga után, nem fér össze sem az állam méltóságával, sem az állam céljával. Ha más országoknak tetszik, ám lutrizzék tetszése szerint, hanem mi meg fogjuk igyekezni gátolni, hogy a magyar király nevét oly intézmény mellé írják czégérül, honnan még egy Szent-Tamássy Miklós is levakarná a magáét.“

Viharos éljen reszketteté meg a levegőt.

Az öreg Fodros Márton lekonyult fővel hallgatta a velős szavakat. „Uram legyen meg a te akaratod . . . Én voltam az eszköz kezeidben, melylyel felnyitottad a bölesek szemét . . . Én voltam a por-szem, mely ledönti a sziklát. Köszönöm én uram hogy mégis voltam valami.“

Báró Csontlaky elmélázó arcczal nézte a paraszt nyugodt, áhítatos vonásait: — az egészen ujjá teremtett embert.

„ . . . Hogy dagadhat annak a szive büszkeségtől, diadaltól, ki ujjá teremté . . . Miért ne lehetne így ujjá teremteni az egész nemzetet ?“

Az volna még csak az óriási munka.

Szent-Tamássy ezalatt vidoran lépett a hatalmas ellenjelölthöz s férfiasan mondta neki:

— No, most már hadd hallom a te programodat is.

Az ellenséges pártvezér csendes komolysággal nézte vissza mosolygó arcát.

— Nekem már nincs programom.

— Ninesen ? hát hová tetted ?

— Eldobtam egy szavazatért.

— Mi az ördögnek lesz az a szavazat ? — Kérdé Szent-Tamássy, még mindig bámulva.

— Od'adom neked.

* * *

A Báró Csontlakyak ősi kastélyán másnap egy nagy nemzeti szín zászló lengedezett e felirattal:

„Éljen Szent-Tamássy Miklós!“

